

1631

Theol. 492h.

~~1926~~ op. Lfj

Mor.

1295 i

722.
D. ÆGIDI STRAUCHI,
Theologi olim Vitenbergensis atque
Gedanensis, de Ecclesia Christi
immortaliter meriti,

**THEOLOGIA
MORALIS,**

In Academia Regis Pomeranorum
è MSto edita, atque Disquisitioni
publicæ exposita,

à

D. JO. FRID. MAYERO,
Confiliario Regio, Theologo Prof.
Prim. Universit. Pro-Cancell. &
Superint. Generali,

Qui

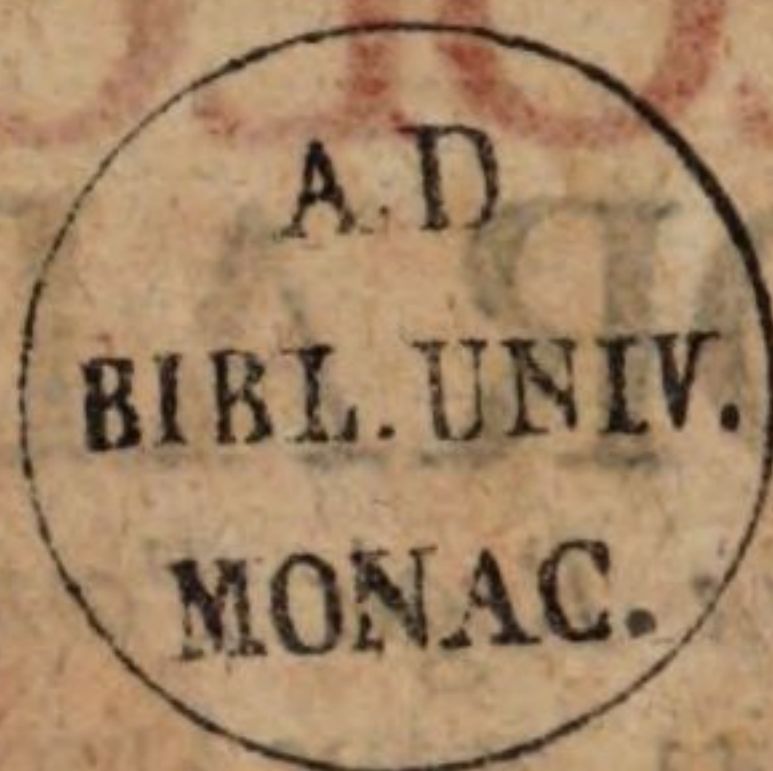
**BIBLIOTHECAM
SCRIPTORUM
THEOLOGICÆ MORALIS .
ET
CONSCIENTIARIÆ**

adjecit.

GRYPHISWALDIÆ & LIPSIÆ,
Apud JOH. WOLFG. FICKVVEILLERUM.

1708.

W. W. W.
M. M. M.

T 94/68

VIRO

Maxima in Regem fide, Eruditione
summa & munerum dignitate

Per-Illustri DN.

DN.

OLAO HER-
MELINO,

CAROLO XII. Monar-
chæ Suecorum à Sanctioribus.

Orum quamvis
videatur in ca-
stris exulare in-
nocentia, neq; ibi
ratio Bibliothecarum possit
habe-

)(2

habe-

XX

XX

*haberi ; Tu tamen , VIR
 MAGNE, illibatam ubique
 & inter armorum fallacias
 servas conscientiam, & stu-
 penda eruditione Viva Bi-
 bliotheca librorum inopi-
 am abunde supple. Verum
 me scripsisse, uno ore faten-
 tur illi, quibus Te intimius
 nosse datum est. Decem ab-
 hinc annis isthæc mihi conti-
 git felicitas, cum primum Te-
 cum ad mensam ILLU-
 STRISSIMI GYLLEN-
 STOLPIi accumberem. Au-
 ctæ deinde fuit insigni huma-
 nitate & incomparabili can-
 dore*

dore Tuo, quando anno superiore (quem hoc ipso die, quo ad TE has scribo, inter prolixas pro salute Monarchæ nostræ vota claudō) Regem Maximum Ecclesiæ & conscientiæ causa humillime adirem, & supra quam scribi aut cogitari potest, clementissime ab Ipso admitterer. Quot Tibi, Patrone Summe, ab illo tempore me Tibi beneficiis non adseruisti? Nolo illorum enumeratione Tuam modestiam offendere, sat est scripsisse, magnam me partem absolutissimæ meæ

) 3 feli-

*felicitatis, gratiam Regis
volo, TIBI debere. In eo au-
tem ego unicè glori-
or, quod
serena hæc feceris & effe-
ris conscientia. Neque enim
ego aliquid à TE, quod con-
scientiam offendat, petere
possum, nec Tu annuere; qua
ratione & Regis gratia, &
favor Tuus mihi nunquam
deerunt.*

*Nosti verò, EXCEL-
LENTISSIME HER-
MELINE, animi esse in-
genui, si beneficia non possit
reddere, velle tamen. Atque
hæc me causa movit, ut præ-
sen-*

*sentem quem vides libellum,
Theologi Consummatissimi
& laudem meam majoris, ÆGI-
DII STRAUCHII, Com-
pendium Theologiæ Moralis
à me editum & disputando
discussum, una cum Biblio-
theca Scriptorum Theol.
Moralis & Conscientia-
riæ, quanto per occupationes
meas & angustiam temporis
fieri potuit, studio collecta,
Illustri Tuo Nomini ad-
scriberem, & ex veteri For-
mula, candidoque animo, da-
rem, dicarem, & consecra-
rem. Vale in multos annos*

*Conscientiæ rectæ Exem-
plum, Rei Literariæ Pignus,
atque ambulatorium Muse-
um, Regis, Regnorum, A-
cademiarum, & in quo omni-
um absolvitur felicitas, Ec-
clesiæ Orthodoxæ causa.
Scribebam in Regia Pome-
ranorum Academia, IV.
Martii MDCCV.*

**ILLUSTRIS NOMINIS
TUI**

*Admirator atque Cultor æternam
devotus*

JO. FRID. MAYER, D.

LE-

LECTORI BENEVOLO

Salutem!

QUod è manibus nostris acci-
pis Opusculum, *Compendium*
est Theologiæ Moralis, Scholis
ultimis Vitenbergæ antequam Geda-
nenses accederet B. Autor, traditum.
Fertur plurimorum manibus auctius
quoque Moralis Theologiæ opus ab
eodem beatæ memoriæ STRAUCHIO
profectum. Sed cum ingeniosâ bre-
vitate omnia in hoc Compendio elo-
quatur, quæ fusius ibi exponit, nos
(5 etiam

etiam in usus Doctorum Academi-
corum editionem susceperimus, uti-
lius longè nobis visum fuit, laborem
huic præ illo impendere. Ne tamen
câ ratione aliquid de Celeberrimi
Viri pereat reliquiis, Hülsemannia-
no Operi addemus ex illa proluxiori
Strauchiana commentatione, quæ
nostro Opusculo deesse videbuntur.
De Bibliotheca nostra istud habe, mi
Lector: Nos (1) illam in studiosæ
Juventutis tantum gratiam collegis-
se. (2) Inter Lutheranos retulisse &
illos, qui in externa nobiscum vixe-
runt communione, quorum pœni-
tentiam & emendationem expecta-
vit Ecclesia, hypotheses verò seriò
detestatur.

NO-

NOMINA

*Nobilissimorum Dnn. Studiosorum,
qui defendentium partes in se
susceperunt:*

Dn. M. Nic. Köppen, *SS. Theol. Bac-
cal. & Fac. Philosoph. Adjunct.*

Dn. M. Justus VVessel. Rumpæus, *SS.
Theol. Baccal. & ad D. Jacobi Eccle-
sastes Sabbathicus, nunc quoque Fa-
cult. Theol. Adjunctus.*

Dn. M. Caspar Stoy, *Noriberg.*

Dn. M. Andreas Ritter, *Lubec.*

Dn. M. Joachimus Manzel, *Rostoch.*

Dn. M. Laur. David Bollhagen, *Star-
gard. Pom. SS. Theol. Baccal.*

Dn. M. Gottlieb Schelguigius, *Ge-
danens.*

Dn. M. Frider. Gentzke, *Usedom. Pom.*

Dn. M. Mich. Fridericus Quade, *Zach.
Pom.*

Dn. Jacobus Flint, *Sund. Pom.*

Dn.

Dn. Matthias Menckhufen , *Gryph.*
Pom.

Dn. Albertus Henr. Sledanus , *Sund.*
Pom.

Dn. Jo. Ludov. Würffel , *Gryph.*
Pom.

Dn. Phil. Christianus Crazius , *Bol-*
tenbag. Pom.

Dn. Jo. Godofr. Bleccius , *Stettin.*
Pom.

Dn. Petrus **Tigerstädt** , *Nob.*
Succ.

Dn. Fridericus Kühn , *Pasevvalc.*
Pom.

Dn. Matthæus VVollitsch , *Trept.*
Pom.

Dn. Jo. Ericus Schulz ; *Hobend.*
Pom.

Dn. Joh. Frid. Martini , *VVusterh.*
Pom.

Dn. Jo. Samuel Büttnerus ; *Stadâ-*
Brem,

In
THEOLOGIAM MORALEM
D. ÆGIDII STRAUCHII;
THEOLOGI quondam apud VITENBER-
GENSES & GEDANANSES longè
celeberrimi,

a
SUMMO NOSTRÆ ÆTATIS,
&
PRIMARIO UNIVERSITATIS GRYPHICÆ
THEOLOGO,
Reverendiss. & Magnifico Domino,
DN.

JO. FRID. MAYERO,
LIPSIENSI,
Comite Palatino Cæsareo, S. REG. MAJE-
STATIS SVECICÆ CONSILIARIO in Sacris
Supremo, Universitatis Regiæ PRO - CANCELLARIO
perpetuo, & Ecclesiarum Pomeraniæ Svecicæ
Rugiæque SUPERINTENDENTE
GENERALI, &c.

In communem Studiosæ Juventutis utilitatem,
è Bibliothecæ suæ incomparabilis

Codice MSto,

Typis commissam,

HENDECASTLLABI

CHRISTIANI SAALBACHII,
Poetic. ac Orator. Prof. Ord. Fac. Philos. Senioris,
& h. t. DECANI, Regiæque Universitatis
BIBLIOTHECARI.

T Andem vincula, carceremque passæ
Chartæ, quas pietas vigil reliquit
STRAUCHII, *celebris Viri per Orbem*,
In lucem veniunt, diemque serum.

Squallebant tenus hac, opemque va-
nis

Poscebant miserabiles querelis.

Nam jam blatta ruebat, & terendum
Audebat sibi destinare Librum.

Hæc tam sordida noxiis Camœnas
Sacras rodere dentibus volebat.

Patratumque foret nefas, nec ullo
Id vindex manus expiasset ævo:

Ni *magnus radio potente* **PHOEBUS**
MAYERUS, properasset in propinquo
Doctis interitu favere Chartis.

Quare libera gestiat Vetustas;
Hoc sub PRÆSTITE Gryphicæ cathedræ,
Blattis, pulveribusque, vermibusque,
Nocti denique, carcerique, doctos
Nil audere licebit in libellos.

Nam Libros facit IPSE ut eruditos:
Sic orbos patre Codices tuetur.

Als der
Hochwürdige, Magnificus, Hoch: Edle
und Hochgelahrte Herr,

H E R R

D. Joh. Frid. Maier/

Kaiserl. Comes Palatinus, Königl. Schwed.
Hochverordneter Ober-Kirchen-Rath, der Univers.
Greiffswald Pro-Cancell. Perpetuus, Prof. Prim. und d. z.
der Theol. Fac. Decanus, des Geistl. Consist. Præses, der
Kirchen zu St. Nicol. Pastor, des Herzogthums
Vor: Pommern und Fürstenthums Rügen
General - Superintendens,

Des Seel.

Herrn D. Aegid. Strauchs/
THEOLOGIAM MORALEM

Aus dem Manuscripto edirte,
entwarff seine Gedanken

Ihr. Hochwürdigem Magnificenz
Beständiger Verehrer,

M. Gottlieb Schelwig, von Dankig.

Erweichte Grufft! vermoderter Gebeine,
Die unsre Kirche noch als Strauchens Knochen ehrt,
Eröffne dich, daß dich der Glanz bescheine,
Der dem entseelten Haupt, auch in dem Grab gehört.
Liegt gleich der schwache Leib in deinem Sand begraben,
Kan die gelahrte Welt doch seine Schrifften haben.
Berühmter Strauch, laß dir ein Denckmahl bauen,
Da deiner Sinnen Ruhm mit neuen Knospen blüht,
Die Kirche muß auf deine Asche schauen,
Weil dein gelahrter Geist dahin die Herzen zieht.
Aus Pommern wil ein Glanz dein theures Grab bestrahlen,
Und dir auch in der Grufft die stets Schuld bezahlen.

Der

Der Josua in Gottes schweren Kriegen,
 Des grossen CARLS Herz und Pommerns Eigenthum,
 Der Gottes-Held, wann Luthers Söhne siegen,
 Das helle Kirchen-Licht und Greiffswalds eigener Ruhm,
 Was soll ich deine Ruh mit vielen Worten stöhren?
 Der theure MAYER wil dein hohes Lob vermehren.
 Ein neues Pfand von deinen grossen Gaben,
 Ein hochgelahrtes Buch, das deinen Namen trägt;
 Soll künftig hin derselben Herze laben,
 Den deiner Schrifften Geist, zur Nachfolg eingepägt.
 Es lehrt das theure Blatt der Menschen Willen zwingen,
 Und Gott ein tugendhaft und reines Herze bringen.
 Was vor dein Mund der Jugend vorgetragen,
 Die dich in Wittenberg und Dankig hat gehört;
 Das wil dies Buch in seinen Blättern sagen,
 Die die gelahrte Junfft mit tieffer Demuth ehrt.
 So kan dein hoher Geist noch vielen andren dienen,
 Und auch in deinem Tod als unverwelcklich grünen.
 Dir aber ist die Kirche sehr verpflichtet,
 Hochwürdger, dessen Gunst uns diesen Schatz geschenckt,
 Sie hat auf dich ihr Aug und Herz gerichtet,
 Da sie dein grosser Fleiss mit solchem Nectar tränckt,
 Der unsre Seelen kan mit fettem Safft laben,
 Und Strauchens ewgen Ruhm in unsre Herzen graben.
 Dein Gryphenwald, der dich so enffrig liebet,
 Weil dein beredter Mund ihm seine Söhne nährt,
 Die Junfft, so sich in diesem Buch geübet,
 Da deine Gütigkeit uns diesen Bundsch gewährt,
 Die schätzt sich danckbarlich dir, grosser Mann, verbunden,
 Weil sie von deiner Lehr vergnügte Lust empfunden.
 Die Vaterstadt, wo Strauchens Knochen liegen,
 Und sein verdientes Lob auch in der Asche lebt,
 Mein Dankig, schöpft sein herrliches Vergnügen,
 Daß sein verjüngter Ruhm in Pommerns Gränzen schwebt.
 Sie spricht: Mein theurer Strauch kan fort unsterblich blei-
 ben,
 Da MAYERs Feder wil von seinen Schrifften schreiben.

JESV FORTVNANTE!

DISPVATIO I.

Reß.

DN. M. NIC. KÖPPEN, S. Theol. Baccal. & Facult.
Philos. Adjuncto.

Opponentib.

DN. M. IVST. WESSEL. RVMPÆO, S. Theol.
Baccal. & ad D. Iac. Ecclesiae Sabbathico.

DN. M. CASP. STOR, Norimbergensf.

DE NATURA ET CON-
STITVTIONE THEOLO-
GIÆ MORALIS.

Quæst. I.

*Quid de Natura & Constitutione Theologiae
Moralis habendum sit?*

^{5/}Ex. 9.

Not. (I) *Theologia terminus non strictè* sumitur, prout notat ea, quæ **DEVM** immediatè concernunt; sic enim hîc tantùm essent tradenda, quæ pertinent ad primam tabulam; *sed latius*, cum etiam de altera sit dicendum tabula. Accipienda itaque pro omni morum doctrina divinitus revelata.

(2) *Moralis* appellatur ab *Objecto proprio* ;
A secun-

secundum quod differt à Theologia Didactico-Polemica ; cujus Objectum est verum & falsum ; nostræ verò moralis bonum & malum Theologicum.

Hæc Objectorum distinctio inculcatur 2. Tim. III, 16. Tractatur itaque ad modum disciplinæ partialis quidem, non totalis, quia sub universo Theologiæ titulo comprehenditur ; sed peculiaris tamen ob differentiam scil. (1) Objecti.

Dogmatica habet pro Objecto credenda, *Moralis* agenda. Illa & infideli proponitur, hæc tantum converso. (2) Subjecti. (3) Finis. Illius finis est fides, hujus vitæ sanctimonia.

Porro *moralis* dicitur *Theologia* non in sensu Ethico Philosophico, sed multò eminentiori : ibi ad externa opera tantum respectus habetur, hîc quoque corriguntur interni animi motus. Falsus igitur est nonnemo, qui præceptis Ethicis *Aristotelis* tribuit originem *Theologiæ moralis*. Concedenda quidem convenientia aliqualis, non verò omnimoda. Neque est, quod distinguamus inter virtutes supernaturales & morales, ad illas scil. referendo fidem, spem, charitatem ; ad has reliquas, v. g. temperantiam, fortitudinem, &c. *Nullas enim Theologia moralis agnoscit virtutes morales, sed omnes supernaturales, quatenus sunt fructus Spiritus.*

(3) *Theologia Moralis* non sumitur in sensu Pontificio, sed orthodoxo. Pontificii maxime occu-

occupati sunt in Theologia morali, in qua verò non tantum actus hominum, sed & praxin Sacramentorum tradunt; quæ tamen pertinet ad Evangelium, cum Moralis Theologia legem habeat pro norma.

(4) Appellatur à nonnullis *Theologia Practica*, sed Synonymon non est adæquatum. Practica Theologia vel accipitur generaliter, vel specialiter; quando generaliter, tum universa Theologia dicitur practica; quando verò specialiter, tum concernit ea, quæ solùm directè ad praxin tendunt non fidei, sed operum. Verùm ad hanc etiam refertur Consolatoria seu Paracletica, quæ tamen non ex Lege, ut nostra Moralis, sed Evangelio pendet.

(5) Aliis dicitur *Theologia Casuistica*, sed iterum minus propriè. Equidem Casuistica maximam partem comprehenditur sub morali, sed non simpliciter cum hac recurrit. Differunt scilicet Moralis in actu signato exponat virtutes; Casuistica verò præcipiat in actu exercito, quid huic vel illi, positis his vel illis circumstantiis, sit observandum; illa universis præscribit, hæc singulis. Casuistica latius patet, si respicias significationem verbi Casus, qui dicitur quæstio aliqua, de qua conscientia redditur dubia; jam autem nostra conscientia dubia redditur non tantum circa agenda, sed & credenda.

(6) Vocari suevit & *Ascetica*, non quidem ineptè, quippe habitus Theologiæ moralis com-

paratur crebris actionibus, quin & usus videtur Apostolus in hoc sensu verbo ἀσκηῶ, Act. XXIV, 16. Sed tenendum, quod Ascetica dicatur vel in strictiori, vel latiori sensu: Illo non convenit cum Morali, cum præscribat tantum agenda peculiariora iis, qui vitam olim in cœnobiis egere, Ascetæ qui vocabantur. Sic *Basilius M.* scripsit Erotemata Ascetica, ut & ordinationes Asceticas, solum ad Ascetas olim, unde hodie Monachorum ordo, pertinentes. Hic igitur latiori sumitur sensu, prout notat exercitia pietatis.

Conclusio I.

Datur omninò doctrina de moribus Christiano homine dignis, quæ ab Objecto Theologia moralis rectè appellatur.

Prob. (1) Ex Apostolica Methodo in tradenda Theologia, quæ post doctrinam fidei etiam agit de operibus. Vid. Tit. III, 4. seq. I. Thess. IV, 1. 2. Tim. III, 16.

(2) A fine Decalogi, quem in hunc finem DEVS proposuit, ut exhibeat catalogum virtutum Theologicarum.

(3) Ex consensu Augustan. Conf. quæ Artic. XX. hanc methodum confirmat.

Conclusio II.

Theologia Moralis est prudentia divina hominis regeniti agendi juxta normam legis, ut secundum novas vires gratiæ volun-

tatem DEI faciens, in vitæ sanctimonia per veram & vivam fidem æternum salvetur, & præmia gratis promissa accipiat.

Prudentia.) Ita studium Theologiæ hujus appellatur, Matth. X, 16. Luc. I, 17.

Prudentia divina.) Non enim est habitus Aristotelicus, sed nobilioris ordinis. Rom. XII, 2. Jac. I, 5. 6.

Hominis regeniti.) Hic Subjectum *Quod* indigitatur: id enim in disciplinis practicis observari debet. Eph. IV, 23. 24. Rom. VI, 2.

Agendi juxta normam legis.) Lex sc. cynosura est omnium operum moralium. Es. VIII, 20.

Ut secundum novas vires gratiæ.) Novæ scil. vires gratiæ sunt fons omnium virtutum Theologicarum. I. Cor. XV, 20. Eph. IV, 26. *Augustinus*, Non, inquit, DEVS coronat merita nostra, sed opera sua.

Voluntatem Dei faciens.) Hoc est summarium Theologiæ moralis, ut fiat DEI voluntas. I. Thess. IV, 3.

In vitæ sanctimonia.) Indicatur finis internus Theologiæ Moralis.

Per veram & vivam fidem æternum salvetur.) Ostenditur finis Theologiæ moralis non operis, sed operantis, additô simul mediô, nempe per fidem.

Et præmia gratis promissa accipiat.) Vid. I. Cor. XV, 40. Dan. XII, 3.

Ἀντίθ.

(1) Pontificiorum. Vid. August. Confess. art. XX.

(2) Eorum, qui Theologiam Moralem planè negligunt, quo pertinent omnes Antinomi.

(3) *Calixti*, qui vult per opera conservari fidem, & jus vitæ æternæ confirmari.

(4) *Henr. Walmmii*, Canonici Halberstad, qui in Propædia sua ad Theologiam Moralem urget, quòd Theologia Moralis sequi debeat præcepta Aristotelis,

Quæst. II.

An Theologia Moralis sit certa & indubitata doctrina, in qua probabilem sententiam, seu falsam, sequi non liceat?

Ἐκθ.

Not. (1) Non quæritur generaliter de usu probabilium argumentorum in materia præsertim contingenti; qualis est omnis disciplina practica: sed specialiter quæritur de usu probabiliter in rebus conscientiam concernentibus.

(2) *Probabile* aliter sumitur in sensu *Aristotelico*, aliter in sensu *Jesuitarum*. Illò sensu probabilia sunt, quæ videntur *vel omnibus, vel plerisque, vel sapientibus*; hòc verò probabilis sententia, uti docet *Paulus Laymannus*, Jesuita Lib. I. Theol. mor. de conscientia, c. 5. §. 2. dicitur, quæ

quæ certitudinem non habens, tamen *vel gravi autoritate, vel non modici momenti ratione nititur*. Quid vero per *gravem autoritatem* intelligat, ipse mox explicat: *Autoritas gravis*, inquit, *hòc locò censeri debet, quæ est saltem unius viri docti & probi; qui tamen talem doctrinam non inconsideratè ac temerè, sed post perspecta rationum pondera, quæ in oppositum asseri possunt, amplexus est, quod quidem ab ipso factum fuisse, alii plerumque presumere possunt, præsertim qui indocti sunt.*

(3) Dist. inter *questiones*, quæ concernunt *factum*, & *quæ jus*; in illis quidem regnat probabilitas; non in his: ad quas tamen Jesuitæ etiam referre audent probabilitatem.

(4) Dist. inter *res suâ naturâ indifferentes*, & *res propriè sic dictas morales*: in illis sanè homo habet libertatem, & probabiles rationes sequi potest. E. g. an velit uxorem quis ducere; non in his, ubi requiritur *πληροφροσύνη* & animus omninò certus.

Conclusio.

Theologia Moralis est omninò certa & indubitata doctrina, in qua nemo sequi debet sententiam probabilem, si falsitatem aliquam includat.

Κατά 9.

Prob. (1) Ex legis divinæ perfectione, quæ cum perfecta sit, & de virtutibus rectè & perfe-

et informat. Deut. XII, 32. Ps. CXIX. per totum. Rom. II, 14. seq. Rom. XIV, 5. & 23.

(2) Ex interdicto Apostoli, ne servi hominum reddamur. 1. Cor. VII, 23.

(3) Ex adversæ sententiæ inductione in Atheismum & Epicureismum. Positô enim hoc fundamentô Moralistarum: Neminem peccare sequendo opinionem probabilem; nullus Hæreticus ob hæresin damnari potest, cum nullus sit, qui non contendat, sectam suam sibi videri probabilem.

(4) Ex impossibilitate veritatis simultaneæ duorum contradictoriorum. Sæpe alter alteri contradicit directè, nihilominus utriusque auctoritatem stare, & probabilem gignere sententiam fingunt.

(5) Ex absurditate praxis hujus moralis in Ecclesia prisca inauditæ, fatentibus ipsis Pontificiis. Nam *Nic. Faber* Ludovic. XIII. Gallia Regis Præceptor totam hanc scientiam nihil aliud esse dictavit, quam *artem cum Deo cavillandi*. Sic & *Lud. Montaltius* acriter Jesuitas perstringit in Epistolis.

Origo hujus erroris deducenda est ab Academicis & Pyrrhoniis antiquis, de quibus Cicero, quòd statuerint: Probabilibus regi vitam sapientis: ut & *Augustin.* de eorum sententia: cum agit quisque, quod probabile ei videtur, non peccat, nec errat. Ab his Jesuitæ acceperunt sententiam, qua probabilitatem habent
pro

pro norma actuum. Vid. *Laymannus* Tr. I. de consc. *Antoninus Diana* pro omnibus vitiis prope modum respondit in Summa conscientiaë dubiaë, ob quam egregiam operam *Caramuel* in Theol. Mor. quam fundamentalem vocat, eum appellat *Agnus DEI*, qui sustulit peccata mundi.

Viam huic impietati visus est sternere *Cajetanus* Tom. 2. opusc. tr. 3. c. 6.

DE FINE THEOLOGICÆ MORALIS.

Quæst. I.

An Finis Theologiæ Moralis ita sit vita æterna, ut virtutes Theologicæ, quæ docentur in eadem, habeant rationem mediæ, per quod finis ille acquiritur & conservatur?

Ex I.

NOt. (1) Duplex est quæstio: *An per virtutes Theologicas vita æterna acquiratur, & an per easdem jus vitæ æternæ confirmetur & conservetur?* Utraque negatur, antithesis tamen illius quæstionis deterior est antithesi hujus.

(2) Dist. inter *rationem salvandi Legalem & Evangelicam*; juxta illam vita æterna est finis ultimus Theol. Moral. & opera se habent, ut media, id quod in dictis legalibus concedendum. Rom. II, 13. Sed dicta ejusmodi legalia by-

potheticè sunt intelligenda, & in Syllogismo tali practico semper negativè est subsumendum, scilicet ob imbecillitatem hominis lapsi. Rom. VIII, 3.

(3) Non quæri, annon *virtutes Theologicae*, quas exponit Theologia Moralis, *habeant rationem testimonii de præsentia fidei & spe vitæ æternæ: sed an habeant rationem principii vel medii practici.* Illud conceditur, hoc negatur. *Bernhardus* virtutes Theologicas appellat *viam regni, non causam regnandi.* Sunt igitur virtutes Theologicae *necessariae salvando, non tamen necessariae dicendæ ad salutem.* Sunt necessariae necessitate præcepti, non necessitate medii.

(4) Dist. inter *conditionem Fidei & aliarum virtutum Theologicarum.* Fides rectè habetur pro medio, non hæc, quarum diversa est ratio. *Fides, quando ut medium salutis spectatur, non ut virtus Theologica, sed ut instrumentum consideratur; ratione scilicet correlati sui, quod apprehendit, puta justitiam imputativam, influit in salutem.*

(5) Dist. inter *ipsam vitam æternam, & gradus gaudii in vita æterna;* non illa producitur à virtutibus Theologicis tanquam mediis: hi vero gradus scilicet gaudii majores promissi sunt benè operantibus. Dan. XII, 3. I. Cor. XV, 40.

(6) Dist. inter *Phrases: Merces bonorum operum* est cœlum seu vita æterna: & *Merces benè operantium* erit in cœlo: illa, ut Pelagiano Pontificia rejicitur, hæc, ut orthodoxa, admittitur, quâ

quâ scil. gradus gaudiorum indicantur. Vid. Matth. V, 12. XIX, 21. Luc. XIV, 14. Priori autem phrasi connectitur vita æterna cum bonis operibus, tanquam cum mediis. *Ipsa verò compensatio quoad gradus gloriæ, non erit per opera promerita, sed merè gratuita; quamvis respectum aliquem habeat ad opera sanctorum.*

(7) Dist. *inter finem operantis, & operis*: licet vita æterna non possit scopus dici virtutum Theologicarum, dici tamen potest scopus operantis. 2. Pet. I, 10. Hic equidem Vulgatus vitiosè reddidit, cum bonorum operum in Græco nulla fiat mentio, quamvis respectus ad eadem habeatur.

(8) Dist. *inter finem internum & externum*. *Theologiae Moralis* internus est, qui per ipsum habitum practicum obtinetur & efficitur: sic vita æterna nequaquam potest esse finis, sed potius vitæ sanctimoniam. Externus est, qui ad internum dirigitur, ut non obtineatur in habitu practico, sed extra eundem. Quæritur potissimum de fine externo, non de interno, quem nemo vitam æternam constituit.

Conclusio.

Finis Theologiae moralis nequaquam est vita æterna, ut virtutes Theologicae, quæ traduntur in eadem, habeant rationem mediæ, per quod finis ille acquiritur vel conservatur.

Prob.

Prob. (1) Ex necessariâ proportionē, inter media & finem in habitibus practicis. Nulla verò est proportio inter virtutes Theologicas, & vitam æternam, cum illis semper imperfectio adhæreat.

(2) Ex Scriptura sacra, quæ universim salutem æternam vult acceptam ferri gratiæ: non igitur eadem obtineri potest per virtutes Theologicas, Eph. II, 8. Gal. II, 20. Quin & confirmatio & custodia juris vitæ æternæ tribuitur fidei. 1. Pet. I, 5.

(3) Ex remotione omnium operum iustitiæ, quando de salute æterna quæritur; illa igitur non possunt habere rationem medii. Vid. Tit. III, 5.

(4) Ex salutis in scripturis appellatione, quæ vocatur, non τὸ τέλος ἔργου, sed τὸ πίστεως. 1. Pet. I, 9.

(5) Ex peculiari, quæ nos obligat, ratione, scilicet autoritate librorum Symbolicorum. Vid. Form. Concord. p. 707. Corpus doctrinæ Jul. part. 3. p. 29.

Ἀντίθεσις.

(1) Pontificiorum. Vid. Laymannus.

(2) Gisbert. Voëtii, in doctrina de virtutibus Theologicis, earundemque scopo, penitus Papizans. Tom. 4. Disp. selectar. p. 771. dicit, virtutes Theologicas producere vitam æternam; addit equidem, aliquo modo, sed nullo modo dicere debebat.

(3) Georg.

(3) *Georg. Calixti*, Epit. Theol. moral. p. 3.

(4) *Conrad. Horneji*, in iterata assertione, §. 49.

Obj. (1) 2. Pet. I, 10. Resp. (1) Verba hæc (bona opera) in Græco non habentur, quæ Latinus addidit.

(2) Regula præscribitur salvandis, non regula ad salutem. (3) firmitudo vocationis cognoscitur ex operibus à posteriori.

(2) Rom. II, 6. 7. Resp. (1) Dictum est legale, quô describitur modus salvandi legalis. (2) Non dicitur dari διὰ propter τὰ ἔργα, sed κατὰ τὰ ἔργα, secundum opera.

DISPUTATIO II.

Resp.

DN. M. IVST. WESSEL. RVMPÆO, S. Theol. Baccal. & ad D. Iac. Ecclesiastæ Sabbathico.

Opponentib.

DN. M. CASP. STOT, Norimbergens.

DN. M. NIC. KÖPPEN, S. Theol. Baccal. & Facult. Philosoph. Adjuncto.

Quæst. II.

An finis Theologiæ moralis sit sanctimonia vitæ, & in quo eadem consistat?

Ex 9.

Not. (1) Dist. inter finem internum & externum; ille hōc locō intelligitur.

(2) *Laboramus non pro termino, sed pro re, termino notata*: qui enim sanctimoniam vitæ vocant

cant pietatem, seu rectitudinem in actibus & operibus, item puritatem, nobis non sunt contrarii; terminus tamen hic nobis præ reliquis placuit, quia sæpè in scriptura allegatur.

(3) Dist. *inter finem ipsum propriè sic dictum, & inter effectus concomitantes finem.* Finis ipse Theologiæ Moralis est vitæ sanctimonia, quem varii effectus concomitantur, quos nolumus exclusos. Sic ad eos pertinet, bona conscientia, omnis generis piis promissa felicitas, bona fama; sed hi effectus non constituunt, sed concomitantur finem. Vid. Actor. XXIV, 16. 2. Tim. I, 5. de fama agitur Matth. V, 16.

(4) Alii dicunt, quòd *finis* Theologiæ Moralis possit *tripliciter* considerari; (1) ut *habeatur respectus ad Deum*, (2) *ad operantem*, (3) *ad proximum.* Quatenus ad DEVM respectus habetur, Finis debet esse *sanctimonia*, consistens in impletione voluntatis divinæ, diciturque imprimis sanctimonia vitæ: *quatenus ad operantem; Bona opera*, seu virtutes Theologiæ, attenduntur: *quatenus ad proximum*, dicitur *fama bona.*

(5) Quando finis Theologiæ Moralis dicitur sanctimonia vitæ, dist. inter sanctitatem imputatam & inchoatam: non illam, quæ ipsius Christi est, qui nobis dicitur factus *ἀγίασμός*, I. Cor. I, 30. intelligimus, sed hanc.

(6) Consideranda autem hæc sanctitas vel passivè in nobis, quatenus nos DEVS sanctificat in renovatione, ac ita ex parte nostri dicitur *passiva;*

sua; vel *activè*, quatenus etiam nos opera sanctitatis facimus: non priorem, sed posteriorem significationem hîc attendimus; ita sumit Paulus Rom. VI, 19. 2. Cor. VII, 1.

(7) Non verò est *sanctitas Pharisaica*, consistens in falsa præsumptione, secundum quam gloriabantur Pharisei, se nullius impietatis externæ sibi esse conscios; sed Christiana, quam DEVS exigit in verbo.

(8) Sanctitas ea est quidem vera, sed non omnibus numeris perfecta. Verum enim & perfectum hîc locò non reciprocantur. Est in perpetuò fieri, & nondum consummata; non est talis, qualis DEO adscribitur, cujus est incomparabilis, 1. Sam. II, 2.

(9) Dist. *inter conatum & effectum in studio sanctimonie*. Ut desint vires, conari tamen debemus, ut assequamur sanctimoniam perfectam.

Conclusio.

Finis Theologiæ Moralis est omninò sanctimonia vitæ, & consistit in conformitate actionum hominis regeneriti cum lege DEI.

Ad tria capita generaliter potest sanctimonia reduci: videlicet *piè*, *sobriè* & *justè* vivendum esse, Tit. II, 12. Adverbiò *piè* exprimitur officium hominis regeneriti erga DEVM; *justè* erga proximum; *sobriè* erga seipsum.

Prob. thes. ex Lev. XI, 44. repetitur. Lev. XIX, 2. c. XX, 26. 1. Thess. IV, 10. 1. Pet. I, 15. 1. Tim. II, 15.

ΑΥΤΙΘΕΣΙΣ

- (1) Est omnium, qui alium finem substituunt.
- (2) Qui sanctimoniam vitæ quidem nominant, sed malè describunt. Ita *Monachi* per sanctimoniam vitæ non intelligunt conformitatem actionum regenti cum lege DEI; sed cum regulis monasticis. Norma ipsis non est lex DEI, sed placitum sanctorum, à quibus ordo est institutus.

Quæst. III.

An finis Theologiæ Moralis sit perfecta obedientia, & observantia universæ legis divinæ?

Not. (1) Dist. inter *Justitiam imputatam & inchoatam*: illa describitur à sua perfectione passim. Ps. LI, 9. Matth. V, 20.

(2) Sanctificatio sumitur vel *activè*, respectu DEI, vel *passivè*, respectu nostri. Illa est actus DEI, quò nos sanctificat, & sic non potest non perfecta esse. Ad hanc verò scil. passivè sumptam accedit imperfectio, quæ non est ab efficiente, sed à Subjecto, juxta Canonem: *Recipiens recipit non ad modum imprimentis, sed ad modum receptivitatis suæ.*

(3) Dist. inter *conditionem hominis, quatenus spectatur ante & quatenus post lapsum*. Illi legem DEVS proposuit, ut eam perfectè observaret, sed de hoc quæritur.

(4) Dist. inter *opera interna & externa*. Potissimum

tissimum illud imperfectionis vitium corrumpit opera interna; externa seu virtutes Theologicas potest homo expedire regenitus.

(5) Dist. inter *virtutes Theologicas consideratas quoad substantiam actus, & quoad circumstantias*. Illo modo DEO placent, quia sunt *ἐννομοί*; hoc verò iis adhæret imperfectio: Sive sunt bona facta, non benè facta. Ad hæc enim requiritur omnium circumstantiarum exacta cum lege convenientia.

(6) Dist. inter *id, quod DEO debemus, & quod eidem persolvere possumus*. Debemus perfectam obedientiam.

(7) Sanctimonia consideratur vel *in se & absolute*, vel *relative* in respectu ad opera irregentorum. Illi non debetur perfectionis laus, quæ verò huic non deroganda.

(8) Dist. inter *causam imperfectionis orthodoxè & heterodoxè explicatam*. Orthodoxè si explicetur, alleganda est hominis corruptio post lapsum, minimè arcanum DEI decretum vel invidia DEI cum Calvinianis, ne Charybdis Pontificiorum evitaturi in Scyllam Calvinianorum incidamus.

Conclusio.

Finis Theologiæ Moralis non potest dici perfecta obedientia & observantia legis divinæ.

Prob. (1) ex descriptione Subjecti, quod infor-

B

matur

matur in Theologia Morali. Operans perpetuò confiteri debet, se esse peccatorem. 1. Joh. I, 8. Jac. III, 2. servum inutilem. Luc. XVII, 13.

(2) *Ex finis conditione*, quæ debet ita in habitibus practicis comparata esse, ut impetrari possit. Atqui finis, perfecta obedientia, ab homine regenito impetrari nequit. Es. LXIV, 6.

(3) *In habitu Theologiæ Moralis dijudicandi sunt actus voluntatis humanæ*. At verò voluntas benè se habens, rectèque informata, nunquam fertur in ἀδύνατον, quale est perfecta legis observantia.

Ἀντίθ.

(1) Est *Pontificiorum*, qui gloriantur de perfectione operum suorum.

(2) *Gisberti Voëti*, qui aliàs Calvinianus, in hoc ad castra Pontificiorum transiit.

Quæst. IV.

Quidnam de Conscientia generatim observandum veniat?

Not. (1) Non tam in præsens quærimus de nomine, quàm re ipsa. *Nomen* variè in variis linguis effertur. Ebræi *Cor* pro conscientia ponunt. Gen. XX, 5. denominatione à Subjecto sumptâ, quod est cor humanum. Humanum dico; excluditur ergò cor bestiale; quippe bestia non habet scientiam reflexam, quæ requiritur ad conscientiam.

Venit etiam Conscientia nomine *Scientiæ*.
Eccl.

Eccl. XX, 20. Differt tamen in stricto sensu Scientia & Conscientia. Illa ad plura se extendit Objecta; extendit scilicet se quoque ad ea, quæ sunt extra hominem; scimus enim etiam ea, quæ alter fecit. Hæc plura includit, scil. includit etiam actum reflexum Scientiæ.

(2) Græcis Conscientia appellatur *συνείδησις*, 1. Petr. II, 19. Accipitur autem *συνείδησις* vel *latè*, vel *strictè*. Illo modo nihil aliud notat, quàm Synesin ipsam: nos hic *strictè* sumimus.

(3) Dist. inter *Synteresin* & *συνείδησιν*. Illa ad conscientiam aliquid facit, non tamen ipsam omninò exponit. Scilicet *Synteresis est habitus principiorum practitorum, qui considerat principia practica in Universalis: συνείδησις in Singulari*. *Synteresin* Paulus Rom. I, 32. vocat *δικαίωμα τῶ θεῷ*. Rom. II, 14. eandem vocat *ἔργον τῶ νόμου*.

(4) Aliter se habet *Conscientia in homine ante lapsum*, aliter *in homine post lapsum*, qui status non sunt confundendi. Ante lapsum conscientia erat perfectissima perfectione essentiali & morali: hodiè pertinet conscientia ad reliquias imaginis divinæ.

(5) *In homine post lapsum* consideratur Conscientia vel in genere *Entis*, vel in genere *Moris*. Illo modo exponitur quid sit; hoc, vel ut tranquilla, vel ut anxiosa consideratur. De hoc quæritur.

(6) Dist. inter *habitudinem conscientie naturalem* & *supernaturalem*, quam habet ex illumi-

natione fidei. Secundum hanc differt hominis regeniti & irregeniti conscientia : Nimirum adæquata regula judicii de Conscientia est voluntas DEI revelata, quæ homini præscribitur ad agendum. Ad utramque conscientia habitudinem hîc est attendendum, naturalem & supernaturalem.

(7) *Conscientia est nomen non tam simplicis, quàm compositæ facultatis* ; pertinet enim & ad intellectum, & ad voluntatem, quamvis diversimodè. Fundamentum conscientia est intellectus practicus, qui considerat rem sub bonitatis vel malitia ratione : speculativus verò sub veritatis & existentia ratione. *Scilicet is contra conscientiam agere dicitur, qui agit contra id, quod judicat intellectus agendum.* Omnia verò hæc intelligenda sunt de conscientia jam certa, non dubia, quæ nil præscribit voluntati, cum adhuc disquirat.

(8) *Versatur conscientia non tam circa principia, quàm circa conclusiones* : universa ejus vis consistit in Syllogismo practico. Majorem supeditat Synteresis, Minorem Synesis, Conclusionem *συνείδησις*. Sumuntur autem hi termini non in sensu Aristotelico, sed potius in sensu abstractivo, quippe Syllogismi hi practici etiam secundum rationem supernaturalem fiunt. e. g. Quicumque credit in Christum, salvatur. Ego credo. E. Synteresis hæc est supernaturalis. *Quidam conscientiam ratione Majoris in Syllogismo*

mo

mo practico vocant Legem seu LVMEN; ratione Minoris Librum seu INDICEM; ratione conclusionis, IVDICEM.

(9) Conscientia consideratur prout se habet ἐκτικῶς, vel ἐνεργητικῶς, seu ut *habitualliter*, seu ut *actualiter*. Quando dormit conscientia in homine, tantum est ἐκτικῶς, quando vigilat, ἐνεργητικῶς. De dormiente conscientia vid. Genes. IV, 7.

(10) *Formam non habet conscientia tam, quàm ipsa est forma animæ.* Actus tamen formales hîc sunt, qui multorum sunt ordinum. Conscientia urget voluntatem, testatur, accusat, excusat. Rom. II, 15. Scilicet hi actus, accusare & excusare, sunt fundamentum distinctionis conscientiae in bonam & malam. Excellentissimus conscientiae actus est judicare de bonitate vel malitia morali. Hic I. Cor. XI, 31. διακρισις appellatur. Actus verò hi, potissimum motio voluntatis, sunt potius directivi, quam coactivi. Non semper obtinet intellectus à voluntate, quod eadem praescribit, juxta illud Medae:

- - - video meliora proboque,
Deteriora sequor. Scitè
Bernhardus : *Voluntas quocunque se movet, comitem habet rationem, non quòd semper ex ratione, sed quòd nunquam absque ratione moveatur.*

Conclusio.

Conscientia est judicium intellectus pra-

*Etici in homine secundum voluntatem DEI
de actionibus suis in particulari judicante,
& de bonitate & malitia earundem se-
ipsum convincente.*

Κατά.

Prob. ex descriptionibus Biblicis Act. XXIV,
16. Rom. II, 15. I. Cor. I, 31. 2. Cor. I, 12. 2. Tim.
I, 3. Ebr. XIII, 18.

Ἀντίθεσις.

Scholasticorum, qui hîc in varios prolabuntur
errores, ut & eorum, qui pro peculiari facultate
animæ conscientiam habent. *Perkinsus* refert
eandem ad potentias naturales, cum ne quidem
ad habitus (sc. ἐνεργητικῶς spectata) sed ad a-
ctus sit referenda.

Quæst. V.

*An voluntas DEI sit adequata conscientie
Regula?*

Not. (1) per *voluntatem DEI* intelligi hoc lo-
co non tantum *Legalem* sed & *Evangelicam*, cum
non solum accuset, sed & excuset conscientiam.
Equidem lex est norma conscientie quoad exa-
men operum, non verò quoad consolationem,
quæ etiam ad conscientiam spectat.

(2) Intelligitur hîc *voluntas DEI revelata*,
non quatenus & quamdiu est arcana. Potest quis
salvâ conscientia aliquid velle, quod non vult
DEVS, scil. voluntate adhuc arcanâ. Sic quan-
do David voluit DEO ædificare templum, voluit
id

id salvâ conscientiâ, quod tamen DEVS noluit. *August. in Enchirid. ad Laur. c. 101.* Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod DEVS non vult, etiam ipse omninò bonâ voluntate: tanquam si bonus filius patrem velit vivere, quem tamen mori vult DEVS.

(3) Voluntas DEI revelata tam per naturam, quàm per scripturam intelligitur. Illa ratione conscientie naturalis, spectatæ in suis viribus naturalibus: hæc ratione illuminatæ conscientie, spectatæ in statu gratie.

(4) Regula dicitur voluntas DEI, quoad actus internos & externos. Intellige autem actiones à judicio practico decretas, ut excludantur vota voluntatis, quæ voluntas inefficax aliàs appellatur.

Sic sorores Lazari, illæsâ conscientiâ, potuerunt optare, ut frater diutiùs viveret, cum tamen terminus vitæ jam advenerit secundum voluntatem DEI. Not. Vota hujusmodi includunt tacitam hypothesin, si scilicet DEVS velit; sic optat Christus, ut transeat calix iste apud Matth.

(5) Adæquata regula appellatur non tantum quâ rem volitam, sed, quâ finem quoque & modum. Fieri potest, ut quis idem velit, quod vult DEVS, &, dum illud ipsum vult, non retineat salvam conscientiam. *August. l.c.* Fieri potest, ut hoc vel illud velit homo voluntate malâ, quod vult DEVS voluntate bonâ. E.g. si malus

filius velit mortem patris, velit etiam DEVS eandem. Res volita hîc eadem, diversus tamen modus volendi. DEVS quasdam voluntates bonas suas implet per malorum hominum voluntates malas: sic per Judæos malevolos voluntate Patris bonâ Christus pro nobis est occisus.

(6) Regula appellatur, ut indicetur, nunquam licere homini aliquid velle absolute, quod DEVS non vult: neque nolle, quod DEVS vult. Licet verò id non velle quod DEVS vult. Sic lugere potest Pater filium, sine læsione conscientiae, quem DEVS voluit mori. Infortunia nostra deplorare nobis licet, quæ DEVS immisit. Quomodo DEVS non voluit excidium civitatis sanctæ, & tamen scivit DEVM velle; sine omni repugnantia fuit illud non velle.

Nolle est repugnantis: non velle patienter ferentis.

(7) Regula dicitur autoritative obligans, non directive svadens. Huic regulæ immediate subjicitur conscientia, aliis verò mediate.

(8) Regulam denique dicimus voluntatem DEI, secundum quam ultimò resolvitur Syllogismus practicus, non secundum quam proximè. Leges humanæ etiam obligant conscientiam, sed non quatenus sunt humanæ, sed quatenus reducuntur ad DEVM. Quin non tantum leges à Magistratu propositæ, obligant, sed & promissa omnia inter æquales, non quidem ex virtute obedientiæ erga superiores, sed ex virtu-

te

te fidei, quatenus unusquisque pactis initis debet stare, secundum voluntatem DEI. Imò & ægrotus tenetur ex conscientia obtemperare salutari Medicorum præscripto.

Conclusio.

Voluntas DEI est adequata conscientie Regula.

Kατάθ.

Prob. (1) Quia solus DEVS est Dominus & iudex Conscientiæ.

(2) Quia omnis bonitatis norma est voluntas DEI; atqui bonitatem conscientia intendit.

(3) Quia, si conscientia se alteri præter DEVM subiceret, idololatria committeretur, quando deferretur honor creaturæ, qui soli DEO debetur.

(4) Quia DEVS ipse omnium aliarum legum auctoritatem obligationemque derivat à se, Rom. XIII, 1.

(5) Quia bonitatem vel malitiam habent actus humani potissimum ab internis motibus, de quibus impossibile est aliam, quàm DEVM, judicare posse.

Αντίθ.

Moralistarum Pontificiorum, qui & Romano Pontifici tribuere audent imperium in conscientiam. Ex nostratibus nonnulli à nobis dissentiant, sed potiùs in terminis, quàm in re ipsa, dum excludunt Evangelium, & Legem volunt

normam esse: benè scilicet, si latè sumatur vox legis, ita ut includat legem fidei.

DISPUTATIO III.

Resp.

DN. M. CASP. STOT, Norimbergens.

Opponentib.

DN. M. NIC. KÖPPEN, S. Theol. Baccal. & Facult.
Philosoph. Adjuncto.

DN. M. IVST. WESSEL. RVMPÆO, S. Theol.
Baccal. & ad D. Iac. Ecclesiastæ Sabbathico.

Quæst. VI.

An, & quomodo, omnes homines conscientie stimulos sentiant?

Not. (1) Dist. inter *judicium conscientie secundum Synteresin ordinis naturalis & supernaturalis*. Posterius *judicium* non potest exigi ab homine irrogenito; prius omnibus omninò est commune.

(2) Non quæritur de hominibus ante lapsum, vel in lapsu, quippe de quibus certum satis; sed de illis post lapsum, & præprimis de confirmatis in malitia.

(3) Non tantum ad exempla omnium vivorum, sed & mortuorum extendimus conscientie vim, potissimum autem ad vivos respicitur hîc.

(4) Non quæritur; an omnes (vivi scilicet) sentiant conscientie stimulum in æquali gradu; sed an aliquo gradu.

(5) Ad

(5) Ad homines illos respicitur, vel secundum vires naturales. vel secundum excoecationem & duritiem cordis: illis omnino omnibus communis est conscientia stimulus, sed potissimum difficultas est de his, qui justo DEI judicio sunt excoecati.

(6) Non possunt hi perpetuo amittere stimulos conscientia, sed tantum ad tempus: item non amittunt, quæ conscientia competunt habitualiter, sed quæ actualiter.

(7) Manet igitur ignis cineribus obrutus, non penitus extinctus; non quod mortua sit conscientia, sed quod dormiat. Dormit ad ostium. Gen. IV, 7. hoc est, in loco non quieto, ita, ut facile iterum evigilet. Cessare igitur potest actus secundus operationis conscientia, non actus primus, & cessatio hæc potissimum ex consuetudinis contraria vitio. Scitè Tertullian. *Potest obumbrari conscientia, quia non est DEVS; extinguere non potest, quia est ex DEO.*

Conclusio I.

Conscientia stimuli naturaliter insunt omnibus, ut per se nullus iisdem careat.

Prob. (1) ex lege naturæ omnibus innata, & in homine indelebili.

(2) Ex Rom. I, & II, capp.

(3) Ex exemplis.

Conclusio II.

Per consuetudinem peccandi possunt illi stimuli

stimuli conscientiae adeò obtusi reddi, ut peccator morsus illos, etiam cum contra Conscientiam peccat, parum sentiat.

Prob. (1) ex testimonio Spiritus S. Eph. IV, 18. 19.

(2) Ex exemplis præsertim barbararum gentium, quibus vitia contra naturam commissa habentur pro virtutibus. *Hieronym. l. 2. contra Jovian.* memorat de Europæis quibusdam in Gallia, qui nullas alias delitias putarunt, quàm carnes humanas. Item de Persis, qui cum sororibus, matribus & aviis consveverunt.

Ἀντίθεσις.

Partim eorum, qui notitias nobiscum natas prorsus negant: partim eorum, qui planè habent pro impossibili, quòd cessare possint stimuli conscientiae. *Gisbert. Voëtius T. 3. Disp. Theol. p. 662.*

Quæst. VII.

Quenam requirantur ad conscientiam rectam & bonam, & quomodo eadem paretur & conservetur.

Not. (1) Variæ recensentur conscientiae species. (1) Est conscientia recta, ubi benè, (2) erronea, ubi malè decernitur in discursu practico, qualis est in omnibus hæreticis; (3) est dubia, quæ in utramque partem disputat, adeoque nil decernit; (4) est probabilis, ubi verisimilitudo tantùm attenditur, seu ubi veritas conclusionis in

in Syllogismo practico tantum pro probabili habetur. His addunt (5) sed ex abundanti, conscientiam scrupulosam, quando aliquid decernitur quidem, sed cum formidine oppositi, illaque tunc dicitur anxia. Sed videtur anxietas illa esse consequens probabilitatis.

(2) Generaliter observandum, quod divisio non sit univoci in univocata, sed æquivoci in æquivocata. Nam propriè sola conscientia recta conscientiae meretur titulum, reliquæ species eum mentiuntur. In conscientia erronea necesse est, ut vel Synteresis, vel Synesis se malè habeat, adeoque in alterutro requisito Syllogismi practici vitium est. Reliquæ species, ideo, quia ipsis deest firmum rationis practicae iudicium, vero conscientiae titulo carent.

(3) Specialiter quoad conscientiam Rectam dist. inter conscientiam rectam ordinis naturalis & supernaturalis. Illa potest etiam in gentiles cadere. Rom. II, 15. de hac autem potissimum h. l. quæritur.

(4) Recta igitur dicitur conscientia, non tantum ratione juris & propositionis in Syllogismo practico, sed & ratione facti & assumptionis. Potest enim fieri, ut in Syllogismo practico Major sit verissima, & tamen Conclusio erronea, si vitium est in assumptione. E. g. Major in hoc Syllogismo est vera: Quicumque observant perfectè legem DEI, eidemque satisfaciunt, habent gloriandi materiam.

Quan-

Quando nunc Pharisei, Pelagiani & Anabaptistæ subsumunt: Atqui Nos, &c. falsa est assumptio.

(5) In assumptione cavendus est error regulæ conscientiæ, i. e. voluntati divinæ, contrarius. Potest enim fieri, ut in assumptione error committatur, & tamen maneat conscientia recta, modo error non sit contrarius voluntati divinæ, v.g. Jacobi Major erat vera: Ad uxorem accedere licet. Minor autem falsa: Lea est uxor. Rectam tamen servabat conscientiam, quia Minor non erat legi divinæ contraria.

(6) Recta est Conscientia non tantum, quando secundum communia principia decernitur aliquid, sed & quando secundum singularia. Ita Israelitæ, rectam conscientiam non a Ægyptiorum commodata secum abstulerunt, juxta principium non commune, sic enim res aliena non debet auferri: sed singulare, quod fundabatur in mandato DEI, Exod. X^l, 2. c. XII, 35. 36.

NB. Quod autem talia singularia principia conscientiam rectam non lædant, non oritur ex juris mutatione, sed ex immutatione materiæ, circa quam jus versatur. Ita vasa ablata non erant amplius Ægyptiis, sed secundum judicium DEI. erant merces Israëlitis destinata.

(7) Alii addunt, quod in judicio de conscientia recta etiam sit distinguendum inter præcepta negativa & affirmativa. Illa dicunt obligare semper & ad semper: hæc putant obligare conscientiam.

scientiam semper quidem, sed non ad semper. Sic præceptum affirmativum est, Parentes sunt honorandi; hoc non dicunt obligare ad semper, scil. ad iniquos, quibus non obediendum.

Distinctio non placet: hoc sensu nullum admittetur discrimen inter præcepta negativa & affirmativa. Accedit, quòd per æquipollentiam terminorum omne affirmativum possit mutari in negativum, nulla cum varietate obligationis. Ita affirmativum præceptum, Magistratui est obediendum, mutatur in negativum, Magistratui non est deneganda obedientia.

(8) Recta & bona conscientia non simpliciter conveniunt. Recta potest esse in eo, in quo non est bona. v. g. quando conscientia accusat peccatorem, recta est, non tamen bona. In contritione hominis poenitentis conscientia recta est, bona abest. In Adamo integro & recta & bona conscientia conveniebat.

(9) Distinguendum tamen inter conscientiam Bonam honestè & pacatè talem. Non hæc, sed illa coincidit cum conscientia recta.

Non tamen hæ duæ quasi conscientiae bonæ species differunt subjectis, sed actibus formalibus. Nonnunquam enim conscientia & honestè & pacatè bona est, in uno homine. Paulus. 2. Tim. I, 3. vocat conscientiam puram, & habent eam omnes Christiani, à peccatis regnantibus abstinentes, juxta illud 1. Cor. IV, 4. Nihil mihi sum conscius.

(10) Bo-

(10) Bona dicitur conscientia, non tam in sensu universali, ratione omnium actuum voluntatis, qualis post lapsum in nullo est: quam in sensu particulari & restricto ad certum actum.

Ita Davidem quando criminabatur Simei, habebat is Bonam conscientiam, quia eum nunquam offenderat; non tamen respectu omnium actuum vigeat.

(11) Bona Conscientia consideratur vel Legaliter, vel Evangelicè. Hæc fidelium est, Ebr. IX, 14. c. XX, 22. quatenus gaudet ob bonitatem actuum internorum; ob bonitatem imputatam.

Conclusio I.

Conscientia honestè bona seu recta est, quæ observat voluntatem DEI, unicam διακρίσεως regulam, paraturque per assiduas verbi divini meditationes, & devotas pro intellectu scripturæ preces.

Κατάθ.

Prob. (1) ex iis, quæ de regula conscientia dicta sunt quæstione VI.

(2) E Ps I. & Ps. CXIX, per totum.

Conclusio II.

Conscientia pacatè bona (quæ dicitur κατ' ἐξοχήν bona) est, quæ conscientia recta iudicium in omnibus sequitur, ut, quod præscribitur à Conscientia Recta, executio

ni detur. Paratur eadem, abstinendo ab omni malo & mali specie, & si quod malum commissum, abluendo illud virtute sanguinis Christi in resipiscentia & sanctificatione Spiritus.

Κατά θ.

Prob. Prov. III, 6. 1. Thess. V, 22. Phil. II, 12. Sir. VII, v. ult. Ebr. X, 10.

Ἀντιθέσις.

Est (1) Eorum, qui legalem conscientiae Bonitatem urgent, ut Operillae, Pontificii, Pelagiani.

(2) Qui aliam Conscientiae Rectae normam fingunt, quam voluntatem DEI. Vid. quaest. VI.

(3) Qui conscientiam accusantem negant esse bonam, & ita bonae contradistingvunt.

Urgent hi (1) Quod sequitur ex peccato, non potest adscribi conscientiae bonae. Atqui accusare sequitur è peccato. E.

Resp. ad Majorem Dist. inter malum poenae & culpae. Valet de hoc; accusare est malum poenae.

(2) Accusatio semper habet adjunctam ægritudinem. Conscientia autem bona non habet. E.

Resp. (1) non habet Conscientiam perfecte bonam.

(2) Falsa est Major. Nam non omne, quod ægritudinem parit, malum est. Sic judex justè

condemnans reum, potest ægrè ferre, quòd habeat occasionem sanguinem effundendi.

Quæst. VIII.

Quid de conscientia errante, & imprimis obligatione ejus, habendum sit?

§. 1. Præsupponitur quæri de conscientia errante *idealiter*, non autem *exemplariter*; in actu signato, non verò exercito. Nam exemplariter considerata conscientia errans debet peti è circumstantiis, universali regulâ non potest definiri: idealis tamen potest esse instar normæ omnis exemplaris considerationis.

§. 2. Conscientia errans dicitur vel *privativè*, vel *positivè*. Illa dicitur, quæ non est recta, & tunc immediatè sibi opponuntur conscientia recta & erronea; conscientia etiam dubia & scrupulosa erunt species conscientiæ errantis. Hòc locò autem sumitur *positivè*, quæ per assensum firmum, sed erroneum, quæstionem decidit. Firmum, ut contradistinguatur à conscientia dubia, quæ nil, & à probabili, quæ non certò, & à scrupulosa, quæ non firmiter definit.

§. 3. *Error* ipse debet perpetuò consistere in *privatione*, hoc est, debet esse error ejus rei, quæ sciri potuit & debuit. Sin consistat in nuda negatione, propriè non denominabit conscientiam erroneam. E. g. non habet quis conscientiam erroneam, quòd ignoret diem extremi

mi iudicii, quia is nec sciri potest, nec debet. Ita Samuelis conscientia proprie erronea non erat, dum primogenitum è filiis Isai Regem inungere volebat ; hoc enim ante revelationem nesciebat.

§. 4. Ignorantia illa intellectûs, quæ conscientiam in errorem ducit, vel est naturalis & connata hominibus post lapsum ; vel ascititia, oriunda à contemptu mediorum, illuminationis, obsequio præconceptarum opinionum ; nimia ira, amore, vel alio affectu. Utraque conscientia hōc locō consideratur. Naturalis respectu gentilium, præprimis temporibus Veteris Testamenti, quibus non ortus Sol veritatis erat. De hac agitur. 1. Cor. II, 14. Eph. IV, 18. Ascititia ignorantia erat Israelitarum adorantium vitulum aureum. Hæc potissimum denominat conscientiam erroneam. Naturalis ignorantia in tantum, non verò in totum excusat, non ab omni ; sed à tam gravi peccato liberat. Joh. XV, 22.

§. 5. Dist. inter *ignorantiam antecedentem*, quæ dat causam actui, ut dicatur, aliquem hoc vel illud non egisse, nisi ignorasset ; & *concomitantem*, quæ non dat causam actui. Itā erat ignorantia antecedanea Jacobi accedentis ad Leam, quam putabat sponsam, dabat enim causam huic actui ; nisi enim ignorantia laborasset, reliquisset eam. S quis verò destinet animo, aliquem occidere, aliam autem, quam putabat, occidit per-

sonam, est ignorantia concomitans, quia jam antea occisionem intenderat. Hôc locô de ignorantia antecedanea potissimum disputatur, quando conscientia erronea indolem examinamus; concomitans enim non potest penitus excusare conscientiam.

§. 6. *Error conscientia, à quo erronea dicitur, concernit vel factum, vel jus.* Error de facto vel est voluntarius, vel involuntarius. Si de facto, & involuntarius, excusatur is, qui conscientiam habet erroneam, & secundum eam agit. Si de facto & voluntarius, excusationem non meretur.

Sed *factum ipsum*, circa quod errat conscientia, *vel est malum in se, vel in hypothesis & circumstantia tantum.* Sic quando Abimelech intendebat ducere Saram, quam Abrahami sororem putabat, malum in se erat; jam enim conjugem, imò plures habebat conjuges.

Ex adverso fieri potest, ut factum in se non sit malum. Ita Jacobi factum accedentis ad Leam in se non erat malum, petebat enim sponfam; sed ob circumstantias malum erat. Sic quando Isaac benedixit Jacobo, cum Esavo benedictionem promississet, error erat circa factum, quod in se non malum erat. Quando posteriori modo se res habet, omninò error conscientiam potest excusare.

§. 7. Dist. inter *ignorantiam facti, quæ est vel vincibilis, vel invincibilis.* Ignorantia invincibilis est, quando aliquis ignorat factum, quod
sciri

sciri non potuit, nec à negligentissimo, nec à nimium curioso. Ignorantia vincibilis est, quando quis non inquirat in rem, in quam inquirere debebat. Ignorantia autem invincibilis dicitur, quæ nec physicè, nec moraliter potest vitari.

§. 8. *Quod errorem circa jus concernit*, errat Conscientia non tam circa principia, præsertim cum illa sint ordinis naturalis, quàm circa conclusionem. Synteresis enim illa naturalis nobiscum nascitur, E. qui hic errat, audiendus non est. Ignorantia enim invincibilis hic locum non habet, si respectus habeatur ad ea, quæ sunt juris divini.

§. 9. *Conscientia errat vel circa rem per se indifferentem, vel circa rem mandatam aut prohibitam.* Quando errat priori modò, Conscientia erronea, obligat errantem ad obsequium, utut erronea sit. E. g. etsi Judæus conscientiam erroneam persuasus sit, vesci non licere suillâ; tamen tenetur observare, aliàs est *αυτοκατάκριτος*. Conf. Rom. XIV, 2. 14. 23. Si errat Conscientia circa rem mandatam aut prohibitam, mandatum vel innotuit erranti, vel non satis publicatum est; si posterius, excusatus est. Ita Jonathan excusandus erat, cum contra mandatum Regis & Patris cibum sumeret; mandatum enim non erat publicatum.

Quando autem mandatum est publicatum & Conscientia errat, peccat ille, sive agat secundum seu contra Conscientiam erroneam. Hic

enim manet verum: Quicquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam. V. g. statuatur aliquis Christum non esse adorandum, quia est homo, jam si nihilominus adorat, bis peccat, quia contra Conscientiam agit.

§. 10. Peccat autem agens contra Conscientiam, *si sit sui juris*, aliàs non. V. g. non peccat, si quis in carcere conclusus putet se peccare, quòd non frequentet templum, non enim sui juris est.

§. 11. Peccandi necessitas non est absoluta, sed hypothetica, si non sit errorem deponere.

Hinc alia est obligatio Conscientiæ rectæ, alia erroneæ. Illa obligat simpliciter, hæc tantum ex hypothesi sub certa conditione, si hoc vel illud DEI præceptum sit.

§. 12. *Bonum agit*, qui contra Conscientiam errantem agit. *sed non benè agit*. Quòd bonum agat, fit ex parte operantis per accidens, hoc enim non intendit.

§. 13. Specialiter in judicio conscientiarum attenditur intentio operantis. Hinc qui lædit privatum, quem putat Regem, simul lædit Regem.

Conclusio I.

Conscientia errans in facto ignorantia invincibili, excusationem meretur, & absolvit errantem.

Con-

Conclusio II.

Conscientia errans in jure publicato satis, non meretur excusationem; Et qui agit contra conscientiam erroneam, omnino peccat.

Conclusio. III.

Qui Conscientiam erroneam in jure non sequitur, sed contra eam agit, is etiam peccat. Rom. XIV, 23.

Quia objectum voluntatis debet esse bonum, prout ratio apprehendit. E. agit contra bonitatem.

•ΑΥΤΙΣ.

Est Pontificiorum. Vid. Laymann. ab initio Theol. Moral, Bresserus de Conscientia.

DISPUTATIO IV.

Resp.

DN. M. ANDR. RITTER, Lubecensi.

Opponentib.

DN. M. IOACHIMO MANTZEL, Rostochiens.

DN. M. LAVRENTIO DAVID. BOLLHAGEN,

SS. Theol. Baccal.

Quæst. IX.

Quid de Conscientia dubia habendum sit?

Not. (i) Tria sunt, à quibus Conscientia no-

men habet suum; (1) *Sententia* seu iudicium certum, (2) *Opinio* (3) *Dubium*, Ex illo oritur Conscientia firma; ista conscientia reddere tranquillam nequit; ex hoc nulla sequitur conclusio.

(2) Non sumitur hoc loco Conscientia dubia in sensu latiori, sed strictissime. In sensu latiori & illa vocatur Conscientia dubia, ubi praevallet assensus, quamvis dubitationem habeat annexam, & sic dubia eadem est, quæ probabilis. In sensu strictiori nullum omnino assensum includit. Hic tamen non requiritur æqualitas non inclinationis, sed sufficit assensus pleni suspensio. Nonnunquam enim ita se habet Conscientia, ut in neutram partem inclinet, ita *quodæquum est*. Manet itaque dubia Conscientia, quamvis illi videatur altera sententia probabilior.

(3) *Proprie Conscientia dubia non meretur nomen Conscientia, quia in illa nulla est scientia; agitur itaque de illa reductivè, quomodo privatio ad suum habitum reducitur.*

(4) Dubitatio, à qua Conscientia dubia, vel est *speculativa*, vel *practica*. Illa est, quæ quidem immediate non versatur circa actionem, e.g. utrum res quæpiam mea sit, nec ne. Sic Jacob potuit dubitare de ovibus Labani per inventum physicum ablati. Mediatè tamen hæc ipsa dubitatio versatur circa actionem, scilicet statim dubitando, utrum restituenda sit res (quam dubito meam esse) nec ne. Hæc (sc. practica)

ctica) est, quæ immediatè versatur circa actionem; scilicet, si dubitem, an in bellum debeam proficisci. Propriè de practica hoc locò quæritur, non tam de illa.

Cæterùm speculativa dubitatio pertinet ad iudicium de vero & falso: practica de bono & malo.

Binæ hæ dubitationes ita se habent, ut circa unum eandemque rem possim dubitare speculativè, nihilominus possim practicè certus esse. Sic subditus, cui magistratus mandavit arma sumere, & patriam contra hostem defendere, dubitans, an bellum sit legitimum, dubitat speculativè; practicè tamen potest in conscientia certus esse, scilicet ob mandatum magistratus, cui obedientia præstanda.

(5) *Dubitatio practica* solet à Moralistis dividi, (quamvis termini videantur valde horridi) *in theoreticè practicam, & practicè practicam*. Terminis horridis res exponitur clara. Scilicet per illam intelligunt, quando quæritur de actione quadam in universali. e. g. cum quispiam incipiat dubitare, an licitum sit gerere bellum, nec ne. Hæc (scilicet practicè practica) est, quæ versatur circa actionem in particulari: ut si quis dubitet: an hoc bellum gerere liceat? Hæc requirit, ut attendatur ad id, quod licet hîc & nunc. Nos dicimus, quòd propriè huc pertineat dubitatio practicè practica, cum conscientia judicare debeat de actionibus in particulari.

Quando verò quæritur de re in universali, quæstio pertinet ad Synteresin, non ad *διανοητικὴν*.

(6) Dist. inter *dubium de facto* & *de jure*. Dubium de facto est, si quis incipiat dubitare; an ritè baptizatus sit, nec ne? Dubium de jure: an infantem hominis gentilis liceat baptizare? Dubia de jure propriè sunt practica. Interim tamen verum, quòd ad dubium facti sequitur dubium juris, e. g. si dubitem, an hanc rem à Titio acceperim, nec ne; exinde statim dubitare incipio, an debeam Titio restituere. Dubium facti quod attinet, observanda probè regula: *Perpetuo factum in dubio non presumitur, sed factum in dubio debet demonstrari*. Regula verò patitur limitationem; scilicet *nisi illud de jure fuerit faciendum*; in tali casu præsumtio est pro facto. Sic si quis dubitet, an minister, à quo baptizatus est, adhibuerit veram aquam, dubium est de facto; non verò necesse est, ut factum demonstretur, quia minister de jure adhibere debuit aquam veram.

(7) Dubitatio de jure est, ut vel constet de altera opinione, quòd sit sine peccato, vel de neutra. Si illud, tutior eligi debet sententia; sin hoc, res est intricatior. E. g. si quis dubitet, an licitum sit ab hoc vel illo proximo sumere usuram; altera opinio est sine peccato, scilicet si usuram nonumat. Ita, si quis juramentum præstiterit latroni de certa pecuniæ summa solvenda, & incipiat dubitare, utrumolvere debeat,

beat, nec ne; si det pecuniam promissam, est sine peccato.

(8) Vel dubitatur, an commissio tantum, actus sit sine peccato, vel an committendo & omittendo pariter peccetur. Ut si quis dubitet cum infirmis fratribus in Actis, an vesci liceat idolothytis. Hic perpetuò actio differri debet, non debet vesci, quamdiu dubitat. Si verò conscientia ita sit dubia, ut tam committendo, quam omittendo peccare se putet, quemadmodum fratres in primitiva Ecclesia dubitarunt de circumcissione, quam Pseudo-Apostoli peragendam, Apostoli verò intermittendam censuere: hic conscientia perplexa appellatur, & quamdiu ita dubia est, homo est constrictus sub necessitate peccati. Hoc in casu nonnulli ita informant conscientiam, quòd *ex duobus malis minus sit eligendum*; id verò in præsenti negotio omnino non valet. Equidem valet (1) *si utrumque malum sit Physicum*. Sic David dubius de eligendo poenæ genere, ex tribus propositis, ut malis physicis, mitiorem eligit poenam. (2) *Si alterum sit physicum, alterum morale, illud arripiendum fuerit, ut minus*. Sic Martyr in dubio constitutus, utrum debuerit abnegare Christum, an tormenta, & mortem pati, hoc, nempe Physicum, rectè eliget. *Ast si utrinque mala moralia, neutrum eligendum, nec minus, nec majus*. Conscientia utique hoc casu perplexa est dicenda, & necessitas peccandi utrobique præstò est. Necessitas

cessitas tamen hæc non est absoluta, sed hypothetica, oritur enim tantum ex hypothese dubii, quod dubium curandum est, ut eximatur; eò exempto, cessat peccandi necessitas.

(9) Dubia Conscientia vel parata est admittere informationem, vel non cogitat de eximendo scrupulo. Illa omnino meretur excusationem, & dubium potest esse sine peccato; hæc verò necessario est peccaminosa. Illo modo dubitans erat Samuel in ungendo Rege ex filiis Isai. 1. Sam. XVI, 17. Hoc modo qui dubius est, vel sola negligentia peccat.

(10) *Ex dubitatione informationem desiderante oriuntur Casus Conscientie.* Conscientia illa pro docili habetur, quæ casus conscientie determinationem certitudinis desiderat.

Est autem Casus Conscientie questio moralis hypothetica seu particularis circa officium vel factum hominis: de quo iudicium vult informari, ut conscientia possit prescribere.

Proprie igitur Casus conscientie non est, quando generaliter proponitur questio moralis. E. g. an usuræ sint licitæ: an lupanaria sint toleranda. *Requiritur autem ad conscientie casum, ut questio sit hypothetica & particularis; scilicet, an hæc usuræ, secundum hinc & nunc sint licitæ.*

(11) Ex dictis apparet, quod requiratur ad conscientiam dubiam aliqua advertentia rationis, nuda non sufficit negligentia. Ratio verò, cujus

cujus advertentia requiritur, conscientiam debet in ancipiti tenere in particulari. Sic si quis dubitet, an sit peccator, nec ne, dubium est universale, nec propriè denominat conscientiam dubiam, sed demum, si in particulari quis dubitet: an in hac vel illa re peccet, nec ne? Illud appellant nonnulli dubium metaphysicum, seu speculativum, & huic morali contradistinguunt.

(12) *Conscientia Dubia* informata debet eligere id, quod *practicè* certum est; non hoc, quod certum videtur *speculativè*. Fieri nempe potest, ut conscientia denuò reddatur dubia de informatione; an scilicet illi, quos consuluit, etiam inter se consentiant. Hinc itaque eligendum id, quod est *practicè* certum. *Practicè* autem certa est decisio casus conscientia. Incertus consensus consiliariorum pertinet ad certitudinem vel incertitudinem speculativam.

Conclusio I.

Omni modis danda est opera, ut dubium conscientia eximatur, ne diu maneat dubia.

Katád.

Prob. (1) ex *Rom. XIV. per totam*, cum primis v. 5.

(2) Quia actio conscientia dubia ad minimum destituitur perfectione illa, quam affert veritas explorata.

(3) Quia

(3) Quia omnis actus humanus rectus & honestus debet esse prudens. Prudentia autem consistit in iudicio mentis definientis, quid agendum sit hîc & nunc. Mens verò dubia certi nihil definit, caret eadem igitur prudentiâ.

Conclusio II.

Obortâ nihilominus dubitatione practica, non licet agere id, de quo dubitatur.

Prob. (1) *Rom. XIV. v. ult. Quicquid non est ex fide, peccatum est.*

(2) Quia exponit se agens ad minimum periculo peccandi.

(3) Ex saniorum gentilium consensu *Cic. L. I. de Offic. cap. IX. Benè præcipiunt, qui vetant quicquam agere, quod dubies, æquum sit, an ini- quum, &c.*

ΑΥΤΙΘΕΣΙΣ.

Pontificiorum, statuentium conscientiam dubiam esse posse in jure divino, idque sine peccato. *Bresserus* movet quæstionem: *an possit dubitare conscientia; utrum Deus sit adorandus, nec ne?* & dicit, licite de iis dubitari posse. Ast nunquam de iis dubitare conscientia debet, quæ sunt juris divini, utpote ubi locum non habet ignorantia invincibilis.

Laymann. Theol. Moral. Maximè peccant in eo, quòd dubiam conscientiam pessimè informant, dum svadent eligere minus malum pro
majo.

maiore, etiam si & illud sit moraliter tale. Si vel homicidium, vel parricidium esset patrandum, illi suadent homicidium, ut minus, esse committendum. Prævium in omnibus his habent Pontificem suum *Gregorium M.* Vid. ille in *Moral. lib. 32. c. 20.*

Quæst. X.

Quid de conscientia probabili sit habendum?

(1) Opponuntur hîc sibi *scientia* & *opinio*, seu *probabilitas*; quatenus illa notat certam rei cognitionem; hæc minus certam. *Scientiæ* verò vox hîc determinatè sumitur, non prout γνῶσις, sed prout ἐπιστήμη notat.

(2) Quæritur non tam de vocabulo, quàm de re ipsa. Alii *probabilem* conscientiam vocant *opinantem*.

(3) *Opinio* hîc non *generaliter* notat iudicium ex ratione, sed *strictè* sententiam, de qua planè certi non sumus.

(4) *Conscientia probabilis* differt ab omnibus speciebus præcedentibus. *Recta* non est, quia opiniones possunt esse falsæ: nec semper *erronea* est, cum opinio interdum sit vera, & bona; non denique *dubia*, quippe in qua nullus est assensus, quod in probabili est.

(5) *Probabilis* appellatur *conscientia* à norma sua, quòd probabili argumento nitatur. Ἐνδοξον verò non hîc eo sensu, quò *Aristoteles* sumit, sumimus. Autoritatum tantum rationem ha-

habuisse videtur Aristoteles, cum probabilitas oriatur non ex autoritatibus solum, sed & ex rationibus Dialecticis.

(6) *Conscientia probabilis* etiam rationibus innixa aut est cum formidine contrarii conjuncta, aut non est. Ex illa oritur *scrupulosa*.

(7) *Objectum* conscientiae probabilis vel dicuntur *res necessariae* quae mandatum habent. *vel non necessariae*, quae positae sunt in libertate: si illud, nunquam licebit agere secundum probabilem conscientiam; si hoc, licebit. Vel quod idem est: *objectum conscientiae probabilis* vel dicuntur *res, quae pertinent ad sphaeram caelestem seu negotia poli*: vel *res, quae pertinent ad terrestrem, seu negotia soli*. In illis debet exui probabilis conscientia; in his secundum eam agere licet. Ita tamen, ut conscientia probabilis innitatur vel rationibus, vel autoritatibus. Si illud, res est salva, sin hoc, non facile secundum illam est operandum, nec nude in autoritatibus acquiescendum. Vid, *Exod. XXIII, 2.*

Conclusio.

Secundum conscientiam probabilem in negotio, quod concernit actum divinum, omnino agere non licet.

Prob. (1) quia hic *πληροφωρία* requiritur, quae est plena animi scientia, contradistincta opinionioni.

(2) Ex perfectione legis.

ΑΥΤΙΘ.

Ἀντίθεσις.

Jesuitar. vid. supra de probabilitate.

Quæst. XI.

Quid de conscientia scrupulosa sit habendum?

Not (1) *Scrupulosa* dicitur, sumtâ metaphorâ à *scrupulo* seu *lapillo*, qui, ut calceo injectus, notatur hominem, ita & sese cum dubio conscientiaæ habet. Eadem *anxia* appellari solet, à concomitante & consequente anxietate.

(2) *Differt scrupulosa conscientia*, cum à *dubia*, tum à *probabili*. Ab illa, quia in illa nullus est assensus planè, hîc aliqualis: ab hac in eo differt, quòd hîc adsit formido actualis oppositi, quæ in illa nequaquam est. Maxima tamen harum conscientiaæ specierum cognatio est, cum nullibi plenus & certus sit assensus.

(3) *Scrupulus* autem, à quo appellatur *scrupulosa conscientia*, non notat quamvis contrarii formidinem, sed eam tamen, quando quis formidare incipit contrarium, vel ex levissimis, vel nullis planè causis. Ut, quando quis timet, ne peccet, cum *Voëtio*, *si capillum non ad radicem reseret*. Scrupulus si ex gravi causa oritur, etiam in recta conscientia locum habet. Bene Jacobus I. Angliæ Rex: *Circa res à DEO jussas vel vetitas, etiamsi exiles videantur, non potest quis nimium scrupulosus esse; neque eas licet populari lance examinare, sed aureâ divinæ voluntatis statera.*

D

(4) Quo-

(4) Quoniam *scrupulus* sumitur hîc *in malam partem*, non est à DEO efficiente, sed ordinante.

(5) *Causa scrupuli vel est in homine, vel extra hominem.* In homine potest esse *ordinis naturalis, vel moralis*: illius, si oritur ex Melancholia, vel constitutione corporis moribunda. *Hujus* generis causa scrupuli in homine potest esse negligentia, vel inscitia. Extra hominem causa est vel Diabolus, vel consortium hominum scrupulosorum.

(6) *Scrupulus* hujusmodi *vel est dubium prae-
ticipue practicum, vel theoretice practicum.* Illud oritur de actione in particulari secundum hîc & nunc consideratâ; hoc appellatur dubium rei. In Conscientia scrupulosa ad duplex judicium debet attendi, primò ad judicium practicum, quod judicat, quid sit agendum vel omittendum. Deinde ad speculativum, quod practico est contrarium ubique.

(7) *Scrupuli* hujusmodi vel possunt commodè eximi per attentionem, vel non possunt. Si illud, summa adhibenda diligentia. Ita scrupulus Caini potuisset removeri consideratione amplitudinis gratiæ divinæ. Si hoc, violentiâ quasi eximendus est. Si quis non cogitat de scrupulis, iisdem non angitur. Potest igitur, imò, debet quis adversus conscientiam suam scrupulosam agere. E. g. si quis dubitet, *an dignus conviva futurus sit ad mensam Domini*;

hic

hic si sentit in se fidem, contritionem & novæ obedientiæ propositum, vi eximat scrupulum, & audax accedat. Qui ita se gerit, propriè non agit contra, sed secundùm conscientiam, quia supponitur, formidinem esse temerariam, in quâ consistit scrupulus.

(7) *Scrupulus vel oritur de rebus præteritis, vel de præsentibus, vel de futuris.* Illis, quibus ex præteritis oritur, non meliùs consulendum, quàm ut svadeatur poenitentia. Qui scrupulosi sunt de præsentibus vel futuris, ablegandi ad viros doctos, & harum rerum peritos, à quibus petant auxilium. Quò etiam pertinent calus conscientiæ.

Conclusio.

Conscientia scrupulosa non obligat hominem, sed potiùs deponenda est, & contra eam non agendum.

Prob. (1) quia oritur ex ratione vel levi, vel nulla.

(2) Ex Eccl. VII, 16. *Ne esto justus nimium, &c.*

(3) Quia scrupulosam conscientiam, nisi deponatur, consequitur desperatio.

AVTIS.

Pontif. Moralist. qui doctrinâ suâ potiùs injiciunt, quàm eximunt scrupulos. Pertinent huc *Confessionarii*, qui urgent specialem peccatorum omnium enumerationem. Sunt huc referendi omnes *Præcisistæ Voëtiani*.

Quæst. XII.

An & quomodo bona Fama ad finem Theologiae Moralis pertineat, & quid generatim de cura ejusdem sit habendum?

Not. (1) *Fama* vel *abusivè* notat communem opinionem de persona vel facto aliquo, licet opinio ea tantummodo oriatur ex suspicione, & sic æquipolleat Rumori: vel *propriè*, ut hòc locò, existimationem apud homines, oriundam ex habitudine vel personæ, vel rei.

(2) Sumitur vel *latè*, quatenus se indifferenter habet ad bonam vel malam famam; vel *strictè*, pro bona fama: seu sumitur vel *genericè*, vel *specificè*: *posteriori* sensu usurpant Casuistæ, præcunte Thomâ in *secunda secundæ* qv. 103. *Fama est opinio vel existimatio de alterius excellentia.*

(3) *Fama* hòc locò differt ab *Honore*, *Laude* & *Gloria*. *Fama* quid sit, jam expositum est. Hanc consequitur *honor*, qui est testificatio exterior excellentiæ à viro conceptæ; *Laus* est adhuc specialior testificatio per externa signa verborum. Horum omnium effectus est *Gloria*.

(4) *Fama bona* dicitur hòc locò *nec à bonitate æconomica*; nam & pauper bonam famam habere potest. *Nec à bonitate omni politica & semper*; ita ignobilis famæ bonæ particeps esse potest. *Nec à bonitate Ethica seu morali.*

(5) *Testimonium* non intelligitur *falsum*; quo perti-

pertinent calumniæ, injuriæ, suspiciones, &c. sed *verum*: illud enim lædit famam.

(6) *De veritate autem testimonii judicatur è teste.* Si hic *verè bonus*, bona ejusdemque existimatio, bonæ famæ titulum merebitur; si *malus*, mala existimatio mala fama potiùs erit appellanda. Ita non est bona fama, quâ sibi mutuò blandiri solent hæretici, quoniam existimatio bona est in mente alterius hæretici. Satiùs igitur est, si quis malè audiat apud malos. Conf. 2. Cor. VIII, 18.

(7) *Æstimant autem factum seu Personam, Testes vel domestici, vel peregrini.* Illorum potissimum ratio habenda est; hi tamen non sunt negligendi, si præsertim non sunt extremè impii. Conf. 1. Tim. III, 7.

(8) *Inter domesticos testes excellit ipsa hominis conscientia*, quæ non tantum quærenda in facie, hoc est, non debet quis ipse famæ suæ detrachere. Conf. Job. XXVII, 5. quàm in corde, hoc est, det operam, ut & bonam famam mereatur. 2. Cor. IV, 2. c. V, 11. 12.

(9) Non autem quis seipsum debet infamare, si sit innocens. Hinc malè metu tormentorum, Christiani confessi sunt crimina, quorum ipsi ignari erant; si vero sit reus, licitè potest. Ita *Achan* Josuæ sacrilegium confitebatur: ita *Paulus* dicit, quod inter omnes peccatores maximus sit, 1. Tim. I, 15.

(10) *Bonæ famæ opponitur infamia, non quæ-*

vis, sed iusta; si iniusta, potest eam quis aliquando cum silentio tolerare, quando novit, quòd infamia suâ sponte sit evanitura; vel quando non adest occasio cum fructu obsistendi huic calumniatori. Id observat ipse Christus, *Matth. XXVII, 12.* Non autem semper in tali casu silentio est indulgendum. Hinc *Augustin. Serm. 52. ad frat. in erem. Tom. X. Op.* *Qui fidens conscientie negligit famam, crudelis est. Idem, de bono viduitatis c. 22.* *Quisquis à criminibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit: quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est.*

(11) Habet autem se *bona fama* ad virtutes Theologicas non ut species, sed ut consequens aliquod; pertinet igitur *ad finem Theologie Moralis, non ut principalis, sed ut minus principalis.* Nam non propter se intenditur bona fama, nec propter operantem. Unusquisque enim tribuit plus suo, quàm alterius testimonio. Principaliter tamen ob gloriam DEI, & propter proximum, ut habeat exemplum imitationis. *Matth. V, 16. 1. Thess. I, 7.*

(12) Habet *bona fama* rationem finis, non qui obtinetur, sed qui debet intendi. Sic & Johanni Baptistæ & Christo ipsi accidit infamia, dum habebatur pro homine vinoso, &c. Non igitur eadem est necessitas *bonæ fame & bonæ Conscientie*; sed ibi gradus necessitatis est multò remissior; quia *bona Conscientia* immediatè

DEVVM

DEVM respicit; *bona fama* proximum. Quando igitur alterutrum est amittendum, conscientia debet praevalere, juxta illud *Act. V. 29. DEO magis obediendum, quàm hominibus.* Conf. Exemplum Susannæ.

(13) In *bonæ fame* desiderio debet attendi ad bonitatem excellentissimi ordinis, & si necesse, potest quis negligere bonitatem inferioris ordinis. Ita *bona Eloquentiæ fama* licitè à Paulo negligebatur. *2. Cor. XI, 5. 1. Cor. II, 2.*

Conclusio.

Omninò ad finem Theologiæ moralis pertinet bona fama, illique operans debet incumbere.

Prob. *Matth. V, 16. 2. Cor. VIII, 21. Phil. II, 14. 15. 1. Petr. II, 12.*

Ἀντίθεσις.

Pontificii pro peculiari virtute habent bonam famam. *Iidem* bonam famam per illicita media, sub titulo mendacii officiosi, conservatam volunt.

DISPUTATIO V.

Resp.

DN. M. IOACHIMO MANTZEL, Rostochiensis

Opponentib.

DN. M. LAVRENTIO DAVID. BOLLHAGEN,

SS. Theol. Baccal.

DN. M. ANDR. RITTER, Lubecensis.

D 4

DE

DE MEDIIS IN GENERE.

Quæst. I.

An Virtutum Theologicarum norma unica, perfecta & perpetua Lex divina sit & fuerit, a qua etiam, tanquam ab immediato termino moralitatis bonitatem suam ille habeant?

NOt. (1) Dist. inter actiones naturales & morales; de illis, quæ ideò naturales dicuntur, quia fiunt instinctu naturæ, non est quæstio; sed de his, quas oportet regulam habere ordinis moralis.

(2) Dist. inter Virtutes Ethicas & Theologicas; de his, ut longè eminentioribus, quæritur.

(3) Intelliguntur per Virtutes Theologicas opera spiritualiter seu Theologicè bona, non sub alio bonitatis titulo, seu politico, seu œconomico. Sic cum Pontificii pro coelibatu citant locum 1. Cor. VII, 21. Resp. opus illud esse œconomicè bonum.

(4) Non tantùm intelliguntur opera externa, sed & purissimùm interna. Virtutes Ethicæ cum primis opera externa respiciunt.

(5) Dist. inter normam ipsam & apprehensionem seu applicationem normæ. Illam dicimus esse legem divinam; ad hanc pertinet dictamen, seu iudicium practicum. In hoc ipso iudicio potest

potest error aliquis esse, si scilicet et norma vel non rectè intelligitur, vel malè applicatur; qui verò error omni regulæ simpliciter repugnat. Intervēnit omninò in omni actu morali judicium rationis practicæ, non verò *per modum normæ, sed per modum normati*, quia sine norma judicium est penitus cœcum.

(6) *Regula unica* dicitur, ut omnes aliæ excludantur, non tantùm alia opera mandata alibi; sed & quæ vocantur commendata, scilicet opera supererogationis, à Pontificiis commendata quæ appellantur.

(7) *Dist. inter Evangelicum & Legale judicium.* Hic attendimus ad Legale; ad Evangelicum si respectus habetur, intervenit fides. E. g. Regeniti opera imperfectè bona quòd DEO placeant fit ex fide.

(8) *Perfecta* dicitur *regula* lex divina, *perfectio* tum *partium*, tum *graduum*. Non tantùm Judæis carnalibus perfecta, quod volunt Sociniani, sed ratione omnium hominum.

(9) *Perpetua regula* vocatur, ut indicetur, quòd non alia fuerit in veteri, alia in novo testamento.

(10) *Lex divina* dicitur, sumtò vocabulò *Legis non latissimè*, prout notat omnem doctrinam divinitùs revelatam: sic & Evangelium sub lege comprehenditur, *Pf. I, 2. Pf. XLIX, 8. 9.* sed *strictè*, prout nihil aliud notat, quàm quæ DEVS mandavit in verbo suo. *Lex divina in genere*

intelligitur, *non positiva in specie.* Hæc quidem etiam est norma, sed non omnibus communis. Intellige autem Moralem legem potissimum, non tam Forensẽ & Ceremonialem, hæc enim utraque non fuit perpetua. Præterea Lex ceremonialis est magis Evangelica, cum in eadem Evangelium sit præfiguratum.

(11) *Lex intelligitur non prout tabulis lapideis, vel aliis libris, sed prout cordibus hominum est inscripta.* Quando Gentiles dicuntur peccasse sine lege, *Rom. II, 12.* universaliter hoc non est intelligendum, sed de ea lege, quatenus inscripta est tabulis lapideis.

(12) *Dist. inter legis πρὸν ἔ & διάνοιαν.* Ita mandata, quatenus cum lege concordant, dicuntur comprehendi sub lege, scil. *κατὰ τὴν διάνοιαν.* Igitur non rectè legi divinæ opponitur recta ratio, quasi sit regula distincta, sed continetur eadem sub titulo legis divinæ. Hinc non malè definitur ratio recta, quòd sit dictamen seu iudicium practicum legis divinæ.

(13) *Lex universaliter non debet opponi consiliis* universim spectatis, sed iis Lex communis, ut Decalogus, opponitur tantum. Secundum leges speciales iudicandum est de consiliis. *Matth. XIX, 21.* Dicunt adversarii, quòd hic habeatur consilium Evangelicum. Resp. fallunt; consilium hoc, quod vocant Evangelicum, pertinet omninò ad Legem. Erat Lex singularis data

data huic juveni à Christo. Sic igitur & consilia sunt *ἐννομα*.

(14) Non quæritur, an lex divina sit *regula mediata*, sed an *immediata*. Eo ipso rejicitur sententia *Moralistarum Pontificiorum*, qui volunt, virtutes Theologicas bonitatem suam habere à judicio practico prudentiali.

Conclusio est affirmativa.

Prob. (1) Quia nulla alia norma est simpliciter infallibilis, quàm sola lex divina, secundum quam unicè discernuntur virtutes & vitia. Omne dictamen practicum est capax errorum.

(2) Quia Lex DEI profluit ex sanctitate DEI naturali, quæ dubiò procul summa erit regula omnis alterius sanctitatis.

(3) Quia secundum hanc DEVS ipse pronuntiavit vim normandi legis, *Pf. CX.X, per totum.*

(4) Quia Apostolus hanc regulam commendavit in Gentilibus, *Rom. II, 14. 15.*

(5) Ex ratione oppositi virtutis Theologicæ, quod est peccatum: peccatum autem est *ἀνομία*, 1. *Job. III, 14.*

(6) Ex principio *Moralistarum*. Primum in unoquoque genere est mensura reliquorum. In genere verò virtutum Theologicarum nihil lege divinâ prius.

Ἀντίθ.

Pontificiorum, qui volunt, bonitatem virtutum Theologicarum moralem non esse à lege
divi-

divina, sed à judicio hominis practico. *Iidem* non tantum ad virtutes Theologicas referunt opera *ἐννομα*; sed & consilia seu opera non mandata; commendata tamen, quæ vocantur opera supererogationis.

(2) *Socinianor. & Arminianor.* statuentium, hodiè quidem legem divinam esse perfectam; in Veteri Testamento verò imperfectam fuisse.

Quæst. II.

An detur aliqua lex naturæ, eademque animo omnium hominum sit impressa, unde etiam omnes homines sine discrimine obliget?

Not. (1) Distingv. inter commentum Platonicum de jure naturæ, & dogma Christianum. Illud constat ex *Timeo* Platonis, quasi omnia *γνώσκει* sint naturâ animis hominum inscripta, ita ut *μεταίτησις* adulterum sit tantum *ἀνάμνησις* olim cognitorum. Ad hoc commentum proponendum ansam accepit *Plato* è malè intellecto textu *Mosaico*, ubi excellentia primi hominis à cognitione describitur; legisse enim scripta Moïsis, dubium non est.

(2) Dicitur lex naturæ, tum à causa efficiente, quòd ipsa natura hanc legem proposuerit; tum à subjecto, quòd naturæ intimè inhæreat.

(3) *A natura* autem est lex hæc, non ut *DEVS* excludatur, sed ut medium revelationis exponatur. Est enim *DEVS* legis hujus princeps causa,

sa, unde & obligandi vim à DEO habet; & nullam haberet, nisi à DEO haberet. Solent autem denominatio fieri à causa proxima, quæ cum sit natura, *lex naturæ* dicitur, non verò *lex DEI*.

(4) *Natura* hoc locò non notat *universaliter* talem, sicuti sumitur in physicis, quatenus se extendit ad omnia corpora naturalia; sed *particulariter*, hoc est, *naturam humanam*: priori sensu *lex naturæ* est; *simile generat sibi simile*; *natura nil facit frustra*. Illa moderatur actiones naturales, hæc morales. Priori sensu sumunt *Jetti*, quando jus naturæ cum *Ulpiano* definiunt, quod natura omnia animantia docuit: *posteriori* verò *Theologi*.

(5) Dist. inter *legem naturæ institutæ*, & *per lapsum destitutæ*. Ibi non est dubium, fuisse in mente Adami à DEO creati notitias directrices actionum moralium, sed de hac quæritur.

(6) *Juri naturæ* non tam opponitur *jus gentium*, quàm *jus positivum*. Nam quæ moratiores gentes approbârunt, pleraque sunt juris naturæ. Hinc *Aristot. lib. 5. Eth. c. 7. Jus gentium*, inquit, *est, quod ubique gentium eandem habet vim, non quod ita decretum sit, vel non decretum*.

(7) Disputamus de legis hujus existentia, non verò de sufficientia ejus. Non sufficit *lex naturæ* Theologo morali, sed præter eam requiritur *lex positiva*. Ita discernimus à *Pelagianis*, qui legem naturæ non tantum commendabant, sed malè perfectionem urgebant. Ita *Zwinglius*
per

per observantiam legis naturæ putavit Gentiles potuisse ad vitam æternam perducere.

(8) *Lex naturæ non est improprie, sed propriissime dicta lex.* Sunt, qui dicunt, notare qualitates ad virtutes nos disponentes, neque nos obligare.

(9) *Lex naturæ non tantum ad Tabulam secundam Decalogi se extendit, sed & ad primam.* Non igitur primum principium est; quod tibi non fieri vis, alteri ne feceris: moderatur enim tantum actiones, quibus versamur circa proximum; seu pertinet ad tabulam secundam. Hinc sunt, qui restringunt jus naturæ ad societatem. Verum licet homo solitariè viveret, & unicum individuum esset, tamen esset lex naturæ, quia & primam exponit tabulam.

(10) *Quoad universalitatem dist. inter universalitatem obligationis & obsequii.* Illa defenditur à nobis: non est quæstio, an omnes obediant huic legi; dantur enim gentes, quæ ea, quæ legis sunt, ob consuetudinem contrariam, non attenderunt. Huc respicit *Paulus Rom. VIII. 7.*

(11) Legi naturæ igitur non opponitur *malitia*, quâ fieri potest, ut ea, quæ sunt juris naturæ, aliquis in animo oblitteret; sed omnimoda ignorantia. Ita *Psal. XIV, 1. non ex ignorantia loquuntur impii, sed ex malitia*; interprete Paulo, *Tit. I, 16.* Deum profitentur se scire, sed factis negant. In hujusmodi hominibus non abest quidem penitus naturæ lex, sed latet, hoc est, quod Pau.

Paulus inquit *Rom. I, 18. Veritatem gentes detinere in injustitia.*

(12) Non tantum autem de hominibus *vivis*, sed & *mortuis* intelligitur. Unde Lex naturæ dicitur lex æterna, quæ & animas separatas, imò etiam post extremum judicium omnes homines resuscitados debet obligare, tum beatos, tum damnatos. Nam & reprobi in inferno, vi hujus legis, Deum amare & colere tenentur. Fundatur enim in jure creatoris, quod habet in suam creaturam. Quamdiu de creatura aliquid superest, durat obligatio.

Conclusio est affirmativa.

Prob. è *dictis*, in quibus remittimur ad creaturas irracionales, ut ab iis discamus; non quòd nos informant *effectivè*, sed *objectivè*, sunt illustre objectum, cujus intuitu admonemur de officio. *Psf. XIX, 1. Job. XII, 7. Cum primis Rom. II, 14. Act. XVII, 23. Act. XVI, 1. 15. 16. seq.*

Item è *vi conscientiæ*, quæ infert legem naturæ, eandemque observandam; exhorrent etiam Gentiles, quando adversus jus naturæ aliquid commiserunt.

Ἀντίθεσις.

Tribuitur *Epicuro*: cujus principium: *Utilitate omnia nos debere metiri.* Carneades allegatur ab *H. Grotio*, de *Jure B. & P.* Quò intendit *Horat.*

Nec natura potest justo secernere iniquum.

Quid

Quid nî id posset? quando iudicat secundum legem naturæ.

Socinianorum, qui, quæ ad primam tabulam pertinent, è natura cognosci posse negant, ut ne quidem natura dictitet: *Deum esse*.

Osterod. in Institut. Germ. C. i. Man habe es von hören sagen. Accedit his *Flacius in Clav. Homo, inquit, de DEO non plus scit, quàm brutum.*

Quæst. III.

Quid sit lex naturæ, & an per potentiam, an per actum, an verò per habitum sit definienda?

Not. (1) Lex naturæ in esse generico eadem mansit post lapsum; in esse specifico verò aliqua accidit mutatio, quoad objectum. Potuisset enim Adam per hanc legem cognoscere discrimen honesti & turpis. Differt igitur lex naturæ *Adami integri & Adami corrupti* non *γούνα*, sed perfectione.

(2) Spectatur vel *ratione objecti*, circa quod versatur, & tunc est propositio universalis de honesto & turpi, omnes homines obligans; vel *ratione subjecti*, cui inhæret, scilicet per modum habitûs.

(3) Dist. inter ipsum esse legis naturæ, & exercitium ejus. Priori modò non nisi per habitum definitur, posteriori consistit in actu. Vel,

Dist. inter ipsam naturæ legem, & ejusdem notionem. Ipsa Lex habet se instar habitûs: Notio, quia

quia actualis est, actus erit. Sicuti differt *ratio* & *rationatio*; hæc consistit in actuali intelligentione.

(4) Dist. inter *γνώσις* honesti & turpis *ἐνεργητική* & *ἐκτική*. Ad hanc, non illam semper respicitur, quæ tantum habet locum, quando intellectus beneficiō specierum intelligibilium rem actu cognoscit. Illa est à cura, hæc à natura.

(5) *Habitus* autem non *acquisitus*, sed *connatus*, intelligitur: estque immutabilis. Unde & *jus naturæ* est immutabile in se; ratione earum enim rerum, de quibus *jus naturæ* constituit, potest mutatio accidere. Lex inscripta, cujus mentio fit *Jer. XXXI, 33. 2. Cor. III, 3.* est talis per gratiam regenerationis, non verò creationis; est inscriptio supernaturalis.

(6) *Actu* quidem est *Lex naturæ* in homine, sed non formaliter consistit in actu. Actus potest impediri vel per ætatem, vel alias meditationes, aliaque accidentia.

Conclusio I.

Lex naturæ non est tantum potentia quedam, nec in potentia animæ rationalis consistit.

(1) Quia in Scriptura describitur, *quod sit inscripta cordibus*. Non igitur erit potentia. *Rom. II, 14. 15.*

(2) Quia pertinet ad reliquias imaginis divinæ. Sicut ergo imago Divina non erat poten-

tia animæ: ita nec lex naturæ. Prius constat, quia anima rationalis cum potentiis eadem mansit post lapsum; perfectiones in potentia amisit.

(3) Quia omnis *δύναμις* animæ rationalis post lapsum eadem est, quæ erat prius; homo enim substantialiter immutari non debet.

(4) Quia nulla potentia, ut facultas est, obligat hominem, quod tamen facit Lex naturæ.

Conclusio II.

Lex naturæ non consistit in actu creaturæ rationalis formaliter, quatenus dijudicat inter honestum & turpe.

(1) Quia quod in actu consistit, successivum est; Lex naturæ est aliquod permanens, & adeo quidem pertinaciter, ut ne post mortem cesset.

(2) Quia moderatur actus hominis, & instigat hominem, vel ad agendum, vel omittendum quippiam; formaliter igitur ipse actus non erit. Nihil est norma sui ipsius.

(3) Quia Lex naturæ etiam est in infante & dormiente; ubi tamen se actu non exerit; non hîc est discretio honesti & turpis, nec tamen evigilans legem demum accipit.

Conclusio III.

Est igitur lex naturæ habitus connatus secundum rectam rationem in negotiis moralibus omnes homines obligans.

(1) Quia

(1) Quia pertinet ad reliquias imaginis divinae. Si illa est habitus concreatus, & Lex naturæ erit; Est enim totum simile.

(2) Quia dicitur *inscripta in cordibus gentium*, Rom. II, 14. E. gentilibus oportet esse connatam.

(3) Quia & eum obligat, qui mallet nullam esse legem naturæ, dum sentit stimulos legis naturæ. Ps. XIV.

Ἀντίθ.

Aristotelis lib. 3. de anima, c. 4. ejusque sectatorum. Thomæ, qui definit per actum, in prima secunda quæst. 92. quem sequitur Suarez, & Gregor. de Valent. item Dominic. à Soto de justitia & jure lib. 1. qv. 4. art. 1.

Quæstio.

An lex naturæ sit certa, immutabilis atque indispensabilis agendorum norma?

(1) Observ. quòd *aliæ sint leges juris merè positivi, aliæ naturalis*. Quoad priores potest dispensatio fieri, non adversus posteriores.

Distinguunt alii *inter jus naturale, divinum, & humanum*, & rem omnem ita exponunt; quòd jus naturale maneat certum, immutabile, indispensabile; *circa divinum* posse DEVM dispensare; *circa humanum* homines. Ita quidem vulgò; sed non satis accuratè, quia non commodè jus naturale vel divino vel humano

simpliciter potest contradistingui. Jus enim vel divinum vel humanum potest esse naturale.

Dist. *inter legis naturæ notiones primarias & secundarias.* Illas vocant Moralistæ, quæ habent rationem primorum principiorum. Talis est, *DEVS est colendus.* Secundæ sunt, quæ ratione aliorum principiorum & ipsa sunt principia, sed respectu notionum primariarum sunt conclusiones.

Quicquid est juris naturæ, sive notio primaria, sive secundaria, habet suam certitudinem, sed non eandem ubivis. Quod fit ex indole subjecti depravati.

Dist. *inter legem ipsam, quæ est juris naturæ, & inter applicationem.* Illa est certa & immutabilis; sed in hac potest vitium oriri.

Dist. *inter legem rationis & appetitus.* Illa se habet uniformiter, sed hæc aliquam difformitatem secum ducit, quando adversatur illi, quod lex naturæ præcipit.

Quando dicitur, quod sit *certa*, distingvendum est inter ea, quæ sunt verè legis naturæ, & inter ea, quæ falsò pro talibus habentur. Illa nec dispensationem, nec mutationem admittunt; sed hæc possunt mutari.

Dist. inter jus naturæ, quamdiu natura adhuc est *in fieri*, & quando eadem jam *completa* est. Quando de *certitudine, immutabilitate & indispensabilitate* agitur, agitur de jure naturæ, quatenus jam est in esse completo.

Lex

Lex naturæ consideratur vel *ἀπλῶς* simpliciter, vel *κατά τι*. Priori modo nulli mutationi potuit esse obnoxia; posteriore modo potest accidere aliqua mutatio.

Dist. hic est inter *veram* legis naturæ *sensum*, & *falsum*, seu *fictum*. Quoad *sensum verum*, nulli mutationi obnoxia esse dicitur. Secus se habet cum *sensu ficto*.

Dist. inter *mutationem propriè* & *impropriè* sic dictam. Prior non potest habere locum.

Conclusio.

Lex naturæ omnino est certa, immutabilis atque indispensabilis agendorum norma.

Prob. (1) ex titulo juris naturæ. Quod enim à natura est, oportet esse *certum*, cum naturalia maneant immutabilia.

(2) Jus habet autorem DEVM. Si dispensatio haberet locum, DEVS immutaretur.

(3) Si omnino jus naturæ admitteret *dispensationem*, non posset dari sufficiens causa, quare DEVS substituerit filium suum pro nobis, & non dimiserit protoplastis nostris culpam. Ex lege naturæ enim est; quicumque peccaverit, morte morietur, seu in propria persona, seu per vicarium.

Ἀντίθεσις.

Est omnium eorum, qui jus naturæ impugnant.

DISPUTATIO VI.

Resp.

DN. M. LAVRENTIO DAVID. BOLLHAGEN,
SS. Theol. Baccal.

Opponentib.

DN. M. ANDR. RITTER, Lubecenſi.

DN. M. IOACHIMO MANTZEL, Roſtochienſi.

Quæſtio.

An regula : Quæ tibi non vis fieri, alteri ne feceris, ſit ſummarium legis naturæ?

Diſt. inter Regulæ hujus *uſum* & *abuſum*.

Non valet regula, ſi ſupponatur idem perſonarum ſtatus; ſed potiùs ſupponi debet ſtatus immutatus per reciprocam converſionem.

Tò velle rectè capiendum. Supponitur ergò voluntas regulata, non inordinata & pravis deſideriis aut amore infecta, ſed rationalis.

Moderatur hoc ſummarium actiones humanas, non tam quàm ſibi, ſed etiam, quàm DEO & proximo homo obligatus eſt jure naturæ.

Summarium hoc ergo non eſt tantùm tabulæ primæ, ſed etiam ſecundæ.

Summarium autem ita eſt, non, ut in eo contineantur omnia officia, Deo & proximo præſtanda *in particulari*, ſed tantùm *in communi & univerſali*.

Concluſio.

Omnino hæc regula eſt ſummarium legis naturæ

natura, & nunquam fallit, si rectè applicetur.

(1) Urgeo loca parallela. *Matth. VII, 12. Luc. VI, 31.*

(2) Ex inductione universali omnium actionum moralium, quæ omnes juxta æquitatem suam consideratæ resolvuntur in hoc principium.

Ἀντίθεσις.

(1) Est eorum, qui tantum generaliter de jure naturali sentiunt malè; illudque oppugnant.

(2) *Hobbesii*, qui hanc regulam scepticè exagitat. Concludit tandem, fallere in multis casibus, in quibus mortales sibi plus justò faveant. Sed dum summarium delere laborat, totam naturæ legem delet, in corpore *Polit. in tract. de Cive, cap. 3.*

Quæstio.

An præter communia actionum humanarum principia peculiare detur in Theologia Morali considerandum, adjutorium nempe supernaturalis ordinis, quod est à Spiritu

S. & quemadmodum ab eodem virtutes Theologicæ dependeant?

(1) *Dist. inter virtutes Ethicas & Theologicas; uti illæ sunt ordinis naturalis, ita & ejusdem or-*

dinis principia habent; *hæ* cum ordinis supernaturalis, & supernaturale adest principium.

(2) Consideratur hōc locō homo non *in statu naturæ*, sed *gratiæ*; seu *subjectum virtutum Theologicarum* est homo *reginitus*.

(3) *In statu naturæ* potest homo facere opera legalia, sed non omnia, & quæ facit, non facit legaliter. Nam in actu morali dijudicando respicitur non tantum ad *objectum*, sed & ad *circumstantias*. Quamvis igitur quoad illud potest homo in statu naturæ facere bonum, tamen non quoad has, quæ ita se habent, ut nisi adsit principium ordinis supernaturalis, non possint intelligi, nedum observari. Circumstantias exprimunt Moralistæ, versiculō:

*Quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur?
quomodo? quando?*

(4) *Peculiare adjutorium* est, ad certum subjectum, *non universale*; est tamen *particulare*, non ex invidia DEI, sed è malitia hominum.

(5) Est aliud *adjutorium quō*: aliud *adjutorium, sine quo non*. *Illud* est, quod facit, ut quis possit finem sibi propositum facile assequi. Ita, qui iter facere vult, potest commodè uti adjutorio quō, hoc est *equo seu curru*. *Hoc* est, quod ita se habet, ut sine illo nullo modo, nec facile nec difficulter scopus possit obtineri. E. g. sine facultate locomotiva simpliciter iter ingredi nequimus. *Illud* facit ad bene esse; *hoc* ad esse
simpli-

simpliciter; nos intelligimus *Adjutorium ordinis posterioris*.

(6) *Per Adjutorium* non tam gratiam excitantem, hoc est primum impulsus, qui homini peccatori immittitur, ut excitetur: è somno peccati, *Ephes. I, 4.* intelligimus, sed gratiam cooperantem. Subjectum enim est *homo jam vivificatus è peccati morte*.

(7) *Adjutorium* dicitur, ut indicetur, non agere gratiam in sanctificatione sine nobis, sed unà cum nobis. Est enim terminus relativus. In justificatione gratia sine nobis agit.

(8) Cooperatur ergo *non per vires naturales liberi arbitrii post lapsum, sed supernaturales*: seu actiones DEI & hominis Christiani sunt una actio, quæ est è duobus distinctis principiis, à gratia & voluntate hominis.

(9) *Adjutorium* consistit partim in gratia habituali, respectu regenitorum. Sunt enim *templa Dei 1. Cor. III, 16. 1. Cor. VI, 19.* partim actuali, quatenus motio & inspiratio singularis accedit, ut homo audito verbo DEI sentiat in se peculiare stimulos ad virtutes Theologicas imitandum, *Apoc. III, 20. Sto ante ostium & pulso.* Non tamen consistit in raptibus Enthusiasticis, sed in motibus divinitus excitatis, non immediatè, sed mediante verbò & Sacramentis.

(10) *Adjutorium in singulari* vocatur, sed multiplex ejus est virtus, præter quòd intellectus il-

luminatur, voluntas rectificatur, & appetitus cohibetur.

Conclusio est affirmativa.

Prob. (1) *Job. XV, 5. Sine me nihil potestis facere. Rom. VIII, 4. 1. Cor. III, 5.*

Gal. V, 22. ubi bona opera dicuntur fructus Spiritus. 1. Job. III, 9. Phil. II, 13.

(2) Imbecillitas hominis per adiutorium debet confirmari.

(3) Finis est ordinis supernaturalis. Ergo & principium ejusdem debet ordinis esse.

Ἀντίθεσις.

Est *Pontificiorum*, qui nil urgent, quàm quod in *Ethicis* solet.

Quaestio.

An rectè describatur Virtus Theologica, quòd sit habitus homini fideli divinitus concessus, quòis in omnibus actionibus suis normam legis divinae observare, secundum hanc affectus suos moderari, circa res & personas bene versari, & omnia ad

Dei gloriam referre consuescit?

Εξήγ.

(1) *Virtus Theologica non Ethica* describitur, quæ est habitus cum recta ratione electivus; consistitque in mediocritate definita viri prudentis judicio. Nam illa formaliter consistit in rectitudine seu convenientia cum lege, nec
opus

opus hîc est, ut observemus judicium viri prudentis; legislator enim noster omnium prudentissimus est.

(2) *Non virtus intellectuâlis* est hîc locô, de qua agitur in Theologia dogmatica; sed *moralis*.

(3) *Virtus moralis* non in *particulari* consideratur, sed *universali*; generaliter Virtutum Theologicarum indolem hîc locô exponimus.

Est habitus. (1) In eo differt propriè à *bonis operibus*. Nam hæc virtutem non absolvunt, consistunt enim in actu. Per bona opera acquiritur tamen ille habitus, in quo virtus Moralis consistit.

(2) *Habitus* dum dicitur, consideratur *ratione esse sui absoluti, non verò respectivi*. Quando enim considerantur cum virtutibus Protoplastorum & Beatorum nostræ virtutes, tantum sunt dispositiones.

(3) Dicuntur habitus *in se*, non quatenus habent *imperfectionem adhaerentem*.

Fideli. (1) Est *Subiectum* proprium; nequit enim cadere virtus Theologica in irrogenitum, & hypocritam.

(2) Indicatur Fons, è quo fluit omnis bonitas in actionibus Theologiæ Moralis, estque *Fides*.

Divinitus. (1) Innuitur *summa causa*, quæ *Deus*. Hic enim confert gratiam sanctificationis.

(2) Di-

(2) Distingv. *inter gratias gratis datas; & inter gratiam gratum facientem.* Illæ sunt charismata à DEO hominibus concessa, quæ obtinebant in Ecclesia plantanda. V.g. *donum prophetiæ, miraculorum, sanandi egrotos, &c.* erant quidem divinitus concessæ; sed & in hypocritas cadere possunt, sicuti dicitur de Anti-Christo, quòd multa miracula perpetraturus sit, *1. Thess. II.* Non ergo sunt hujus loci, sed hæc; non tamen quatenus facit hominem gratum in articulo de justificatione, sed sanctificatione.

Concessus. Non *immediatè* infunditur homini, sed *mediatè* acquiritur nobis cooperantibus. Gratia enim divina est *αἰτίον συνέργου.*

In omnibus. Intelligitur enim virtus universalis, quæ se extendit ad omnes actiones legaliter examinandas.

Actionibus. Non tantùm *externæ*, sed & *internæ* actiones sunt hujus loci; ita, ut ne quidem *motus* excludantur, qui dicuntur *primò primi*, qui oriuntur ab objecto voluntati proposito, ne quidem cogitantibus nobis.

Omnibus actionibus. Frustra igitur quidam virtutum Theologicarum inquirent numerum numerantem, dum alii XI, alii XIII, alii III, videlicet *Fidem, Spem & Charitatem* numerant. Quousque se extendunt actiones hominum, eò & numerus virtutum Theologicarum. Verum interim est, quòd ad unam virtutem plures actiones possint institui.

Nor-

Normam. Consistit enim formaliter in *convenientia legis.*

Legis. Tum *naturalis*, tum *promulgata* in monte Sinai, quæ *lex moralis* est uberior explicatio *legis naturæ.*

Malè hinc quidam duplicem normam fingunt, *primariam*, quam legem Dei concedunt, & *secundariam*, quam dicunt esse hominis conscientiam; cum tamen conscientia sit normatum & regulatum.

Affectus. Sunt *Objectum* virtutum Theologiarum, & quidem *internum*, quod in homine est & manet; Suntque *affectus*, qui tum in *facultate animæ rationali*, tum in *sensitiva animæ* ejusdem; moderatur utrosque. Tales sunt, *Amor*, *ira*, *odium*, *gaudium*, *tristitia*, *spes*, &c.

Res & personas. Sunt *Objectum externum.*

Res. Quatenus vel desiderium oritur, vel quatenus usus spectatur rerum, quas possidemus.

Personas. Quatenus vel pertinent *ad primam legis tabulam*, in qua requiritur cultus DEI. Vel *ad secundam*, in qua charitas proximi.

Omnia ad Dei gloriam. *Finis* indicatur actionum, quas moderatur Theologia Moralis. Si non *formaliter & explicitè*, tamen *virtualiter & implicitè*. Dum enim cogitat de hac re, non potest cogitare de alia.

Consuescit. Indicatur imperfectio; inchoamentum est, non complementum.

Con-

Conclusio est affirmativa.

Prob. (1) quòd *virtus Theologica sit habitus*, quia in S. Scriptura describitur ab iis proprietatibus, quæ habitui competunt. 1. *Tim. IV, 7. Exerce te ad pietatem.* Exercitium autem requiritur ad habitum. Ita habituale virtutis indicatur, dum dicitur, quòd *Radices habeat*, *Matth. XIII, 21.*

(2) Quòd *subiectum sit homo renatus*: Dicitur enim *novus homo*, *Col. III, 10.* Ita fidelis solus potest esse *templum Dei*, 1. *Cor. III, 16. 2. Pet. I, 5. In fide ministrare virtutem.*

(3) Quòd sit *divinitus concessus*: 2. *Cor. III, 5. Phil. IV, 13. In eo, qui me confortat.* Hinc remittimur ad preces, ut per eas *impetremus*, *Jacob. I, 5.*

(4) Quòd *in omnibus actionibus*: Si in unica actione homo velit deficere, omnibus actionibus decedit laus, *Jac. I, 4. perfecti in nullo deficientes*, (quamvis scopum in hac vita implere non possimus) *C. II, 10. Col. I, 21.*

(5) Quòd *lex sit norma*: *Deut. IV, 1. 2.* Hinc ἐθελοθρησκεία *Matth. XV, 9.* rejicitur.

(6) Quòd *affectus moderetur*: *Rom. VI, 12. Col. III, 5. 9. Gal. V, 16.*

(7) Quòd *res & personas*: *Deut. VI, 5. Matth. XXII, 38.*

(8) *Finis*:

Eph.

Eph. IV, 15. Crescamus ; quô indicatur continuum augmentum. Col. I, 10.

Ἀντίθ.

Est Pontificiorum.

Quæstio.

An vitium in Theologia Morali nil aliud notet, quàm transgressionem legis Divinæ factam à creatura rationali, & obligantem hanc ad pœnam in lege definitam?

(1) *Vitium* hîc locô non sumitur *etymologicè*, quomodo alii à vitando, quòd omnes vitare debeant, alii à vi, quòd consistat in impetu quodam, quô creatura rationalis agit contra virtutem, deducunt ; sed *syntacticè*, non curando syllabas.

(2) *Vitii* terminô frequentius utuntur Philosophi & Moralistæ ; *peccati* verò Theologi.

(3) *Generaliter* duo hæc vocabula conveniunt : *specialiter* latius patet peccatum, quàm vitium. *Illud* notat ἀνομία in genere : *hoc* verò in specie notat pravum habitum virtuti oppositum. Superaddit igitur insuper aliquid, sicuti in Ethicis aliquis potest esse incontinens, qui tamen non est intemperans.

(4) Sed hæc acceptio vitii est *particularis*, non *universalis*. Nam & in Ethicis *vitium* sumitur *pro actu*, non *pro habitu*. E. g. quando dicitur

citur Consul vitiô creatus, vitium ibi notat vitiosum actum. Sic & actum notat in hoc versu:

*Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò major, qui peccat, habetur.*

(5) *Vitia* alia sunt *speciei*, quæ per generationem descendunt in liberos: alia verò *individui*, quæ non descendunt in posteros. v. g. *adulterium, homicidium*. Illa vitia sunt *habitualia*, hæc *actualia*.

(6) Dist. tamen *inter ipsos habitus peccaminosos, & inter semina*; non illi descendunt per propagationem in posteros, sed pronitas propagatur.

(7) Non omnes, & semper, sed aliqui, & aliquando propagantur. Ita *Ezeckias & Josias* erant pii Reges, tamen parentes habebant pessimos. Et in eo consistit æquitas comminationis divinæ, *Exod. XX, 5*.

(8) Dist. *inter iudicium de vitiis Philosophicum & Theologicum*: Ibi differt proclivitas ad malum, actus malus, & habitus malus: *hic* verò proclivitas ad malum etiam inter vitia recensetur: in ea enim peccatum originis consistit, de quo Philosophus nihil novit.

(9) Aliter vitium consideratur *in foro soli*, aliter *in foro poli*; aliter *Papinianus*, aliter *Paulus* describit. Ibi semper requiritur τὸ ἐν ᾧ σίον seu voluntarium; vitium enim ipsis est actio à scien-

à sciente & volente contra rectam rationem commissa : *Ἡὲ τὸ ἐκείνου* locum non habet.

Transgressio. (1) Generali termino utimur ; non tantum enim actiones malas, sed & inclinationis faces includimus.

(2) Vitium opponitur virtuti *privativè* : quando verò vitia inter se considerantur, opponuntur sibi *contrariè*.

Legis divinæ. (1) Secundum hanc normam dijudicantur virtutes & vitia. Quod igitur non est *ἀνομον*, vitium non est.

(2) Lex tum *ἐμφυτος*, tum *θεόδοτος* intelligitur.

(3) Non tantum, quæ prohibet, ne faciamus peccatum, sed & ne nobis insit : quæ distinctio observanda ob peccatum originis. Possit enim quæri, in quo præcepto Decalogi peccatum originis prohibeatur ? Resp. in omnibus præceptis ; præcipitur enim, ne nobis insit inclinatio mala contra præcepta peccandi.

A creatura rationali. (1) Excluduntur igitur bruta, quia principia actionum humanarum non sunt præstò.

(2) Dist. inter id, quod de brutis dicitur per similitudinem, & secundum proprietatem. Priori modò vitia dicuntur de brutis.

(3) *Materialiter* hominum brutorumque actiones possunt esse eadem, non autem *formaliter*. Sic idem effectus est, quando homo ho-

minem occidit, & quando brutum; brutum tamen non est homicida.

Obligantem ad pœnam. (1) Obligatio concernit peccatum ipsum propriè & immediatè; remotè concernit personam peccantem. Hinc semper peccatum est damnabile, licet non semper damnet transgressorem legis. Remissio igitur non mutat peccatum; sed aliquid aufert à persona peccante, affectionem scilicet eam, quâ homo redditur exosus. Conf. *Hodosoph. B. Danbaweri p. 376.*

(2) *Quoad esse absolutum* vitium concernit ἀνομίαν: *quoad esse relativum* verò reatum.

(3) *Per pœnam* quicquid mortis nomine venit exprimitur.

Conclusio est affirmativa.

Prob. è 1. *Job. III, 4.* *Peccatum est ἀνομία.* Quòd verò Apostolo res sit cum creaturis rationalibus, patet è versu antecedente.

E *Roman. IV, 15.* ἔνθα ἔστι νόμος, ἔδὲ παράβασις, *ubi non est lex, ibi nec transgressio.*

Rom. VI, 23. τὰ ὅψωνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος.

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum, qui vitium appellant habitum malum, hinc *concupiscentiam*, *ignorantiam*, &c. pro vitiis non habent, quia non comparantur per crebras actiones. Vid. *Bellarmin. lib. 1. de amissione gratiae c. 1. de gratia primi hominis c. 7.* Prolixè

lixè de eo agit *Roderic. ab Arriaga Tom. III. Curs. Theol. p. 441.*

E *Calvinianis Alsted. in Theologia casuum p. 221.* distinguit inter vitia, peccata, & culpam. *Vitia* ipsi notant actus & habitus virtuti contrarios: *Peccatum*, actum à regula discrepantem: (sic autem vitium & peccatum conveniunt.) *Culpa* verò actum voluntarium & liberum à recta ratione dissentientem. (Sic peccatum originis non haberet rationem culpæ.)

DE MEDIIS IN SPECIE. DISPUTATIO VII.

Resp.

DN. M. GOTTLIEB. SCHELGVIGIVS, Gedani.

Opponentib.

DN. M. FRIDERICO GENTZKE, Usedom. Pom.

DN. M. MICH. FRID. QVADIO, Zach. Pom.

Quæstio.

*Quomodo Præcepta Decalogi enumeranda,
& ad tabulas certas referenda
sint?*

Not. (1) Non quæritur de numero tabularum, de quo satis constat, sed tantum de dispositione.

(2) Discrepantia orthodoxorum in hoc dogmate concernit nequaquam dissensum articuli fidei fundamentalis: heterodoxorum verò intentio est, privare nos nostrâ libertate, in qua stamus.

(3) *In speciali dispositione* duo in controversiam veniunt. (1) *Inscriptio*; *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis*; an scilicet hæc verba peculiare præceptum constituent? (2) An verba: *Non facies tibi sculptile, &c.* etiam sint peculiare præceptum.

(4) *Dist. inter legis divinæ præcognita, & ipsa præcepta*; Ad illa pertinent verba: *Ego sum Dominus, &c.* sicut aliàs in promulgatione legis solet legislator auctoritatem suam allegare. Indicant *Autorem legis*, non verò indicant *præceptum*.

(5) *Argentineses in Catechismo* præceptum de sculptilibus etiam ut peculiare recensent, & ita ad primam tabulam quatuor præcepta referunt; nonum verò & decimum post conjungunt. Fit autem hoc non *ex simplici necessitate*, sed *ex Christiana libertate*; uti se exponunt *Argentoratenses p. 79.* Unde in latino & græco Catechismo nobiscum faciunt. Occasionem autem huic consuetudini dubio procul dederunt *Calviniani*, qui olim ibi docuerunt, *Zancbius, Bucerus.*

(6) Concedimus, quòd præceptum primum, & præceptum de sculptilibus distinctis versiculis includantur, illa tamen distinctio non est *negior* catholicum distinctorum præceptorum, quia sæpe unum idemque præceptum pluribus versibus comprehenditur. Ita Præceptum

de

de Sabbatho continetur in quatuor versiculis.

(7) Concedimus subordinationem præcepti primi, & præcepti de sculptilibus, non verò disparitatem, ut volunt Calviniani. Sculptilia sunt species alienorum Deorum: sicuti prohibetur cultus Deorum alienorum, ita sculptilium.

(8) *A quibusdam Doctores* præceptum de sculptilibus pro peculiari præcepto habitum fuit, non *ab omnibus*.

Conclusio I.

Verba ea: Ego sum Dominus Deus tuus, &c. non peculiare constituunt præceptum.

(1) Quia sunt verba *indicativa*, non *imperativa*.

(2) Quia & omnia verba, quæ habentur in promulgatione, debent peculiare præceptum constituere, atque ita etiam clausula; *Ego sum Dominus DEVS tuus fortis, Zelotes, &c.*

Conclusio II.

Verba hæc: Non facies tibi sculptile, &c. non constituunt peculiare præceptum necessario.

(1) Quia generaliter ille numerus numerans nil facit ad fidem, estque in se adiaphorum.

(2) Quia hoc præceptum ultrò sequitur è primo. Nonum verò & decimum præceptum

utique differunt: in altero enim *actualis*, in altero *originalis concupiscentia* prohibetur.

(3) Quia adversarii foveant falsam hypothesin, quasi simpliciter imagines prohibitæ sint.

(4) Quia quidam antiquorum scriptorum & adversariorum consentiunt nobiscum. *Clem. Alexandr. l. 6. Strom.* nostram enumerationem recenset, tanquam receptam in Ecclesia Alexandrina. *August. qv. 71. in Exod. Epist. 119. ad Januar. lib. 15. contra Faust. c. 7. Bernard. in sermon. cujus initium: Salve Regina. Calvinus ipse, l. 2. instit. c. 8. sect. 12. quæstionem dicit esse talem, in qua liberum sit judicare. Petrus Martyr, Class. 2. Locor. c. 17. Ego puto, inquit, utrumque pertinere ad idem præceptum, quod non sunt habendi Dii alieni, & quod non sit habendum sculptile. Oecolampadius de confess. auriculari, nostram partitionem præfert alteri. Musculus in LL.*

ΑΥΤΙΘΕΣΙΣ.

(1) *Judeorum antiquorum*, qui inscriptionem pro peculiari habebant præcepto. Hos videtur secutus fuisse *Hieronymus*: nam ob studium linguæ sanctæ frequenter cum Judæis conversatus est; ut & *Athanasius in Synopsi Script. Tom. II. E Calvinianis Soknius*; & quamvis hodiè non habeant pro peculiari præcepto, conjungunt tamen cum primo.

(2) Quoad alteram conclusionem peccant
Judæi,

Judæi, & sectatores eorum Calviniani. Ursinus in Explicatione Catechismi de Lege part. 3. Rivetus operum Tom. 1. p. 1226. Alting. in Theol. Elencht. p. 404. Anbaltini in Apologia fol. 28. quæstionem tanti faciunt, ut nos accusent mutilati decalogi; huc arcessentes dictum Christi: Qui solverit unum è mandatis minimis, minimus erit in regno cælorum.

Quæstio.

An ab omnibus hominibus vera, certa & explicita veri Dei requiratur cognitio?

Affirm.

(1) Non tantum quæritur *de certo hominum genere, seu Clericis, sed de toto genere humano, inclusis Laicis*: illis verò DEI cognitionem esse necessariam, nullum dubium est.

(2) Non tantum *de adultis, sed & infantibus* quæritur. Sicut enim Decalogus omnes homines obligat, ita & infantes, 1. *Job. II, 14. Matth. XVIII, 6.*

(3) Ipsam cognitionem veri DEI infantibus competere scimus, modum verò cognoscendi ignoramus: non capimus, quomodo veram veri DEI cognitionem habeant, interim tamen DEVS voluit sibi præparare laudem etiam in infantibus, *Pf. VIII, 3.*

(4) Non dicimus, quòd in omnibus hominibus detur vera veri DEI cognitio, sed quòd ab

omnibus hominibus requiratur; de facto non est universalis.

(5) Dist. *inter cognitionem Dei comprehensivam & apprehensivam*. Illa dicitur, quæ adæquata est objecto suo; quando rem ita cognosco, ut me nihil ea de re lateat. Talis in hominem non cadit, ob DEI infinitatem. De posteriori igitur quæritur, quæ in eo consistit, quòd cognoscitur aliquid de re.

(6) Non quæritur tantùm de cognitione DEI ad τὸ *an sit, & qualis sit*; sed & ad τὸ *quid sit*. Non sufficit scire, quòd DEVS sit, quòdque sit omnipotens, omniscius, &c. sed & quod in essentia sit unus, & in personis trinus.

(7) Certa sit cognitio DEI, non vaga, quâ DEVS concipitur, ut individuum vagum, quâ cognoscimus τὸν θεῖνα, non verò τῶτον.

(8) Substantia articuli de DEO omnibus scitu necessaria est: quævis quæstiones scholasticæ, quæ ad circumstantias pertinent, tutò ignorari queunt.

(9) *Explicita* contradistinguitur *implicitæ*, quæ Ecclesiæ adscribitur.

(10) Cognitio DEI vera sit, non tantùm *ex parte objecti*, sed & *ex parte conceptûs*: Ita quando Gentiles & Turcæ dicunt, se colere creatorem cœli & terræ, ex parte objecti cognoscunt verum DEVM; non verò ex parte conceptûs, quia non agnoscunt, ut Patrem, Filium & Spiritum S. hunc creatorem cœli & terræ. *Conceptus*

ptus igitur *objectivus* est verus, *formatis* verò falsus est.

Conclusio est affirmativa.

Prob. (1) è præcepto primo.

(2) Quia aliàs vitiosus redditur universus cultus, nisi DEVS rectè cognoscatur; est enim hîc quædam subordinatio.

(3) ex *Job. XVII, 3.* Vita æterna dicitur consistere in cognitione non tantum Patris, sed & Filii. Conf. *Eph. II, 12. Job. V, 23.*

(4) Vera veri DEI cognitio refertur inter prima rudimenta, quæ omnes scire oportet. *Ebr. VI, 1. 2.*

(5) *Hab. II, 4.* requiritur ab unoquoque iusto, ut suâ fide vivat, E. non sufficit fides Ecclesiæ.

ΑΥΤΙΘΕΙΣ.

Gentiles vel adorârunt ignotum DEVM, vel vagè notum. Vid. *Act. XVII, 23.* Ita *Aristoteles* exclamat: *Ens Entium miserere mei!* Ita *Hecate* apud *Euripid.* Invoco te, quicumque sis.

Pontificiorum asserentium, posse DEVM ignorari invincibiliter. *Roder. ab Arriag. Tom. 1. Curs. Theolog. p. 31. Tanner. Tom. I. D. 2. q. 1. D. 2.* affirmantium, posse dari ignorantiam inculpabilem de DEI existentia. Huc pertinent, qui fidem Carbonariam approbant, quâ creditur, quod Ecclesia credit. *Hofius* vocat eam asylum tutissimum, in quo plus præsidii inveniatur, quàm in omni scripturarum exercitatione.

F 5

Eadem

Eadem mens est *Arminianorum*, qui mysterium Trinitatis nec olim cognitum esse, nec hodiè cognitu necessarium docent in *Apolog. c. 2.* Interdum habent Anti-trinitarios pro piissimis hominibus, quin & Judæis salutem adscribunt. Patet ex carmine *Barlæi ad Menasse Ben Israel.*

Calviniani infantibus fidem, & omnem DEI cognitionem denegant.

Quæstio.

An Fides, quæ in primo præcepto à nobis exigitur, sit virtus Theologica, quâ non tantum Deum, vel Deo, sed & in Deum solum credimus?

(1) *Fides alia est humana*, quando certitudo nostra innititur in boni viri promissione, jurejuramento, obligatione: *alia divina*, quæ innititur revelationi divinæ, estque simpliciter infallibilis. *Illa* pertinet ad secundam; *hec* ad primam tabulam: *ibi* agitur de fide, quam homo homini debet præstare.

(2) *Fides divina* vel est *historica*, vel *miraculosa*, vel ab eventu *salvifica*. *Ista* innititur veritati; *illa* omnipotentiae DEI; *hec* est hujus loci, sed inclusis prioribus fidei speciebus.

(3) *Fides salvifica* consideratur vel *absolute* & *materialiter*, vel *relative* & *formaliter*: prior acceptio hujus loci est, quatenus sumitur pro virtute Theologica, non verò posterior, prout notat organon, quò apprehendimus oblatam

gra-

gratiam. Alii ita efferunt. Fides vel spectatur *in articulo de justificatione* vel *de sanctificatione*. Ibi nonnisi organicam fidei vim spectamus, & tunc non est virtus Theologica.

(4) *Fides non tam languida, quàm vivida*, quæ nullis tentationibus premitur: *non infirma*, sed *firma* est hujus loci. 1. *Pet. I, 8. Rom. XIV, 1. Gal. VI, 1. Rom. IV, 21.*

(5) *Fides infirma* equidem fides etiam est, sed ea non exigitur in primo præcepto.

(6) *Credere DEVM*, propriè notitiam: *Credere DEO*, Assensum: *Credere in DEVM*, Fiduciam includit.

(7) *Solum*. Non excluduntur creaturæ, ut organa; sed tantùm terminus fiduciæ indicatur. Ita possumus confidere, quòd DEVS per creaturas velit nos juvare; fiducia autem non cadit in creaturam, tanquam terminum, ingreditur tamen fiduciam, ut organum, quo uti velit in nostri conservatione.

Conclusio est affirmativa.

Prob. (1) Inferunt hoc verba initialia Decalogi; *Ego sum Dominus DEVS, &c.* quæ verba applicativum assensum includunt.

(2) Fides est anima cultûs DEI.

Ἀντίθ.

Est *Pontificiorum*, qui tantùm medium Fidei actum, assensum scilicet servant, negatis notitiâ & Fiduciâ.

Quæ-

Quæstio.

*An inter virtutes, quæ in primo præcepto
Deus mandat, rectè recenseatur
SPES, & in quo eadem
consistat?*

Not. (1) *Spes* propriè versatur circa bona futura & promissa à DEO.

(2) *Bonum futurum* vel est *ultimò futurum*, æternum, & perfectissimum, quod est æterna vita; vel *intermedium*, quod diversorum generum est.

(3) *Homo sperat* vel *de se ipso*, vel *de proximo*. Ibi *objectum* est tum *principale*, videl. æternum gaudium, unde spes dicitur versari circa vitam æternam ἐξοχικῶς. Eph. I, 14. Col. I, 5. Tit. II, 13. tum *minus principale*, concernitque Bona vel *gratiæ*, vel *naturæ*. Bona autem *gratiæ* vel *essentialem* habent *connexionem* cum vita æterna, vel eam *connexionem* non habent. *Priori modò* æquè bona est & certa spes circa bona *gratiæ*, quàm spes vitæ æternæ. Conf. Rom. VIII, 38. *Posteriori modò* bona *gratiæ* æquè certò non possunt sperari. Nam in ejusmodi bonis electio fit ab homine. Ad bona *gratiæ* posterioris generis refer *desiderium Paulinum*, quando volebat liberari stimulo Satanae, 2. Cor. II, 8.

(4) *Bona naturæ* spectantur vel *universaliter*, vel *in particulari*. *Priori modò* spes certa eorum dari potest, quatenus sunt promissa, & quantum
glo-

gloriæ inserviunt: *posteriori modò* non possunt sperari æquè certò, uti spiritualia. *Phil. I, 20. Secundùm expectationem, &c. 2. Tim. IV, 18.*

(5) *Dist. inter spem vanam*, quando homo non respicit promissiones Dei; & *fundatam*.

(6) *Spes* de aliis non est certa *infallibiliter*, sed *moraliter*. Nam nemo potest eò modò sperare proximi salutem, sicut sui ipsius; quia de suo affectu interno est certus; non de alterius.

Spes ea, quâ quis de proximi salute sperat, innititur humanæ credulitati, non *quoad oblationem bonorum promissorum*, sed *quoad applicationem*. *Oblatio*, quia est universalis, innititur fidei humanæ, *Rom. III. Applicatio* autem credulitati humanæ. *Moralis* autem certitudo oritur ex contemplatione signorum, per quæ internum cordis affectum possumus colligere. Ita sperabat Paulus de Philippensibus, *I, 6. 7.*

(7) Consideratur *spes* vel *quoad suum obiectum*, vel *quoad sensum in homine*. *Priori modò* hactenus consideravimus, habetque certitudinem summam; nam innititur potentiae & fidei divinæ; *quoad sensum in homine*, ibi *spes* cum metu est conjuncta, ex imbecillitate humanæ spei accidunt multa contraria. *Pf. LXXIII. Thren. III, 18.*

(8) *Spes* consideratur vel *ut præcipitur in primo præcepto*, vel *ut in homine reperitur*. *Illò modò* debet omnem dubitationem excludere: *hòc modò* sæpè gradu remissiori est in homine.

(9) *Spei*

(9) *Spei opponuntur duo, in excessu est praesumptio, in defectu, desperatio. Praesumptorie quis sperat, quæ ei non promissa, quando quis sperat se fore divitem. Desperationis exemplum habetur 2. Reg. VII, 2.*

(10) *Inter spei opposita alii referunt dubitationem, dicuntque illi, opponi spei vel vitium aliquod imperfectè tale, quod dubitationem esse putant: vel vitium aliquod perfectè tale, quod desperationem esse volunt. Sed dubitatio rectius opponitur fidei, quàm spei.*

Conclusio.

Spes est virtus Theologica, quâ homo ob gratuitas DEI promissiones futura bona certò expectat.

Est virtus Theologica. Nam in Scriptura S. recensetur inter virtutes.

Gratuitas promissiones. 1. Pet. I, 13. exponitur spei objectum, nempe gratia. 1. Job. III, 3. & omnis, qui habet hanc spem, &c. i. e. debet fundari spes in DEI promissionibus. Exemplum spei Abrahami omnibus proponitur. Rom. IV, 20. 21. gloriam veritatis & potentie DEO dabat. Ps. XXV, 2. David spem ponit in DEO. Conf. Ebraeor. VI, 18. 19. ubi spei objectum exponitur.

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum, qui locò spei habent veram praesumptionem. Non enim credunt DEI promissionem.

missionibus gratuitis, sed ob sua merita ultimum scopum spei (vitam æternam) attingere volunt.

Calvinianorum, qui particulares promissiones substituunt, cum quibus spes consistere non potest.

Quæstio.

An etiam dilectio DEI in primo præcepto mandata sit, & in quo eadem consistat?

(1) Non intelligitur *dilectio Dei*, quæ etiam cadit in infideles. *Act. XVII, 27.* sed quæ in re-
genitum.

(2) *Dilectio Dei* non sumitur *latè*, quatenus est congeries omnium virtutum Theologicarum; ita *Rom. XIII, 10.* sumitur, sed *strictè*.

(3) Non sumitur *generaliter*, quatenus amorem proximi includit; sed *specialiter*, prout in solo DEO terminatur. *Augustin. lib. 3. de doctrina Christiana. c. 10.* ita dilectionem Dei describit: Quòd sit *animi affectus ad fruendum DEO propter ipsum & se; & proximo propter Deum.* Nos *specialiter & determinatè* sumimus, uti *Matth. XXII, 37.* ibi recenset Christus, dilectionem DEI esse peculiarem virtutem.

(4) *Dilectio DEI* spectatur vel *ut est imperata*, vel *ut est impetrata.* Illò modò debet esse perfectissima virtus. Nam ex toto corde, &c. *Matth. XXII.* Hòc modò habet suas imperfectiones.

ctiones in homine, quemadmodum aliæ virtutes habent, 1. *Cor. XIII, 10.*

(5) Hæc *dilectio Dei* debet considerari non *ut nudus affectus*; sed etiam *ut habitus & actus*, aliàs propriè non esset virtus Theologica.

(6) Solent *amoris plures recensere species. Amorem* (1) vocant *desiderii*, qui fertur in bonum aliquod absens. Hic amor respectu Dei non potest dici, quia DEVS omnibus creaturis omnipræsens est: suô modô tamen amor desiderii hîc locum habet, quatenus spectatur beatifica DEI visio & fruitio, quâ non gaudemus in præsentî. (2) Vocant *amorem complacentiæ*, cum quis acquiescit in bono præsentî. Hic amor respectu Dei debet attendi propriè. Aliàs *amor dividitur in Amorem amicitiae & concupiscentiæ. Ille* est, cum quis fertur in rem amatam propter se, ut terminetur actus voluntatis propter se & non feratur in aliud. *Hic* est, qui fertur in rem aliquam propter aliud. Hôc locô respectu Dei *amorem amicitiae* intelligimus.

(7) *Motivum charitatis Dei, vel primum*, vel *motiva orta. Illud* est natura Dei amabilis; nam summum bonum est, quod voluntatem movet. *Motiva orta* sunt plurima. Sic Deum debemus diligere propter beneficia nobis exhibita.

Conclusio.

Charitas Dei est virtus Theologica, quâ Deum, ut summè bonum, ita diligimus, ut in eo solo acquiescamus.

Ita

Ita describitur *Matth. X, 37. Luc. XIV, 76. Phil. I, 6. 1. Cor. XIII. 1. Job. V, 3.*

ART. 9.

Est *Moralistarum, Thom. quest. 23. art. 2.*

Quaestio.

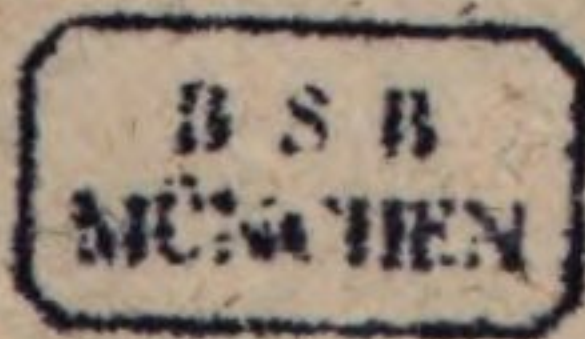
An inter virtutes in primo præcepto mandatas rectè recenseatur Timor Dei, & in quo eadem consistat?

Timor est vel *filialis*, qui solis renatis proprius, vel *servilis*, qui & in impios cadere potest, & in eos, qui desperant. Ille est hujus loci, non hic.

(2) Differunt *quoad formale*. *Filialis* est actus reverentiæ, quam Deo debemus; *servilis* est effectus poenæ, quando quis ob considerationem atrocitatis poenæ timet.

(3) *Timetur DEVS* tum ob suam majestatem, seu propter seipsum, tum propter mandata ejus, *Deut. IV, 10.* tum propter opera magnifica, *Jer. V, 22.* tum propter paternum in nos affectum, *Malach. I, v. 6.* tum propter poenam, *Matth. X, 28.* In timore filiali attenditur ad quatuor motiva priora; ultimum potissimum spectat ad timorem servilem.

(4) Aliud est *timere Deum tantum propter poenam*; aliud *Deum timere potissimum propter offensam*. Prior timor est servilis. Ita serviliter ob poenam Deum timebat Pharaon. Posterior est

est filialis. Hic quidem metus poenæ non plenè excluditur; non tamen est motivum primum & unicum. Ita liberi morigeri timent parentes suos, quòd offendere eos vereantur, si vel nulla sequeretur poena, & tamen benevolentiam parentum malunt experiri, quàm eorum iram & vindictam.

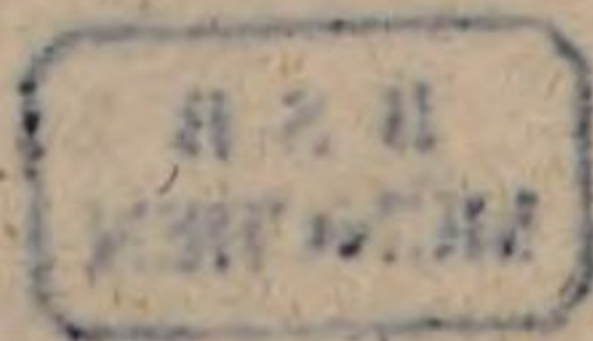
(5) *Moralistæ timorem servilem faciunt vel cum, vel sine servilitate.* Hic est, quando quis abstrahitur à peccato, timore poenæ infernalis, ut planè ab opere peccaminoso abstineat, & sic non fiat servus peccati. Ille est, quando quis libenter & efficaciter vellet exequi peccata, modò non experiretur poenam; & tunc est servus peccati, si spectantur motus interni inordinati. Sed termini aliquid monstrant.

(6) *Timori generaliter opponitur Securitas,* quando quis exutà omni Dei reverentiâ, omni metu poenarum depositò, pro lubitu agit. *Specialiter timori filiali Superstitio,* quæ consistit in anxio nimis & vano divini Numinis metu; uti Pharisei, qui adeò timebant, ut ne quidem opera charitatis & necessitatis facerent in Sabbatho.

Conclusio.

Timor Dei est virtus Theologica in primo præcepto mandata, quâ DEO exhibetur reverentia debita, nec adversus voluntatem ejus quicquam agendum suscipitur.

AVTÍΘ.

Ἀντίθ.

Est *Moralistarum*, qui confundunt *timorem*
filialem & servilem.

DISPUTATIO VIII.

Resp.

DN. M. FRIDERICO GENTZKE, Usedom. Pom.

Opponentib.

DN. M. MICH. FRID. QVADIO, Zach. Pom.

DN. M. GOTTLIEB. SCHELGVIGIVS, Gedan.

Quæstio.

*An inter virtutes in primo præcepto man-
datas rectè recenscatur humilitas,
& in quo eadem con-
sistat?*

(1) *Humilitas* hôc locô non notat *pœnam*,
uti 1. Sam. II, 7. Matth. XXIII, 12. sumitur, sed
virtutem.

(2) Non sumitur *in tota latitudine sua*, qua-
tenus etiam erga proximum humilitatem decla-
ramus; sed *restrictè*, prout ad primam tabulam
pertinet.

(3) Connexa est *cum timore Dei*, non tamen
eadem sequitur ex timore Dei; alia est ejus *for-
malitas*, aliud *oppositum*.

(4) Aliàs dicitur *submissio*; quamvis hæc
formalitatem ejus constituat.

(5) Alii *obedientiam*, sed minùs commodè,
appellant; cum ea ad omnia Decalogi præcepta

se extendant. In omnibus enim præceptis præcipitur obedientia; est igitur *virtus generalis*; *Humilitas* verò *peculiaris*. Humilitas extendit se ad omnes actus Dei religiosos, non tantum ad mandata. Consistit humilitas non in actu *simplici*, sed *multiplici*. Consistit (1) *in agnitione Majestatis divinæ*. Quando quis considerat Majestatem, ad humilitatem meritò incitatur. (2) *In agnitione imperfectionis propriæ*. Quando homo considerat suam imperfectionem, incitatur ad humilitatem, *Es. XL, 6. 1. Pet. I, 24.* (3) *In confessione reatus ratione peccatorum commissorum*. Quando quis considerat, suis se peccatis Deum offendisse, & destitui coram Deo gloria, *Rom. XIII, 19.* (4) *In amplificatione tum gratiæ, tum gloriæ divinæ*, sicuti exemplum est *2. Par. XXIX, 14. Apoc. IV, 10.* Comprehendit (5) *acquiescentiam in voluntate Dei*; exemplo Jobi *c. 1, 21.* (6) *Admirationem viarum Dei*, quæ sunt impervestigabiles. *Rom. IX, 33.*

(6) Ita tamen se habet *humilitas*, ut non excludat omnem famæ propriæ defensionem; sed tantum superbam elationem. Sic non pugnat cum hac humilitate, quando quis laudabilia sua facta adversus obtrectatores recenset. Exemplum legitur *1. Cor. XII, 6.* Superba elatio, quæ erat in Phariseis, excluditur, *Luc. XVIII, 9.*

(7) *Oppositum virtutis est Superbia*, quando quis vult contendere cum Deo ipso, *1. Cor. IV, 7.*

Con-

Conclusio.

Humilitas est virtus in primo præcepto mandata, quâ homo majestatem Dei, & vilitatem suam agnoscit, & se in omnibus voluntati divinæ lubens submittit.

ἈΥΤΙΣ.

Est Pontificiorum, ob præsumptionem, quam habent de Bonis operibus. Unde planè tacent de hac virtute, quando agunt de virtutibus primi præcepti.

Quæstio.

An inter virtutes Theologicas in primo præcepto mandatas rectè recenseatur

Cultus Dei religiosus?

(1) *Cultus* hîc locô non sumitur abusive, pro superstitione, uti *Matth. XV, 9. Col. II, 23.* sed propriè, pro virtute. *Lactantius lib. 4. Inst. c. 24.* Hoc interest, inquit, inter religionem & superstitionem, quod religio sit veri, superstitio falsi cultûs.

(2) *Cultus* non civilis, quem alter alteri, subditi magistratui exhibent; sed religiosus, qui etiam dicitur religio, εὐσεβεία, pietas.

(3) *Cultus*, non quatenus è lumine naturæ, sed quatenus è revelatione supernaturali innotescit. Aliàs nec gentiles ignorârunt, Deum colendum esse, *Act. XVII, 28.* Ita apud *Xenophontem* Socrates inquit: Deum colere est lex, quæ apud omnes homines valet. Gentiles Deum coluere, ut

autorem naturæ: Christiani etiam, ut *autorem gratiæ*.

(4) *Cultus* non tam *externus*, quàm *internus* est hujus loci. Per illum hic indicatur, *Job. IV, 23.*

(5) *Cultus DEI* non tam *virtus simplex*, quàm *complexa* est: comprehendit totam primam legis tabulam. *Fidem, Spem, Timorem.*

Conclusio.

Cultus Dei est virtus, quâ Deum uti in verbo suo se revelavit agnitum submissè veneramur, & devotè invocamus, ut bona omnia cum gratiarum actione ab eodem impetremus.

Ἀντίθ.

Anti-Trinitariorum, & Pontificiorum, qui peregrinum cultûs objectum excogitant, sanctos demortuos, & imagines; insuper & ἐθελοθρησκείαν commendant.

Quæstio.

An objectum cultus non nisi verus & essentialis Deus sit?

(1) De cultu religioso quæritur, non civili.

(2) Dist. Pontific. inter λατρείαν, δαλείαν & ὑπερδαλείαν. Illam soli Deo; istam Sanctis; hanc Mariæ & humanitati Christi tribuunt. Nos dicimus, non quæri, quô vocabulô adoratio illa appelletur; sed quid agant aut petant, qui statuas aut sanctos adorant. Deinde *horum vocabulorum*

lorum usum indifferentem esse, probant tum profani Autores, tum ipsa Scriptura S. Conf. Rom. I, 9. c. XVI, 18. ibi τὸ λατρεύειν, hīc δαλέυειν de Deo dicitur; Actor. XX, 19. δαλέυειν τῷ κυρίῳ, Rom. VII, 6. Rom. XII, 11. Rom. XIV, 18. Augustinus, qui habet hanc distinctionem, eam usurpat non ut Biblicam, sed ut Ecclesiasticam: non ut recenseat species cultūs religiosi, sed cultūs, ut sic. Ita δαλεία est species cultūs civilis, non verò religiosi.

(3) Et *de externo & interno cultu* quæritur; de hoc verò potissimum.

(4) Distingvunt adversarii *inter objectum cultūs ultimum & non ultimum.* Illud volunt esse Deum; hoc verò sanctos, ita ut cultus terminetur in Deo. Sed ita excusandi essent Judæi, qui per Moscholatriam Deum ipsum colere volebant, *Exod. XXXI.* quem tamen cultum Deus ipse improbat.

(5) Agitur hoc loco *de objecto cultus personali;* ad reale objectum pertinet humana Christi natura.

Affirmatur questio.

Prob. (1) è Præcepto primo, *Exod. XX, 2. Non habebis Deos alienos. Deut. VI, 4. Es. XLII, 8. Gloriam meam alteri non dabo. Jer. XVII, 15. Gal. IV, 8.* Character ignorantium Deum est, creatum objectum colere. *Matth. IV, 10. Rom. X, 13. Apoc. XIX, 10. c. XXII, 6.*

Requisita objecti cultūs religiosi sunt (1) ut præ-

ditum sit omniscientiâ, quò intelligat preces nostras. (2) Omnipotentiâ, ut possit nos juvare. (3) Gratiôsâ voluntate, ut nobis velit opitulari.

Ἀντίθεσις,

(1) *Peccant Idololatræ,*

(2) *Arminiani, qui argumentum à cultu divino desumptum, quod Nostrates pro probanda Deitate Filii DEI adducunt, plumbeum vocant. Judicant igitur, etiam aliud objectum, posse esse cultûs religiosi, præter DEVM. Vid. Episcopi in Instit. Sacr. l. 4. c. 35.*

Quæstio.

An objectum cultûs religiosi sit, & omnibus temporibus fuerit Filius DEI?

(1) *Dist. inter Christum secundum divinam, & secundum humanam naturam. Secundum utramque obligantur fideles Christum religiosò cultu afficere; quæritur autem hòc locò de humana natura.*

(2) *Patriarchæ colebant Christum venturum, nos verò jam præsentem. Illa autem diversitas non constituit aliud numen.*

(3) *Distinguit Smalzius contra Franzium, Diss. 6. inter objectum cultûs liberum & necessarium. Dicit adiaphorum esse Filium DEI adorare. Verùm (1) cultus est virtus Theologica divinitus mandata; hinc non habet locum indiffe-*

differentia, (2) etiam cultus Filii DEI mandatus est.

(4) Distinguunt *Sociniani* inter cultum *invocationis*, & *adorationis*. Illi dicunt Filium DEI posse affici, ut scilicet preces nostras DEO offerat. Verum invocatio includit adorationem.

(5) Distingvunt iidem *inter tempora Veteris & Novi Testamenti*.

Affirmatur Quæstio.

Prob. (1) ex iis locis, ubi vera Filii DEI adstruitur Deitas. Unum enim ex altero sequitur; DEVM esse & esse colendum.

(2) E Veteri Testamento, *Exod. XXIII, 20. 21.* ubi Angelus, qui comitabatur Israelitas, religiosè colitur. Quis autem fuerit Angelus, exponitur *1. Cor. X.* Ita Manoah Angelum sibi apparentem, Filium DEI, colebat, *Jud. XIII, 16. Ps. II, 2. Osculamini Filium.* Osculatio est index cultûs religiosi, *Dan. IX, 17.* E novo Testamento *Job. V, 13. Job. VIII, 30. Job. XV, 6. cap. XVI, 23. Rom. IX, 5. 1. Job. V, 10.*

Ἀντίθεσις.

Socinianorum, qui Christum *non cultu adorationis, sed invocationis* coli posse docent. *Ostorod. p. 131. & Catechismus Racoviensis.*

Iidem objectum cultûs non ultimum statuunt.

Arminiani vocant hanc quæstionem vanam, & ingeniorum cruces.

Anabaptistæ docent, in Veteri Testamento

solum Patrem coluisse fideles: in Novo Testamento demum Christum fuisse exaltatum ad hunc cultum. Vid. eorum *Confess.* Sed unitas fidei repugnat. *Act. XV, 10.*

Quaestio.

*An objectum cultûs religiosi sit Spiritus S.?
Affirmatur.*

(1) Aliud est, *an invocandus sit Pater & Filius, ut mittant Spiritum S.* tanquam coæqualem, & coessentialē; & aliud, *ut mittant* tanquam inferiorem. *Illud, non hoc* concedimus. Petimus igitur à Patre & Filio missionem Spiritûs S. *non exclusivè, sed inclusivè.* Hinc & in nostra Ecclesia preces diriguntur ad ipsum Spiritum S. *Veni sancte Spiritus, &c.*

(2) Non quaeritur, *an simpliciter* necesse sit, ut semper *expressè* in omnibus precibus nominetur Spiritus S. sed annon *connotatione implicita* notetur Spiritus S.

(3) Dist. inter objectum, cui cultus defertur *directè, & cui indirectè,*

Prob. è Veteri Testam. *Num. XIV, 13. Es. LXIII, 10.* ubi agitur de rebellibus contra Spiritum S. *Es. VI, 3.* collatò cum *Act. XXIX, 25.*

E Novo Testamento, *1. Cor. XII, 11. 2. Cor. XIII, 13. Apoc. I, 4.*

E formula Baptismi. In cuius nomine baptizamur, ei pollicemur cultum religiosum; Atqui etiam in nomine Spiritus S. &c.

Ἀντίθ.

Sadduceorum, qui Spiritum S. planè negârunt. Vid. *Epiphan. hæres. 14.*

Πνευματομάχων, qui Spiritûs S. Deitatem, & consequenter cultum religiosum ei deferendum negant.

Arminiani negant, in Scriptura S. ullum mandatum aut exemplum, aut indicium manifestum de Spiritu Sancto adorando legi.

Quæstio.

An unam personam Sacrosanctæ Trinitatis, non nominatâ alterâ, divino cultu afficere liceat?

(1) Dist. *inter consuetudinem* invocandi unam personam, non nominatâ alterâ, *apud Anti-Trinitarios*, & *apud Orthodoxos* receptam. Utrique hanc consuetudinem observant, quoad sensum autem discrepant.

(2) Aliud est, personam unam colere sine altera, *ad indicandam personarum distinctionem*, & *donorum varietatem*; & aliud, *ad indicandam personarum inæqualitatem*. Prius Orthodoxi, posterius Heterodoxi intendunt.

(3) Distinguendum *inter personarum distinctionem*, & *earundem separationem*. Uti personæ sunt distinctæ, ita eas distinctè colere non impedit; non tamen separari debent.

(4) Aliud est, *an una persona, non nominatâ alterâ, possit coli*; aliud, *an una persona possit extra*

tra alteram coli. Licitæ est unius personæ sine alterius denominatione adoratio, non autem alterius personæ exclusio.

(5) Fundatur distinctus cultus distinctis personis offerendus *in distincta operum divinorum appropriatione.* Opera Trinitatis ad extra sunt quidem indivisa inter personas; servatâ tamen cujusvis personæ proprietate. Sic Patri *Creatio*; Filio *Redemptio*; Spiritui S. *Sanctificatio* tribuitur. Ita Patres in Concilio Carthaginensi III. prohibebant, ne in precibus publicis locô Patris, poneretur Filius, & vice versa; non ut personæ separarentur, sed ut appropriatio operum maneret salva, quæ periclitaretur, si in precibus pro Redemptione nominaretur Pater.

Probatur; Personæ sunt realiter distinctæ. E. distinctas personas per distinctas preces colere licet.

Probat id praxis fidelium. Ita Stephanus, *Actor. VII, 59.* Filio DEI animam suam moribundus commendabat.

Ἀντίθεσις.

Arrianorum, qui quidem non negabant, Filium esse adorandum; sed tamen non eodem cultu. Contra hos Ecclesia introduxit *δοξολογίαν*: *Gloria Patri & Filio, & Spiritui S.* Arriani verò leviter immutârunt. *Gloria Patri in Filio, per Spiritum S.* & eô ipsô inæqualitatem personarum indicare voluerunt.

Quæ-

Quæstio.

An omnes tres personas, tribus distinctis vocibus & continuatâ serie adorare seu colere liceat?

Mota est hæc quæstio occasione formulæ in Litania; *Deus Pater, miserere nostri, &c.* Ita distinctis vicibus adorantur tres personæ in cantilena: *Gott der Vater wohn uns bey, &c.*

(2) Indicatur autem eo ipso *Fides in sacrosanctam Trinitatem*; & sic preces habent rationem confessionis; non autem fit *separatio cultûs*.

(3) Dist. *inter trium personarum separationem, & distinctam invocationem*. Illa est illicita, hæc licita.

(4) Non quæritur *de identitate fiducia seu honoris*; sed *nomenclaturæ, seu allocutionis*; an scilicet unam personam rectè alloquamur.

(5) Non quæritur *de ejusmodi formularum necessitate, sed de libertate & utilitate*.

(6) Dist. *inter verba & sensum*, in hujusmodi precibus. *Quoad sensum* debet cultus dirigi ad sacrosanctam Trinitatem, invocatō Patre, Filius & Spiritus S. invocatur. Hôc locô quæritur, an per verba expressè tres personæ debeant exprimi.

Κατά θ.

(1) Ipsemet Christus hujusmodi preces videtur præscripsisse, *Joh. XIV, 13.*

(2) Ita in institutione Baptismi omnium trium

trium personarum fit mentio, *Matth. XXVIII, 19.* quod cum fit in hoc divini cultus actu, in aliis actibus imitari licet.

(3) *1. Cor. XIII, 13.*

(4) Prob. *δοξολογία* etiam priscis Ecclesiis usitata.

Ἀντίθ.

Rejicit hujusmodi preces, quibus distinctis vicibus & continuatâ serie tres personas invocamus, *Johan. Forbesius à Corse in Instruct. Histor. Theol. fol. 39.* Rationes ejus possunt solvi distinctione *inter abusum & usum.*

Quæstio.

An objectum cultûs divini rectè humana Christi natura constituitur?

(1) Quæritur *de objecto reali, non personali.* In hoc enim non potuit accidere ulla mutatio, nec potest alia persona hodiè coli, quæ olim non fuit culta.

(2) Aliud est: *An aliud objectum possit esse præter Deum, quod negamus; & An alia, quàm divina natura possit coli?*

(3) *Humana natura consideratur vel quoad actum naturæ, vel quoad actum personæ. Non illô, sed hôc modô spectatur, scilicet quatenus ea natura colitur, quæ cum λόγῳ unam personam constituit. Humana natura non conside-*
ratur

ratur absolutè, præcisâ divinâ naturâ; sed in
 unione personali.

(4) Caro Christi non adorabilis est *ob deifica-
 tionem*, ut volunt *Schwenckfeldiani*; sed *ob unio-
 nem personalem cum λόγῳ*.

(5) Non probamus *abstractivas locutiones*,
 v. g. *O sancta humanitas adjuva nos!* quia non
 propter humanitatem absolutè spectatam caro
 Christi est adoranda: sed *concretivas*, ut adeò
 vel ipsa locutione indicetur, cultûs ipsius funda-
 mentum, quod est personæ unitas.

(6) Interim in orthodoxis possumus tolera-
 re eas locutiones, quæ figuratæ sunt, quibus ab-
 stractum ponitur pro concreto: non verò in
 heterodoxis.

(7) Non tantùm *de objecto cultûs religiosi*
quod, sed & de objecto *quò* quæstio est; hoc est,
 non tantùm *totum suppositum* adorandum est,
 sed & *natura humana distinctè nominata*.

(8) Cultus humanæ naturæ Christi non est
μετὰ τὸν θεόν, sicuti colitur purpura Regis; sed ve-
 rus & proprius: Non est cultus intermedius in-
 ter divinum & humanum, sed est verè divinus &
 summus. Illum admittunt Calviniani.

Prob.

Prædicatur cultus hic *Es. XLV, 22. collato*
cum Rom. XIV, 11. 12. Matib. XXVIII, 15. 16.
Job. IX, 25. Job. V, 21. 28. Phil. II, 9. 10. 11.

Fundamentum cultûs religiosi est, quia hu-
 mana natura Christi instructa est iis Idiomati-
 bus,

tibus, & perfectionibus, quæ requiruntur ad
objectum cultûs religiosi, vi unionis personalis.

Ἀντίθ.

Jesuitarum communis opinio est, quòd caro
Christi diversò cultu adoranda sit; alii verò
contrarium asserunt. *Thomas P. 3. d. 25. art. 2.*
disputat: *Humanam naturam in unione conside-*
rata cultu λατρείας debere coli. Bellarm. Lib. 2.
de Imag. c. 24. dicit, quòd λατρεία non habeat
locum, nisi ubi aliquid colitur propter se; hinc ne-
gat Christo homini competere latriam.

Calviniani acriter disputant hac de re, ita, ut
non vereantur nos accusare idololatriæ, quòd
præter verum DEVM, colamus humanam natu-
ram Christi. Vid. *Voëtius Tom. 1. select. Diss. Ma-*
resius Tom. 2. contra Tirinum. *Danæus in Exam.*
Tract. B. Chemnitii de duabus naturis in Christo.
Spanbemius in Dub. Evangel. P. 2. p. 451.

DISPUTATIO IX.

Resp.

DN. M. MICH. FRID. QVADIO, Zach. Pom.

Opponentib.

DN. M. FRIDERICO GENTZKE, Usedom. Pom.

DN. M. GOTTLIEB. SCHELGVIGIVS, Gedan.

Quæstio.

Quid de cultu externo Dei habendum, &
circa eundem potissimum obser-
vandum?

Cul.

Cultus externus solitariè, nil homini prodest, Deoque est ingratus. *Conjunctim* autem, prout est expressio cultûs interni, ut signum de signato suo testetur, Deo est gratissimus. Dist. igitur *inter cultum externum genuinum*, qualis fuit *Ninivitarum*, & *hypocriticum*.

Dist. inter rationem cultûs externi secundum Vetus & Novum Testamentum. In veteri Testamento fuit cultus sacer ad quasdam circumstantias alligatus; sicuti de circumstantiis temporis, loci, actionis personarum in libris Moïsis legitur. Vid. *Es. LVI, 7. 2. Par. VI, 20.* In Novo Test. non amplius cultus sacer ad has circumstantias alligatus est. Distinctio hæc fundamentum habet *Mal. I, 11. Job. IV, v. 21.*

Quòd autem peculiaris locus in Veteri Testamento ad solennem cultum fuerit electus, non faciebat *sanctitas loci interna*, sed *externa*, habens originem è voluntate divina. *Exod. XX, 14.* Præterea templum ædificatum ad ejusmodi cultum erat typus Christi, *Job. II, 19. Ebr. IX, 11.* Præsente corpore, umbræ cessant.

Cultus ejusmodi externus exercetur vel publicè, vel privatim. Hòc modò sequatur unusquisque, quod putat se quàm maximè ad devotionem excitare; illò debet etiam quis particularis Ecclesiæ ritum sequi, in qua vivit, ut evitetur scandalum, & occurratur Schismati. Quævis ceremoniæ per se necessariae non sunt; fiunt tamen tales per accidens, propter periculum
H aliud

aliud metuendum: potest enim infirmus frater scandalizari. *Rom. XII, 1.*

Dist. inter opinionem de cultu externo Pontificiam, & Evangelicam. Pontificii hinc necessitatem fingunt, opinionem meriti excogitant; referunt gestus ad essentialia cultûs divini. *Evangelici* adhibent cultum externum, ut adiaphorum. *Pontificii* adeò multiplicant circumstantias cultûs, ut vix harum iniri possit numerus, si quis psalteria, rituales libros, & rosaria eorundem spectat: *Evangelici* observant simplicitatem.

Conclusio I.

Cultus Dei externus omninò à nobis requiritur & necessarius est.

Prob. (1) generale mandatum, *Matth. V, 16.* Si in omnibus operibus lux debet lucere; Ergò & in operibus primi præcepti.

(2) Diligere debemus Deum omnibus viribus. Ergo & omnes sermones, gestus & opera debent testari de amore Dei.

(3) Expresse dicitur, quòd debeamus Deum glorificare in corpore nostro, & in Spiritu, *1. Cor. VI, 20.*

(4) Mandavit Paulus, ut exhiberemus corpora nostra hostiam vivam, *Rom. XII, 1.*

(5) Si magistratum colere decet decenti externò cultu, multò magis Deum.

(6) Exempla Sanctorum.

Con-

Conclusio II.

Cultus Dei externus, quâ gestus corporis, non determinatum aliquod mandatum habet, nec ad certos ritus conscientia obligata est, sed in cultu, quem Deo exhibemus privatim, requiritur saltem, ut devotio & humilis spiritus colentis exinde eluceat.

Prob. (1) Defectus mandati. Nobis hîc reliquit libertatem Deus.

(2) Variârunt & sancti in cultu. Alii orabant oculis in coelum elevatis, *Job. XVII, 1.* Publicanus oculis in terram demissis, *Luc. XVIII.* Daniel orabat flexis genibus, *Dan. VI.* alii orabant stantes, *Luc. XVIII, 11. Marc. XI, 25.* alii sedentes, *1. Reg. XIX, 4. 2. Par. XVII, 16.* alii cubantes, *Pf. VI.* alii levatis in coelum manibus, *1. Reg. VIII, 22. 1. Tim. II, 8.* alii orabant flentes, *1. Sam. I, 18.*

Ἀντίθεσις

Pontificii, quoad cultum externum admodum superstitiosi sunt, & nimium quantum ejusmodi ritus multiplicant.

Calviniani contra etiam cultum externum in Scriptura S. minus prohibitum, & decentem improbant, v. g. ablationem pilei ad nomen Jesu, Musicam instrumentalem.

Quæstio.
An liceat cuivis peculiarem colendi Deum excogitare & usurpare rationem?

Dist. inter cultum externum & internum. De hoc potissimum quaeritur: in neutra autem specie probatur ἐθελοθρησκεία.

Dist. inter cultum ratione objecti, & ratione modi. Objectum cultûs peregrinum fingere non licet; quod quidem Pontificii nobiscum docent, sed non faciunt, dum Angelos & Sanctos adorant. De modo autem hoc loco quaeritur.

Dist. inter cultûs divini substantiam, & circumstantias; in illa nulla variatio licita est; in his toleratur. Ubi tamen libertatem Christianam violare nefas est. Alia est εὐταξία καὶ εὐχρημοσύνη, alia verò ἐθελοθρησκεία. Hæc sola improbatur.

Dist. inter signa devotionis externa, & inter opera cultûs propriè sic dicta. Illa ex instinctu privato interdum adhibentur. Nil E. juvat Pontificios pro sua ἐθελοθρησκεία locus Job. XII, 3. Hic dicunt Mariam elegisse cultum peculiarem colendi Christum, qui & ei placuit. Sed fuit externum devotionis signum; non opus cultûs divini, Luc. VII, 38.

Negativa probatur.

Quia hujusmodi electitius cultus prohibetur Deut. XII, 8. 32. Matth. XV, 9. Μάτην colunt me: quia cœca hominis ratio cultum Deo placentem invenire nequit.

Quia jam tum cultum nobis mandatum præstare non possumus. Stolidum igitur est, alium adhuc adjicere.

Αντί-

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum, propugnantium opera externa cultûs, sub opinione meriti. Urgent *opera supererogationis*, quæ potius sunt *superarrogationis*. Vid. Bellarm. l. 2. de Sacram. c. 32.

Calviniani in excessu peccant, dum & ea, quæ ad εὐταξίαν pertinent, rejecta volunt.

Quæstio.

An ad virtutes in primo Præcepto mandatas referenda sit Patientia, & in quo eadem consistat?

Patientia h. l. sumitur restrictè. Aliàs triplex habet objectum: (α) *Deum ipsum*, è cuius arbitrio res omnes, & ita etiam calamitates ordinantur. (β) *Homines*, qui nobis adversantur. (γ) *Officium*, in quo sæpè occurrunt molestiæ. Hòc locò quoad primum objectum sumitur, pertinetque ad cultum Dei. Quoad alterum refertur ad charitatem; ita enim cum homine agamus, ut eidem par pari referre nolimus, seu absit vindictæ cupiditas. *Consistit autem Patientia non in nuda adversitatum tolerantia*; Nam sic & in Diabolos & impios, qui adversitates tolerare coguntur, ea caderet; sed *in modificata*; sit sine murmuratione.

Non tam est peculiaris virtus, quàm affectio virtutis, videlicet fidei.

Namque fides vidua est, quam non patientia firmat.

Quando *pro peculiari* virtute habetur, non est virtus *universalis*, sed *particularis*. Nam protoplastis, si mansissent in statu innocentiae, patientia opus non fuisset, nec opus erit beatis: est virtus non *absolutè*, sed *respectivè*, certum hominis statum respiciens, videlicet adversum, quò cessante, cessat hæc virtus.

Patientiae opponuntur non omnes, sed immoderati fidelium gemitus, quando quis cum Jona tam iniquè adversitates fert, ut optet mortem, *Jon. IV, 8. Jer. XX, 14. seq. Hiob. III, 3.*

Non opponitur *Timor filialis*, *Phil. II, 12*, sed *servilis*. *Propriè & directè opponitur impatientia & mollities*. Exemplo sunt *αὐτόχειρες*, *Hiob. III, 3.*

Describenda est, non *ratione existentiae*, sic enim huic virtuti infirmitates adhærent, quod conqueritur Paulus *2. Cor. IV, 8. Hesitamus, sed non prorsus hæremus; sed ratione essentiae*, qualis sit.

Conclusio.

Patientia est virtus in primo præcepto mandata, quâ homo omnes adversitates debitâ submissione erga Deum intrepidè & constanter sustinet, certissimè credens, omnia per divinam providentiam in bonum dirigi fidelium.

Exemplum Patientiae fuit *Hiob, cap. I, 21.*

Domi-

Dominus dedit, &c. David, 2. Sam. XVI, 10. Paulus, Rom. VIII, 28. Ebr. XII, 6.

In *Proverbiis* & *Ecclesiaste* multis modis hæc virtus commendatur.

Ἀντίθεσις.

Eorum, qui αὐτοχειρίαν defendunt, quæ est exemplum impatientiæ.

Qui dicunt consistere in nuda tolerantia adversitatum.

Qui opponunt gemitus piorum simpliciter.

Quæstio.

Quid de Perseverantia & Constantia sit habendum?

Non hoc locò *perseverantia* & *constantia* Dei, quam observat in promissis; sed *nostri* intelligitur.

Sumitur *non generaliter*, pro continuatione cujusvis virtutis; sed *specialiter*, pro continuatione religionis cultusque, nec attenditur, quòd constantia in omnibus inculcetur præceptis.

Constantia & *perseverantia* differunt formaliter. *Illà* firmat animum adversus impedimenta, quæ obijciuntur in cultu divino: *Hæc* adversus diuturnitatem actûs, ne fiat molestus; potestque locum habere, ubi nulla occurrunt impedimenta, cum constantia semper ea supponat.

Synonymon volant esse alii *Fortitudinem*; sed accuratè fortitudo notat excellentiam constantiæ & perseverantiæ.

Opponitur his, quatenus in veritate spectantur, *Apostasia* seu defectus à fide, 1. *Cor. XV*, 57. & sic pertinet ad Theologiam dogmaticam: quatenus in pietate, sunt hujus loci, & opponitur *inconstantia*, quò pertinent *πρόσκαιροι*, *Luc. VIII*, 13.

Conclusio.

Constantia & Perseverantia sunt virtutes Theologicae, quibus parati sumus persistendi in pietate.

Prob. *Ps. CVI*, 4. *Matth. X*, 22. *Gal. VI*, 9. 1. *Thess. V*, 17. ubi specialis perseverantia in precibus exponitur. *ἀδιαλείπτως orate*, *Ebr. III*, 14. c. *X*, 36.

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum, qui constantiam trahunt ad continuationem promissionis in voto coelibatûs, inque certo religionis ordine.

DISPUTATIO X.

Resp.

DN. IACOBO FLINT, Stralesfund. Pomer.

Opponentib.

DN. MATTHIA MENCKHVSEN, Gryphisw. Pomer.

DN. ALBERTO HENR. SLEDANO, Stralesf. Pomer.

Quaestio.

Quid de Idololatria generaliter sit habendum, & in quo eadem consistat?

Idolo-

Idololatria dicitur *ab idolo*. εἰδωλον *genera-*
liter est Imago, Effigies, ab εἶδω video, quia res
 videtur per simulacrum. Idolum igitur est,
 quô repræsentatur nobis forma alicujus rei, five
 ficta, five vera sit. Extenditur non tantum ad
 formam sensibilem, quæ incurrit in sensus; sed
 & ad formas speciesque rei in animo conceptas,
 quas vocant Ideas. *Specialiter* est simulacrum
 numinis, quod ad cultum prostat. Sic hoc lo-
 cō sumitur.

Inepta igitur est distinctio *Bellarmin. l. 2. de*
Imag. c. 4. inter *imaginem & idolum*; quòd illa
 sit veræ rei, hoc verò falsæ similitudo; sunt enim
 synonyma grammatica. Et, admittâ hâc distin-
 ctione, Idololatræ non essent, qui Solem ado-
 rent, quia Sol non est imago rei falsæ.

Incipit autem res fieri idolum, quando illegi-
 timè colitur, & desinit, quando cultus desinit.
 Ita *aneus serpens à Mose erectus* non erat idolum,
 fiebat autem accedente cultu. *Sol, Luna, cum*
exercitu stellarum, Gentilibus erant idola, quia
 adorabantur; nobis verò sunt optimæ Dei crea-
 turæ.

Idololatria committitur vel ratione objecti,
 quando divinè colitur, qui non est verus Deus:
Objectum autem est vel *res naturalis*, ut *Luna, &*
reliquus cæli exercitus, vel *artificialis*, ut *vitulus*
Israëlitarum: vel *ratione modi*, quando quidem
 verus Deus colitur, sed non eô, quò se revelavit

H 5

modô.

modò. Ita sunt idololatræ, qui non colunt Deum in personis Trinum, ut *Judæi, Turcæ*.

Idolum aliud est *internum*, consistens in conceptu mentis, de numine aliquo ficto. Sic quando *Calvinianus* Deum colit, quem concipit, ut autorem illius reprobatorum decreti, committit idololatriam, quia concipit Deum, qualis non est; aliud autem est *externum*, videlicet *statua & imago*. Utrumque idolum facit idololatriam.

Idololatria alia est *crassissima*; alia *crassior*; alia *subtilior*. *Ista* est, quando simulacra hominum manufacta resque creatæ pro verò Deo habentur, divinisque coluntur honoribus. Talis fuit *Paganorum*, qui in statuis divinum cultum terminabant. *Illæ* est, quando homines mortales pro Diis immortalibus habiti sunt. Ita coluerunt Jovem, Herculem, *homines mortales*. *Hæc* est, quando in imagine putat quis se Deum colere. Talis est *Pontificiorum*.

Ratione modi ad idololatriam referuntur omnes ἐθελοθρησκείας patroni, qui cogitationes suas in cultu Dei sequuntur, neglectò Dei verbò. Hòc modò sunt idololatræ, qui creaturam præferunt creatori, quoad amorem & fiduciam. Conf. *Phil. I, 19. Eph. V, 5*. Avarus est idolorum fervus, *Col. III, 5*. Hanc idololatriam vocant *impropriam*; sed est *propria*: est enim, iudice Spiritu Sanctò, talis in locis iis, ubi non loquitur tropicè. Ego puto distingvendum

dum esse inter idololatriam *practicam* & *speculativam*. *Hæc est merè practica*; nam evadit Avarus idololatra, non intentione & consilio; sed eventu & factò; non animadvertit, se etiam esse idololatram *speculativè* talem.

Alii distinguunt inter idololatriam *directam*, & *indirectam*; hanc volunt esse, quando creaturæ præferuntur Creatori.

Conclusio.

Idololatria est cultus prohibitus, quò honor soli Deo debitus, transfertur ad id, quod est extra Deum.

Ergò idololatria non consistit in indifferentibus.

Descriptio Biblica idololatriæ extat *Deut. XVII, 3.*

Ἀντίθ.

Pontificiorum. Gregor. de Valent. d. 6. q. 2. punct. 1. definit idololatriam, quòd sit cultus, quò honor divinus tribuitur alicui creaturæ, sicut Deo.

Sed, positâ hac restrictione, Moscholatria Judaica non fuit idololatria, quia vitulum non coluerunt, sicut Deum; sed in vitulo coluerunt Deum.

Idem describunt idololatriam non ratione modi, sed tantùm ratione objecti, ut scilicet defendant iconolatriam.

Calviniani nimis rigidi sunt in idololatriis dijudi-

judicandis. *Vid. Voët. T. 3. Diss.* Si quis fundit preces in eo loco, in quo gentiles precibus uti consueverunt, licet hoc nesciverit, accusatur ab iis idololatriæ participatæ seu indirectæ.

Et *nos* ab iis accusamur idololatriæ, ob tolerantiam in Ecclesiis nostris imaginum.

Quæstio.

An, & quousque nomina & phrasæ, quibus idololatræ consueverunt uti, Christianis adhibere liceat?

Non tam quæritur *de directâ*, quàm *indirectâ* idololatria.

Phrasæ illæ sunt *vel gentilibus propriæ*, quas usurpare nefas est; *vel communes*, quas toleramus.

Deastrorum nomina alia sunt appellativa, *Sol*, *Luna*, quæ Christianus adhibere potest; *alia verò propria*, *Phœbus*, *Mercurius*, &c. ubi adhibenda cautio.

Dist. *inter nudam recensionem Deastrorum*, & *tacitam approbationem*. Illa non facit idololatriam, aliàs historici veteres idololatræ essent. Quando verò quis non tantum recenset, sed & ipse usurpat formulam idololatricam, speciem præ se fert idololatriæ. E. g. *Mebercule*.

Appellatio potest fieri variè: *recensitivè*; *technologicè*; uti in Astronomicis appellamus sidera *Herculem*, *Mercurium*: *practicè*; sic Poëtæ usurpant: *reprehenfivè*; quando quis reprehendit ejusmodi institutum.

Appel-

Appellationes sunt vel receptæ usu, vel non.
 Si *prius*, licitæ sunt; utut originaliter descendant ab idololatriis; impetrârunt enim usu jus civitatis Christianæ. Sic hodiè nullus cogitat de sacris Veneris, etsi dies septimanæ dicatur *dies Veneris*; sin *posterius*, abstinendum est. Si igitur scandalum metuendum est, omittenda vocabula ea.

Applicatio vocabulorum horum ad res profanas non improbatur; sed ad res sacras, non caret periculô. Ita impiè quis panem in Eucharistia vocat Cererem, & vinum consecratum Bacchum.

Conclusio. I.

Idololatriis usitatae phrasæ gentilium, in sacris Christianorum usurpari non debent.

(1) Ob generale monitum Christi, 1. Thess. V, 22. *Fugite omnem speciem mali.*

(2) Prohibetur appellatio idolorum Exod. XXIII, 13. Os. II, 17.

(3) E praxi Apostolica, Act. XIV, 12.

(4) Ut scandalum evitetur.

Conclusio II.

Nuda idolorum appellatio, vel idololatriæ recensio, vel phrasium usurpatarum usurpatio, idololatriam non facit.

(1) Quia in Scriptura S. multorum idolorum fit mentio; *Astharoth, Baal.* Vid. *Seldenus de DIIS Syris.*

(2) In

(2) In officio elenchico id quodammodo est necessarium. Idololatram damnare non possumus, non nominatâ idololatria.

(3) Quoad fideles cessat periculum. Nemo fidelium idololatriam cogitat, quando audit diem Veneris.

(4) Praxis Ecclesiæ priscæ probat. Ita *Justinus Martyr*: *die Solis*, inquit, *omnes convenimus.*

Ἀντίθεσις.

In excessu peccant, qui in rebus sacris ejusmodi nomina & phrasas gentilium usurpant, ut *Sebast. Castellio in versione latina Bibliorum* aliquoties *Deum* appellat *Jovem*. *Bembum* accusat *Lipsius cent. 2. epist. 57.* Sed nec ipse *Lipsius* ab hoc vitio liber est. *Vid. epist. 100. cent. 1. Clamo ex animo, duc me, Jupiter, ad fatum hoc. Georg. Thomsonius* plura collegit loca ex *Lipso*.

Huc refer scandalosum carmen de *Sacra Coena*:

Hoc donum Cereris; quod porrigo, carpite corpus.

In defectu, qui nimium sunt scrupulosi. *Puritani in Anglia* nomina dierum culparunt. Hos sequuntur *Anabaptistæ, in Martyrolog. Anabapt.* ubi habetur epistola.

Polydorus Virgilius, de inventoribus rerum lib. 6. c. 5. Pudendum simulque dolendum est, quòd illis diebus non data sint Christiana nomina; ne Dii genti-

gentilium tam memorabile monumentum haberent.

Huc pertinet, quòd *nomina Astrorum*, quibus in Astronomicis utimur, remota volunt, & quod *fidus* vocamus *Herculem*, illi *Josiam*; quod *Lynam*, illi *Cytharam Davidicam*.

Quæstio.

An ab idololatria alieni sint, qui profitentur, se Deum colere, creatorem cœli & terræ, ignorant tamen, vel negant, quòd is in essentia unus, & in personis trinus sit?

(1) *Invocatio* quidem non semper fieri debet nominatis explicitè tribus personis; sufficit, quòd cor fidelis confidat toti Sacrosanctæ Trinitati.

(2) Qui adorant Deum, ut creatorem cœli, non quidem possunt *crassioris idololatriæ* accusari.

(3) Verus est ille Deus à *parte rei*; non est verus à *parte conceptûs colentium*.

(4) Dist. *inter conceptum creatoris objectivum & formalem*. Ille repræsentat verum Deum. Non nisi verus Deus creavit cœlum & terram. Hic est vitiosus, quia non concipit Deum ut unitrum.

(5) Dist. *inter ea, quæ sunt circa hoc dogma de Trinitate cognitu & creditu necessaria, & quæ non sunt ita necessaria*. Quamvis Laicus simpli-

cior

cior non intelligat characteres personales, sicuti de iisdem in scholis disputatur; sufficit quòd credat Patrem, Filium & Spiritum S.

Conclusio est affirmativa.

Quicumque Deus aliter concipitur, quàm se in sacris revelavit, videlicet trinum in personis, ille est idolum.

Cultus Deo placens requirit fidem, cujus primus actus est notitia, quâ deficiente, fides non potest esse.

Necessaria est connexio trium personarum. Altera sine altera coli nequit. *Job. V, 24.*

Ἀπορον est, fidem Christianam ratione objecti non distingvi à Judaica & Talmudica impietate.

Ἀντίθ.

(1) *Judeorum*, qui tantum colunt creatorem coeli & terræ.

(2) *Socinianorum*. *Ostorod. c. 3. Catech. Racov. p. 16.*

(3) *Pontificiorum*, qui docent, fideles in Veteri Testamento ignorasse mysterium Trinitatis, quos sequuntur *Novatores Helmstadienses*.

Quæstio.

An cultus Sanctorum, qui apud Pontificios viget, rectè pro idololatrico habeatur?

Dist. inter Sanctos vivos & demortuos. Illos non quidem adorandos, sed honorandos & nos con-

concedimus : *de his* Pontificii disputant ; qui tamen à Pontificibus sunt canonisati. Nam qui honorem habent quibusvis sanctis, etiam ab ipsis accusantur idololatriæ.

Distinguunt adversarii inter *duliam* & *latriam*. *Hanc* soli Deo, *illam* & sanctis tribuunt ; de quâ distinctione supra actum.

Distinguendum est *inter cultum dilectionis, qui sanctis ; & servitutis, qui Deo debetur.*

Distinguunt adversarii *inter cultum primum, & secundarium* : *hæc* cultu sanctos, *illud* Deum colunt.

Affirm.

Quia *latria* & *dulia* soli Deo debentur. *Gal. IV, 8. Matth. IV, 10. Apoc. XIX, 10. c. XXII, 9.*

Defunt hæc dignitates, quæ requiruntur ad objectum colendum, videlicet *omnipotentia, omnipresentia, omniscientia, &c.*

Pontificii plures sanctos colunt, qui nunquam fuerunt. Hinc disputant inter se : *An Papa possit errare in canonisandis sanctis ?*

Negat Bellarm. l. 1. de Sanctis c. 9. Affirm. Melchior Canus l. 5. loc. c. 5. qu. 5. Eccius ipse falsus est, Apostolos non præcepisse cultum Sanctorum. Ergo est εἰδωλοθρησκεία.

Quæstio.

Quid de cultu Mariae, qui apud Pontificios viget, habendum & judicandum sit ?

I

Docent

Docent quidem *Pontificii*, se colere Mariam cultu *δγλειας*, non *λατρείας*, qui soli Deo debetur: sed in praxi Mariam ut Deum, imò supra Deum colunt.

Docent iidem, quòd Maria *ratione esse sui naturalis* superet omnes homines; *ratione gratiæ* omnes sanctos; *ratione gloriæ* omnes Angelos; *ratione divinitatis* dicitur complementum Sacrosanctæ Trinitatis. Vid. *Alanus de Rupe*. Ultimus respectus divinum honorem (per eos) postulat, sed maximè idololatricum.

Distinguunt iidem *inter Mariam ratione humanitatis & Maternitatis suæ*. Illò modò concedunt, eam mereri inferiorem cultum; hòc modò cultu religiosò eam afficiunt.

Nos distinguimus *inter honorem bonæ recordationis, & religiosæ adorationis*. Illum nos non denegamus Mariæ, quò & digni sunt omnes sancti; hunc negamus.

Ipsi *Pontificii* tria observant in cultu Mariæ: (1) *Reverentiam*. (2) *Imitationem*. (3) *Invocationem*. Ista, si sit civilis, pertinet ad honorem bonæ recordationis; Illam nemo nostrum improbat; Hanc verò, quæ habet rationem propriè sic dicti cultûs, rejicimus.

Conclusio.

Cultus ille est idololatricus.

Prob. è verbis primi præcepti: *Non habebis Deos alienos*. Maria non pertinet ad Deum, nec

nec ad aliquam personam Deitatis. Ergo erit alienus Deus præter verum Deum.

Credendum esset in Mariam, quam religiosè colimus; jam verò in solum Deum debemus credere. *Rom. X, 14.*

Deficiunt hîc requisita, quæ adesse debent in objecto cultûs religiosi. Maria non est omnipotens, omnisciens, omnipræsens, &c.

Ἀντίθ.

Est *Mariolatrarum*. Vid. *Psalterium Mariae*, ubi innumera extant hujus rei documenta. Hinc frustra *Pontificii* queruntur, quod ipsis à nobis injuria fiat.

Quæstio.

Quid de cultu, quem Papa deferunt Pontificii, & imprimis de adoratione pedum ejus habendum sit?

Dist. inter adorationem pedum *Propheticam*, & *Papisticam*.

Dist. inter honorem aliquem humanum, & divinum.

Incurvatio pedum est vel civilis, vel religiosa. De ultima hîc est quæstio.

Dist. inter osculum ut fuit & est signum amicitiae; & ut est signum obedientiae & subjectionis.

Osculatio pedum fit vel ex simulatione, vel ex devotione. Neutrô modô probanda est.

Conclusio.

Ποδολατρεία nullam omninò excusationem meretur.

(1) Probatur ex primo præcepto Decalogi, in quo cultus religiosus ad solum Deum restringitur.

De solo Christo dicitur: *Osculamini filium*, *Pf. II, v. 12.*

(3) *Act. X, 25. 26.* Petrus hunc honorem recusavit, rationem dedit, *se etiam esse hominem.*

(4) Ipse Pontifex aliàs se appellat servum servorum. Jam si talis videri vult, non debet cultum idololatricum pedibus suis deferendum admittere.

(5) Consuetudo hæc pessimis Tyrannis accepta est ferenda.

Ἀντίθ.

Est Pontificiorum.

DISPUTATIO XI.

Resp.

DN. MATTHIA MENCKHUSEN, Gryphisw.
Pomer.

Opponentib.

DN. ALBERTO HENR. SLEDANO, Stralesund.
Pomer.

DN. IACOBO FLINT, Stralesund. Pomer.

Quæstio.

*An juramenta vi metuque extorta, vel
errore aliò innixa, conscientiam obli-
gent, ut servare eadem sit
necesse?*

In tali casu *objectum juramenti* est vel *res licita*, vel *illicita*. Si *illicita*, rescindi debet.

Vel *juramentum* dicitur *factum de re possibili*, vel *impossibili*. Si de *possibili*, servandum est.

Non quæritur, quid *in foro soli* de istiusmodi juramentis habeatur; sed quid *in foro poli* & in conscientia hominis. *In foro soli* seu politico, Regulæ vim obligandi denegantes sunt: *Quod vi metuque factum, ratum non habeto. Juramenta per justum metum & vim præstita, non sunt obligatoria*. Vid. *Beust. de juram. p. II.*

Quamvis ejusmodi regulæ à quibusdam ita explicentur, quòd iis informetur judex, ne talia juramenta concedat; non quòd iis privatus, si hòc modò juraverit, absolvatur.

Duplex est obligatio in juramento: una, quâ obligatur jurans ei, cui jurat: *altera*, quâ jurans obligatur DEO ipsi. *Prior* potest irrita reddi per injuriam exactoris, qualis est extorsio, quæ per vim fit. *Posterior* manet.

Non quæritur *de nuda & simplici promissione*; sed *juramento confirmata*. Illa propter metum, vim & errorem irrita reddi potest.

Error, cui innititur juramentum, vel *concernit substantiam*, vel *circumstantiam rei*. Ibi redditur irritum, hìc neutiquam. V. g. quando Persæ homagium præstabant mago cuidam, quem putabant esse legitimum Dominum, non erat obligatorium; concernebat enim substantiam rei. Ita si quis juramento promittat personæ

cuidam conjugium, decipiatur verò postea in persona, rescindi potest conjugium; quia error est in substantia. Quando verò quis putat, sponsam suam esse divitem, seu nobilem, quæ tamen paupera, & ignobilis, ob hanc circumstantiam eam repudiare nequit.

Conclusio affirmatur.

Prob. (1) Generalis Regula de servandis juramentis, *Pf. XV, 4.*

(2) Exemplum Josuæ servantis juramentum Gibeonitis præstitum, *Jos. IX, 18.*

(3) Quia DEO juramus *terminativè*, licet persona, cui juratur, nullum habeat jus in jurantem.

(4) Profanatio nominis divini longè gravius peccatum est, quàm damnum rei familiaris.

(5) Juramentum metu extortum, ne quidem invito simpliciter præstatur; eligit enim minus damnum pro majori.

Ἀντίθεσις.

Est *Gentilium*. Vid. *Cic. Lib. 3. offic.* Hos sequuntur *Pontificii*. *Toletus l. 4. instruct. sacerdot.*

Quæstio.

An juramenta de re illicita servari debeant?

In confesso est, quòd & qui exigat hujusmodi juramentum peccet; & qui præstat. Quæritur, quid de servante sit habendum.

Non

Non quæritur *de illicita exactione*, nec *de illicita prestatione*; sed *de illicita impletione*.

Res illicita est vel reverà talis & per se; vel *ex opinione hominum, & per accidens*. Illam hōc locō intelligimus, cujus exemplum habemus in juramento Herodis postulantis caput Johannis: non *banc*; quò pertinet illud Pontificiorum: *Hæreticis servanda fides non est*.

Dist. *inter juramentum de malo tristi, & de malo turpi*. Si juramentum concernit malum triste, seu œconomicè tale, servari debet. V. g. *Si quis coactus juratò prædoni pecuniam promittit*: si malum sit turpe, seu ethicè tale, nequaquam.

Cooperari quis dicitur ad rem illicitam, non tantum *eam approbando*, sed & *tacendo*. Unde si quis latroni promittit, quòd eum nolit prodere, servandum non est, quia reipubl. interest, puniri latrones.

Distingu. *inter latronis manifestationem generalem, & specialem*. Quidam putant, quòd generaliter possit manifestari, ut magistratus postea inquirat. Specialem contra fidem esse arbitrantur. Vid. *Dedek. Tom. 2. Consil.* Verum non sufficit, generaliter dicere, esse latrones; sed & dicendum, ubi lateant. Indicandum igitur magistratui, qui vice Dei potest juramentum rescindere.

Conclusio neg.

Quia est contra bonos mores. In malè promissis rescinde fidem: est regula *Moralistar.*

Christus ipse taxat ejusmodi vota illicita, *Matth. XV, 5.*

Ita David juramentum de delenda Nabalis domo rectè revocabat, *1. Sam. XXV, 22.*

Ipsi Scholastici requirunt, ut juramentum concipiatur in veritate, in judicio, & in justitia: ohne Heuchelen, recht und heilig schweren, *Jer. IV, 2.* Justitia exulat, ubi res est illicita.

De silentio latronum orthodoxi disputant. *B. Balduin.* negat: *Steuberus de conscientia c. 4. q. 1.* affirmat.

Pontificii in excessu peccant, quando ad res illicitas referunt promissionem hæretico datam.

Quæstio.

An & quomodo juramenta relaxari, vel irrita pronunciari possint?

Relaxatio dicitur fieri per *absolutionem*, vel per *commutationem*. Neutram simpliciter probamus. *Posterior* aliquando invenire locum potest. E. g. quando Princeps Pontificius juravit, se vel le pecuniæ summam in monasterio legare; postea verò ad veram religionem se confert; quæritur, num vi juramenti, nihilominus teneatur promissam pecuniam monasterio dare; Resp. non, sed relaxatur juramentum non per *absolutionem* omnimodam, sed per *commutationem*. Debet impendi pecunia ad pias causas.

Si materia, circa quam juramentum versatur, sit in alterius potestate, redditur irritum; sin non, nequaquam. Priori modò parentes possunt irrita

rita reddere juramenta liberorum : Dominus servi, si præstiterunt sine consensu eorum, qui habent potestatem in materiam juramenti.

Insuper si ratio formalis juramenti cessat, cessat & juramentum. Ita si Princeps à superiori abducitur captivus, subditus absolvitur juramento obedientiae.

Juramentum vel *spectat commodum hominis privati*, & sic potest solvi, si alter velit remittere; vel *concernit publicam Ecclesiae vel Politiae honestatem*; hōc modō res est difficilior. Ita sponsalia legitima, licet accedat mutuus contrahentium assensus, solvi nequeunt, quia non utilitas hominum tantū spectatur, sed & institutio Dei, publica honestas. Contra si debitor promittit creditori juratō, se velle hōc tempore debitum solvere, & creditor postea remittit, non tenetur dare.

Relaxatio fit, vel ut significetur, *juramentum non esse factum licite*, & sic habet locum; In male promissis rescinde fidem: vel *non valide*: & sic difficultas manet.

Distinguend. *inter relaxationis usum, & abusum.*

Conclusio.

Extra casus positos juramenti relaxatio speranda non est.

Quia in juramento Deus, ut testis, allegatur. Relaxatio est cum perjurio conjuncta.

Pontificii levi de causa juramentum revocant.

Quæstio.

Quid de votis Monasticis sit habendum?

Dist. *inter monasticam vitam qualis olim obtinuit, & qualis hodiè viget in Papatu.* Illa à nobis non improbatur; fuerunt enim Monasteria conventus virorum eruditorum, qui sub certo, ut vocabant, Archimandrita de arduis rebus conferebant.

Dist. Pontificii *inter vota omnium Monachorum ordinibus communia, & singulis ordinibus propria.* Illa sunt hæc tria: (1) *votum paupertatis voluntarie,* (2) *votum obedientiæ religiosæ, & (3) votum continentiae perpetuæ.* Hæc vota sunt omnibus ordinibus communia quoad rem, non quoad rei circumstantias; sic enim aliqua inter ordines datur diversitas. Nam Ordo Jesuitarum ad votum primum & tertium non rigidè adstringitur, sed tamen rigidissimè ad secundum. Mandat enim Ignatius Lojola in Epist. *ut vera & germana soboles Societatis hujus habeat notam illam obedientiæ, quâ ab aliis distinguatur, ut voluntatem superioris pro divina habeat.* Addunt verò Jesuitæ in compensationem, *votum quartum,* videlicet *votum missionis,* quâ quis promittit, se esse legationem subiturum in quamcunque terræ partem, in quam à Pontifice fuerit missus, in commodum sedis Romanæ.

Ratio vovendi consistit non in seria intentione, sed in meris imposturis & deceptione. *Paupertatem* vovent, non ut egeant, sed ut abstineant

neant à possessione privatorum bonorum. *Obedientiam* non Deo & parentibus, nec magistratui aliàs debitam; sed Prælati indebitam, promittunt. *Continentiam* non à scortatione & libidinibus, sed à conjugio pollicentur.

Vota ea dicuntur inniti non legibus divinis; sed consiliis divinis. Hinc duplex oritur quæstio:

- (1) *An votum Monasticum fieri debeat?*
- (2) *An factum retractari queat?* Una ex altera sequitur. Si fieri non debent, votum factum debet retractari, secundum illud: *In malè promissis rescinde fidem.*

Conclusio.

Vota monastica sunt simpliciter improbanda, & si commissa, non habent vim obligandi.

- (1) Quia in meris illusionibus consistunt.
- (2) Quia sunt verbo Dei contraria. *Votum Paupertatis* Deus improbavit, cum noluerit mendicos esse in populo suo, Deut. XV, 4. Conf. Eph. IV, 28. 1. Tim. VI, 17. 18. *Obedientiam servilem* erga Prælatos prohibet 1. Cor. VII, 23. Facit hæc, ut negligatur obedientia debita, subtrahuntur per hanc liberi parentibus, subditi magistratui. *Continentia* non est omnibus data, Matth. XIX, 11. 1. Cor. VII, 7.

- (3) *Requiritur ad vota*, ut plenò animi proposito emittantur. Emissio hæc locum habere non potest, cum jam emittantur anno ætatis 16.

(4) *Fin-*

(4) *Finguntur meritoria, & ita adversus Scripturam Sacram emittuntur.*

Origo prima horum votorum legitur apud Hieron. l. 2. contra Jovin. c. 39. ibi dicitur: quòd Sacerdotes Ægyptii hujus generis votis se obstringere consueverint. Postea ad Judæos hic mos pervenit. Idem enim *de Essæis* refert *Josephus lib. 2. de bell. jud. & lib. 18. Antiqu. c. 2.* Unde *Polyd. Virgil. lib. 7. c. 1. de inventor. rerum.* Essæos facit auctores Monachatus. Postea Pontificii ea vota omnibus modis urgere cœperunt. Vid. *Bellarmin. l. 2. de Monach. c. 20. subf. Et Moralista*, quando de votis agunt, monastica præ omnibus commendant.

Quæstio.

An inter abusus nominis Divini referri debeat Verbi Dei ad sanandos morbos corporis adhibitio?

Dist. inter sanationem corporis, & anime. Ad hanc utique pertinet verbum Dei; quæritur tantùm de illa. Aliud est, quando quæritur; annon debeat verbum Dei gestari ab unoquoque ad lectionem & meditationem? & an ad miraculosam sanationem? Verbo Dei tribuimus vim divinam, sed hîc locô quæritur de vi magica. Non quæritur: annon Deus nonnunquam cum verbo suo miraculosè agat, sed an Deus per verbum suum miraculosè sanet.

Dist. inter seductos, & seducentes. De illis mitius sentiendum est.

Con-

Conclusio est affirm.

(1) Quia in Scriptura Sacra nullibi dicitur, Dei verbum ad hunc usum esse propositum, ut per particulam Scripturæ faveatur morbi corporis.

(2) Legitur contrarium, quando alius finis allegatur. Hæc scripta sunt, *non ut convalescamus à morbis corporis, sed ut credatis, Job. XX, 21.*

Evangelium est potentia ad salutem omni credenti, Rom. I, 16.

(3) Quantitati nulla est efficacia. Ergo nec verbo Dei, quatenus in prædicamento quantitatis consideratur.

Error hic practicus est, quem interpolare solent Pontificii, dum mollissimè de hac superstitione sentiunt. Vid. *Delrio in Disquisit. Magicis.*

Quæstio.

In quonam blasphemia propriè consistat, & an sit vitium morale in secundo Decalogi præcepto prohibitum, quò per dictionem vel scriptionem honor Dei læditur: itemque, an ad Blasphemiam intentio seu advertentia ejus, qui nomine Dei abutitur, requiratur?

Dist. inter hæresin, & blasphemiam. Utrobi- que læditur honor Dei, conveniunt igitur ratione generis: Differunt verò ratione actûs specifici. Ibi læditur honor Dei credendo: hîc dicendo, seu scri-

scribendo. Hæresis est error dogmaticus: blasphemia verò vitium morale.

Blasphemia alia in hominem, alia in Deum dicitur committi. De priori agitur Rom. II, 8. 1. Cor. IV, 13. Apoc. II, 9. hōc locō quæritur de posteriori.

Blasphemia alia est enunciativa, alia imprecativa. Illam vocant Moralistæ, quando aliquis simpliciter de Deo loquens, ei aliquid tribuit, quod honori derogat. V. g. quando Deus dicitur injustus autor peccati: Hanc verò, quando accedit proximi imprecatio, seu quando imprecamur proximo per abusum nominis divini. De utraque hōc locō quæritur; potissimùm de priori.

Morale vitium dicitur blasphemia, quō indicatur, quòd non ex ignorantia mera & simplici, sed è malitia originem habeat. Hinc

Dist. inter Blasphemiam materialiter, & formaliter talem. Illa committitur, quando dicitur aliquid Deo indignum. Hanc appello, quando formalitas actuum moralium observatur. Priori modō Deum blasphemat amens & furiosus, non verò posteriori, quia deest scientia.

Dist. inter actum proæreticum, & non proæreticum. In illo potissimùm consistit blasphemia. Nam si non proæreticus, licet sit blasphemus, blasphemia non est dicenda propriè. Hōc modō Paulus 1. Tim. I, 11. se ipsum quidem ut blasphemum describit, qui tamen fecerit ex ignorantia.

Blasphe-

Blasphemia habet suos gradus. Alia directa, alia indirecta. Illa est, quando aliquis directe honorem Dei lædit: hæc verò, quando per consequentiam. Superior Blasphemia gradus est aliis Apostasia; seu quando quis deficit à fide: nobis verò est blasphemia in Spiritum Sanctum.

De intentione & non advertentia notandum, quòd proveniat non advertentia vel è vitio nature, vel è vitio morali. Si è vitio nature, peccatum in se gravissimum aliàs, meretur excusationem; quia deficit principium actionum moralium: Ita excusantur furiosi. Sin verò provenit non advertentia è vitio morum, non excusat, sed aggravat peccatum.

Non quæritur, an advertentia faciat ad gravitatem delicti; quod certum est. Nam qui advertit, se blasphemare, & tamen huic peccato indulget, gravius peccat. Sed quæritur, an ad veritatem & essentiam delicti requiratur.

Conclusio. I.

Blasphemia consistit omninò in vitio morali; quod prohibetur in secundo præcepto.

(1) Nominis genuina indoles dicitur à βλάπτειν τὴν Φήμην, *ledere famam.*

(2) Ita describitur in secundo præcepto.

Conclusio II.

Non tamen simpliciter requiritur advertentia seu intentio ad blasphemiam.

(1) Quia lex non addit restrictionem; Ergo nec nos addamus.

(2) Is,

(2) Is, qui sine advertentia blasphematur, dupliciter peccat, *habitu, & actu*: unde advertentiae defectus non potest blasphemum reddere innocentem.

(3) Non requiritur advertentia, si quis parentibus maledicit, sed debet mori, *Lev. XX, 9.* multò magis, qui Deo, sive cum, sive sine advertentia faciat.

AVTÍΘ.

Peccant *Moralistæ Pontificii*, qui blasphemantes allaborant excusare. *Marchantius in resolut. Pastoralib. p. 42.* excusat milites, qui inter rixas Deum blasphemant, eò, quòd careant intentione ad blasphemandum. *Toletus Lib. 5. Instruct. Sacerdot. c. 13.* advertentiam ad blasphemiam necessariò requirit.

DISPUTATIO XII.

Resp.

DN. ALBERTO HENR. SLEDANO, Strales.
Pomer.

Opponentib.

DN. IACOBO FLINT, Stralesund. Pomer.

DN. MATTHIA MENCKHUSEN, Gryphisw.
Pomer.

Quæstio.

*An totum Præceptum tertium, de sanctificandò Sabbatho, ceremoniale fuerit,
& à Christo sit abrogatum?*

Non

Non quæritur de præcepti hujus *circumstantialibus*, sed de *substantialibus*.

Dist. *inter Sabbathi sanctificationem Judaicam*, quæ consistebat in peculiaribus ritibus & ceremoniis, & *Christianam*: illa, non hæc abrogata est.

Dist. *inter sanctificationem diei septimi, & inter sanctificationem diei septimi hebdomadis*. Illa pertinebat ad legem moralem; hæc, seu celebratio diei Saturni, ad ceremonialem.

Duo sunt in præcepto tertio observanda: (1) *Cultus ipse Deo exhibendus certò die*. (2) *Cultus illius tempus*, videlicet dies septimus hebdomadis. Ille est *moralis*: tempus pertinet ad *ceremonias*.

Quando dicitur, quòd *præceptum tertium sit Juris moralis*, observandum, quòd *Jus morale aliud Naturale*, quod omnes homines, sine distinctione, non tantùm obligat, sed & è principiis naturæ deducitur: *aliud positivum*, quod equidem non possumus deducere è natura ipsa, omnes tamen homines obligat. *Posterius* hujus loci est.

Dist. *inter cultum ipsum, & inter cultus ordinem*. Quoad ipsum cultum, nullum in N. T. discrimen est, *Rom. XIV, 5*. quoad ordinem, una dies sanctior est alia.

Conclusio.

Præceptum tertium est præceptum morale,

le, non verò ceremoniale, quod in Novo Testamento abrogatum.

Urgetur (1) Emphatica hujus legis promulgatio.

Exod. XX, 9, 10. ubi aliis legibus indubitato moralibus jungitur *lex de sanctificando Sabbatho.*

(2) Nullum Ceremoniale habuisset locum, in statu innocentiae. Ceremoniae enim praefigurarent Christum. Merito Christi ibi non fuisset opus. At Sabbathi sanctificatio jam in statu innocentiae fuit instituta, *Gen. II, 1.* Ergo non fuit aliquod ceremoniale.

(3) Lex de sanctificando Sabbatho tanquam omnibus praescripta, commendatur *1. Tim. I, 8.*

(4) Ipse Christus in Novo Testamento Sabbathi mentionem facit, *Matth. XXV, 20.*

Ἀντίθεσις.

Est *Empæctarum & illusorum*, quorum fit mentio *Sir. XXXIII, 6. 7.* qui omnium dierum aequalitatem defendebant.

In prisca Ecclesia *Pepuziani*, quæ in Veteri Testamento de Sabbatho colendo leguntur, ad ceremonias referebant.

Anabaptistæ feriacionem Sabbathi externi referunt ad jugum legis ceremonialis. Distingvunt enim illi *inter Sabbathum externum, & internum.*

Sociniani illis adstipulantur in *Catech. Racoviens. p. 189. Osterod. in Instit. c. 30.*

Calvi-

Calviniani Catechismum Lutheri imperfectionis accusant, quòd non omnia verba, quæ *Exod. XX, 8. 9. 10. 11.* leguntur, retineantur. Verùm iis versiculis multa planè ceremonialia describuntur.

Quæstio.

A quo tempore lex de sanctificando Sabbatho homines obligare inceperit?

Dist. *inter sanctificationem ipsam, & inter modum sanctificationis.* Illa incipit statim à finita creatione. Postquam Deus per sex dies mundum creavit, requievit die septimo, eumque sanctificavit, *Gen. II.* Modus in Exodo est præscriptus.

Dist. *inter sanctificationem moralem, & ceremoniam.* Illa jam incepit à finita creatione: hæc innotuit in promulgatione legis Sinaitica. *Exod. XVII, 19. XX, 8. seqq.*

Dist. *inter causam primam sanctificationis Sabbathi, & inter causas accessorias.* Illa fuit illud institutum DEI post creationem absolutam: hæc fuerunt multæ, *Exod. XXXI, 12. Deut. V, 15.*

Dist. *inter obligationis illius causam universalem, & causas particulares.* Illam si spectes, non possumus aliam, quàm institutionem DEI Paradisiacam allegare: hæc sunt in lege definitæ.

Non quæritur, *an perpetuò fuerit observatum Sabbathum*, jam à creationis tempore, sed *an debuerit observari.* Ipsimet *Judei* defecerunt

in hujus præcepti observatione, nedum *Gen- tiles*.

Conclusio.

Lex de sanctificando septimo die homi- nes jam obligavit à finita creatione, & non demum à promulgatione legis Sinaitica de- ducenda est.

(1) Quia lex hæc fuit moralis: leges autem morales omnes homines obligant.

(2) A quo tempore consecratus est dies septi- mus, ab eo debet sanctificari. *Marc. II, 27.* Atqui à tempore finitæ creationis est consecratus. *Gen. II, 3. E.*

(3) Ex *Ebr. IV, 4.* ubi Sabbathi sanctificatio, ut perpetuus cultus indicatur.

(4) Idem probatur ex historia Noæ, *Gen. VIII, 10. 11.* ubi de emissionem columbæ, elapsis septem diebus, agitur. Hic dicunt indicari, Noam in arca Sabbathi rationem habuisse, sed conjecturis innititur, non firmum est argumen- tum.

Ἀντίθεσις.

Perpetuitatem hujus Præcepti negant *Ponti- ficii.* *Alph. Testatus Comment. in Exodum. Pe- reri in Genes.*

Fr. Gomarus in Belgio Sabbathi sanctificatio- nem deducit à pluitione Mannæ, contra quem disputant *Riverius, Hoornbek.* Quamvis *Gomarus* secutus sit *Robertum Loæum, Oxon. Anglum,* qui

A. 1605,

A. 1605. eundem errorem proposuit in Effigiatione veri Sabbathismi.

Quæstio.

An ullo, & quo jure factum sit, quò loco diei septimi hebdomadis, hodie primus dies cultui divino destinetur?

Dist. *inter feriatiorem diei septimi, & inter feriatiorem diei septimi hebdomadis.* Illa ad legem moralem; hæc ad ceremonialem pertinet. Prior est feriatio perpetua: posterior verò temporaria.

Dist. *inter quæstiones, an unus è septem hebdomadis diebus perpetuò celebrandus fuerit; & an septimus precisè hebdomadis dies celebrandus.* Prius affirmatur: posterius negatur.

Dist. *inter materiam præcepti tertii, & inter formam ejusdem.* In illa nulla mutatio locum habet; in hac habet. Ubi tamen forma non interna, sed externa intelligenda; quò pertinet determinatio diei hebdomadis.

Dist. *inter propriè sic dictam æternitatem, & inter quamvis latiùs acceptam diuturnitatem.* Quando dicitur, quòd in æternum dies septimus sanctificari debeat, diuturnum tempus intelligitur. Conf. B. Dieter. Catech. pag. 81.

Mutatio diei hebdomadis non quidem potest privato ausu institui: publico conatu potest.

Non quidem à DEO immediatè facta fuit mutatio, sicut à DEO prima institutio; hoc enim necessarium non fuit.

Potuit aliquando dies septimus hebdomadis coli è *libertate Evangelica*, non verò è *legali necessitate*. Ita Apostoli sæpè convenere die septimò, seu die Saturni. Imo fuit dies septimus observatus, non exclusivè, hoc est præter septimum, & dies primus: & hoc quidem *in gratiam Christianorum*: Illud *in gratiam Judæorum*.

Conclusio I.

Feriatio diei septimi hebdomadis abrogari potest, nec circumstantia diei septimi pertinet ad legem moralem.

(1) Quia lex de septimo præcisè die habuit peculiarem causam expositam, *Deut. V, 21*. quæ ratio nos hodiè non stringit.

(2) Pertinet ad Pædagogiam populi Israëlitici. *Exod. XX, 28*.

(3) Feriatio septimi præcisè diei typus fuit Messia. *Exod. XXXI, 13. Ezech. XX, 20*.

(4) Immutatio diei illius fuit prædicta *Es. LXVI, 23*. ubi conjungitur observatio diei septimi cum reliquis institutis ceremonialibus, tanquam ejusdem ordinis. *Col. II, 16. Rom. XIV, 5. Gal. IV, 10*.

Conclusio II.

Satis probabiliter dicitur, mutationem banc esse juris divini, adeoque à DEO, (non quidem immediate, de quo non constat,) loco diei septimi hebdomadis, celebrationem diei primi esse sancitam.

(1) Pro-

(1) Probat appellatio ἐξοχικὴ, dum dicitur ἡμετέρα κυριακή, quòd à DEO ipso cultui divino fuerit consecrata, *Apoc. I, 10.* sicuti eò significatu ccena Domini dicitur κυριακή, *1. Cor. II, 20.*

(2) Quia actiones solemniiores Christi & Apostolorum hòc primò die institutæ sunt. Hòc die Christus resurrexit & apparuit discipulis, *Job. XX.* Apostoli eòdem die convenerunt, *Act. I, 1. c. XX, 7.* Hòc die juxta præceptum Pauli elemosynas collegere in Ecclesia, *1. Cor. XVI, 1. sq.* Hic autem labor peragebatur die Sabbathi.

(3) Si Dominicus dies à Christo institutus non est, Christiani ad aliquod tempus obligati non fuerunt, diem aliquem hebdomadis cultui divino consecrare: non enim potuerunt obligari ad ceremonias Judaicas. Finge nunc, diem primum divinitus mandatum non esse. E. nullus.

(4) Si dies creationem excipiens, sacer esse debuit, quantò magis dies recreationis, seu redemptionis. Hòc die ministerium Ecclesiasticum est institutum. *Job. XX, 23.* Spiritus Sanctus descendit super Apostolos, *Act. II.* Dies igitur tot miraculis insignis, quidnò in memoriam horum beneficiorum solenniter celebretur.

(5) In prima Ecclesia adeò non dubitabatur juris divini esse sanctificationem primi hebdomadis diei, ut vel sanguine obsignarint sacra hujus diei. Martyres interrogati, *Observasti Dominicam?* respondebant, *Christianus sum, non*

potui aliter : & ita martyrium potiùs subierunt, quàm ut recederent à sacris hujus diei.

Ἀντίθεσις.

Acerrimè contra nos disputant *Judæi*, qui nullò jure locò diei septimi, diem primum observari posse docent.

Turcæ observant *diem Veneris*, ut peculiare quid præ *Judæis* & *Christianis* habeant.

Ebionitæ dicuntur utriusque Testamenti observasse festum, apud *Euseb. l. 3. c. 27.*

Idem faciunt *Æthiopes*, qui *Christiani* vocari volunt; qui & Baptismum cum Circumcisione habent.

Sociniani dicunt, observationem diei *Dominicæ* consistere unicè in libertate *Christiana*: non Ergo juris divini faciunt sacra primi diei hebdomadis.

Rivetus Comment. in Exod. T. 1. p. 1336. ab Apostolis mutationem factam asserit.

Quæstio.

An in Sabbatho ab omni omninò opere vacare homines debeant?

Duo exigit Deus in Sabbathi institutione:

(1) *Requiem à laboribus.* (2) *Sanctificationem requiei illius.* *Requies* ipsa respicit corporis recreationem: *sanctificatio* propriè ad cultum pertinet. Agitur hòc locò de utraque.

Dist. *inter labores mentis*, de quibus postea; & *corporis*, de quibus hòc locò quæritur.

Labo-

Labores corporis non simpliciter sunt prohibiti; sed tantum secundum quid. Præstat enim omnino aliquid agere, ne animus otio torpescat. Rectè Hieronymus, *semper, inquit, aliquid age, ne te Diabolus inveniat otiosum.* Otia enim dant vitia.

Dist. inter consuetudines Testamenti Veteris, & Novi. In Vet. Test. multæ fuerunt vacationes planè ceremoniales, arctiusque fuit vinculum, quò ab omnibus vacare laboribus adstricti fuerunt Judæi.

Dist. inter opera necessitatis, charitatis, & private utilitatis. Nec ista, nec illa, sed hæc prohibenda sunt.

Dist. inter opera servilia, & non servilia, ut sunt opera mentis. Ab illis abstinendum est; non quidem serviliter, hoc est metu poenæ; sed liberè, hoc est, amore justitiæ.

Thomas in secund. secund. quæst. 122. servitutum triplicem recenset.

(1) *Quando homo servit Deo.* (2) *Quando homo servit homini.* (3) *Quando homo servit peccato.* Prima non est prohibita, sed potius mandata: altera est prohibita, sed limitatè: tertia planè interdicitur, *Job. VIII, 34.* Ego quartam speciem addo; *quando homo sibi ipsi, hoc est, gulæ inservit:* quæ etiam illicita.

Dist. inter opera, quæ inserviunt fini sabbati, & quæ non inserviunt. Illa, sint licet corporalia, non tamen in tertio præcepto simpliciter prohibita

bita sunt. Ita licebat sacerdotibus in Veteri Testamento mactare bestias, ignem in foco accendere; ut sacrificia peragere possent. *Hæc verò sunt prohibita.*

Talia opera vel *impediunt planè solennitatem, vel non impediunt.* Si *prius*, censenda sunt prohibita, quia cum sanctificatione requiei pugnant; si *posterius*, nequaquam. Ad classem priorum operum pertinent nuptiarum apparatus; unde in *Ordinat. Eccles. Saxon. artic. general. 17.* peculiaris habetur interdictio, *de nuptiis non instituendis die Dominica.*

Dist. inter opera ad regnum Christi, & ad civilem politiam pertinentia. Ultraque sunt bona, Deoque placentia, sed illis tantum Sabbatho vacare licet. Reliqua opera ad hanc vitam naturalem pertinentia, utut sint in se bona, tamen non sunt ita sancta, ut propter ea sanctificetur sabbathum; quin potius, sanctificantur ea per verbum & ordinationem Dei, sicut Magistratus est ordinatio Dei; tamen non licet die festo negotia forensia tractare. Conjugium manet ordinatio Dei, licet nuptiæ diebus festis celebrari non debeant, quia impediunt solennia cultus divini.

Dist. inter opera, quibus corpus defatigatur, & quibus recreatur. Illa, cæteris paribus, sunt prohibita: *hæc* nequaquam. Quò spectant deambulationes, vel alia honesta exercitia. Potissimum quidem intenditur recreatio spiritualis, corporali tamen non exclusâ. Quod

Quod dictum est, de operibus prohibitis in die Dominica, intelligi debet *de statu libertatis*, non verò *de casu necessitatis*. Cum enim necessitas non habeat legem, & aliis operibus, utut servilia censeantur, vacare licet. Vid. *Ordinatio Sax. l. c.*

Conclusio I.

Opera servilia, & quæ tantum privatæ utilitatis causa instituuntur, in sabbatho debent omitti.

Probat manifesta prohibitio, *Exod. XX, 11.* repetita *c. XXXI, 14.* *Lev. XXIII, 7.* Neglectus capitale pœnam meruit, *Num. XV, 30.*

Conf. Es. LVI, 4. c. LVIII, 13. Nebem. XIII, 16. 17. ubi nundinæ in Sabbatho institutæ prohibentur.

Conclusio II.

Opera Charitatis & necessitatis diebus festis peragere omnino licet.

Prob. (1) generalis regula: *Sabbathum institutum est propter hominem, non homo propter Sabbathum, Marc. II, 27.*

(2) Manifesta dicta *Matth. XII, 1. seq. Luc. XIII, 15. Luc. XIV, 5.*

(3) Quia in Sabbatho olim circumcisio perfecta fuit, *Job. VII, 22.* Colligebant die Dominicâ eleemosynas, *1. Cor. XVI, 1.* Maccabæi in Sabbatho, necessitate compulsi, prosperè bellum gesserunt, *1. Maccab. II, 41. seqq.*

ΑΥΤΙΣΤΕΙΣ.

Impingunt *Judæi*, qui omnia promiscuè opera die sabbatho peragenda prohibent. Cum aliquis eorum in latrinam prolaberetur, nolebant eum extrahere die Sabbathi. De ejusmodi Judæorum superstitionibus conf. *Tract. Talmud. Maimonides, Buxtorff. Syn. Jud. C. 10. Münster. ad Cap. 15. Matth.* Præ omnibus hîc ineptiebant *Essæi*, rigidior illa Judæorum secta. Vid. *Josephus de Bello jud. l. 2.*

In defectu peccant *Pontificii*, qui venationes, mercaturam die Sabbathi permittunt. *Toletus lib. 4. Instr. Sacerd. c. 25. Azorius in Inst. Mor. P. 1. l. 1. c. 26. Laymann. in Theol. Moral.*

DISPUTATIO XIII.

Resp.

DN. IOH. LVDOV. WÜRFFEL, Gryph. Pom.

Opponentib.

DN. PHILIP. CHRISTIANO CRAZIO, Boltengahâ-Gryphiswaldens.

DN. IO. GODOFREDO BLECCIO, Sed. Pom.

Quæstio.

An exercitia non tantum labore corporis, sed animi etiam peragenda, diebus sacris interdicta sint?

Dist. inter casum necessitatis, & libertatis. Ibi etiam opera manuum peragi possunt, multò magis opera animi. Quæritur de his.

Opera alia sunt servilia, quæ prohibentur, & libera-

beralia, quæ fiunt doctrinæ & ingenii exercendi causâ, suntque licita.

Opera mentis alia respiciunt *lucrum*, alia sunt *minus lucrosa*. *Illa* prohibentur, *hec* nequaquam.

Exercitia alia instituuntur *cum*, alia *sine neglectu cultûs divini*. *Illa* prohibentur, *hec* sunt licita. Ita rectè Eunuchus legebat Eſaiam, *Act. VIII*.

Opera alia inserviunt *fini sabbathi*, alia illi sunt *contraria*. *Priora* omninò sunt licita, imò necessaria; v. g. meditari sacra, docere populum. *Meditationes sacræ* sunt licitæ; *profanæ* illicitæ.

Conclusio.

Exercitia ope mentis peragenda omninò licita sunt.

Urgemus (1) quòd summus cultus consistat in meditatione de rebus divinis, docente *Pſ. I, v. 1. seqq.*

(2) In Vet. Test. sacerdotibus licitum fuit sacra peragere, multò magis Christianis in Novo Test.

(3) Ipse Christus concionatus fuit in Sabbatho, *Luc. IV, 16.*

(4) *Apoc. I, 10.* Die dominicâ Johannes fuit in Spiritu.

(5) Apostoli hâc die acceperunt Spiritum S.

(6) *Act. XV, 21.* Moses legebatur per omnia sabbatha cum explicatione, quæ sine mentis exercitio fieri nequit.

Plura argumenta tum è Scriptura S. tum è jure

re Canonico collegit *Rebuffus de Privileg. Scholar. Thomas in secund. secund. qu. 122. art. 4.*

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum. Filiuccius in Synops. Theol. Moral. Tr. 27. c. 8. ad feriacionem, inquit, sabbatbi ab adultis baptizatis requiri tantum, ut audiant missam, licet vel omninò negligent conciones, aliasque orationes, & actus cultus divini.

Quaestio.

An præter diem Dominicam, etiam Festa observare liceat?

In Ecclesia Veteris Testam. omninò Festorum observatio licita fuit; quæritur igitur tantum de N. T.

Discernenda est opinio Papistica & heterodoxa ab opinione Evangelica & orthodoxa. Nos non dicimus, festa observari ex simplici necessitate, ut Pontificii, sed è Christiana libertate. Non obligamur ad festa primò & per se, sicuti ad sacra diei Dominicæ; sed secundariò, ut evitemus scandala. Non dicimus, quòd diei hæreat sanctitas, sed festa observamus, ut excitemur ad sanctitatem. Unde Hieronym. Epist. ad Gal. Non, inquit, quod celebrior sit dies illa, quâ convenimus, sed quò, quòcunque die conveniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia major oriatur.

Nos non multitudinem Festorum probamus, quæ facit, ut vilescant sacra, sed paucitatem.

Dist. inter festa ab actionibus Christi denominata,

nata, & à sanctis : potissimum pro illis solent litigare orthodoxi, ut tamen nec hæc penitus repudient.

Instituuntur autem sanctorum festa, vel ob dedicationem, vel ob recordationem. Prior modus viget in Papatu, estque hagiolatria; posteriorem observant Evangelici. Smirnenses apud Euseb. l. 4. c. 16. Hist. Eccles. Polycarpi, inquit, natalem cum gaudio & exultatione se colere, ad memoriam eorum, qui antea certarunt, & futurorum excitationem, & preparationem.

Conclusio est affirmativa.

Prob. (1) Ex indole Vet. Testam.

(2) Rei æquitas postulat, gratias agere Deo, ob beneficia exhibita, qui finis festorum. *Ebr. XIII, 7.*

(3) Praxis primitivæ Ecclesiæ, quæ instituit congregationes certis diebus festis, non ut Martyres colerent, sed ut Martyrum Deum.

(4) Ἀταξίας periculum trahit neglectus festorum secum.

(5) *Augustin. Epist. 118. ad Januar. recenset omnia festa, quæ in honorem Christi hodie solenniter peragimus. Vid. Hieron. in cap. 4. epist. ad Gal.*

ARTIS.

(1) *Pontificiorum*, qui partem cultus faciunt observationem festorum. *Iidem* Festis Sanctorum non Deum ipsum, sed Sanctos colunt.

Festa

Festa nimium quantum multiplicant. Unde Urbanus VIII. multa festa abrogavit.

(2) *Calvinianorum*, qui omnia festa promiscuè abrogata volunt. Vid. *Lamb. Danaei Etib. Christ. l. 2. Rivet. Op. T. 1. p. 1346. Scotani Examen, seu scholia in Constitutionem Urbani VIII. de festis.*

Quæstio.

*An Sabbathum Christianorum requirat diem 24. horarum seu integrum
νύχθημερον?*

Dist. *inter diem naturalem*, qui definitur à Solis motu supra horizontem; & *civilem*, qui ab integra revolutione cœli; & adeò non tantùm illud temporis spatium complectitur, quò Sol lucet; sed & quò occidit. Quæritur, annon tantùm *naturalem*, sed & *civilem* diem Sabbatho observando debeamus?

Dist. *inter Ethnicam consuetudinem celebrandi festa etiam nocturno tempore*, & *inter Christianam*. De posteriori quæritur.

Dist. *inter abusum vigiliarum nocturnarum*, ob quem prohibentur, & *inter usum*, de quo h. l.

Nos dicimus, quòd non necessariò vigiliis nocturnis debeamus indulgere; sed etiam quieti indulgendum est, ob causam communem, quia Deus creavit noctem ad quietem creaturarum; Sed ob specialem in præcepto tertio indicatam, ut quiescamus ab operibus servilibus sex diebus hebdomadis peractis.

Dist.

Dist. *inter dies festos Judaeorum, & Christianorum.* *Judaei* festa à vespera in vesperam celebrârunt; hinc & nox diei septimi ipsis fuit sacra. Quæritur h. l. tantùm *de Christianorum.*

Dist. *inter modum numerandi horas à vespera in vesperam,* qui pertinet ad ceremonias, & *inter ipsum horarum numerum.*

Conclusio.

Sabbatum Christianorum requirit integrum νύχθήμερον.

(1) Quia dies septimus est ejusdem indolis cum sex prioribus. Ibi autem intelligitur integrum νύχθήμερον.

(2) Et in Ecclesia prisca, nox pertinebat ad Sabbatum, *Lev. XXIII, 32.* Ergo hodiè amputari non debet. Vid. *Euseb.*

(3) Laborare homines solent non tantùm interdiù, sed & noctu, quando nunc quies mandatur hominibus.

(4) *Act. XX, 7.* Paulus concionem Sabbathi non tantùm *ad occasum Solis,* sed & *ad mediam noctem* continuat.

(5) Si verba legis divinæ de sanctificando Sabbatho sunt tantùm intelligenda de die naturali; quid fiet in Zonis frigidis, ubi per aliquot dies Sol plane latet? Exempti illi erunt ab hujus præcepti tertii observatione? absurdum.

ΑΥΤΙΣ.

Ob abusum in Ecclesia primitiva conventus

L

noctur-

nocturnos quidam volebant abrogatos, ut *Vigilantius*; quem refutat *Hieronymus*; quòd paucorum culpa religioni damno esse non debeat, quia qui peccarent vigilando in templis, idem in domibus suis facere possent.

Pontificiorum, qui excubias nocturnas, tanquam necessarias, urgent. Vid. *Rituale Rom.*

Calvinianorum. Gisbert. Voëtius T. III. Diss. select. p. 1247. vult, quòd tantum ad diem naturalem solemnitas cujusvis festi restringi debeat. Terminat sollemnitatem diei cum occasu Solis; quia & operarii dies durant, quamdiu Sol est supra Horizontem. Resp. (1) Secundum phrasin Legislatoris operarii dies erant *υψι θυμιατα*, (2) & laboramus post occasum Solis.

Quaestio.

An diebus sacris congregationes fidelium in templis rectè instituantur?

Nullus negavit, quòd congregationes in templis temporibus V. T. viguerint; quaeritur tantum de Nov. Test.

Congregatio fidelium non quidem instituta fuit in templis, dum ipsorum Ecclesia adhuc gemit sub iugo gentilium; sed tum conveniebant in coenaculo domus, *Act. 1, 13. c. XX, 8.* Crescente verò numero in coemeteriis usque ad tempora Constantini M. qui templa erexit Christianis.

*Congregationes hujusmodi in templis non
qui-*

quidem sunt *simpliciter necessariae*, quemadmodum Ecclesia prisca per tria secula carere potuit congregationibus in lapideis templis; *licitae* tamen sunt, & pertinent ad *εὐταξίαν*.

Templum hujusmodi vel primitus *in usum orthodoxum* est exstructum, vel *ab idololatriis* est usurpatum. Modestiores adversarii concedunt, *priora templa à Christianis* posse usurpari, controversia tantum est *de posterioribus*.

Idololatrae autem fuerunt vel planè infideles, vel heretici. Illorum templa legimus communiter fuisse destructa. Vid. *Acta Constantini M. in Centur. IV. Magdeburg c. 15. & Augustin. ser. 241. de tempore*, item *Rescript. Arcad. ad Eurychian.*

Si metuendum est scandalum, praestat everti machinas, quibus olim abusi sunt idololatrae; sin minùs, accedente informatione pleniori, nil prohibet, congregationes instituere in istiusmodi templis.

Conclusio est affirmativa.

Prob. (1) Quia DEVS gratiosè promisit, se hujusmodi congregationibus velle esse praesto sine exceptione, seu locus sit lapideus, seu olim ab idololatriis possessus. *Exod. XX, 24. Matth. XVIII, 20.*

(2) Quia ad hujusmodi congregationes hortatur omnes fideles David, *Psal. C. 2. seqq. Esa. 11, 3.*

(3) Christus & Apostoli conveniebant in

templo, in quo idololatriam exercuerant Judæi, *Matth. IV, 23. Job. VII, 28. c. XVIII, 20.*

(4) Pauli monitum, *ne deferamus τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν*, Ebr. X, 25.

(5) Sicuti loco non inhæret sanctitas propriè, ita nec inhæret ei idololatria, sed sedet in animo idololatræ.

Ἀντίθεσις.

Manichæorum & Messalianorum, qui non in templis, sed in ædibus privatis convenire volebant. Hos reprehendit *Augustin. L. 20. contra Faust. c. 3. 4.*

Weigelianorum & Quackerorum. Weigelius omnia templa improbat. Vocat per contemptum *Maur-Kirchen, Stein-Hauß. Part. 1. Postill. p. 5.*

Calvinianorum, qui quidem non omnia templa, sed in quibus idololatria viguit, aspernantur.

Conventus in Papisticis templis diu improbârunt. Vid. *Beza in Colloquio Mompelgartensi.*

Quæstio.

An Sabbatum per auditum verbi divini in concionibus rectè sanctificetur?

Dist. Adversarii *inter meditationem verbi divini*, quæ fit *privatim*, & quæ fit *publicè*. Sanctificationem Sabbathi volunt fieri per meditationem verbi divini *privatam*. Hinc

Dist. *inter auditum verbi divini internum*, & *externum*. Adversarii tantum internum commendant: externum vel improbant planè, vel
nil

nil facere ad sanctificationem Sabbathi persuasi sunt.

Nos non *pro concionum absoluta necessitate*, sed *pro multiplici utilitate* pugnamus. Ubi enim in media barbarie degunt Christiani, vel ubi est Ecclesia pressa, non potest fieri Sabbathi sanctificatio per auditum verbi divini, in concionibus. Sufficit ibi cultus internus.

De usu concionum verò agimus non tam exemplariter, quàm idealiter. Exemplarem considerationem quod concernit, fieri potest, ut hæreticus concionetur, & ita in iis concionibus aliquis seducatur.

Conclusio affirm.

Prob. (1) Generale mandatum, quod sermo DEI ἐνοικείται ἐν ἡμῖν πλῆσίσως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ, Col. III, 16.

(2) Mandatum Apostolis datum, quando Christus iussit eos μαθητεύειν πάντα τὰ ἔθνη, Matth. XXVIII, 19. Marc. XVI, 15.

(3) Dictum Pauli Rom. X, 14. ubi habetur catena rerum, quæ ad salutem pertinent.

(4) Ita Christus & Apostoli die Sabbathi concionati sunt, Job. XVIII, 20. Act. II, 14.

Ἀντίθ.

Anabaptistæ, publico verbi divini ministerio nihil tribuentes, indulgent privatis speculationibus.

Weigelianorum. Vid. Weigel. Part. 1. Postill. p. 18. & 235. Part. III, p. 85.

Quackerorum, qui in nullo, nisi in solo DEO doceri volunt.

Pontificii non quidem improbant conciones simpliciter, iis tamen Missam præferunt. Vid. *Laymann. in Theol. Moral. l. 4. tr. 7. c. 3.*

DISPUTATIO XIV.

Resp.

DN. PHILIP. CHRISTIANO CRAZIO, Boltenhagâ-Gryphiswaldens,

Opponentib.

DN. IO. GODOFREDO BLECCIO, Sed. Pom.

DN. IOH. LVDOV. WÜRFFEL, Gryph. Pom.

Quæstio.

An in quarto præcepto generaliter de gradibus superiorum & inferiorum, seu de majoritate & subjectione inter homines agatur?

Dist. inter objectum generale, & speciale. Illud est obedientia superioribus debita; hoc verò officium liberorum erga parentes.

Non tam quæritur, an hæc doctrina de gradibus explicitè, sed annon implicitè proponatur.

Non quæritur, an æqualis sit obligatio erga omnes superiores, sed annon sit aliqualis, vera tamen.

Vel igitur comparantur inter se inferiores & superiores, vel superiores ipsi inter se mutuò. Ibi obligatio clarè exprimitur. Sic dantur ordines distincti. v. g. Si comparantur inter se Parentes,
Do-

Domini, Magistratus. Obligationis ratio *non è verbis præcepti*, sed *è circumstantiis* est dijudicanda.

Dist. *inter obligationem ipsam, & modum obligationis*. Illa potissimum ad quartum præceptum pertinet: *modum* determinat autoritas superioris, quæ est vel major vel minor.

Dist. *inter parentes naturâ, & curâ tales*. Agitur de utrisque. Hinc *majoritas triplex* spectari debet: (α) *Paterna*, strictè sic dicta. (β) *Civilis & politica*, quæ & *regia* dicitur. (γ) *Oeconomica*, quæ obtinet in Domino respectu servi. Omnes tres majoritatis titulos attendimus.

Superiores qui appellantur, non sunt intelligendi, qui *semper & absolutè* sunt tales, sed *in officio proprio spectati*. Ita licet Theodosius erat summus Monarcha, tamen se submisit Ambrosio.

Non agitur in hoc præcepto *de cæca quadam obedientia*, seu *de subjectione irrationali*, sed *rationali*, hominibus dignâ.

Non igitur quæritur, *an probabiliter* ea obligatio inferiorum ad superiores in præcepto quarto tradatur, *cum metu erroris*; sed an id fiat *certò & evidenter*, ut tuti possimus esse in hac sententia.

Probabilitatem adversarii concedunt, certitudinem negant.

Conclusio affirm.

Prob. ob usitatam Spiritûs S. phraseologiam; secundum quam Parentum nomine ve-

nit, *Magistratus & Domini. Genes. XLV, 8. 1. Sam. XXIV, 12.*

(2) Urgemus paritatem causæ. Ob quam causam liberi obedientiam debent parentibus, ob eam inferiores superioribus.

(3) Nisi hic sensus generalis esset præcepti quarti, sequitur, quòd de officio inferiorum erga superiores planè in Decalogo non agatur.

(4) Omnes orthodoxi ita exponunt.

ΑΥΤΙΣ.

Andr. Carolstadii, qui generaliter gradus superiorum voluit esse abolitos, introducendo rusticum honorum contemptum.

Anabaptistarum, qui Magistratui specialem honorem derogant, putantes, quòd in Novo Testamento subditi non obligentur, ut honorem præstent Magistratui.

Sociniani non negant quidem simpliciter, de hac obligatione inferiorum ad superiores generaliter agi; suum tamen *Videtur* dum adhibent, *scepticismum* produnt.

Arminiani in Apol. c. 12. nullò, dicunt, invictò argumentò hætenus probatum est: *Deum intentionem in quarto præcepto habuisse, ut traderet, officium magistratui & reliquis superioribus concessum, honorandum esse ab inferioribus.*

Quæstio.

An patria potestas comprehendat in se jus vite & necis in liberos?

Dist.

Dist. inter ipsam potestatem patriam in se spectatam, & inter ejus determinationem ad jus necis. Illa est juris naturæ; hæc pertinet ad jus gentium.

Dist. inter parentes quatenus sunt tales, & considerantur, ut privati: & quatenus induunt personam Magistratus, publicamque habent auctoritatem. Ad posteriorem casum pertinet exemplum Manlii Torquati, qui filium Syllanum damnavit ob pecuniam à sociis acceptam. Sed egit, non ut Pater, sed ut vir consulari auctoritate præditus, quod tamen factum nec à Romanis ipsis probatum fuit. Hinc Manliana imperia pro Tyrannicis dici consueverunt.

Dist. inter casum extraordinarium per singulare Dei mandatum approbatum, & casum ordinarium. De illo non quæritur, qualis obtinet in exemplo Abrahami, quando volebat interficere Isaac, Gen. XX. sed de hoc.

Dist. inter jus accusationis & delationis; & inter ipsum jus condemnationis, & executionis sententiæ. Illud erga immorigeros liberos omninò habent parentes, Deut. XXI, 20. non verò hoc.

Dist. inter jus vitæ & necis, & inter ejusdem juris exercitium. Non tam de exercitio, quàm de jure est quæstio.

Dist. inter animum requisitum in parentibus, & inter animum repertum in parentibus. 509 γη naturalis sæpe ab ira superatur.

Conclusio Negativa.

Prob. (I) Quia alia methodus parentibus præ-

scripta est. *Deut. XXI, 20.* Debebant deferre ad magistratum, si erant immorigeri.

(2) Prohibetur omnis crudelitas. *Eph. VI, 4. Prov. XIX, 18.*

(3) Foret species vindictæ privatæ, quæ omnis prohibita.

(4) Potestas patria suâ naturâ debet esse ordinata ad bonum liberorum procreandum, non ad malum aut interitum.

Ἀντίθ.

Gentilium, qui hanc potestatem sibi arrogabant. *Ex recentioribus* pro hoc jure disputat *Bodin*, l. 1. de *Rep. c. 4.* *Albericus Gentilis*, l. 4. de *Nuptiis*, c. 1.

Quæstio.

An potestas patria ad vitæ genus liberorum ita se extendat, ut invitis parentibus monasterium ingredi, & cœlibatum vovere liberis non liceat; an verò iidem, prætextu religionis, parentum potestati se possint subducere?

Aliud est, si parentes sunt idololatæ, aliud, si sunt fideles & Christiani.

Aliud est, an possint liberi, invitis parentibus, religionem Christianam amplecti? aliud verò, an possint amplecti religionem ordinis monastici? Ibi valet illud *Petrinum*, *Act. V, 29.* & *Hieronym.* ep. 10. ad *Furiam*: *Honora Patrem, sed si te à vero Patre non separat.*

Di-

Distingv. Pontificii inter liberos, qui nondum venerunt ad annos pubertatis, & qui eos jam transgressi sunt. De posterioribus dicunt se agere.

Bellarminus verò annum pubertatis pro masculis definit 14. pro fæmellis 12.

Nos quidem non negamus, potestatem patriam suos secundum ætatem liberorum habere gradus: sed negamus, quòd accedente pubertate, planè aboleatur potestas patria. Antecedens patet, quia maxima potestas parentum in liberos est, quando destituuntur plenò usu rationis, tunc omnes actiones liberorum sunt sub potestate parentum: quando pervenerunt ad perfectum usum rationis, potestas parentum in iis versatur, quæ ad communem statum familiæ pertinent. Consequens constat. Quanquam ex parentum consensu jam sunt in propria potestate, non tamen cessat debitum gratitudinis & amoris filialis.

Distingv. Bellarm. inter parentes extremè pauperes, & qui sunt lautioris conditionis. Ibi non suadet, ut liberi invitis parentibus ingrediantur monasterium, sed ut laborent, quò pauperes parentes possint sustentari: hîc verò concedit.

Nos dicimus, quod utrinque liberi peccent, quamvis gravius priores.

Conclusio est affirmativa.

Probat hanc fundamentum potestatis parentum, quod est perpetuum. Potestas patria est jus, quod parens acquirit in liberos ratione gener-

nera-

nerationis, & educationis. Sicuti ergò generatio & educatio non potest deleri: ita nec jus, quod hinc oritur.

(2) *Matth. XV, 4.* Christus in Judæis talem opinionem rejicit.

(3) Paulus mandat, ut liberi habeant rationem parentum, *1. Tim. V, 4.*

(4) In lege Dei prohibetur votum nondum emancipatorum, *Num. XXX, 3. seq.* multò magis, quod directè evertit jus parentum.

(5) Qui vovet rem alienam, committit furtum. Atqui hoc faciunt liberi, quando vovent, se velle certum vitæ genus sequi invitis parentibus. E.

(6) *Bellarmini confessio.* Dicit, quòd disertè hoc Scriptura S. non habeat, esse tamen valdè congruum.

² *ΑΥΤΙΘΕΤΙΣ.*

Judæorum, qui prætectu pietatis liberos subtrahebant parentibus, *Matth. XV, 4. 5.* Vid. *Scaliger. de tribus hæresibus, c. 9.*

Pontificii idem tradunt, præeunte *Thoma*, in *sec. sec. quæst. 88. art. 9.* suoque exemplo docuit, quando invitâ matre, ordinem Dominicanorum assumpsit. *Bellarmin. lib. 2. de Monach. cap. 36.* Vid. *Concil. Trid. Sess. 25.* ubi ea inobedientia stabilitur.

Quæstio.

An potestas patria ad genus vitæ liberorum,
ita

ita se extendat, ut invitis parentibus matrimonium inire, liberis non liceat?

Dist. *inter regulam generalem, & speciales casus circa eandem.* Generalis regula est: *sine parentum consensu matrimonium ratum non est:* Potest autem fieri *in specialibus casibus*, ut ob certas circumstantias svaderi non possit parentibus, ut hâc regulâ utantur.

Dist. *inter jus parentum, & inter juris exercitium.* — *Illud semper maneat salvum; hoc nonnunquam parentibus dissvadetur, ad evitandum majus malum.* Ita jure suo non est usus Isaac, dum conjugium Esavi cum Hethitis toleravit, *Gen. XXVI, 34.*

Dist. *inter parentes mente captos, & sanos; inter parentes (liberos) præsentes; & procul in captivitatem abductos.* Rectè Albericus Gentilis, *consensum*, inquit, *Patris esse habendum, si Pater babeatur ipse*, hoc est, si vivit, si mente sanus, si domi est. Nam furiosi & mente capti judicantur non superesse. Quod tamen dicitur de captivis parentibus, non absolutè est intelligendum. Nam de jure civili triennii requiritur tempus, ut Patris reditus expectetur; eò absolutò verò conceditur demum. Nos judicamus rem esse dijudicandam è circumstantiis, &, si probabile sit, parentes non posse justas dissensûs causas allegare, licet sint præsentes, sponsalia inire licere.

Sermo hōc locō est *de parentibus non planè αἰσέγοις*, sed *qui σογῆν* habent. In priori casu magistratus succedit in locum parentum, & ita nil juvat parentum horum dissensus.

Quæritur hōc locō *non tantum de consensu explicito, seu expresso*, sed & *de implicito*, qui si modò sufficienter potest probari, quod tamen sæpe difficillimum, sufficit.

Consensus vi patriæ potestatis, non tam ad matrimonii complementum, quàm ad auspiciū, seu sponsalia ipsa, requiritur. Ibi enim obtinet illud; *quod semel placuit, postea displicere non potest.* Si consenserint in sponsalia; consentiant & in matrimonium parentes.

Non quæritur: *An consensus parentum necessarius sit necessitate morali tantum, ratione honestatis & decori; sed & necessitate legali, quæ est debiti & obligationis.*

Dist. inter libertatem absolutam seu indeterminatam; & limitatam seu restrictam. In conjugio *libertas* quidem locum habere debet, non verò *vaga licentia*. Liberum esse, & æquis legibus adstrictum esse, non sunt contraria. Summa est libertas justis legibus præstare obedientiam.

Conclusio est affirmativa.

Prob. (1) Generalitas præcepti de honorandis parentibus, *Exod. XX, 12. Deut. V, 16. Act. XV, 4. Col. III, 20.*

(2) Liberi naturaliter parentibus sunt obstricti.

eti. Juris autem naturæ est, se non ab eo avellere, cui sum obstrictus.

(3) Constitutio Dei, de rescindendo matrimonio, licet copula intervenerit carnalis, *Exod. XXII, 16.*

(4) Exempla, *Gen. XXI, 21. C. XXIV, 3. C. LI, 28.*

Ἀντίθ.

Pontificiorum, qui negant, patriam dispositionem pertinere ad conjugium. *Toletus Instit. sac. l. 5. c. 1. Potest, inquit, filius ducere uxorem, se dignam invitis parentibus, sine peccato mortali. Vid. Concil. Trid. Sess. XXIV. c. 1.*

Quæstio.

An honor & obedientia non minus Matri, quàm Patri à liberis exhiberi debeat?

Vocatur potestas patria non *titulò adequatò*, quasi ad solum patrem spectaret; sed *inadequatò*: nam & matri debetur.

Dist. *inter id, quod in foro civili est sine pœna, & quod in foro conscientiae est sine culpa.* In jure civili consensus maternus circa matrimonium liberorum negligitur.

Dist. *inter reverentiam gradualiter, & absolutè spectatam.* Si *priori modò*, plus reverentiae Patri, quàm Matri debetur; quia Pater prudentiâ præsumitur uxorem superare. *Absolutè* tamen neutri parentum debet denegari.

Dist.

Dist. *inter casum, quô mater seorsim à Patre sentit, & quô consentit cum eo.* In priori casu circumstantiæ omnes probè sunt ponderandæ, ut tandem colligatur, utra sententia præferenda sit. Ordinariè tamen pro opinione Patris decernitur, juxta Reg. Dei, *Gen. III, 16. 1. Cor. II, 16.* Extra ordinem tamen contingit, ut melior sit sententia mulieris; si scilicet Pater stultum Nabalem, mater verò sapientem Abigaëlem imitetur, de qua historia vid. *1. Sam. XXV, 18.*

Dist. *inter casum, quô mater abutitur suo jure, & tunc cessat obligatio liberorum: & quô non abutitur.* Conferatur omninò *Conradus Maurserus, 7 Ctus, de nupt. p. 349.* Fieri tamen hoc debet, non privatâ, sed publicâ magistratûs auctoritate.

Conclusio est affirmativa.

Probat (1) Legis universalitas. In lege utriusque parentis fit mentio, *Exod. XX, 12. Deut. V, 20.* Imò non absque singulari emphasi videtur factum, quòd *Lev. XIX, 3.* Mater præponatur Patri, ad significandam æqualem obligationem. *Conf. Eph. VI, 2.*

Exempla, ubi patria potestate usæ sunt matres. *Gen. XXI. Hagar, mater Ismaëlis, prospicit filio de conjuge. Gen. XXVII, 48. Rebecca deliberat cum Isaaco de conjuge Jacobi. Jud. XIV, 3. Simson in conjugio non tantum patris, sed & matris requirit consensum.*

Honor & reverentia liberorum erga parentes
fun-

fundatur *in generatione & educatione*. Jam principium generationis non solus Pater, sed & mater est. Ut igitur fundamentum honoris se habet indifferenter, ita & honor ipse utrique parentum debetur.

Est hoc juris naturæ, dum ipsi gentiles hoc observarunt. Vid. *Terent. Phorm. Act. IV. Sc. 5. Transito ad uxorem meam, hanc ut conveniat prius, quàm hinc abeat: dicat, eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat*. Vid. *Constit. Sax. von Ehe, Sachen, p. 110.* ubi idem affirmatur.

ἈΥΤΙΘΕΣΙΣ.

Juris civilis. Secundùm jus civile potestas patria non egreditur patris personam; Vid. *Instit. l. I. tit. XI. Cod. l. V. tit. IV. de Nuptiis. In conjunctione filiarum Patris expetetur arbitrium.*

Ego puto, hoc oriri exinde, quòd secundùm jus civile jus patriæ potestatis planè negetur esse juris naturæ, sed tantùm juris gentium. Unde dicunt, amplitudinem juris hujus vel posse extendi, vel minus. Prius patet ex *Instit. l. I. tit. IX. de patria potestate.*

Quæstio.

An, & quomodo Parentes causas dissensus sui circa matrimonium liberorum reddere teneantur?

Vel quæritur *de matrimonio inchoato seu de Sponsalibus: vel de consummato benedictione sa-*

M

cerdo-

cerdotali, aut copulâ carnali. In posteriori casu causæ dissensûs non desiderantur.

Sponsalia sunt vel absolutè & categoricè concepta, vel conditionatè, si parentes consenserint. In priori casu nihil aliud tenentur parentes allegare, quàm sui neglectum & despectum, qui est per se illicitus. In posteriori casu sponsalia non sunt propriè talia, quamdiu conditio non impletur. In tali autem casu rationem dissensûs dare debent parentes, non liberis quidem, sed magistratui.

Causæ autem non frivola debent allegari, ut paupertas alterius partis, defectus nobilitatis; sed justæ, E. g. vita inhonesta, jurgia probabiliter futura, delicta, dolus commissus.

Conclusio affirm.

Prob. (1) Quia patria potestas non in atrocitate, sed in æquitate & pietate consistere debet.

(2) Specialiter ex *Eph. VI, 4.* ubi restringitur patria potestas. *Col. III, 21.*

(3) Incommodum. Possent semper conjugia liberorum impediri.

(4) Subjacent parentes magistratui. E. ab eo possunt adigi, ut causas dissensûs proferant.

Ἀντίθεσις.

Moralistar. Pontificior. qui hanc quæstionem inutilem vocant & monstrosam, cum doceant, ne quidem requiri parentum consensum.

DISPUTATIO XV.

Resp.

DN. IO. GODOFREDO BLECCIO, Sed. Pom.

Opponentib.

DN. IOH. LVDOV. WÜRFFEL, Gryph. Pom.

DN. PHILIP. CHRISTIANO CRAZIO, Bolten-
hagâ-Gryphiswaldens.*Quæstio.**An Magistratus sit ordo divinitus institu-
tus, & à Deo ipso approbatus?**Dist. inter magistratûs dignitatem, & Tyranni-
cam pravitatem. Illa Deum habet autorem; hæc
à diabolo est.**Dist. inter regimen ipsum politicum, cuius au-
tor solus Deus; & inter ejus determinationem
ad certam formam, vel Monarchicam, vel Aristo-
craticam, vel Democraticam. Hæc est juris
gentium.**Dist. inter usum, & abusum Magistratus. Ille à
bono, hic à malo est.**Dist. inter Dominum absolue summum, quod
soli Deo competit, & in suo genere tale, quod
Magistratui. Regit Deus ipse mundum non im-
mediate, sed mediante Magistratu.**Potestati Magistratûs non opponitur Chri-
stiana libertas, sed vaga & effrenis licentia.**Non tantum permittit Deus magistratum;
sicuti peccatum; sed & ordinat.*

Conclusio affirm.

Prob. (1) *Gen. IX, 6.* ubi gladio armatur Magistratus adversus homicidas. *Deut. XVI, 18.*

(2) Oleo sacro ungendus erat, *1. Sam. X, 1. C. XVI, 13.*

(3) Illi qui magistratum gerunt, divinum munus gerere dicuntur, *Deut. I, 17. 1. Par. XIX, 6.*

(4) Deus ipse sibi tribuit regnorum translationem, *Dan. II, 20.*

(5) Potestas Pilato coelitus erat data, *Johan. XIX, 11.*

(6) Imprimis observandus locus, *Rom. XIII, 1.*

(7) Deus injurias magistratui illatas, severè vindicat, *1. Sam. VIII, 7.* Conf. omninò *B. Luther. Tom. 2. Witteb. Germ.*

*Ἀντίθεσις.**Manichæorum & Donatistarum.*

Jam tempore Apostolorum Magistratûs contemtores fuerunt, de quibus Petrus *2. Epist. II, 10.*

Socinianorum, qui non quidem simpliciter negant, Magistratum à DEO esse, tamen jus gladii, & bellum gerendi, aliaque Majestatis jura ipsi derogant.

Pontificiorum, quando Pontificem extollunt supra omnes Reges: & Clericos eximunt è numero subditorum. Quando vitam Monasticam præferunt exercitio potestatis, & eam ideò regibus

gibus commendant. Quando negant curam religionis ad Magistratum pertinere.

Chiliastarum, qui fingunt tempus, quò omnis Magistratus debeat aboleri.

Quæstio.

An regimen politicum etiam in statu innocentie locum habuisset?

Non quidem *regimen despoticum*, hoc est, servitus, sed *patrium*, hoc est, subjectio, qualis liberorum est erga parentes, fuisset; subjectio filialis, non servilis. Submissio fuisset spontanea, non verò servitus coacta. Regimen conjunctum fuisset, non cum libidine dominandi; sed constitisset in animo consulendi.

Conclusio affirmatur.

Prob. (1) Homo est animal sociale, quod in societatibus suas delitias quærit; societas laudabilis sine ordine esse nequit.

(2) Inter Angelos est ordo. E. & inter homines.

(3) E lege naturæ Eva noverat se Adamo subjectam esse.

Ἀντίθ.

Augustini l. 19. de civ. Dei c. 15. quem sequuntur interpretes Pontificii. Lib. 1. Mosis.

Quæstio.

An & Ethnicus Magistratus à Deo sit, nec non impius, hereticus, & tyrannicè cum subditis suis agens?

Quidam Reges dantur à DEO *ad utilitatem*, *subditorum* & *conservationem justitiæ* : alii *ad pœnam*, *timorem* & *incredationem*. Quæritur de his.

Dist. *inter ipsam potestatem* ; & *personam, quæ potestatem in se suscepit*, illa à DEO est,

Aliud est, quando quæritur : *An impius Magistratus liberè eligendus sit ? & an electus, vel hereditatis jure succedens pro legitimo sit habendus ?* prius negatur, Conf. *Deut. XVII, 15.*

Dist. *inter Tyrannum titulò seu occupatione* ; & *exercitiò seu administratione talem*. Ille est à Deo permittente ; contra eum, uti adversus morbum, licitè remedia adhibentur : *hic* est à Deo disponente.

Quando ejusmodi Magistratus insidias struit rei familiarì, tolerandum est, nequaquam verò, quando aliquid legi divinæ contrarium præcipit, *Act. V, 29.*

Conclusio affirmatur.

Prob. (1) Generalitas dictorum, *Rom. XIII, 1.*
1. Pet. II, 13.

(2) Ipse Deus sæpe impios Reges constituit. Jerobeam, *1. Reg. II, 37.* Moabitarum Tyrann. *Jud. III, 8. c. IV, 2.* Nabuchodonos. *Jer. XXV, 9. 1. Reg. XIX, 15.* Hasäel, *2. Reg. VIII, 13.* Pilatum, *Job. XIX, 11.*

(3) Servi obedire debent, juxta *Petr. 1. ep. II, 18.* non tantum Dominis *ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσι*, sed τοῖς σκολιοῖς.

Ἀντίθ.

Ἀντὶθεσις.

Anabaptistarum.

Pontificiorum, qui, quando Rex videtur in hæresin labi, subditos ab omni obedientia absolvunt.

Quæstio.

An, & quomodo cura religionis ad Magistratum Politicum pertineat?

Sermo est de *Magistratu Christiano*, non verò *infideli*. Magistratus *formaliter* hōc locō consideratur; *materialiter* ad cætera Ecclesiæ membra pertinet. *Temeraria alienæ vocationis usurpatio* improbat: *legitima verò partium officii sibi demandati laudatur administratio*.

Uusus ab *abusu* discernatur. *Uusus* consistit in eo, ut operam det, quò religio sincerè conserveatur, & digni ad munera sacra admittantur, iisque justō tempore salaria solvantur, &c. *Abusum* exempla vide 2. Sam. VI, 6. 1. Paral. XIII, 10. 2. Reg. XV, 5. 2. Par. XXVI, 18.

Substantia Religionis, quæ consistit in expositione dogmatum fidei, ac sacramentorum administratione, à magistratu præscribi, mutarique nequit; *circa circumstantias*, videlicet personas, locum, tempus, modum administrandi &c. Magistratui suum jus asserimus.

Administratio cultûs divini ad ministrum Ecclesiæ, *externa verò dispositio* ad magistratum quoque pertinet.

Potestas Ecclesiastica interna ad ministros ejus:

externa ad magistratum refertur. Unde Constantinus M. ad Sacerdotes: *Vos estis Episcopi in Ecclesia, ego extra Ecclesiam Episcopus sum à Deo constitutus.* Vid, omninò *Vedelius de Episcopatu Constantini M.*

Ecclesiæ ipsi, seu in Ecclesia imperare non licet: circa Ecclesiam non illicitum est imperium; hoc est, licet præscribere ministris Ecclesiæ ea, quæ ad florem Ecclesiæ conducunt.

Non exercet magistratus potestatem circa res sacras *more spirituali; sed seculari.*

Magistratus circa res sacras non tantum habet *potestatem executionis; sed & jurisdictionis.*

Conclusio affirmatur.

Prob, (1) Magistratus in id incumbat, quò sub ejus imperio subditi quietam vitam degant, *1. Tim. II, 2.*

(2) Mandatum Dei, *Deut. XVII, 18. Jos. I, 7. 2. Reg. II, 11. 12. Es. XLIX, 23.*

(3) Dicuntur Elohim, *Exod. XXII, 6. Psal. LXXXII, 1.* Pastores, *Es. XLIV, 28, Jerem. XLIX, 19.*

(4) Exempla Mosis, *Deut. XXXIII, 5. C. XX.* Davidis, *2. Sam. VI, 12.* Assæ, *1. Reg. XV, 12.* Josaphati, *1. Par. XVII, 6, 7.* Constantini M. Theodosiorum,

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum communiter, qui Laicis, quò nomine & Magistratum includunt, omnem religionis curam derogant.

Cal-

Calvinianorum, Triglandii, Gisberti Voëtii.
Oppugnant hi scriptum *Vedelii de Episcopat.*
Constantini M.

Quackerorum, in Colloquio cum Ministris
Hamburgensibus.

Quæstio.

An Magistratus politicus dici debeat sum-
mun Ecclesiæ caput, in cujus potestate sit,
quicquid ad Ecclesiam spectat, & Ministri
Ecclesiæ etiam in officio proprio, pro
ministris Magistratûs haberi
debeant?

Ufus in præced. quæst. probatur: abusus hic
culpatur.

Potestas ordinis manet penes ministerium Ec-
clesiasticum: jurisdictionis simpliciter magistra-
tui non denegatur.

Jurisdictio secularis non est controversa: sed
spiritualis.

Spiritualis autem dicitur vel ab Objecto, quòd
exerceatur circa spiritualia: vel à modo seu for-
ma agendi, quòd spirituali modò exerceatur.
Priori, non posteriori sensu jurisdictionis spiritualis
Magistratui attribui potest.

Si potestas exercetur secundum æquitatem,
quæ addiscenda est è legibus Spiritûs S., com-
mendatur; sin verò secundum jus fictitium &
imaginarium, reprehenditur.

Casus Ecclesiastici merè spirituales, ut sunt, ab-

solutio à peccatis, clavis solvens, & ligans; ad Magistratum non pertinent; si verò simul tranquillitatem Reip. spectant, Magistratus non eximitur. Talis casus erat *seditio Münzeri superiori seculò Ao. 1525.* Ecclesiasticæ tamen personæ hîc simul in consilium adhibendæ sunt.

Conclusio neg.

(1) Solus Christus est Ecclesiæ caput: & iudex Spiritus S. qui per Scripturam loquitur.

(2) *2. Par. XXVI, 16.* Ufia leprâ punitur à DEO, cum adolere vellet.

(3) Ministri Ecclesiæ dicuntur *οἰκονομοὶ μυστηρίων Θεοῦ*, 1. Cor. IV, 1.

Ἀντίθ.

Controversia orta est occasione *Henr. VIII. Angliæ Regis.* Hic, cum *Pontifex* divortium cum *Catharina* probare nollet, nuptias etiam secundas cum *Anna Bolenia* improbaret, Pontifici obedire detrectavit, sibi que tribuit titulum summi capitis Ecclesiæ. Vid. histor. apud *Thuanum & Sleidanum.*

Arminiani statuunt, ministros Ecclesiæ magistratûs decreta tantum debere approbare.

Quæstio.

An Magistratus potestatem habeat leges Ecclesiasticas seu religionem concernentes promulgandi?

Leges verbo Dei contrarias non debet promul-

mulgare, tunc enim obediendum Deo magis,
Act. V, 29.

Leges concernentes cultum Dei externum, ipse Deus exposuit: circa *externum exercitium* magistratus disponere potest.

Et *leges res Ecclesiasticas, & personas concernentes* potest promulgare.

Temeritas autem foret, si leges Ecclesiæ ferrentur, inconsultis plane Ecclesiæ ministris, qui tamen sunt œconomi mysteriorum Dei, *1. Cor. IV, 1.*

Conclusio affirm.

Prob. (1) exempla, Davidis, de arca reducenda, *1. Paral. XIII, 5.* Ipse distribuebat officia inter Levitas, *1. Par. XXIII, 6.* *2. Paral. XIX, 8.* Rex Nini-
vitarum indicebat jejunium solenne, *Jon. III, 7.*

(2) Generalis circa leges autoritas eis asseritur, *Rom. XIII, 1.*

Ἀντίθ.

Pontificiorum, qui promulgationem legum Ecclesiasticarum à magistratu susceptam pro illicita habent. *Bellarmin. de Laicis c. 17. de Pontif. Rom. l. 1. c. 7.*

Calvinianorum. *Gisb. Voëtius de Politia Eccles.* omnem *πομοθεσίαν* in sacris magistratui politico derogat; quem oppugnat *Colbius in tr.* cui titulus: *Papa Ultrajectinus.*

Quæstio.

*An Magistratui Politico plures religiones in
ditionibus suis tolerare liceat?*

Dist.

Dist. *inter conditionem Veteris, & Nov. Test.*
In Vet. Test. erat peculiaris constitutio de hæreticis occidendis, *Deut. XIII, 1.* *In Nov. Testam.* commendatur gladius spiritualis, *2. Cor. X, 4.* Ratio est, quia in V. Test. sacrum Ministerium tantum ad populum Judaicum restringebatur, *Psal. CXLVII, ult.* Periculum ergo erat, ne per plures hæreses idem excinderetur. In Nov. Testam. per totum orbem dispersum est.

Religiones plures non sunt introducenda; sed tamen jam introductæ toleranda; unitas enim religionis optanda potius, quam speranda est.

Nuda permissio hæreseos licita est; *nequaquam* tamen *cooperatio positiva* ad introductionem vel conservationem.

Non tam *hæresis*, quæ semper oppugnanda, quàm *hæretici* tolerantur.

Religionem hæreticam utique prosequi debemus odiô spirituali, *Pf. CXXXIX, 21.* non autem *odiô politicô, seu civili*, prosequendi sunt eam profitentes.

Si *Status Reip. pacatus* est, hæretici admittendi non sunt; alia ratio est, si *turbulentus*.

Si periculum adest, ne cum non admittuntur hæretici, Ecclesia quoque orthodoxa evertatur, præstat *aliquam*, quàm *nullam* habere Ecclesiam.

Periculum autem tale sit, quod nullâ humanâ prudentiâ, nullôque labore, averti potest, nisi

nisi folius Dei miraculô; de quo hodie magistratus non potest esse certus.

Dist. inter potestatem magistratûs penitus liberam, & quodammodo restrictam per leges imperii fundamentales, pacta, reversalia; si partem potestatis imperii proceres sibi reservant, si non sunt meri subditi, &c. ibi anniti debet magistratus, ut una & vera floreat Religio: in hoc statu non procedit.

Conclusio affirm.

Prob. (1) quia æquitas naturalis postulat, ut in casibus explicatis *αὐτονομία* in religionis negotio concedamus.

(2) *Matth. XXIII, 25. 1. Cor. II, 19.*

(3) Necessitatis privilegium.

Ἀντίθ.

Pontificiorum, qui solam Romanam religionem toleratam volunt. Bellarm. de Laic. c. 18. Lips. l. 4. Polit. c. 2.

Calvinianorum. Pareus, in C. 13. Rom.

Quæstio.

*An salvâ conscientia Magistratui Christiano in Transactione Passaviensi, Comitibus Augustanis Ao. 1555. & Pacificatione Os-
nabrugensi, liberum exercitium plu-
rium religionum concedere
licuerit?*

*Non negamus, Pontificios vi metusque com-
pul-*

pulsos, id cum Evangelicis transegisse; subsecuta tamen confirmatio *libera* fuit.

Transactio religiosa dicitur, non quòd circa religionem immediatè versetur: Religio enim sub transactionem humanam cadere nequit, sed est juris divini; sed quòd versetur circa jus religionis, est enim dignitas magistratui annexa.

Qui abutuntur hâc religionis pace, ex quacunque parte sint, reddent Deo & conscientiae rationem.

Pax religiosa, quæ in Romano Imperio viget, non excludit spirituales contradictionem. Conceditur orthodoxis errores perstringere, eosque detegere.

Dist. Pontificii *inter transactionem perpetuam, & temporariam*. Hanc intelligunt tantum. Verum si transigere cum hæreticis esset intrinsecè malum; nullò momentò esset licita transactio.

Conclusio affirm.

Quia toleratæ sunt religiones diversæ in Palestina, quando fœdera inierant Reges Judæ cum Regibus Israëlitis.

Quia Pontificii Imperatores suæ religioni addictos, & autores hujus Transactionis, Carolum V. Ferdinandum I. Ferdinandum III. debent damnare.

Quia in alterius regione velle de religione disponere, est mittere falcem in alienam messem.

ART. 9.

Pontificiorum. Schererus asserit, Carolum V.

&

& *Ferdinandum I.* ob Pacificationem Passavien-
sem adhuc hodie luere poenas in Purgatorio.

Vide prolixè *Dillingenses de pace religiosa.*

Constitutâ Pace Osnabrugensi Innocentius
X. Papa scriptum edidit, hōc titulō: Declaratio
nullitatis articulorum pacis Germaniæ; ubi as-
ferit, *sibi administrationem Ecclesiæ esse concedi-
tam.*

Quæstio.

*An Magistratus orthodoxus fidem hæreticis
datam servare teneatur?*

Aliud est, *an fides hæreticis sit danda? & an
fides data sit servanda?* prius negatur, quia peri-
culo non caret: posterius affirm.

*Vel autem res adhuc est integra cum hæreticis;
vel non. Si prius, non potest dari hæreticis fides:
Sin posterius, accedente obligatione, fides data
servetur.*

*Fides data debet respicere hæresin non promo-
vendam, sed tolerandam: in nullo enim casu
cooperari in hæresin licet.*

*Tolerantia non debet excludere censuram Ec-
clesiasticam, quæ pertinet ad officium elencti-
cum Spiritûs S. sed pœnam civilem.*

*Hæretici alii sunt seditiosi: alii non. Illi, quo-
niam non fidem servant ipsi, non iis quoque fi-
des servanda est: hi verò suo loco relinquan-
tur.*

*Pontificii non volunt videri, ac si suadeant, ut
hære-*

hæreticis data fides absolute rescindatur ; sed tantum eam rescissionem esse absolute intelligendam, si Concilium aut Papa fidem datam nolit servari. Verum est impostura ; Concilium enim Pontificium & Papa nunquam volunt, ut servetur fides hæreticis. Illa conditio est determinatæ veritatis.

Conclusio affirm.

(1) Quia pacta servare est juris naturæ. Licet ergo hæretici sint pessimi, erroresque blasphemii, non tamen desinunt esse homines, & ita jus naturæ ad eos pertinet.

(2) Hujusmodi foedifragium nunquam Deo placet. Fidem dederant Israelitæ Gibeonitis, qui erant infideles ; quando hanc fregit Saul, fame punivit Deus populum. 2. Sam. XXI, 1. 2. Zedekia dedit fidem Nabuchod. cum eam fregit, punitus est à Deo, Ezech. XVII, 19.

(3) Ipsi Pontificii servant Judæis pacta, qui tamen peiores sunt hæreticis.

ΑΥΤΙΣΤΕΙΣ.

Pontificii de calumnia conqueruntur, quasi ipsis falso hæc sententia affingatur. Becan. Man. l. 5. c. 15.

Idem in peculiari tr. Vitus Erbermann. in Irenico. c. 12. Verum contrarium probant tum scripta publica ; Contr. Brunus de Hæreticis l. 3. per tot. disputat. contra obligationem fidei datæ hæreticis ; Dillingenses c. 5. de pace relig. quæst. 29. tum Exempla. In Bulla Coenæ Dominicæ quotannis

annis absolvuntur subditi à debito fidelitatis erga Magistratum hæreticum. *Hussi & Hieron. Pragensis*, qui hoc tristi casu experti sunt. Tum restrictiones, quas adhibent: *Becanus* dicto loco ait: fidem datam esse servandam; si modò fides data sit de re licita, p. 490. Jam verò communis Pontificiorum opinio est, non esse rem licitam, si hæreticis servetur fides.

Quæstio.

An, & quomodo Magistratui reformare religionem, vel in ea mutare quicquam liceat?

De Reformatione Religionis quæritur vel idealiter in abstracto; vel exemplariter in concreto. Priori modò hoc jus Magistratui asseritur: posteriori modò, an scilicet Reformatio secundum hîc & nunc se rectè habeat? ex circumstantiis dijudicetur.

Vel igitur Magistratus fidem civibus per leges fundamentales adstrinxit, & promisit, se nil in religione mutaturum esse; aut illud Magistratus non fecit. In priori casu standum est promissis; in posteriori, si absolutam habet potestatem, licet ei eam religionem introducere, quam veram esse in conscientia est persuasus.

Si verò conscientia est erronea, agit quidem Magistratus impiè, ut hæreticus; non tamen illicitè, ut Magistratus. Ad jura enim Majestatis pertinet jus constituendi religionem.

Consulimus *non Subditis*, sed *Magistratui*; legem præscribimus *non parendi*, sed *imperandi*. Si enim conscientia erronea Magistratus est, non debent parere subditi.

Dist. *inter fidem*, & *inter publicum fidei doctrinam proponendi munus*. Illa non est res politica, nec convenit homini, quatenus ad politicam societatem est ordinatus; sed quatenus est Reipubl. coelestis civis, consequitur: non est humanæ potestatis, quicquam in fide mutare; novos fidei articulos ne quidem summus Magistratus condere potest. *In hoc* Magistratus potest disponere.

Hujusmodi tamen reformatio, non temerario, sed gravi judicio suscipitur, ut per preces imploretur Deus, uti sui Spiritûs S. gratia Magistratui adsit. Veram enim religionem cognoscere, non est inter *ἀδύνατα*, sed tamen inter difficilia ponitur.

Dum Reformationi operam dat Magistratus, non agit *διακονικῶς*, sed *ἀρχιτεκτονικῶς*. Habet se instar architecti, qui sub se habet, qui domum ædificent, illique *διακονικῶς* concurrunt.

Dum Reformationi operam dat Magistratus, non influit *immediatè* in salutem subditorum; sed *mediatè*, dum jubet, ut media pura proponantur subditis.

Reformationis media non debent esse *violenta*, sed *moderata*. Non imperatur, sed demonstra-
tur

tur religio. Alia possunt pro arbitrio imperare: solam religionem imperare nequeunt.

Non potest, vi sui juris, cogere Magistratus conscientias, ut quis credat, verum esse, quod pro falso habet. Potest tamen prohibere, ne conceptum suum erroneum in vulgus spargat, & Ecclesiæ scandalum præbeat.

Conclusio affirmatur.

Infert generalis cura religionis Magistratui demandata; cum religio non sit, quam aliquis judicat in conscientia falsam esse: Necesse igitur est, ut religio reformetur.

Apostoli monitum, 1. *Tim. II, 2. ut piè vivamus*: ubi religio hæretica, piè vivere nemo potest.

Exempla, *Assæ, 1. Reg. XV, 12. 2. Par. XIV, 3. Josaphati, 2. Paral. XVII. per totum. Josiæ, 2. Reg. XXIII. per totum. In Historia Ecclesiast. Constantini M. Theodosiorum.*

AVTID.

Pontificiorum, qui ad reformationem religionis violenta remedia adhibenda esse volunt, sicuti Inquisitio Hispanica id infert. Præprimis disputant contra Evangelicos: iis non licuisse Religionem reformare.

Calvinianorum in praxi, qui nolunt abrogari ea, quæ ipsi in Ecclesia male docent.

DISPUTATIO XVI.

Resp.

DN. PETRO Tigerstedt, Nob. Suec.

Opponentib.

DN. FRID. Kühn, Pasewalcens. Pom.

DN. MATTHÆO Wollitsch, Trepto-Pom.

Quæstio.

*An ullæ, & quænam Magistratûs Politici in
eligendis & vocandis Ministris
Ecclesiæ partes sint?*

Dist. inter Magistratum fidelem, & infidelem.

Hujus nullæ sunt partes in vocandis ministris Ecclesiæ. Hinc ab initio Novi Testamenti legimus, quòd Ministri verbi electi sint ab Apostolis & plebe, ex necessitate scilicet, quia Magistratus erat infidelis. Subditi sunt vel infideles, vel fideles. Si Subditi infideles, & Magistratus fidelis, nullam rationem Subditorum debet habere, sed iis invitis, tenetur dare Doctores, à quibus ducantur ad veram religionem. Ita Constantinus M. non expectabat infidelium consensum, quando certos Doctores dabat infidelibus. Ita, nisi in excessu peccassent, Hispani rectè in Americam ministros Ecclesiæ miserunt.

Si verò Magistratus est fidelis, & Subditi fideles, dist. inter hypothèses de jure vocandi Ministros Pontificiorum, Pseudo-Politicorum, & Evangelicorum. Isti nullas partes Magistratui concedunt: illi omnia Magistratui tribuunt: hi quædam tribuunt Magistratui.

Dist.

Dist. inter jus vocandi, & juris hujus exercitium. Illud est totius Ecclesiæ: de hoc verò quaeritur, quemadmodum illud commodè & ritè instituatur.

Tres sunt ordines in Ecclesia: Magistratus, Clerus, & Plebs. Singulis sunt certæ partes in vocatione ministrorum concedendæ. Non igitur inconsultis reliquis Ecclesiæ ordinibus solus Magistratus debet vocare ministros Ecclesiæ; sed tamen Magistratus vocat licitè, consultis reliquis ordinibus.

Non debet privato arbitrio agere Magistratus, sed secundum publicum totius Ecclesiæ consensum.

Adscribitur Magistratui directorium in vocatione, quod solent Moralistæ Jus Patronatus regium vocare, ut distinguatur à vulgari, quod in privatum cadere potest.

Vocandi tamen jus sibi tribuit, non exclusivè, sed inclusivè, inclusis reliquis ordinibus.

Vocatio ministrorum non unò absolvitur, actu, sed plures comprehendit. Ubi occurrit (1) Denominatio. (2) Exploratio facultatum in ministro. (3) Ordinatio ipsa. Ista est ejus, qui jus patronatus habet; illa est totius Ecclesiæ; hæc verò ministerio speciatim competit.

Conclusio I.

Magistratui partes debitæ seu omnes in vocandis Ecclesiæ Ministris non sunt dene-gandæ.

Quia aliàs cura religionis iis denegatur.

Ad Reip. beatitudinem multum faciunt, qui sacra tractant; illam vero omnibus modis promovere Magistratus tenetur.

Exempl. 1. *Paralip. XXIII, 6. C. XXIV, 3. C. XXV, 1.*

Consensus Pontificiorum. In Gallia regno, autoritate Regis, præficiuntur Ecclesiae Doctores. Rex Hispaniae jus habet Pastores eligendi per Siciliam. Hoc cum *To. II. Baronius* impugnasset, totus ille Tomus est in Hispania prohibitus.

Conclusio II.

Magistratui non competit jus, sine consensu totius Ecclesiae, Ministros verbi vocandi.

Probat hoc regula communis: *nulli invito Minister est obtrudendus.* Ministri Ecclesiae non sunt excludendi, quia eorum maxima cura est, ut verbum Dei purè propagetur, *Matth. XVI, 19. C. XVIII, 18. 2. Cor. IV, 2. Act. XX, 28.*

In Ecclesia primitiva totius coetus consensus requirebatur. *Act. I, 23. C. VI, 3.*

ΑΥΤΙΣ.

Pontificiorum, qui omne jus Magistratui in vocandis ministris Ecclesiae derogant.

Pseudo Politicorum, qui electionem & vocationem ministrorum Ecclesiae soli Magistratui politico tribuunt, secundum jus supereminens.

Quæ-

Quæstio.

An Magistratus Christianus Ministris Ecclesiæ de stipendiis prospicere, eosdemque honestè sustentare teneatur?

Dist. *inter stipendiorum usum, & abusum: inter id, quod fit per se, & per accidens.* Huc pertinet, quando tantum stipendii causâ oves pascunt.

Dist. *inter statum ordinarium;* sic debent stipendia dare. Si verò Ecclesia extremè pressa, parcere debent. Ita Paulus *Act. XX, 33. 1. Thess. II, 9.*

Adversarii distinguunt *inter ministros extremè pauperes:* sic eos ab Ecclesia sustentandos: sin minus, neutiquam.

Dist. *inter propriè sic dictum stipendium, & eleemosynam.* Quod Anabaptistæ Ministris dant, eleemosynas appellant.

Conclusio est affirmativa.

(1) Quia lex naturæ hoc postulat, ut pro labore detur merces.

(2) Ideo dicuntur Magistratus nutritii Ecclesiarum, quòd nutriant eos, qui Ecclesiæ ministerio inserviunt.

(3) *1. Cor. IX, 14.*

(4) Necessitate rei. Nisi enim Magistratus politicus prospiciat de sustentatione, negligentiores fiant necesse est.

ART. 9.

Anabaptistar. qui volunt, ut omnes, exemplò Pauli, gratis prædicent, & sibi industriâ propriâ victum quærant. vid. *Confess. Faakelio oppositam*, à pag. 238. ad 243. *Quackerorum*, qui idem statuunt.

Quæstio.

An & quomodo Magistratui Politico Ministri Ecclesiæ sint subiecti?

Triples potest dari *subiectio*: (1) Si spectentur Clerici quoad personas proprias in causis civilibus & criminalibus. Sic subijciuntur magistratui Politico. (2) Quod concernit facultates in pendendis tributis & sustinendis oneribus civilibus, & sic etiam subiecti sunt. (3) Subiectio attinet doctrinam ipsam, quoad hanc non sunt subiecti; hoc est: Politicus Magistratus nullum jus habet contra verbum Dei quicquam decernendi in religionis negotio.

Dist. *inter negotia merè spiritualia*; sic non sunt subiecti. Ita Ambrosius excommunicavit Theodosium: & quæ aliquo modo ad tranquillitatem Reip. pertinent; sic subiecti sunt.

Sunt subiecti non tantum quoad obligationem directivam, sed & quoad obligationem coactivam.

Concedunt priorem obligationem Pontificii; quòd nimirum propter conformitatem partium cum toto, &c. Clerici debeant esse subiecti.

Dist.

Dist. *inter potestatis hujus usum, & abusum* : hunc rejicimus.

Quod dictum de subjectione, valet de *jure communi*; *particularis exemptio* à nobis non improbat.

Dist. *inter id, quod fit de jure divino*, & sic est simpliciter necessarium; & *quod fit de jure humano*, ob peculiare privilegium.

Conclusio affirmativa.

(1) Omne membrum Reip. aut pertinet ad ordinem Magistratûs, aut ad ordinem subditorum. Ministri Ecclesiæ ad ordinem Magistratûs non possunt referri. E. referuntur ad ordinem subditorum.

(2) Expressè dicitur : *omnis anima potestatibus subdita sit*, Rom. XIII, 1. 2.

(3) Quòd subjectionem ipse Christus agnovit. *Matth. XXII, 21.*

(4) Sacerdotes in Veteri Testamento subiecti fuerunt Magistratui Politico, 1. *Reg. II, 26. 1. Par. XXIII, 1. seq. 2. Par. XXIX, 30. 31.*

In Novo Test. CHRISTVS seipsum, quatenus homo erat, non volebat exemptum à subjectione Magistratûs, *Matth. XVII, 27. Job. XIX, 11. Paulus*, dum ad jus Romanum provocat, se subiectum esse Imperatori agnovit. *Act. XXV.*

ΑΥΤΙΣ.

Pontificior. Bellarm. l. 1. de Cler. c. 28. Corn. à Lap. in 1. Pœ. II, 13. Idem ostendit praxis Pon-

tificiorum. *Paulus V.* habuit cum Rep. Veneta
lites propter exemptionem Clericorum à subje-
ctione Magistratûs.

Collegit scripta hac de re *Melch. Goldastus.*

Quæstio.

*An Magistratus Politicus personis Eccle-
siasticis certum forum constituere teneatur,
in quo & ex quo Jurisdictio Ecclesiastica
exerceatur, quod forum hodiè Con-
sistorii nomine venire
solet?*

Dist. inter exemptionem omnimodam Clerico-
rum à jurisdictione Magistratûs, & restrictam.
Illam negamus, contra Pontificios; hanc verò
propugnamus, contra Pseudo-Políticos.

Dist. inter forum commune pro omnibus Subdi-
tis sine discrimine; & singulare, seu privilegiatum.
Non debent ad forum commune trahi Ministri
Ecclesiæ.

Convenit, Magistratum curam religionis ita
habere, ut imperet Ministris non immediatè, sed
mediatè per personas in causis Ecclesiæ exercita-
tiores, quod dignitas ministerii poscit.

*Personæ, non, uti Pontificii volunt, ex uno or-
dine sint, sed è duplici, Ecclesiastico & seculari;
ne vel injuria fiat Ministerio Ecclesiastico, nec
dignitati seculari.*

*Forum dicitur Consistorium, sumtò vocabulò
non latius, sed strictè. In jure civili appellatur*

con-

consistorium *locus*, in quo consistunt, qui Principi sunt à consiliis, & salutaria ei consilia suppetant, seu bellum, seu pacem concernant. Hôc locô notat *locum*, ubi causæ Ecclesiæ dijudicantur.

Dist. *inter personas ipsas, & res ministeriales; seu actiones aliæ sunt reales, aliæ personales.*

Illæ concernunt vel *bona immobilia*, vel *mobilia*. Si *prius*, peculiare forum non postulant, sed considerantur tunc, ut membra sunt Reip. Quoad mobilia exemptio locum habet.

Actiones personales vel concernunt delicta, vel negotia alia. Illa sunt vel *majora*, vel *minora*. Hæc dicuntur, quæ minorem poenam post se trahunt, *multam arbitrariam, suspensionem*; de quibus rectè agitur in foro privilegiato; *illa*, quæ excipit poena capitalis, ad Magistratum merè civilem spectant.

Ἀντίθεσις.

(1) *Pontificiorum*, qui Magistratûs politici in ministros Ecclesiæ iudicium planè improbant. Unde suggillant modum agendi in Consistorio, quia & personæ seculares adsunt.

(2) *Pseudo-Policorum*, imprimis circa finem seculi superioris, qui voluerunt: oppidanum, imò paganum Magistratum posse Ecclesiasticas personas in forum publicum trahere.

Conclusio affirmatur.

(1) Quia Deus autor boni ordinis & honestæ disciplinæ. 1. Cor. XIV, 33. 40.

(2) Quòd

(2) Quòd Apostolus jubet 1. *Tim. V, 19. cum Presbyteris cautè agendum esse.*

(3) Quòd honor ministerii hoc postulet, ne contemptis verbi ministris, ipsum verbum Dei vilescat.

Quæstio.

*An, & quomodo Magistratus Ministrum Ecclesiæ ab officio suo remove-
re possit?*

Dist. inter remotionem ministri Ecclesiæ idealiter, & exemplariter. Priori modò non est simpliciter improbanda: posteriori sæpius erratur.

Dist. inter questionem, an facile instituenda sit remotio, & an difficulter quidem, ob graves tamen causas possit institui. Huc pertinet accurata causæ investigatio, & sedula legitimi processûs observatio.

Causa vel est *defectus facultatum in ministro Ecclesiæ*, quatenus non potest inservire Ecclesiæ; vel *defectus voluntatis*, quando opera ministerii negligit.

Alii ministri Ecclesiæ sunt dolosi, qui astutè agunt, pelle ovinâ induti, intus tamen sunt lupi, 1. *Cor. IV, 2. Eph. IV, 14.* Hi omnino removendi sunt. *Onerosi* ob crimina removentur. *Morosi*, qui levioribus nævis sunt obnoxii, non sunt protinus removendi.

Dist. inter id, quod fieri debet *de jure*, & quod *de facto*. *De jure* non debent ejici sine gravissima

fima

lima causa ; *de facto* sæpius ejiciuntur. *Matth.* X, 23.

Remotio fit vel autoritate privatâ, sic illicita, vel publicâ ; vel ab universa Ecclesia decernitur, vel à certis Ecclesiæ membris. Si ab universa, potest probari ; sin minus, gravè peccatur.

Ab universa Ecclesia.) Non collectivè spectata, ut & futores in hac re dicant sententiam, sed representativè, ut Consistoria repræsentant.

Conclusio I.

Ecclesia, eademque tota, vel ob hæreticæ dogmata, vel ob flagitia Ministrum Ecclesiæ ab officio removeere potest.

Prob. 1. *Sam.* II, 28. *Os.* IV, 6. *Gal.* I, 8. *Gal.* V, 12. *Epist.* II. *Job.* v. 10.

Conclusio II.

In remotione Ministri Ecclesiæ singulari opus est prudentiâ, nec facilè eadem debet institui.

Postulat hoc muneris dignitas, quod gerunt. *1. Tim.* V, 19.

Ἀντίθεσις.

Pontificior. qui uti ministrum Ecclesiæ constituendi, ita & removendi potestatem solis Clericis tribuunt.

Pseudo Politicorum, qui pro lubitu putant, Magistratum etiam inferiorem (Oppidanum & Paganum) posse Ecclesiæ Ministros ab officio removeere.

Quæ-

Quæstio.

An Magistratus Politicus Concilia indicendi potestatem habeat?

De jure quæritur, quid olim & hodie fieri debeat; *in factis* anomalix occurrunt.

Dist. inter Magistratum fidelem & orthodoxum, & infidelem ac heterodoxum. Jus convocandi Synodum *uterque* habet: *ab hoc* tamen Concilium in salutem Ecclesiæ orthodoxæ convocandum expectari nequit.

Dist. inter Convocationem Concilii imperativam, & precariam. Quando Magistratus est infidelis, possunt quidem nihilominus indici concilia, sed ea precaria sunt, qualia fuerunt ante tempora Constantini M. cum Tyranni dominium adhuc haberent.

Dist. inter casum necessitatis, & statum libertatis. Ibi concedimus, quod etiam à subditis indictiones Concilii fieri possint, si scilicet Magistratus non ampliationem, sed interitum Ecclesiæ quærit: Hic verò potestas est penes solum Magistratum.

Dist. inter Concilia universalis, & particularia. Illa convocandi Imperium Romanum habet; quamvis actualis convocatio hodie est moraliter impossibilis; vix enim Turcarum Tyrannus Græciæ Doctores dimitteret, nec principes hoc statu permetterent, ut ex omnibus partibus mundi Doctores convolarent.

Quoad

Quoad Concilia particularia dist. inter Magistratum, qui habet jura Episcopalia, & qui non habet. Ille potest tale Concilium convocare, hic verò neutiquam.

Conclusio affirm.

Probant (1) Generalis cura religionis Magistratui commendata, quò & pertinet indictio Conciliorum.

(2) Exempla. Davidis, 1. Par. XIII, 1. seq. C. XXIII, 1. seq. Salomonis, 1. Reg. VIII. Ezechia, 2. Par. XXIX, 4. Josia, 2. Reg. XXIII, 1. Herodis, qui advenientibus Magis Concilium indicit, *Matth. II.* Ita Constantin. M. indixit *Concilium Nicenum*; Theodosius Senior *Constantinopolit.* Theodosius Junior *Ephesinum*; Martianus *Chalcedonense.*

(3) Ipse Imperator in Comitibus Ratisp. Ao. 1532. sibi competere hanc potestatem docet sub titulo de Conciliis, §. und so ferner &c.

ΑΥΤΙΣ.

Pontificiorum, qui soli Pontifici Romano convocationem Concilii competere gannire solent, habentque pro sacrilegio, si Magistratus Politicus sibi hoc jus sumat. *Bellarmin. l. 1. de Conciliis, cap. 12.*

Quaestio.

An cura bonorum Ecclesiasticorum eorundemque dispensatio ad Magistratum Politicum pertineat?

Dist.

Dist. *inter bona Ecclesiae interna, & externa. Illa* per Evangelii praedicationem poenitentibus distribuuntur; *haec* verò pertinent ad Magistratum, quibus sustentantur Ministri & pauperes.

Bona Ecclesiastica dicuntur vel *proprie talia*, vel *improprie*. *Illae* sunt, quae immediate in usum Ecclesiae sunt ordinata: *haec*, quae inter Ecclesiastica recensentur, utut proprie in bonum Ministrorum non cadant; quò spectant plurima bona, quae Canonicis Collegiis, & otiosis Monachis fuerunt destinata. De utrisque dispensare Magistratus potest, sed dissimili ratione. In his, non verò illis liberam habet dispensandi potestatem.

Dist. *inter Magistratum fidelem, & infidelem*. De illo sermo est. Quando tempore primitivae Ecclesiae Magistratus erat infidelis, mirum non est, quòd per suos Diaconos bona Ecclesiastica dispensarit Ecclesia. Vid. *Act. VI, 3*.

Etsi verò hoc *exercitium juris* saepe sit *illegitimum*, *jus ipsum* tamen *legitimum* manet.

Dispensatio vel *salvum relinquit*, vel *invertit* scopum principalem bonorum Ecclesiasticorum. Si cedunt bona haec in Ecclesiae utilitatem, dispensatio manet legitima. E. g. quando Evangelici Principes Monasteriorum bona in usum Academiarum & Scholarum vertunt. Invertitur scopus, si bona Ecclesiae ad profanos adhibentur usus.

Dist. *inter casum necessitatis, & libertatis statum*.

tum. Ibi potest Magistratus pro bonis Ecclesiasticis, & mediantibus iis, militem alere. Nisi enim Respubl. salva sit, Ecclesia florere nequit. Ecclesia enim in Rep. est, non Respubl. in Ecclesia. Ita Ezechias bonis Ecclesiæ utitur ad defendendam Rempubl. 2. Reg. XVIII.

Conclusio affirm.

Prob. (1) Cura Religionis Magistratui demandata.

(2) Magistratus sit nutritius Ecclesiæ. Hoc officium sustinere nequit; nisi potestatem dispensandi bona Ecclesiæ habeat.

(3) Exempla. Ezechia, 2. Reg. XVIII, 15. Asa, 1. Reg. XV, 15. Josia, 2. Reg. XXII, 4.

(4) Autor Concilii Chalcedonens. can. 26. prohibet, ne Episcopi ipsi dispensent Bona Ecclesiastica.

Ἀντίθ.

Pontificiorum, qui soli Ecclesiæ, & Pontif. Romano hoc jus adscribunt.

DISPUTATIO XVII.

Resp.

DN. FRID. Rühn, Pasewalcktcens. Pom.

Opponentib.

DN. MATTHIA Bollitsch, Trepto-Pom.

DN. PETRO Zigerstedt, Nob. Suec.

Quæstio.

An, & quò jure bona Ecclesiastica Protestan-

*stantibus Principibus in Pacificationibus
cum Romano Catholicis ad dispensa-
tionem liberam potuerint
concedi?*

Dist. inter quæstiones: *An bona Ecclesiastica alienare ab Ecclesia Catholica liceat? & an liceat eadem alienare ab Ecclesiasticis certæ professionis.* Posterius affirm.

Non quæritur: *Annon hi, qui bona Ecclesiastica injustis titulis occupant, graviter peccent?* quod certum est; sed quæritur: *An cum iis, qui jam occupârunt bona, transigere liceat?* Non ergo accusandus est Imperator; non enim approbavit bonorum Ecclesiasticorum alienationem (*κατ' ἀνθρώπων* disputando,) sed cum possessoribus, re non amplius integrâ, transegit.

Dispensatio libera dicitur, non quasi promiscuè bonis Ecclesiasticis abuti liceat ad luxum; sed libera dicitur à *Dominio & Imperio superioris*, h. e. ab examine Pontificis Romani, quod olim cum Principibus, bonorum Ecclesiasticorum gratiâ, quomodo illa dispensârint, instituit.

Dist. inter *Bona seu Jura Ecclesiastica majora, seu immediata, & minora, seu mediata.* Hæc etiam ante Transactionem Passaviensem Principes Protestantes habebant: *de illis* ergò potissimum quæritur, qualia sunt Episcopatus, Archiepiscopatus, &c.

Con-

Conclusio.

Jure optimò Bona Ecclesiastica potuerunt Protestantibus Principibus à Catholicis concedi, ad dispensationem liberam.

Magistratus habet jus in omnia subditorum bona; E. etiam habet jus in bona Ecclesiastica suæ ditionis.

Ipsimet Pontificii concedunt, de occupatis bonis Ecclesiasticis posse transigi. Vid. *Tuscbus, 3tus concl. 274. n. 76.*

Quando Protestantibus Principibus bona concessa sunt, res amplius non fuit integra: nolente Imperatore, tamen retinuisent.

Probat hoc *Papæ Exemplum*, qui bona Ecclesiastica sæpe Principibus secularibus concessit, v. g. regnum Siciliae Carolo Regi.

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum, Jesuitarum.

Innocentius X. pacem Passaviensem indignè tulit. *Ernestus de Eusebiis* (personatus Pontificius,) classicum cecinit adversus Protestantes, ob bona Ecclesiastica injustè iis concessa.

Quæstio.

An Magistratui leges de negotiis civilibus promulgare liceat, & quomodo illæ Subditos obligent?

Dist. inter leges ordinatas ad bonum spirituale, & temporale. De illis actum hætenus est, per-

tinent enim ad curam religionis; *de his* hîc loci quærimus.

Leges illæ sunt vel *de rebus licitis*, vel *illicitis*: si *de his*, Deo magis obsequendum, quàm hominibus. *Act. V, 19.*

Leges de Rebus licitis vel *æquæ* sunt, vel *iniquæ*; *de illis* agitur.

Ut *lex æqua* sit, Moralistæ certa requisita annotant, quæ *Isidorus l. 2. orig. c. 10.* ita describit: ut *lex sit honesta, justa, possibilis, secundum naturam & patriæ consuetudinem loco & tempori convenientem, necessariam, utilem, manifestam denique.*

Dist. inter *Legislatorem supremum*, & *subalternum*. Ille est solus Deus, hinc & Magistratus obligatur ad obedientiam legum divinarum, *Jacob. IV, 12.* Hic est Magistratus ipse.

Leges promulgantur à Magistratu; non quòd in jure naturæ vel divino non omnia præscribantur generaliter; sed quòd ibidem generaliter præscripta, ad certas circumstantias, & causas particulares restringenda sint, & cujusque Reipubl. indoli accommodanda. Ita lex naturæ prohibet mala facere: Lex civilis determinat poenam adversus eum, qui mala facit.

Observandæ autem leges sunt non tantùm ob poenam, quæ manet ejus transgressores, sed etiam ob conscientiam.

Quòd *leges à Magistratu promulgatæ habeant vim obligandi*, est à Deo, qui Magistratui concessit potestatem promulgandi leges.

Qui-

Quidam vocant *obligationem generalem*, videlicet ratione fundamenti, quod est nomothetica potestas Magistratui concessa : ratione verò proprii & specifici actûs obligatur unusquisque ad legem *in specie*, & dicitur tunc obligatio *specialis*. Hôc modô obligatur quis ad legem de non instituenda venatione.

Conclusio affirm.

Prob. Rom. XIII, 1. seq. 1. Petr. II, 13.

ΑΥΤΙΣ.

Anabaptistarum, qui Magistratui denegant potestatem νομοθετικὴν : veteres leges, dicunt, sufficere.

Pontificiorum, qui quidem non universaliter hanc potestatem Magistratui derogant, Clericis tamen leges eum præscribere non posse, falsò persuasi sunt.

Quæstio.

An Subditi Magistratui suo honorem debeant, eundemque apertione capitis testari illis liceat?

Dist. inter honorem merè politicum seu civilem, & inter divinum seu religiosum. Non placet Deo, si honorem divinum deferamus Magistratui. Act. XII, 12. 13. Herodes puniebatur, quòd passus fuerat exclamari; *hec est vox Dei*.

Honor politicus non tantùm debet in externis signis consistere, sed & requiritur *internus affectus*. Non tam dicimus, quòd Magistratus pro-

pter seipsum honorari debeat, *quàm propter Deum*, quia Deus iussit, ut eos, qui nobis præsunt, honoremus.

Magistratus in exhibitione honorum non consideratur ratione sui esse communis humani, uti est socius noster: *sed ratione officii*; honor ei deferatur ob officium. Frustrà igitur sunt *Quackeri*, quando urgent, omnes esse ex eodem pulvere & sanguine; & hinc colligunt honorem Magistratui deferendum non esse.

Honor, seu cultus Magistratûs requiritur, ut indicetur *civilis reverentia*; non verò, ut confirmetur *gentilium idololatria*. Si enim metus subest idololatriæ, honor non debet ulli homini deferri. Ita Mardocheus se noluit hanc ob causam incurvare coram Haman, *Esth. III, 2*. Haman enim urgebat cultum, ut confirmaretur, cui deditus erat, idololatria.

Conclusio affirmatur.

Prob. *Rom. XIII, 7. 1. Petr. II, 17. Luc. XXII, 25.*

Exempla. *Gen. XXXIII, 3. C. XLII, 6. C. XLIX, 8. 2. Sam. XIV, 4. 1. Reg. I, 23.*

Ἀντίθεσις.

Fanaticorum in Anglia, qui sicuti Magistratum planè despiciunt, ita speciatim apertionem capitis improbant, nec in iudicio coram Rege pileos deponere voluerunt. Vid. *Tract. vom Hutabziehen*.

Hinc & Carolum II. Angliæ Regem, non saluta-

lutabant Regem, sed ita alloquebantur: *Tunc ille es homo, quem Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ Regem vocant?* Unus è *Quackeris*, nomine *Ames*, Apologiam edidit contra *Lassenium*, & dedicavit Electori Brandenb. cui talem assignat titulum: *An den weitberühmten Friedrich Wilhelm, 1c.*

Quæstio.

An Subditi vectigalia & tributa Magistratui suo dare teneantur?

Dist. inter exactionem vectigalis seu tributi moderatam, & immoderatam. Si immoderatè exigitur, à nobis non probatur. Ejus generis exactiones in scriptura damnantur, *Ezech. XLV, 9. Mich. III, 2. 3. Amos. VI, 3. 4.* An verò tributum moderatum an immoderatum sit, judicare Magistratus, non Subditi debent.

Dist. inter ipsam exactionem immoderatam tributi, & inter dationem seu solutionem. Peccat Magistratus in exactione immoderatâ tributorum, præsertim si fit ad luxum, & præter necessitatem: non verò peccant Subditi, dum solvunt tributa talia.

Non tantùm quæritur, an Magistratui debeamus vectigalia solvere propter obedientiam & patientiæ legem; sed etiam propter conscientiam & equitatem legis. Prius concedunt adversarii.

Adversarii dist. inter Subditos fideles, & infideles. Hos tantùm dicunt, posse cogi, ut solvant tributum, non verò illos.

Iidem dist. *inter extraneos, & indigenas.* Ab illis exigì posse tributum concedunt.

Conclusio affirm.

Prob. Rom. XIII, 6. 7.

(2) Comprehenditur hoc jus in jure regio, 1. Sam. VIII, 15.

(3) Juris naturæ est, ut solvatur merces pro labore. Jus autem naturæ semper obligat.

(4) Probat omnis gentium consensus. Tacitus l. 4 hist. c. 74. *Non est, inquit, quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi possunt.*

ΑΥΤΙΣ.

Anabaptistarum, qui quas superiori seculo turbas excitârint, notum est.

Weigelianorum. Weigel. Part. II. Postilla, p. 1337. Vectigal vocat ein Ungeld, die Obrigkeit handelt wider das Geseze Gottes und Christi.

Quæstio.

An Subditis Magistratum deponere, ejusdemque potestatem penitus abolere liceat?

Non quæritur: *an Magistratui injusta mandanti obediendum sit*; quod negamus: sed *an eisdem vi & armis sit resistendum?* Neg. Res committenda DEO.

Intelligendum hoc est *de Magistratu non intermedio*, à quo ad summum provocatio licita est; sed *de ipso Magistratu summo.*

Sub-

Subditi intelliguntur absolute tales, non in regimine mixto degentes. Hôc modô Electores armis utuntur adversus Imperatorem.

Dist. inter Regem, qui privatim est nequaquam, & qui tyrannus publicus. Si malè vivit Rex, protinus illi non denegetur imperium, vel fatentibus adversariis.

Ita Augustus privatim malè vivebat, & tamen publicè salutabatur Pater Patriæ.

Tyrannus est vel titulo, vel exercitio talis. Quando alienam potestatem sine legitimo titulo invadit, resistere illi licet: quando jam exercitio talis est, non licet arma adversus eum arripere.

Magistratus consideratur vel in foro poli, seu conscientie, vel in foro soli, seu societatis humane.

In foro poli ejusmodi Magistratus gravissimè peccat: subditi tamen in foro soli obedientiam debent.

Casu tamèn extraordinario fieri potest, ut subditus arma sumat adversus Magistratum. Ita Jehu, subditus Regis Jorami, debellavit Regem suum, 2. Reg. IX.

Conclusio.

Subditi absolute tales, non possunt arma arripere adversus Magistratum, nec eum ab officio deponere.

Prob. (1) Rom. XIII, 2. 1. Petr. II, 13. Matth. XXVI, 52.

(2) Deus & impium dedit Magistratum, *Jer. XXVII, 6. Dan. II, 37.*

(3) Exempla Regum, quos, licet potestate sua abusi sint, tamen in ordinem armis redigere non licuit Subditis. Tales fuere *Saul, Salomon, Achab.*

(4) Ita per tria secula Ecclesia non tantum obedientiam præstitit Tyrannis Ethnicis ; sed & *Juliano Apostatæ* imperium non derogavit.

Ἀντίθεσις.

Accusantur à Pontificiis Wicleffus & Hussus in Concilio Constant. Sess. 8. 15. Sed cum illis multa per calumniam affingantur, falsum sine dubio erit.

Pontificiorum potiùs erit antithesis, qui protinus, quando Rex deficit à religione Romana, omnem ei potestatem derogant. Vid. *Sanderus de visibili Monarchia, l. 2. c. 4. Becanus de fide hæreticis servanda, c. 15. Toletus Instr. sac. l. 1. c. 23.*

Anabaptistarum, superiori & hòc seculo.

Calvinianorum. *David Pareus Comment. in Rom. XIII.* defendit, posse subditos adversus Magistratum arma sumere, si Tyrannus fiat, vel ad idololatriam deficiat. Verùm, propositiones *Pareanæ à DD. Oxoniensibus* judicatæ sunt falsæ, impiæ, seditiosæ, & liber, jussu Jacobi Regis, combustus est carnificis manu. Filius *Philippus Pareus* adornavit *Apologiam pro parente*, sed nil profecit.

DISPUTATIO XVIII.

Resp.

DN. MATTHÆO Wollitsch, Trepto-Pom.

Opponentib.

DN. PETRO Zigerstedt, Nob. Suec.

DN. FRID. Kühn, Pasewalcktcens. Pom.

Quæstio.

An non tantum eadem proximi, sed & odium & inimicitias in præcepto V.

Deus prohibuerit?

Distinguunt adversarii inter virtutes in V. & in N. T. demum commendatas. Dicunt esse aditamentum quoddam Præcepti hujus, ne irascamur proximo.

Christus *Matth. V.* non condit novas leges, sed veram sententiam opponit veteri glossæ.

Odia privata prohibentur, *non publica*, quæ sunt, quando Magistratus punit reos legitimè accusatos & convictos.

Dist. *inter irasci proximo, & irasci proximi vitis.* Illud in utroque testamento prohibetur; hoc verò neque olim, neque hodie prohibitum.

Ira oriatur non ex vindictæ cupiditate, sed ex amore justitiæ, odioque peccati. Talis ira erat Moïsis, *Exod. XVI, 21. C. XXXII, 19.* Eliæ, *1. Reg. XIX, 14.*

Aliud est alteri irasci amore Dei, sicut David odio prosequitur Deum odio habentes, Psal. CXXXIX, 1, aliud alteri irasci amore sui.

Dist.

Dist. inter iram, quam impatientia excitat, & quam Zelus justitiæ format. Est distinctio Gregorii M. l. 5. Moral. Prioris generis ira semper improbatur, non verò posterioris. Augustinus: Irasci peccanti, ut corripatur; contristari pro afflictò, ut lueretur; timere periclitanti, ne pereat; nullus sanæ mentis reprehendet.

Discordia alia est passiva, cum quis aliorum simultatibus, nulla suâ culpâ, est subjectus, quam semper evitare non possumus. Hinc est restrictio Pauli, Rom. XII, 18. Εἰ δυνάτοιν τὸ ἐξ ὑμῶν, cum omnibus pacem colite. Occasio tamen ad concordiam hîc negligenda non est: alia est activa, cum quis ipse litium est autor, quæ potissimum hîc locò prohibetur.

Conclusio affirmatur.

Urgemus (1) genuinum sensum verborum: Non occides, Exod. XX, 13. Alloquitur Deus non tantum manus hominum, sed totum hominem: prohibet cædem non tantum manu, sed & corde.

(2) Expositionem Biblicam, Exod. XXIII, 25. Mandatum hoc ad jumentum inimici extenditur, multò magis ad inimicum ipsum.

(3) Ita jubet S. Scriptura, ut beneficiamus inimicis. Prov. XXV, 21. Rom. XII, 10. ut oremus pro inimicis, Jer. XXIX, 7. Matth. V, 43. 1. Job. III, 15. Jac. III, 15.

(4) Exempla. Ob Iram gravissimè puniti sunt Cain, Gen. IV, 5. 6. Esau, Gen. XXVII, 43. Simeon & Levi, Gen. XLIX, 6. 7. Saul, 1. Sam. XVIII, 8.

Ἀντίθ.

Ἀντίθεσις.

Socinianorum, qui dicunt, in Præcepto V. planè non agi de inimicitia, sed esse additamentum Christi. *Catech. Racov. de Præceptis Christi, q. 85. Osterod. Inst. c. 27. Volckel. l. 5. de vera relig. c. 23. Smalitz. contra Franz.*

Quæstio.

An Deus omne ultionis genus in Præcepto V. prohibuerit?

Dist. inter ultionis usum, & abusum.

Dist. inter vindictam publicam, quam Deus Magistratui commendavit, & privatam.

In publica vindicta, quando res ad Magistratum defertur, abesse debet odium & studium proximo nocendi. Nam qui ideò coram Magistratu contendit, ut vindictam suam expleat, nil aliud agit, quàm ut privatum odium publicâ auctoritate palliet.

Dist. inter injurias verbales, & reales. De utrisque quæritur.

Inter injurias famosas, & non famosas.

Inter cavillationes, & contemptus. In his remittendis Christianus sit facilius; de illis potissimum quæritur.

Injurie aliæ publicè, aliæ privatione illatæ sunt. Illas ulcisci licet, satius autem est, ut hæc condonentur.

Dist. inter injuriosum, & injuriam ipsam. Autor injuriæ odiò prosequendus non est. Hoc

Ger.

Germani volunt: Der Sachen Feind, der Person Freund.

Dist. *inter odium vindicantis personale, & reale. Illud prohibetur Matth. V, 43. Rom. XII, 17. Lev. XIX, 17. De hoc quæritur.*

Dist. *inter thesin juris, & hypothesein facti. Illam defendimus, quòd certum ultionis genus non sit prohibitum. In facto concedimus nulla committi vitia, quæ totum processum vitiosum reddunt. Ita facti hypothesis vitiosa erat, 1. Cor. VI, 7. Litigâsse videntur de rebus futilissimis, ulciscendi pertinaciâ, coram Magistratu Ethnico, non sine turpi infamia nominis Christiani, aliorumque offendiculo. Potuissent lites in Ecclesia melius componi ex arbitrio fidelium.*

Conclusio.

Omne ultionis genus in Præcepto Vto non est prohibitum.

(1) Quia vindicta dicitur Deo competere, *Rom. XIII, 19. Quod Deus sibi adscribit, non erit per se illicitum.*

(2) Lex Dei generalis postulat, *Deut. XIX, 19. Facietis ei, sicut molitus est facere fratri suo.*

(3) Ad Magistratûs officium pertinet ulcisci injuriam alteri illatam, *Rom. XIII, 1. seq.*

(4) Nec publica securitas sibi posset constare.

(5) Christus Pilato inquit potestatem esse cœlitus datam, *Job. XIX, 11. Nec Paulus se*
sub-

subtrahit iudicio, *Act. XXIV, 1. X, 22. C. XXV, 10. 12.*

Ἀντίθεσις.

Anabaptistarum, qui iudicia Christianorum dicunt esse illegitima.

Quackerorum, qui docent, non licere aliquem accusare ob injurias illatas, tamen respondere accusatum licere. Vid. *Die alte Wahrheit erhöhet*, p. 57.

Socinianorum, qui omne ultionis genus, tum publicum, tum privatum prohibent. *Catech. Racoviens. de Præceptis Christi, qv. 89.*

Quæstio.

An in Præcepto V. vim vi repellere simpliciter sit prohibitum, unde nullum moderamen inculpatæ tutelæ fingere liceat?

De moderamine inculpatæ tutelæ nos hîc locò in theoria & thesi, non verò in praxi & hypothesis quærimus: hoc enim huc non pertinet.

Non quæritur de iudicio fori externi & criminalis; sed interni & conscientiæ.

Dist. inter defensionem, & ultionem. De illa quæritur, an se defendendo vim vi repellere liceat?

Quando enim quis majori, quàm par erat, utitur vi, non se defendit, sed ulciscitur.

Tutelæ Objectum est vel *salus proximi*, seu *propria*, vel *utilitas tantùm de re non aequè necessaria.*

Tutela

Tutela circa *prius objectum*, cum sit bonum irre-
cuperabile, est licita.

Dist. *inter Personas*, adversus quas tutela hu-
jusmodi dicitur suscipi. *Vel* enim *Personæ po-
testatem habent super nos*, & ita funguntur offi-
cio Magistratûs; *vel planè nullam potestatem in
nos habent*. Non quæritur *de illis*, sed *de his*.

Dist. *inter privatum*, ut est *Et manet privatus*;
& *quatenus publicis armatur legibus*. Vindicta
sæpe non est *privata*, quamvis *privatim* fiat. Si
quis abutitur tutelâ, debet rationem Deo &
Conscientiæ reddere.

Conclusio affirm.

Urg. (1) Juris naturæ est, vim injustam vi re-
pellere. Decalogus verò est juris naturæ expli-
catio, non verò abolitio.

(2) Deus hujusmodi vindictam approbavit,
Exod. XXII, 2.

(3) Sic Abraham vim Nepoti illatam vi re-
pellit, *Gen. XIV, 14.*

Ἀντίθ.

Patres hîc peccare videntur. *Ambros. Lib. 3.
de offic. c. 4. Augustin. epist. 154. ad Public. item
Lib. 1. de liber. arbitr. c. 5.*

Sociniani, *Ostorod Instit. c. 27.* concedunt
suis hominibus arma gestare, in terrorem latro-
num, armis verò uti non licet.

Pontificiû, qui immoderatam tutelam excu-
sant. *Toletus Instit. Sac. l. 5. c. 6. Suarez contra
Regem Angliæ, lib. 6. c. 4.*

Ana-

Anabaptistarum, qui objiciunt loca, (1) *Rom. XII. Nec cuiquam malum pro malo reddatis, nec vosmet ipsos ulciscentes.* Resp. Defensio in casu necessitatis non fit, nec fieri debet animo ulciscendi, aut ut malum pro malo reddatur, sed ut nostros & nos tueamur, & periculum, quod nobis & nostris imminet, propulsemus.

(2) *1. Cor. VI. Cur non potius injuriam patimini?* Resp. non loquitur Paulus de vi immani, quâ quis præsentissimo periculo objicitur, sed de injuriis, quas Corinthii ad infideles judices deferre solebant.

Quæstio.

An jus gladii, seu capitalium poenarum irrogatio in Vto Præcepto prohibeatur?

Jus gladii vel arrogat sibi privatus, vel jure sibi tribuit Magistratus.

Judicia Magistratus alia sunt civilia, alia criminalia. De illis in Præcepto IVto actum est.

In judiciis criminalibus rei puniuntur vel verbaliter, vel realiter, vel personaliter: increpationibus, & comminationibus: multarum impositione, vel confiscatione bonorum. Quando corporales poenæ irrogantur, quæ sunt vel minores, vel majores: illæ sunt carcer, vincula, verbera: hæ mutilationem membrorum & extremum supplicium inferunt. De ultimis poenis quæritur.

Ad poenam capitalem non debet Magistratus

P

pro-

properare, eandemque facile infligere; sed exigente delicti magnitudine, & gravi iudicio iudicium. Sicut frequentiora funera inferunt imperitiam Medici; ita nec felicem Rempubl. inferunt frequentiora supplicia.

Quæritur *de iudiciis capitalibus in idea*, non *in exemplari*; non *de exercitio juris*, sed *de jure ipso*.

Adversarii distinguunt *inter jus gladii propriè, & figuratè sic dictum*. Illud sanguinis humani effusionem notat; hoc verò vehementem discordiam infert. De illo quæritur. Volunt *Sociniani*, quòd jus gladii *figuratè sic dictum* asseratur *Matth. X, 28*.

Dist. iidem *inter conditionem Veteris & Novi Testamenti*.

De Vet. Test. concedunt, quòd ibi jus gladii habuerit Magistratus.

Iidem dist. *inter Magistratum fidelem, & infidelem*. De Magistratu infideli accipiunt, quod Paulus *Rom. XIII.* dicit; Verùm jus Magistratus in utroque Testamento unum est.

Conclusio est Negativa.

Urg. (1) *Gen. IX, 5*. Pœna capitalis decreta est adversus homicidas, repetitur *Exod. XXI, 12*. ipse autem legislator sibi contrarius esse nequit.

(2) Quòd nullum vestigium præstò, è quo cognoscere possimus, antiquam legem abolitam fuisse, & causa legis est perpetua, tranquillitatis scilicet publicæ conservatio.

(3) Re-

(3) Repetitur in Nov. Test. *Matth. XXVI, 52. Paulus Rom. XIII, 4. 1. Pet. II, 13. 14. Actor. XXV, 11.* Hic stare in criminali judicio non dubitabat Paulus.

² *Αντίθεσις.*

Tertullianus de Idololatr. Magistratum fidelem hoc jure non debere uti persuasus est.

Waldenses (quod indubitato non asseritur,) accusantur à *Prateolo*.

Anabaptistæ, qui in Novo Testamento jus gladii Magistratui denegant. *Vid. Colloquium Franckenthal. & Emdanum.*

Sociniani. *Ostrod. Instit. c. 28. Smaltz. contra Frantz. pag. 389. Völckel. de vera Relig. lib. 4. cap. 26.*

Arminiani ambigunt; in *Confess. cap. ult.* tacent de jure gladii, admoniti, in *Apolog.* respondent, se nosse teneras eorum conscientias, qui jus gladii pro iniquo habeant.

Quæstio.

An pœnam capitis ordinariam in aliam mutare Magistratui liceat?

Alia ratio est Dei ipsius; alia Magistratûs. Deus ipse potest mutare pœnam ordinariam; ab exemplo autem remissionis Dei, ad remissionem Magistratus, non valet consequentia.

Alia ratio est scelerum per se & suâ naturâ capitalium: alia ex Magistratûs constitutione tantum talium. Illa scelera impunita remittere.

Magistratus non debet. Talia sunt, quæ vel directè pugnant in Deum, ut Magia, Veneficia, Blasphemia; nec tantùm directè in Deum committuntur, sed & directè pugnant contra naturam humanam, ut scelus Sodomiticum, & quævis homicidia. *Hæc sunt, poena furti, &c.* In tali scelere Magistratus mutationem poenæ potest instituere.

Habeatur autem respectus ad leges ipsas, non ad exempla; sunt enim præstò exempla, ubi Magistratus Christianus poenam ordinariam remiserit.

Vel ergò *Lex proposita admittit ἐπιείκεια, vel non admittit.* Si prius, clementiorem sententiam posse Magistratum exequi non est dudum: sed si posterius, clementior sententia non approbatur.

In quibus casibus remissio possit fieri, universalis regulâ definiri non potest, sed est committendum conscientiae Magistratûs. Scimus tamen, quòd *respiciendum* tum *ad personas*, tum *ad delicta*, tum *ad cives reliquos in Republ.* *Personas* quod attinet, vel spes emendationis est præstò, vel non. Si posterius, ordinariam poenam exequatur Magistratus: si poenitentia seria per signa externa demonstretur, res se aliter habet. *Crimen* quod attinet, id vel frequentius commisit, vel semel, & ex imbecillitate. In prior casu nullus clementiae relinquitur locus; in posteriori, cæteris paribus, locus illi relinquitur.

Cives

Cives quod attinet, vel est periculum, futuros esse cives, exemplo tali, deteriores, vel nullum periculum est. In priori casu remissio vix locum invenit.

Causa relaxationis vel universam concernit Rempubl., vel unicè & solitariè ex privato oritur favore. Si prius, aliquid potest indulgere Magistratus. E. g. Quando Jonathan transgressus erat obtestationem parentis, & fecerat ex ignorantia, volebat Saul exequi poenam, quam statuerat, sed relaxabatur, quòd in favorem Reipubl. fecerat.

Conclusio est affirmativa.

Si casus observentur adducti, aliàs negatur.

Urg. (1) Magistratûs officium est, quòd debeat locò Dei punire reos.

(2) Poena capitis cum sit juris divini, non debet immutari, *Gen. IX, 6. Lev. XXIV, 17. 21. Num. XXXV, 30. 31.*

(3) Exempla eorum, qui propter talem indulgentiam puniti sunt, *1. Sam. XV, 9. seq. 1. Reg. XX, 42.*

(4) Lata via aperiretur omnis generis flagitiis.

Ἀντίθ.

Augustini, qui nimiam clementiam suavit Magistratui. Vid. Epist. 57. 58.

Bellarmin. de Laic. c. 14.

DISPUTATIO XIX.

Resp.

DN. IO. ERICO Schulzen, Hohendorf. Pom.

Opponentib.

DN. IO. FRID. MARTINI, Wusterh. Pom.

DN. IO. SAM. BÜTTNERO, Stadâ-Bremenf.

*Quæstio.**An omne belli jus in Præcepto Vto interdictum fuerit?*

Dist. Adversarii inter homicidium singulare; & commune. Bellum dicunt esse quasi multorum commune homicidium. E. hoc multò magis prohiberi.

Dist. inter thesin juris, & hypothesein facti. De illa agimus; in facto sæpè erratur, ut thesis juris maneat salva.

Dist. inter bella legitima, & illegitima. Sunt bella vel necessitatis, vel prave libidinis: illa dicimus hòc locò non esse prohibita.

Bellum non respectu utriusque partis potest esse legitimum, sed tantum respectu unius. Ex omnibus autem circumstantiis hoc est dijudicandum; præprimis necesse est, ut ratione causæ efficientis, materialis, formalis, finisque juxta præscriptum Dei geratur.

Dist. inter bella offensiva, & defensiva. Ultraque sunt licita; si scilicet bellum offensivum geratur ad recuperandam regionem injustè ablata.

Dist.

Dist. *inter id, quod licet, & quod expedit.* Sæpè bellum gerere licet, non tamen expedit.

Adversarii distinguunt *inter Vetus, & Nov. Test.* In Veteri dicunt bella fuisse licita, in Novo verò Testamento illicita.

Conclusio Negativa.

Urg. (1) Quòd *gladii jus* competat Magistratui; hinc neque *belli jus* illi denegandum est.

(2) Aliàs vindictam publicam Magistratus exercere nequit.

(3) Specialiter Johannes Baptista militum statum nec in Novo Test. improbat, *Luc. III, 14.* Christus & Apostoli inter auditores milites habebant, *Matth. VIII, 5. Act. X, 1.* Paulus militum auxilium implorat, *Act. XXI, 23.* Commendatur militum fortitudo, *Ebr. II, 34.*

ΑΥΤΙΣ.

Anabaptistarum. Vid. *Colloquium Embdanum.*

Sociniani conspirant cum iis. *Ostorod. instit. c. 27. 28.*

Erasmus Roterodamus in querela pacis, adversus omne belli jus videtur disputare.

Bellarmin. de Laic. c. 16. tribuit Luthero antithesin: verùm *Tom. I. Germ. Jen. fol. 395.* se exponit *Tom. III. Jen. Germ. hab. tract. Ob Kriegesleute in einem seligen Stande seyn.*

Quæstio.

Utrum subditus ad Mandatum Magistratûs militare teneatur, etiamsi illi non constet, an belli causa justa sit, nec ne?

Dist. inter indolem & conditionem actionum, liberè susceptarum ; & ad præceptum superioris. Ibi non debet unusquisque agere, de cuius æquitate vel iustitia dubitat, Rom. XIV, 23.

Miles dubius est vel extraneus, vel subditus. Si extraneus, priusquam nomen profiteatur Magistratui, inquirat : si subditus, res se aliter habet.

Miles extraneus vel nomen militiæ nondum dedit, vel jam dedit, & sacramento obligatus est. Ibi melius consulit conscientiæ, si diligentiam summam adhibet, uter belligerantium iustiore habeat causam ; hic verò tenetur Magistratui obsequi.

Subditus vel certò novit, bellum, quod suscipitur, esse injustum, vel dubitat tantum de eo. In priori casu contra claram conscientiam militare non debet ; semper enim injustè facit, qui bellum injustum gerit, aut gerendo inservit. In posteriori, alia ratio est imperantis, alia obedientis. Si imperans peccat, subditus militando non peccat.

Conclusio affirm.

Urg. (1) semper in casu dubio, id, quod est liquidum, debet præferri illiquido. Parere magistratui est liquidum, ubi evidens ratio impietatis non apparet,

(2) Præsumptio semper est pro Magistratu, qui arcana non tenetur subditis revelare.

(3) Obligatio subditorum universalis indicatur Rom. XIII, 1. seq. Omnis anima potestatibus subli-

sublimioribus subdita sit. Nam & quâ mentis actus, & affectus suos est superiori obligatus, non quâ corpus tantum.

(4) *Deut. XVII. 9. 10.* in omni casu dubio debet subditus acquiescere in mandato Magistratûs.

Ἀντίθ.

Calvini, Instit. l. 3. c. 19. Sect. 15.

Bellarmin. de Laic. c. 1.

Quæstio.

Quid de Monomachia seu Duellis habendum sit, & num eadem in Præcepto Vto prohibita censeri debeant?

Duellum vel propriè, vel impropriè & in latiori significatu dicitur. Propriè quando duo inter se privatam meditantur vindictam; hoc multifariam sumitur.

Dist. inter duella heroica, & vulgaria. De illis non quæritur; cujus exemplum habemus in Davide congregiente cum Goliatho, 1. Sam. XVII. agebat David, actus Spiritu S. ut typus Christi.

Dist. inter duellum, quod vel dicitur fieri, si congregiatur quis cum hoste publico, vel cum fratre & socio. Illud propriè duellum non est, qualis erat Goliathi, Deum & Israël convitiis proscindentis.

Dist. inter duellum partiale, & inter duellum rigorosè dictum. Quando quis cum hoste publico congregitur, est duellum partiale.

Hujusmodi *duella partialia* vel *approbantur à Magistratu*, vel *privatò ausu suscipiuntur*. Ibi incipiunt habere rationem publicæ vindictæ, & sic à nobis non improbantur. Ita Saul mandaverat, ut aliquis è numero filiorum Israël pugnaret adversus Goliathum.

Dist. *inter duellum fortuitum*, seu *inevitabile*, & *deliberatum*, ac *cum conventionem institutum*. Illud est, quando quis incidit in latronem, & latro eum aggreditur, ubi necesse habet vim vi repellere; de quo hòc locò non loquimur.

Casus hujusmodi duelli occurrit, vel *ubi quis non potest habere copiam Magistratùs*, vel *ubi mediis judicialibus partes litigantes uti potuissent*. Sic si quis inter barbaros degat, ubi magistratus infidelis, vel planè nullus; in tali casu quodammodo excusari potest, quamvis ille casus rarò sit dabilis.

Dist. *inter id, quod solet excusari in foro politico*, & *quod licet in foro æterno & conscientie*. Illud fit, locique exceptione allegatà excusatur.

Improbamus non tantùm *conatum provocantis*, sed & *actum acceptantis*.

Dist. *inter culpam in positivo*, & *comparativa consideratam*. Illà neuter caret: in comparativo major est provocantis culpa.

Conclusio affirm.

Urgemus (1) Universalitatem præcepti, *non occides*; ubi omnis privata vindicta interdicitur.

(2) Quia ita honor Deo debitus postponitur honori,

honor, qui inter homines vanos obtinet. Honor enim Deo debetur, ut ejus præcepta observentur.

(3) *Duellum ejusdem est naturæ cum bello civili*, quod tamen non potest approbari.

(4) Ineptum & temerarium est, seipsum eadem periculo subicere cum adversario.

(5) *Concilii Tridentini* autoritatem *Sess. 25. c. 19.* ubi duella simpliciter sunt improbata.

ΑΥΤΙΘ.

Moralistarum Pontificiorum, qui honoris & existimationis causa homicidium licitum esse sunt persuasi.

Quæstio.

An αὐτοχειρία in Præcepto V. sit prohibita?

Αὐτοχειρία vel *physicè*, vel *moraliter* dicitur: quando aliquis seipsum occidit; quando se occidit *vitiosè*, ut actus sit *contra bonos mores*. Ita *Samson*, dum se occidebat, *physicè* erat *αὐτόχειρ*, non verò *moraliter*. Ita si Abraham Isaacum occidisset, fuisset *physicè*, non *moraliter homicida*, quia Dei jussu id fecisset, & ita non peccasset contra bonos mores. De posteriori sensu disputamus.

Αὐτοχειρία alia est *incerta, dubia & casualis*; alia *certa*. Illa à nobis non recensetur inter homicidia; sed *de hac* quærimus. Ita si grassante incendio quis putet, se posse evadere, & per fenestram se demittat, & pereat, *αὐτοχειρία* esset

set incerta, dubiaque; non verò indubia & certa.

Ἀυτοχρησία alia est *mandata à Magistratu*, alia *spontè electa*. Illa videtur omninò excusanda, imò est tantùm materialiter dicta *ἄυτοχρησία*: hæc pertinet ad flagitia prohibita.

Huc refer casum eorum, *qui pulvere nitrato navem incendunt*. Si faciunt ex mandato Magistratûs, & vi sacramenti militaris, & in damnum hostium & patriæ salutem, licet cum vitæ periculo, ea *ἄυτοχρησία* est peculiaris ordinis, & pertinet ad vindictam publicam.

Dist. *inter casum*, in quo directè *ἄυτόχρης* intendit sui exitium, & in quo directè bonum in se intendit, licet id non possit impetrare sine sui exitio. Prior est prohibitus, non verò posterior. Ita intendebat Samson directè non sui exitium, sed potiùs cladem hostium, quamvis eam non potuerit impetrare sine sui exitio. Idem faciunt, qui pulvere nitrato incendunt navem, dum securitatem Reip. intendunt.

Ἀυτοχρησία non est judicanda *ex cooperatione ad mortis preparatoria*, sed potiùs *ad mortem ipsam*: ut quando fur ascendit patibulum, ad mortis præparatoria tantùm cooperatur.

Ἀυτόχρητες alii sunt amentes, gravi melancholia laborantes; alii sani, & qui è mera impatientia eligunt propricidium. Ibi de iis judicandum secundùm indolem, quæ in iis erat conspicua, quamdiu sani erant.

Ἀυτό-

Αὐτόχειρες alii sunt *pœnites*, qui seminales *pœnitentiæ* signa edunt; alii sunt *impœnites*.

De prioribus bene speramus, secundum charitatis legem; *cum his* se res aliter habet.

Dist. inter intentionem *αὐτοχειρίων*, quæ sæpe bona est: & inter medium faciens ad intentionis executionem.

Conclusio affirm.

Urg. (1) generalitatem præcepti; *non occides*, quod omne homicidium prohibet.

(2) Nemo est sui ipsius Dominus. Ergò nec seipsum vitam potest privare.

(3) Hujusmodi homo ordinem providentiæ divinæ perturbare conatur, dum maturo funere sibi manus infert.

(4) Peccat contra legem justitiæ & charitatis, nam patitur, ut Resp. privetur cive ex arbitrio privato.

Ἀντίθεσις.

Ethicorum Stoicorum, Lips. Phil. Stoic. lib. 3. diff. 22.

Judæi suadent *αὐτοχειρίαν* ob duas causas: (1) ne vita ludibrio habeatur, (2) ne vi tormentorum à fide quis deficiat.

Inter Christianos tempore persecutionum. *Euseb. l. 8. H. E. c. 16.*

Augustin. l. 1. de civit. Dei c. 26.

Palladius in historia Lausiaca, de Vitis quorundam Sanctorum.

Thom.

Thom. in sec. sec. qv. 64. art. 4.

Quæstio.

Quid de afflictione corporis nimia per disciplinam severiorem habendum sit ?

Alia est afflictio animæ, quæ est poenitentium ; alia corporis.

Dist. inter carnem & corpus, prout Ethicè, & prout Physicè sumitur. Ibi caro affectus carnales & vitiosos notat : ita caro est coërcenda. Hôc locô sumitur physicè.

Dist. inter afflictionem Metaphysicam, & propriam corporis. De hac quæritur.

Dist. inter castigationem, quæ fit per deliciarum subtractionem, & quæ fit per corporis lacerationem. Illa commendatur Rom. VI, 6. C. VIII, 13. 1. Cor. IX, 27. Col. III, 5.

Dist. inter afflictionem corporis moderatam, qualis in jejuniis Christianorum habet locum, & à nobis non improbatur. Sit autem summa lex : ne charitas & sanitas lædantur ; & immoderatam.

Dist. inter afflictionem corporum Israëliticam, & Papisticam. Illa describitur in ritibus diei expiationis, Lev. XVI, 29. C. XXIII, 27. Num. XXIX, 7. Hæc est alterius generis, nullum habet mandatum Dei, adestque opinio meriti, de qua Judæi non cogitaverunt.

Con-

Conclusio.

Afflictio corporis nimia est prohibita.

Urgetur (1) generalitas præcepti; non occisio tantum prohibetur, sed quælibet injusta afflictio: est enim homicidium inchoatum.

(2) *Rom. XIII, 14. Eph. V, 29.*

(3) Hujusmodi afflictio est hypocritica. Unde improbatur *Es. LVIII, 5. seq. 1. Tim. IV, 8. Col. II, 23.*

(4) Est origine gentilitia. Baalitæ ita affligebant corpus, *1. Reg. XIX, 28.*

Ἀντίθ.

Donatistarum.

Pontificiorum. Secta Flagellantium orta est Ao. 1260. & renovata Ao. 1349.

Quæstio.

Quid de homicidiis involuntariis seu casualibus habendum sit?

Homicidium casuale vel potest contingere, cum quis operam dat rei malæ, vel indifferenti, vel bonæ. Ibi non meretur excusationem.

Voluntarium, vel involuntarium potest quid dici in se, vel in sua causa. *Homicidium* potest esse in se involuntarium, quod tamen in causa voluntarium est. Ut, si quis sciat, quod ebrius deditus sit rixis, & voluntariè se vino repleat, & homicidium committat.

Con-

Conclusio.

Homicidium involuntarium & casuale culpâ quidem non caret omni, non tamen tantam habet culpam, quantam habet intentum & voluntarium.

Prius prob. ex lege de asyis, quæ erant constituta pro iis, qui involuntarium homicidium commisissent.

Exod. XXI, 13. Num. XXXV, 22. Deut. XIX, 5. Jos. XX, 2.

Ἀντίθ.

Moralistarum Pontificiorum, qui nimium liberales sunt in excusandis homicidiis. Jac. Marchantius in resol. Pastor. p. 120.

Amesius de conscientia, p. 346.

Quæstio.

An Conjugium sit status à Deo ordinatus, eidemque placens?

Dist. inter Conjugium in statu naturæ institutæ, & per lapsum destitutæ consideratum. Illud fuisse à Deo ordinatum, eidemque placuisse, dubium non est: de hoc quæritur.

De Conjugio tali quæritur, non tam exemplariter, quàm idealiter. Exemplaris consideratio è circumstantiis dijudicanda.

Dist. inter Conjugium legitimum, & illegitimum. De illo agitur: hoc Deum non habet autorem.

Ordinatus is status est à Deo, non ut Conjugiū necessi-

necessitas, sed licentia indicetur; non pro necessitate absoluta, sed pro licentia pugnamus.

De necessitate non quæ omnes obliget, sed quosdam, qui non habent donum continentiae.

Conjugium est status à Deo ordinatus, ut indicetur esse *juris divini*, quamvis certò respectu sit *juris naturæ & gentium*. *Juris divini*, ratione scopi, nempe, ut conservetur genus humanum: *Juris gentium*, ratione consensûs, qui ad contractum matrimonium requiritur.

Conclusio affirmatur.

Urgemus institutionis historiam, *Gen. I. & II.* repetitur *Matth. XIX, 4. Ebr. XIII, 4. 1. Cor. VII, 2.* præcipitur in certo casu.

Spiritus Sancti gratia cum conjugali copula comparatur, *Eph. V, 16.*

Christus ipse interfuit contractui nuptiali, *Job. II.* è desponsata voluit nasci, *Luc. I.*

ΑΥΤΙΣ.

Simonis Magi, Nicolaitarum, Tatianorum, Carpocratianorum, Marcionitarum, Montanistarum, Priscillianistarum, Manichæorum, Weigelianorum & Fanaticorum. Weigel. Part. I. Post. p. 78. definit Conjugium, quòd sit fornicatio honesta.

Pontificiorum, tum per encomium virginitatis, tum per coelibatûs encomium.

Quæstio.

Utrum Conjugium sit Sacramentum Novi Testamenti?

Q

Dist.

Dist. *inter quodvis Myſterium, & propriè Sacramentum.* Conjugium dicitur *myſterium*, Eph. V, 32. ſed malè colligitur, ideo eſſe Sacramentum; & *Chriſti incarnatio* dicitur *myſterium*, 1. Tim. III, 16. non tamen inter Sacramenta recenſent Pontificii.

Dist. *inter Sacramentum latè, & ſtriè ſumtum.* Illò modò Conjugium appellare Sacramentum nil prohibet.

Non quæritur: *annon Conjugium ſit rei ſacræ ſignum?* conjunctionis ſpiritualis Chriſti & fidelium; ſed *an ſit ſignum conferens gratiam per modum Sacramenti?* Illud conceditur, hoc negatur.

Non quæritur: *an Conjugibus piis ſit promiſſa gratia Dei;* ſed *an ita aſſerat gratiam Dei, ut Sacramentum?* Prius conceditur 1. Tim. II, ult.

Confertur gratia Dei in conjugio, ſed non per conjugium.

Distinguunt Adverſarii *inter Conjugium, prout primitus inſtitutum, & prout poſtea à Chriſto evectum.* Illud concedunt propriè non fuiſſe Sacramentum, ſed hoc Sacramentum eſſe dicunt. Verùm in verbis Chriſti eſt repetitio priſcæ inſtitutionis.

Distinguunt iidem *inter conjugium in Veteri, & N. Teſtam.* Ibi concedunt, conjugium fuiſſe nequaquam ſacramentum; de hoc eſt quæſtio.

Dist. Iidem *inter conjugia fidelium, quæ habere rationem ſacramenti volunt; non infidelium.*

Distinguunt iidem *inter Sacramentum, quod ſit*

sit gratiae medium, & quod institutum sit in remedium. Hoc volunt Pontificii adversus pravas concupiscentias.

Illud *conjugium*, quod *in praesentia Sacerdotis* fuit contractum, volunt esse *Sacramentum*, non quod *absente sacerdote* contrahitur.

Conclusio Negativa.

Urg. (1) Quòd *conjugium* sit institutum, priusquam sacramentis esset opus. Sacramentis nobis applicamus gratiam Christi medicinalem. *Conjugium* autem est institutum, quando gratia medicinalis nondum requirebatur.

(2) Sacramenta extra Ecclesiam nulla sunt. Conjugia autem extra Ecclesiam locum inveniunt.

(3) Nulla gratia justificans per se annexa est institutioni matrimoniali.

(4) *Conjugium* ex mente Pontificiorum gratiae potius contrarium est, aufert enim virginitatis donum & gratiam.

(5) Pessimè hòc Sacramentò privarentur Clerici. Ordo enim ordini non est contrarius.

(6) Sacramenti usus est summè necessarius: *Conjugium* autem est indifferens.

(7) Consensus Pontificior. Durandus in l. 4. sent. dist. 26. negat, Matrimonium esse Sacramentum. Canus l. 8. LL. c. 5. Cassander in Consultatione art. 13.

Ἀντίθεσις.

Pontificior. Causa est, ut jurisdictio Ecclesia-

stica fiat amplior. Sub hoc enim prætextu omnes causæ matrimoniales ad forum Ecclesiæ trahuntur. *Lomb. Lib. 4. sent. dist. 26. Eugen. IV. in Concil. Florentino & Constantiensi, Trident. Sess. 24. can. 1. Catechismus Romanus, Part. 2, c. 8. q. 15. Bellarm. c. 2. 3. 4. de Matrimon.*

Quæstio.

An conjugium legitimum sit unius maris, & unius fœminæ copulatio, & quid de Polygamia Patrum habendum sit?

Dist. inter indolem Vet. & Nov. Testam. Hic polygamiam esse prohibitam omnes consentiunt.

Dist. inter polygamiam successivam, & simultaneam.

Dist. quoad Vet. Test. inter Polygamiam virorum, & fœminarum. Hanc fuisse prohibitam omnes concedunt, excepto *Ægid. Coningb.*

Dist. inter id, quod Deus probavit, & condonavit. Hoc concedimus.

Non fuit peccatum actu damnans, sed reatum damnationis induxit.

Dist. inter reprehensionem generalem, & specialem. Utut hâc non improbetur; sufficit, quod illâ.

Dist. inter id, quod divinitus reprehensum est, & quod reprehensum esse legitur. Licet non legatur divinitus reprehensum esse; sine dubio tamen fuit reprehensum. *Dist.*

Dist. inter id, quod in foro civili tunc fuit pœna, & in foro poli sine culpa. Hoc negamus.

Quod Nov. Test. attinet; Dist. inter casus ordinarios, & extraordinarios. Priori casu consentiunt esse prohibitum; de his ambigunt.

Casus extraordinarius: Si Turca Polygamus ad Christianismum convertatur: hic ἐπέχσιν sustinere malumus; quamvis svadeant alii, posteriores conjuges esse dimittendas.

Conclusio.

Conjugium legitimum est unius maris & unius fœminæ copulatio, &c.

Urg. verba institutionis, Gen. II, 24. Matth. XIX, 9. Rom. VII, 3. 1. Cor. VII, 2. 4. 10.

Ἀντίθεσις.

Gentilium. Judæi inter peccata non numerant; iis tamen, qui inter Christianos habitant, prohibetur.

De Patribus Vet. Test. prolixè disputatur. Augustin. absolvit eos in totum; non, inquit, erat crimen, quando mos erat; contra Faust. lib. 22. cap. 47.

Socinianor. qui, ut imperfectionem legis veteris probent, causam allegant, quòd in Vet. Test. Polygamia non fuerit prohibita. Ostorod. Inst. c. 25. Smalz. contra Franz. p. 297.

Anabaptistarum, qui Polygamiam introduxerunt per Job. Leidensem: Job. Wilhelm. in agro Cliviensi.

Bernb. Ockinus pro Polygamia scripsit Tractatum.

Quæstio.

An Conjugii legitimi requisitum sit, utriusque partis contrahentis sine vi metuque extortus consensus?

Dist. inter consensum expressum, & tacitum seu interpretativum. Hic est, quando nec verbis, nec signis quid affirmatur, nec negatur. De utroque quæritur.

Aliud est; *annon partium dissensu sponsalia possint impediri?* aliud, *an possint unice efficere eadem, & liberos cogere ad matrimonium ineundum?* prius possunt partium dissensus, non posterius.

Dist. inter consensum antecedaneum, qui non semper requiritur; *ratihabitio* si accedat, res est in salvo, quando liberi intelligunt, quid de se promiserint parentes.

Metus alius est *reverentialis*: alius *incussus per violenta media.* Ille non impedit matrimonii valorem, si filius ob reverentiam Patris contraxit Sponsalia cum persona, quam non fuisset ducturus, non ideò rescinditur: si verò minæ & verbera accesserint, metus rumpit sponsalia.

Dist. inter timorem levem, & graviolem. Hunc definitio, quòd sit, qui cadere potest in virum constantem. Talis dissolvit matrimonium.

Dist. inter fœmellæ, & maris conditionem. Minor metus sufficit in fœmella.

Con-

Conjugia vel juramento sunt confirmata, vel sine juramento sunt inita. Si prius, difficilius solvuntur, ob jus Dei, quod in juramento fundatur.

Conclusio affirmatur.

Urg. (1) generale requisitum cujusvis contractus; ut contractus personalis sit firmus, requiritur partium contrahentium consensus.

(2) Conjugium est summus amicitiae gradus, quæ non nisi partium consensu potest contrahi.

(3) Exempl. *Gen. XXIV, 57.*

(4) In Canonico Jure decisa, *causa 30. quæst. 2. §. ubi non est, &c.*

Ἀντίθεσις.

Errant illustres personæ in praxi, quando auctoritate parentum conjugium quæ promissionem & sponsalia initur, quando liberi sunt minores.

Errant, qui potestatem patriam nimium extendunt.

Quæstio.

Quinam errores consensum contrahentium apparentem & matrimonium ipsum irritum reddant?

Non quæritur, annon omnis error consensui libero aliquo modo sit contrarius, sed an omnis æquè ei sit contrarius. Prius affirmamus. Unde Ulpianus; qui errant, non consentiunt, cum nil tam contrarium, quàm error, qui imperitiam detegit. Posterius neg.

Dist. *inter errorem levem, & graviolem.* *Errores leves* non irritum reddunt matrimonium, quò pertinet error nominis: *graviores* omninò adversantur consensui.

Dist. *inter errorem personæ, & qualitatem personæ.* Ille consensum excludit. Ita Jacob, si voluisset strictò jure uti, potuisset repudiare Leam.

Errores circa qualitates vel concernunt bonam naturam propriam, & hi, si sunt fini conjugii adversi, reddunt matrimonium irritum. Huc pertinent *castrati, leprosi, &c.* Si non impediunt conjugii finem, nec irritum reddunt conjugium, quò pertinet claudicatio, vel similes defectus in corpore; vel *concernunt parentes, eorundemque status,* quatenus sunt parentes ad bona naturæ possunt referri. Et hujusmodi error per se non irritum reddit matrimonium, seu parentes sint *nobiles, seu ignobiles.*

Circa bona fortunæ commissi errores matrimonium non rumpunt.

Circa bona animi errores quidam sunt gravissimi, hique dissolvunt matrimonium contractum. Huc refertur *consummata malitia*, ubi melior indoles expectari non potest: Si verò *levior*, ut si quis pro erudito habeatur, qui minus talis, alia res est.

Dist. *inter errores in se & solitariè, & ratione circumstantiarum spectatos.* Priori modò consensum contrahentium non excludunt. *Circum-*

cumstantiæ facere possunt, ut hujusmodi errores irritum reddant matrimonium.

Vel Matrimonium, in quo errores inveniuntur, *vel per copulam carnalem est consummatum, vel non.* Ibi difficilior est dissolutio.

Errorès hōc nomine allegati per se non excludunt omnem consensum, nec matrimonium contractum irritum reddunt. Quia ea tantum *accidentia matrimonii* concernunt, non *ipsam substantiam*.

Obligatio contrahentium est, ut prius explorare debeant alterius partis indolem & conditionem: quod si non fecerint, in propria sunt culpa.

Exempla, ubi vel in Bibliis animadvertitur, non errores protinus matrimonium irritum reddidisse.

Ἀντίθεσις.

Moralistar. Pontificior. qui vel levio-rem judicant sufficere ad excludendum consensum. *Lombard. l. 4. sent. dist. 30.*

Quæstio.

An error circa pudicitiam alterius partis contractum matrimonium reddat irritum?

Error circa pudicitiam non debet esse levis, sed gravior, ita ut fornicatio ipsa accesserit.

Debet autem constare, *non è conjecturis & probabiliter, sed certò & infallibiliter.* Nam ad

Q 5

pro-

prolixas probationes multis exceptionibus obnoxias non admittitur pars alterutra.

Fornicatio autem vel commissa est post sponsalia, vel ante. Si de priori constet, facilius dirimitur contractus, difficilius si posterius.

Vel igitur *de defectu pudicitiae constitit alteri parti ante initum contractum matrimonii, vel non. Si prius, non redditur contractus irritus, juxta Canonem Moralistarum: Serò recusat mores mulieris, quam uxorem ducendo vir probavit. Sin posterius; res se aliter habet.*

In posteriori casu distinguendum inter persuasionem, & coactionem. Illa licet uti, ut pars innocens in honorem conjugis condonare velit conjuginoxam, cogi non potest.

Conclusio affirm.

Quia error concernit ipsa substantialia conjugii, cum ad idem illud requiratur castitas.

Hujusmodi defectus ipsa conjugum corpora concernit, & ita pertinet ad materiam conjugii.

Non est simplex error, sed intolerabilis dolus.

Præscriptum legis Deut. XXII, 20. utut lex forensis censeatur, morale tamen est perpetuum.

Josephus dimittere cogitans sponsam, tamen dicitur adhuc δίκαιος, Matth. I, 19.

Ἀντίθ.

Pontificii hunc gravem errorem matrimonium non volunt facere irritum. Lombard. l. 4. sent. Dist. 30. Jus Canon. causa 29. qv. 1. peculiariter

rem habet constitutionem, quod hujusmodi matrimonium irritum non reddatur.

Quæstio.

An, quis dolus consensui ad matrimonium requisito contrarius sit, & matrimonii contractum irritum possit reddere?

Dolus & Error differunt. Ille habet respectum ad deceptorem; hic verò non includit respectum. Errare possum, etiamsi nemo me decipiat. De illo quæritur.

Dist. inter Contractus merè Politicos, & Politico-Ecclesiasticos. Illi, si dolus possit probari, dissolvuntur: hi verò non possunt dissolvi.

Non quæritur: annon dolus officio Christiani hominis sit indignus; sed an sit censendus contrarius firmitati conjugii; prius est certum.

Non quæritur de conjugio contrahendo, an dolo uti liceat, sed de conjugio contracto.

Dolus concernit vel essentialia, vel accidentalia Conjugii. Ille non minùs quàm error ipse, conjugium dirimit; hic verò non. Pertinet huc, si quis fraude persuasus est, sponsam esse prædivitem. Non quidem probatur in autore, firmitati tamen conjugii non est contrarius dolus hic.

Conclusio.

Dolus, quo essentialia conjugii manent integra, matrimonium non dissolvit.

ΑΥΤΙΣ.

Moralistarum Pontificiorum, qui solent in dirimendis dolosè contractis matrimoniis faciliores esse.

Quæstio.

An & quomodo simulatio vel jocus consensus excludant, & contractum matrimoniale irritum reddant?

Dist. inter simulationem seu jocum probabilem, & improbabilem. Si jocus probabilis, redditur contractus irritus.

Dist. inter jocum, qui potuisset facile è verbis colligi; & cujus contrarium innuunt verba. Sic consensus excluditur; sin minus, res se aliter habet.

Dist. inter sponsalia jocosa, quæ copulâ carnali confirmata, & quæ non.

Vel intercessit arrhæ datio, vel non. Si prius, talia sponsalia pro jocosis non habentur.

Extra eos casus vel juramento probatorio potest probari, vel non. Si purgatorium juramentum accedit, rumpuntur sponsalia.

Quia autem negotium adeò arduum, non potest de joco præsumi.

Quæstio.

An, & quæ ebrietas consensui ad matrimonium requisito contraria sit, ita, ut ob pretextum ejus, matrimonium reddatur irritum?

Non

Non quæritur: *an conjugium in ebrietate contrahendum sit*; quod nemo suadebit, cum tantæ dignitatis negotium circumspectè inchoandum, sed, *an contractum sit dissolvendum.*

Vel *simplex* est ebrietatis vitium, vel ebrietatem aliud vitium concomitatur.

Ebrietas vel inducta dolosè, datâ operâ à parentibus, vel cognatis alterius partis; vel propria sponsi levitas ebrietatis fuit causa. Si prius probari potest, dissolvuntur sponsalia.

Vel ebrietas fuit *gravior*, & omnem rationis usum sponso ademit, vel *levior* fuit, ita, ut promissio facta fuerit verbis de rationis usu testantibus; Ibi dissolvitur contractus.

Conclusio.

Ebrietas gravior & dolosè inducta consensum excludit, & contractum matrimonium irritum reddit.

Sano iudicio ebrietas consummata repugnat; quomodo enim consentire potest, qui non intelligit, quid loquitur.

In tali casu ebrietatis error etiam in persona potest committi, qui error ad substantialia pertinet.

'ΑΥΤΙΘ.

Pontificiorum.

Quæstio.

An votum continentie matrimonium impediat, & contractum iterum dissolvat?

Vota

Vota alia sunt propriè sic dicta & ceremonialis, de quibus nullum extat mandatum in scriptura, alia minus propriè, seu obligationes præceptis moralibus annexæ. Votum continentiae pertinet ad prius genus votorum.

Dist. inter votum castitatis, & continentiae seu cælibatûs. Illud pertinet ad præcepta moralia, hoc est alterius ordinis.

Vel is, qui vovit cælibatum, dotatus est dono continentiae, vel eodem caret. Si prius, servet votum; sin posterius, præstat inire conjugium.

Aliud est, quando quæritur; annon vovendo cælibatum committatur peccatum, aliud, an gravius peccatum committatur, si cælibatus non servetur. Prius affirmamus, quia vovet rem, quæ non est in ejus potestate; De posteriori quæritur, & negatur.

Dist. Pontificii inter votum simplex, quod non dirimit matrimonium; & solenniter emissum.

Iidem dist. inter conjugium contrahendum, & contractum. Volunt ob votum continentiae non tantum non esse contrahendum, sed & dirimendum, si scilicet votum sit solenne.

Dist. porrò iidem inter dissolutionem matrimonii quoad torum, & vinculum. Dicunt quoad torum, non quoad vinculum dirimi.

Porrò iidem dist. inter dissolutionem matrimonii, quæ fiat jure divino, & Ecclesiastico. Matrimonia volunt dissolvi, non illo, sed hoc jure.

Verum

Verum jus Ecclesiasticum non habet prerogativam præ jure divino.

Conclusio.

Votum Continentiæ seu cælibatûs nequaquam impedit matrimonium, nec dirimit.

(1) Votum de re, quæ non est in nostra potestate, est temerarium.

Votum de cælibatu perpetuo est tale. E.

(2) Votum ex se & suâ naturâ humanum dispensationi etiam humanæ obnoxium est. Tale est votum cælibatus perpetuum. E.

(3) 1. Cor. VII, 9. 36. 37. Matth. XIX, 6.

ἈΥΤΙΘ.

Pontificiorum. Concil. Trid. Sess. 24. Can. 9. Bellarm. de Matrimon. c. 21.

DISPUTATIO XX.

Resp.

DN. IO. FRID. MARTINI, Wusterh. Pom.

Opponentib.

DN. IO. SAM. BÜTTNERO, Stadâ-Bremens.

DN. IO. ERICO Schulzen, Hohendorf. Pom.

Quæstio.

An disparitas in religione matrimonium impediat, & contractum dissolvat?

Dist. inter conditionem specialem Vet. Testam. & generalem Testamenti utriusque. In Veteri Testa.

Testamento erat peculiaris constitutio ; *non poterant Judæi matrimonium inire cum parte alteri religioni addicta. Exod. XXIV, 16. Deut. VII, 3. Esr. I, 9. II, expellebantur etiam liberi præter conjuges. Fundamentum erat, quia publicum ministerium verbi vigeat apud Judæos.*

Dist. inter id, quod est intuitum, & quod simpliciter illicitum. Prius affirmatur.

Dist. inter contrahendum conjugium, & contractum. Non suadetur, ut facile contrahatur, contractum non debet protinus dissolvi.

Dist. inter Ecclesiam pressam, & liberam. Ibi solent hujus generis casus occurrere.

Persona infidelis seu hæretica, vel simul seducere alteram partem conatur, vel non seducere consuevit alios. Si seductionis periculum, matrimonia improbanda sunt.

Vel pars orthodoxa tenet solida religionis suæ fundamenta, vel adhuc est in classe catechumenon. In priori casu facilius potest concedi matrimonium ; ita enim conjugem adversæ partis potest instituire. In posteriori majus est periculum.

Alia ratio est mariti orthodoxi, alia mulieris orthodoxæ. Huic facilius conceditur, ut ducat mulierem heterodoxam, quia uxor transit in familiam mariti, & ob imbecillitatem ingenii potest facilius seduci.

Dist. Pontificii inter loca, in quibus matrimonium contrahitur. Vel orthodoxi mixti sunt cum heterodoxis, vel non. Ibi dicunt conjugium cum

cum heterodoxa parte initum non esse improbandum.

Conclusio I.

Conjugia cum disparis religionis persona intuta sunt censenda, & ne contrabantur suadendum est.

Quia Deus Israëlitis talia conjugia prohibuit. Et licet fuerit lex temporaria, morale tamen involvit, quod attendere debemus, nempe periculum seductionis, *Exod. XXXIV, 16.*

Omnis conversatio arctior & nimia familiaritas cum infidelibus & hæreticis prohibetur, *1. Cor. VI, 14. 2. ep. Job. v. 10.*

Exempla & ante promulgationem legis Sinaiticæ. Patriarchæ liberis quæsierunt conjuges è sua prosapia. Vid. exempl. Jacobi.

Exempla seductionis, in Salomone, *1. Reg. II, 3. seq. cap. XVI, 33.*

Priscæ Ecclesiæ Doctorum de hac re querelæ: *Cypriani, Tertulliani, Ambrosii, Hieronymi.*

Conclusio II.

Ubi res non est integra, Conjugium non dissolvit religionis disparitas.

(1) *1. Cor. VII, 12. 13.*

(2) Christus causam unam allegat, fornicationem nempe, *Matth. XIX, 9.*

(3) Canon est: *Religio non tollit poluitiam.* Ergo nec œconomiam.

R

(4) Nec

(4) *Nec infidelitas, nec hæresis, pugnant cum natura conjugii.*

(5) *Exempla. Joseph duxit filiam Potipharis Ethnicam; Gen. XLI, 45. Moses Æthiopissam, Num. XII, 1. Esther Ahasverum, Esther II, 17.*

Ἀντίθ.

Pontificiorum. Bellarm. l. 1. de Matrim. c. 23.

Quæstio.

An Lex de prohibitionem graduum Lev. XIIX. & locis parallelis descripta, tota ceremonialis sit, nec Christianos in Nov. Test. obliget?

Non quæritur: annon quædam leges matrimoniales prorsus speciales fuerint, & hæ Judæos obligent, sed an omnes.

Dist. inter legum earum substantiam, & circumstantias. Quæ illam fuere morales: quoad has ceremonialibus immiscebantur; quò pertinet lex de leviratu, Deut. XXV, 5.

Non quæritur, quid factum fuerit; anomala enim conjugia concedimus: sed quid fieri debuerit.

Non quæritur, an lex de prohibitionem graduum sit lex naturæ; leges enim illæ non sunt simpliciter naturæ, sed tamen positivæ moralis.

Non tam quæritur de personis expressè in lege citatis, quàm de personis indicatis per æquivalentiam.

Con-

Conclusio.

Lex de prohibitionem graduum non est tota ceremonialis.

Urg. (1) Quia disertè ad gentes extenditur, *Lev. XVIII, 24. Cap. XX, 23.*

(2) Inter morales leges recensetur, *Ez. XXII, 10. Amos. II, 7.*

(3) Ex his legibus arguuntur peccata in Nov. Test. *Marc. VI, 19. 1. Cor. V, 1.*

(4) *Lev. XVIII, 5.* generalis conclusio.

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum, qui totam hanc legem pro ceremoniali habent. *Bellarmin. lib. 1. de Matrim. cap. 27. Greg. de Valent. T. IV. d. 10. qv. 5. punct. 3.*

Quæstio.

Quid de terminis in dijudicandis causis matrimonialibus circa proximitatem contrahentium habendum sit?

Termini illi non sunt ἑγγεαφοί, sed ἀγγεαφοί. Nominantur in Bibliis personæ, non gradus; quoad sensum tamen in scripturis sunt fundati, non verò quoad sonum.

Utimur autem Terminis: *Gradus, & Linea.*

Gradus h. l. dicitur analogicè ad similitudinem graduum in scala; quia ita à proximo ad subsequentem gradimur. *Gradus* igitur est *habitus distantiarum personarum, quâ cognoscitur, quomodo à se invicem in proximitate distent.*

Gradus differt à *persona*, uti *abstractum* & *concretum*. Ille *abstractum*, hæc *concretum* notat.

Lineæ h. l. sumuntur *figuratè*, non *propriè*.

Linea spectatur vel *generaliter*, vel *specialiter*. Ibi est collectio personarum ab eodem stipite descendendum, gradus continens & numeris distinguens. *Linea* igitur est receptaculum graduum. *Specialiter* dividitur in *lineam ascendentium*, *descendentium*, & *collateralium*. Accuratius tamen dividitur in *Lineam Rectam*, & *Transversalem*. *Recta* est *ascendentium* & *descendentium*. *Transversalis* est personarum, ut vocantur, *collateralium*. Hæc est vel *æqualis*, vel *inæqualis*. *Æqualis*; quando æqualiter personæ distant à stipite. *Inæqualis*, quando alterutra persona est stipiti propior.

Quæstio.

Quid de modo numerandi consanguinitatis gradus habendum sit?

Consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum carnali propagatione contractum. Perpetuò igitur requiritur sanguinis communitas. Si verò *fundamentum* habet in *Patre*, vocantur *Agnati*, sin in *matre*, *Cognati*.

Dist. inter *methodum necessariam*, & *liberam*. *Methodus necessaria* non est. sed in se libera: hinc in lege divina graduum computatio non observatur.

Libera

Libera est quoad rei modum, non quoad rem ipsam.

Indifferens dicitur modus, non ut cuivis liceat quodvis sequi, & privatâ autoritate modum receptum mutare; sed ut unusquisque tamen privatus teneatur receptam sequi consuetudinem.

Usualis computatio est duplex, Civilis, & Canonica.

Non differunt autem *ratione locorum*: nam in uno loco utraque computatio potest esse in usu; sed *ratione causarum controversarum*. *Civilis* in negotiis merè civilibus observatur, hoc est, in quæstionibus de successione, hæreditatibus, tutelis, &c. *Negotia* verò mixta & causas Matrimoniales quod attinet, *Canonica* locum habet.

Differunt non omnimodè & simpliciter; sed aliququaliter; h. e. observari debet *convenientia, & discrepantia*. *Conveniunt* (1) *generaliter*, ratione fundamenti. Fundamentum enim commune est, desumptum à stipite. (2) *Specialiter* conveniunt in linea recta. Datur enim eadem regula utrinque: Tot sunt gradus, quot sunt personæ, connumeratis intermediis, unâ demptâ.

Discrepant, in linea transversa. Secundùm *modum civilem* numerantur personæ omnes intermediae, demtô communi stipite. *In computatione verò canonica* alia est methodus; ibi enim respicitur ad personam, quæ maximè

differt à stipite, & numerantur personæ, dem-
ta unâ.

*Per rectum filum concordant utraque
jura:*

*Per transversalem (lineam) superant
legalia jura.*

i. e. plures gradus numerantur in jure civili.
Vid, Melchior. Kling, Jcti, Enarrationes in Inst.
Lib. III. Tit. VI. de grad. Cognat. p. 215. seq.

Quæstio.

*Quid circa graduum affinitatis computa-
tionem habendum sit?*

*Affinitas est personarum proximitas orta è
nuptiis.*

*Affinitatis igitur Arbor concernit conjugem, &
alterius conjugis familiam, non verò utriusque
conjugis cognatos.*

*Fundamentum affinitatis est, quòd maritus &
uxor sunt una caro, quod de cognatis conjugum
inter se dici nequit.*

*Affinitas inchoatur quidem per sponsalia, non
tamen est consummata.*

*Desponsatio per se & sola non fundat regulas
affinitatis, sed inducit respectum publicæ bone-
statis.*

*Affinitas vel latius, vel strictè dicitur. Strictè
est, quæ mediante unâ personâ tantùm contra-
hitur.*

De

De hac generalis regula observanda: *Persona addita personæ non mutat gradum, sed tantum genus proximitatis.*

Quæstio.

Quænam nuptiæ pro incestuosis habendæ sint?

Dist. *inter Nuptias illicitas, & incestuosas.* Illæ non protinus sunt incestuosæ.

Incestus non sumitur *generaliter*, sed *specialiter*, quatenus illæ nuptiæ sunt incestuosæ, quæ contrahuntur in gradibus jure divinò prohibitis.

Dist. *inter casus ordinarios, & necessitatis.* De illo est quæstio; non enim observabantur gradus in nuptiis sobolis protoplastorum.

Dist. *inter eos, qui scientes & volentes tales nuptias contrahunt, & qui ignorantes.* Posteriores excusantur quodammodo; quò pertinet incestus Lothi cum filiabus, & Judæ cum Thamar.

Dist. *inter conjugium contractum in infidelitate, & agnita veritate cælesti.*

Nuptiæ incestuosæ in arbore consanguinitatis omnes sunt, in linea ascendente & descendente.

Quæstio.

An & quò jure Magistratus ultra gradus in lege Dei prohibitos alios etiam interdicare potuerit?

Dist. *inter nuptias prohibitas sub titulo incestus, & generaliori*; illas monstrat sola lex Dei.

Non respicimus ad causas à Canonistis Pontificiis allegari solitas; sed ad causas in provida magistratûs cura fundatas.

Additi sunt gradus alii à Magistratu, non ob legis divinæ imperfectionem, sed ad ejusdem meliorem conservationem.

Prohibitio ergò graduum non debet se habere instar limæ legis, sed instar certioris tutelæ.

Non igitur *immediatè & equali gradu* prohibitio Magistratûs obligat, quomodo lex Dei prohibet tales nuptias; sed *mediatè & gradu inæquali*, quatenus magistratum in hoc negotio Deus disponere permisit.

Dist. inter varias mundi ætates. In prima ætate mundi non erat consultum plures gradus prohibere, deficiebat enim hominum copia. Nunc verò non est necesse, inter propinquos quærere sponsam.

In Jure Canonico etiam quartus gradus prohibetur. Sed hoc necesse non est. Unde in Regionibus Saxon. tantùm se extendit ad 3. gradus lin. inæqual. prohibitio.

Conclusio.

Potuit omnino Magistratus jure interdicare.

Prob. (1) generaliter, quia Magistratui competit potestas legislativa.

(2) Proprium Magistratûs officium: *debet esse custos utriusque tabula.*

ΑΥΤΙΣ.

Ἀντίθεσις

Nobis tribuunt *Pontificii*, per calumniam : sed tantum gradus, jure canonicò prohibitos, non necessariò censendos esse prohibitos putamus.

Puritani in Anglia.

Quæstio.

An & in quibus gradibus prohibitis Magistratus dispensare seu consentire in nuptias possit ?

Dist. inter opinionem de dispensationibus his orthodoxam, & heterodoxam; Lutheranam, & Pontificiam.

Dist. inter gradus jure divino, & humano prohibitos. Ibi nullus dispensationi locus est; sed hîc tantum.

In gradibus jure divinò prohibitis non tantum non potest dispensatio locum habere, si sit conjugium contrahendum, sed & etiamsi sit contractum. Quod enim Deus prohibet, ne fiat, id jam factum, in oculis Dei abominandum semper manet.

Gradus in jure humano prohibiti dispensationem admittunt.

Quæritur autem de gradu prohibito propiori prohibitioni divinæ, vel de gradu remotiori. Ibi est difficillima dispensatio; circa hoc potest dispensari facilius.

Vel quæritur, an expediat frequenter dispensare?

re? vel quæritur, *an liceat?* Illud negatur, quia frequentiores dispensationes fiunt dissipationes honestarum legum.

Dist. *inter personas illustres, & vulgares.* Ibi dispensatio facile potest locum invenire, quia tales personæ pauciores sunt, & sæpè hinc dependet conservatio Ecclesiæ, Reip. Hic verò non necessario dispensatio conceditur; facile enim similem sibi invenient, nec tam periculosæ sunt nuptiæ.

Quoad plebejos, vel res est integra, expectari tunc debet indulgentia Magistratûs; vel *matrimonium jam est contractum,* tunc non dissolvitur quidem matrimonium, sed tamen gravissima decernitur poena.

Conclusio I.

In gradibus ab ipso Deo prohibitis dispensare Magistratui non licet.

Urgemus (1) Legis obligationem. Non enim licet aliquid addere, vel subtrahere, *Deut. IV, 2. XII, 32. Matth. V, 17. Luc. XXI, 33.*

(2) Maledictionem Dei, *Deut. XXVII, 20.*

(3) Deus expressè ob hujusmodi dispensationes & legis transgressionem gentiles punivit, *Lev. XVIII, 24.*

(4) Principium Moralistarum: *Ejus tantum est solvere; cujus est ligare.* Ligare autem est solius Dei officium.

(5) Resp. Cyprian. *Epist. 4.* quando quæritur
tur

tur de hac materia. *Nihil, inquit, largiri potest (Ecclesia) seu indulgentia humana, ubi intercedit & legem tribuit divina præscriptio.*

Conclusio II.

In gradibus à Magistratu prohibitis per legem positivam dispensare licet.

Urg. (1) Quia potestas leges ferendi, vel abrogandi, vel dispensandi est ejusdem ordinis. *Ubi enim est humana dispositio, ibi etiam est humana dispensatio, sonat Canon Moralist.*

(2) Ipse Magistratus ab hujusmodi legibus est solutus.

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum, qui promiscuam dispensationem dicunt licitam Pontifici Romano, etiam circa gradus in lege Dei prohibitos.

Bellarmin. de Matrim. c. 27. Gregor. de Valent. T. IV. d. 10. qv. 5. Ita Emanuel Rex Portugalliae duas sorores successivè duxit per dispensationem Pontificis Romani, utut adversus primum affinitatis gradum fuerit.

Ferdinandus, Siciliae Rex, à Pontifice impetravit potestatem, Johannam, patris sui sororem, ducendi.

Quaestio.

An non tantùm primæ, sed subsequentes etiam nuptiæ, mortuo alterutro conjugum, inter Christianos tolerari debeant?

Distingv.

Distingv. *inter Polygamiam propriè, & impro-
priè dictam.* De qua quæritur, est *impropria.*

Dist. *inter Polygamiam simultaneam, & succes-
sivam.* Nos h. l. *posteriores* intelligimus.

Dist. *inter id, quod de facto olim obtinuit, &
quod de jure debuit obtinere.* In prisca Ecclesia
de secundis nuptiis haud rectè sentiebant.

Intelligendum autem id est non *de consuetu-
dine universali, sed particulari.* Vid. *Scripta,
Chrysost.*

Non quæritur, *quid expediat semper, sed quid
liceat.* Vid. *1. Cor. VII.* Hic, ne primas suasit
nuptias Paulus tempore persecutionis.

Dist. *adversarii inter bigamiam Laicorum, &
Clericorum.* Non tam *de illis, quàm bis* dispu-
tatur.

Quoad bigamiam Laicorum distingvunt *inter
nudam tolerantiam, & tolerantiam cum approba-
tione.*

Unde dicunt, nuptiis secundis non esse bene-
dicendum.

Conclusio affirmatur.

(1) Quia sunt eadem causæ præstò, ob quas
nuptiæ primæ approbantur.

(2) Quia in Epistola Pauli hujusmodi nuptiæ
probantur, *Rom. VII, 2. 1. Cor. VII, 39. 1. Tim.
V, 14.*

⁂ *AVTÍΘ.*

*Olim in prisca Ecclesia, ingentes lites de hac
materia ortæ sunt. Qui enim nuptias secun-
das*

das contrahebant, non admittebantur in Ecclesia Græca ad sacramunia. *Epiphan. hæres.* Et hodiè apud Græcos malè audiunt nuptiæ secundæ.

Montanistæ simpliciter damnant hujusmodi nuptias.

Novatiani & Cathari ne quidem poenitentiae locum relinquunt bigamis.

Pontificii nuptias eas non dignas judicant benedictione sacerdotali. *Bellarmin. l. 1. de Cler. cap. 23. Justinianus sup. cap. 3. ep. ad Tim.*

Quæstio.

An in nullo planè casu divortium concedendum sit?

Aliud est, si quæratur: *an matrimonium ita sit insolubile, ut non possit ab hominibus è privato arbitrio dissolvi*; aliud, *an ita sit insolubile, ut ne quidem à Magistratu possit dissolvi, qui Dei tamen sustinet vices.* Prius indicatur *Matth. XIX, 9. Rom. VII, 1.*

Non igitur divortium *ob causam levem*, sed *gravem*, ubi vitium est incorrigibile, concedendum est.

Dist. Pontificii *inter matrimonium fidelium, & infidelium.* De hoc concedunt, posse dissolvi: *de illo* negant.

Distinguunt iidem *inter matrimonium ratum, & consummatum.* Ratum posse dissolvi, consummatum verò non ita.

Distin-

Distinguunt porro *inter consuetudinem Veteris, & Novi Testamenti. In Veteri Testamento concedunt potuisse divortium locum habere; in Novo negant.*

Distinguunt *inter divortium quoad vinculum, & torum seu cohabitationem. Illud putant in omni casu esse illicitum; hoc verò apud illos conceditur.*

Conclusio affirmatur.

Prob. (1) ex assertione Christi, *Matth. V, 32. Matth. XIX, 9.*

(2) Indissolubilitas instituta est, *non in pœnam generis humani, sed in solatium.*

(3) Separatio quoad torum & mensam non potest manere cum vinculo, quia est adversus ipsum matrimonium.

Ἀντίθ.

In excessu peccant Judæi, qui levem ob causam divortium concedunt.

In defectu verò Pontificii, qui planè volunt, matrimonium fidelium in Nov. Test. esse indissolubile; nec ullam posse allegari causam, ob quam solubile fieri possit. Vid. Jus Canonicum. Concil. Trident. Sess. 24. Can. 6. 7. Bellarm. de Sacramento Matrimonii, c. 15. Sixtus Senensis in Biblioth. l. 6. ann. 81.

Πρώτον ψεύδος illorum est, quòd habeant conjugium fidelium in Nov. Test. pro sacramento.

E Papizantibus Anglis Wigorniensis Episcopus,
Job.

Job. Prideaux, unde turbæ de hac re in Anglia subortæ sunt.

Quæstio.

An jure naturæ omnia bona communia esse debeant, unde furtum contra legem naturæ non committatur?

Dist. *inter naturam institutam, & per lapsum destitutam.* Ibi obtinuit bonorum communio; vox enim divina: *Replete terram, &c.* videtur non tam ad singulos seorsim, quàm ad omnes conjunctim pertinere.

Non dicimus, quòd jus naturæ *directè & immediate* rerum divisionem & proprietatem præceperit, sed quòd jus naturæ fecerit *ex occasione* humani generis multiplicati, & iniquitatis inter homines invalescentis.

Dist. *inter conditionem Testamenti Vet. & Novi.* Ibi nec adversarii dubitant, quòd tunc proprietas bonorum fuerit concessa.

Dist. *inter Ecclesiam plantandam, & plantatam.* Ibi observamus, bonorum communionem fuisse in usu, *Act. II, 44. 45.* Oriebatur communio ex intenso amore, quem inferebat effusissima Spiritûs S. gratia, & quæ requirebatur ad conciliandam Evangelicæ prædicationi autoritatem.

Dist. *inter perfectionem hominum optandam, & sperandam.* Optandum esset, ut & de nobis dici

dici posset illud, *Act. II, 44.* sed ob hominum *πλεονεξίαν* non est sperandum.

Bonorum tamen communio, quæ olim obtinuit, non fuit *res necessaria*, sed tantum *voluntariô cordis motu suscepta*.

Dist. *inter casum necessitatis & extraordinarium; & libertatis ac ordinarium.* Ibi concedimus sæpius bonorum communionem exigi.

Dist. *inter id, quod fieri debet ob mandatum personale, & quod fieri debet ob mandatum generale.* Mandatum personale erat juvenis *Matth. XIX.* negatur autem *generale* fuisse. Volebat enim Christus detegere hypocrisin juvenis.

Bonorum communio duplici sensu potest dici, quòd sit *juris naturæ*, vel *ut intelligatur negativè, quatenus jus naturæ ipsum bonorum non fecerit divisionem*, vel *positivè, quod Jus Naturæ omnibus dederit potestatem re quavis utendi.* Ibi non est absurda phrasis, Bonorum communionem esse *juris naturæ.* *Posteriori sensu* negatur, quòd bonorum communio sit *juris naturæ.*

Conclusio Negativa.

Urg. (1) ipsam legem: *non furtum facies.* Si ergo proprietas bonorum esset contra *jus naturæ*, nullum furtum posset committi.

(2) Quòd in Scriptura S. approbentur contractus emptionis, venditionis, mutui, *1. Thess. IV, 5. 1. Cor. VII, 13.*

(3) Loca, in quibus commendatur *eleemossyna.*

fynarum datio. Huc refer exempla divitum,
Thabite, Lydia.

Ἀντίθεσις.

Plato bonorum communionem introducere
 in Remp. voluit; contra quem disputat *Aristot.*
l. 2. Polit.

Apostolici in Ecclesia prisca, qui se ita vocabant
ab Apostolis, quorum ritus omnes imitari vole-
 bant.

Pontificii, quando ordinem mendicantium
 commendant à perfectione sua mirificè. *Bel-*
larm. l. 2. de Mon.

Quæstio.

An, & in quibus casibus rem alienam aufer-
re invito Domino liceat?

Furtum aliud appellatur *materialiter*, *aliud*
formaliter tale. Hoc est ablatio rei alienæ illici-
 ta: illud committitur in quavis ablatione rei
 alienæ. Si ablatio habet justam causam, materia-
 liter furtum est.

Dist. inter ablationem rei alienæ *jocosam*, & *se-*
riam. Illa, quæ fit sine animo rem ablatam re-
 tinendi, non est furtum.

Vel ablatio fit in usum ejus, à quo aliquid au-
 fertur, vel in detrimentum ejusdem. Ibi definit
 esse furtum, propriè dictum, e. g. si ensis à fu-
 rioso auferatur. Fundamentum est, quoniam
 amens non est de jure Dominus bonorum.

Ablatio fit vel ex charitate, vel *ex inordinata*
rei alienæ cupiditate. Ibi non est furtum forma-

liter tale. E. g. si quis alteri aufert rem, quâ videt cum abuti, nempe chartas. Ita Rachel aufererebat idola Patris sui, *Gen. XXXI.* volebat enim occurrere idololatricis institutis patris. (ita quidam Rachelem excusatam volunt.)

Ablatio fit vel à persona privata, vel publica. Privata persona in alterius personæ privatae bona nullum jus habet.

*Ablatio rei alienæ vel infligitur locô pœnæ, vel fit ex vitio culpæ. Ibi talis ablatio non est furtum. Huc pertinent spolia Ægyptiaca, *Exod. III.* Vel quæritur de ablatione, quæ fit in casu necessitatis, vel libertatis, & ex mera malitia. In hoc casu actus furti committitur.*

Non quæritur, an qui è necessitate committit furtum, excusetur à tanto, sed an à toto.

Conclusio.

Tantum in prioribus casibus rem alienam auferre licet, in ultimo casu adhuc manet furtum.

Urg. (1) Quia lex de non committendo furto est & manet immutabilis.

(2) In dubiis eligendum est id, in quo minus peccatur. At perire fame in se non est peccatum. Ergo melius est fame perire, quàm rem alienam auferre.

(3) Casus necessitatis vix dabilis est. Hujusmodi enim pauper vel valet adhuc & sanus est, vel decumbit. Si sanus, potest labore quærere victum;

ctum: *si decumbit*, furtum non potest committere.

(4) Lata porta aperiretur furibus.

ΑΥΤΙΘ.

Moralistarum Pontificiorum, qui dicunt, in casu necessitatis pauperi licitum esse bona aliena auferre. *Thom. in sec. sec. quæst. 66. Marchantius in resol. Pastoralib. p. 112.* extendit hoc ad milites, quòd ob defectum stipendii rem alienam auferant.

Quæstio.

An omne furtum sit peccatum mortale, an verò ob materia exilitatem quoddam furtum in se & suâ naturâ veniale sit?

Dist. inter casum, ubi probabilis est consensus vel ratihabitio illius, à quo res minoris pretii auferitur: & ubi consensus seu ratihabitio non est probabilis. Ibi furtum formaliter tale non committitur, e. g. *Deut. XXIII, 24. 25.*

Dist. inter differentiam furtorum gradualem, & essentialem. Illud non negamus: gravius enim est, quando quis alterum omnibus bonis privat, & quando rem exilem aufert. Non tamen essentialis est differentia, ut quoddam furtum planè sit sine peccato. Conf. *Exod. XXII, 1. seqq.*

Dist. inter æstimum furti in foro soli, & poli. In foro politiæ externæ, & conscientiæ. Ibi pretium rei ablatae attenditur, hic verò nequaquam.

Aliud est, si quærat, *an furtum sit peccatum mortale ratione eventus, & an sit peccatum mortale ratione reatus.* Hoc concedimus, illud negamus. Nam & peccata mortalia eventualiter venialia fieri possunt.

Conclusio.

Prius affirmatur, posterius negatur.

Urg. (1) Quod omne furtum sit contra legem DEI. E. peccatum.

(2) In Præcepto septimo nulla habetur distinctio pretii rei ablatae.

(3) Præsumi potest & debet, de consummata malitia, qui exigui lucri causa est injurius.

(4) Consensus Pontificior. Vasquez.

AVT. 9.

Pontificiorum, qui volunt, non omne furtum esse mortale. Bellarm. l. 1. de amiss. gratia & statu peccati. c. 3. Marchantius, in resolut. Pastoral. pag. 180.

Quæstio.

An inter species furti omnis omnino usura recenseri debeat?

Non quæritur de usuris tantum in hypothesis, seu in concreto, sed in thesi, seu abstracto.

Dist. inter conditionem Veteris, & Novi Testamenti. Ibi non erat licitum Judæis usuras à fratribus accipere, Exod. XXII, 25. Lev. XXV, 35.

Observanda sunt hîc quædam circa debitorem, circa creditorem, circa summam, circa tempus, & censum postulatum.

Tria

Tria sunt hominum genera, quæ hõc loco possunt considerari. Quidam sunt extremè pauperes, quibus debentur Eleemosynæ; quidam egentes, non tamen extremè pauperes; his detur charitatis lege mutuum, sine lucro; quidam sunt melioris fortunæ, qui pecuniam expetunt non necessitatis, sed utilitatis & negotiationis gratiâ: de hujus generis debitoribus hõc locõ quæritur.

Dist. inter eos, qui mutuo opus habent ad necessitatem, & ampliationem rei familiaris; ab illis non debent usuræ expeti.

Circa Creditorem. Dist. inter Creditores, qui sunt vel divites, vel mediocris fortunæ. Illi non debent usuram accipere, reclamante charitate: bi verò censum annum meritò postulant, imprimis si ob conditionem ad negotiationem sunt inepti, ut senes, pupilli.

Circa summam elocatam; vel sors est exigua, quâ quis nil lucrari potest, vel amplior, quâ quis augere rem familiarem potest. Ibi melius abstinetur ab usura.

Dist. inter mutuum, quod usu consumitur, & quod non consumitur. Illud, quando agrum alteri elocamus, admittit censum annum: de hoc quæritur, ut est pecunia.

Circa tempus intercedens. Vel ad exiguum temporis momentum mutuum petitur, vel ad prolixius. Ibi legis charitatis ratio habenda.

Circa Censum. Dist. inter usuram propriè, &

quamvis pensionem annuam. Illa non facilè laudatur: hæc, quæ est sine damno creditoris, cæteris paribus, non violatâ charitate potest exigi.

Dist. inter usuram mordentem & lucratoriam; & compensatoriam.

Conclusio.

Nequaquam omnis usura sine distinctione debet furti speciebus accenseri.

Quia usura fundatur in lege naturæ, quæ postulat gratitudinem, quæ declaratur per solutionem censûs annui, 2. *Cor. VIII, 13. Matth. X, 12.*

Ipsæ Deus ab alienigenis permisit accipi usuram, *Deut. XXIII, 20.* E. usura in se non est illicita, *Matth. XXV, 27.*

Charitas Christiana ita debet exeri, ne nobis inde oriatur afflictio, 1. *Tim. V, 8. 2. Cor. XII, 14.*

Paritas aliorum contractuum inculpatorum, in quibus usuræ adhibentur.

ΑΥΤΙΘ.

Thom. in sec. sec. qv. 78. art. 1.

In Anglia, quando Job. Ivellus, Salisburiensis Episcopus, adversus omnem usuram decernebat, in peculiari scripto de usura.

Lancelottus, de usura.

Quæstio.

An inter ea, quæ in Præcepto VII. prohibita sunt, omnis generis ludi rectè recenseantur?

Dist. inter eorum institutum, qui per omnem vitia

tam suam nonnisi ludis vacant, & ita ludos instar artis exercent: & qui interdum, defatigati laboribus, ludô honestô animum recreant. Illorum institutum non probatur: non enim vivunt in statu DEO placente; manibus quippe laborandum, Eph. IV, 28. Phil. IV, 28.

Dist. inter ludorum usum, & abusum. Ludi debent institui in recreationem, & oblectationem ludentium.

Abusus est, si lucri causâ instituantur, & in alterius partis notabile incommodum convertantur.

Ludi instituuntur, vel in quibus est certamen, aut exercitium virtutis; vel in quibus res tantum cæcæ fortunæ committitur. Illos non improbamus, sicuti hujus generis ludorum exempla habentur 2. Sam. I, 18. ubi de tractatione arcûs agitur; ad hos pertinet lusus alexæ & chartarum.

Dist. inter opinionem de hujusmodi ludis interveniente sorte institutis Ethnicam, & Christianam. Illam non probamus, quando in hunc usum fictam Deam, nomine Fortunæ, colebant.

De ludis queritur vel idealiter, vel exemplariter. Idealiter non censendi sunt prohibiti: exemplariter quando quæritur, respicitur partim ad personas, tempus, pretium ludo expositum, reliquasque circumstantias; & ex iis ludus alioquin non illicitus, potest talis reddi. Sic inter Ecclesiasticas, & Politicas personas distinguendum. Illis non fiebat olim ludendi copia. Tempus vel uti-

lioribus destinatum negotiis est, vel vacuum & recreationi instituenda conveniens: illud ludo perdere non licet. De summa pretii non potest proponi generalis regula, sed determinat eam proportio ad finem ludi ordinata, hoc est, non licet alicui plus exponere in ludo, quam homo talis conditionis secundum rectam rationem potest impendere suæ recreationi.

Conclusio I.

Ludi omnes, imò etiam sortes lusoriae, non simpliciter improbantur.

(1) Quia pertinent ad recreationem.

(2) Ita possunt institui, ut nec religio, nec charitas, nec justitia lædatur.

Conclusio II.

Ludus lucri causâ institutus minimè est probandus, sed habet omninò rationem furti analogicè.

(1) Quia nemo est Dominus absolutus suorum bonorum. E. nec potest de bonis suis ita disponere, ut lucri causâ eadem exponat.

(2) Est prodigalis temeritas, notabilem pecuniæ summam sine necessitate periculo exponere.

(3) Ita lucrum quæritur ex alterius damno, quod in nullo casu est licitum.

Ἀντίθεσις.

In theoria peccârunt quidam in defectu Patres, Chrysostomus Hom. 6. in Matth. Non Deum inve-

invenisse ludum, inquit, sed Diabolum. Si de abusu loquitur, non contradicimus.

Wilhelmus Amesius omnes ludos, in quibus fors intervenit, (Glück-Spiele) simpliciter damnavit in Concilio Cantabrig. Causam post mortem ipsius defendit Gisbert. Voëtius.

Imperator Justinianus in Novella Constit. CXXIII. de sanctissimis Episcopis &c. Cap. X. S. Interdicimus, prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, & Subdiaconi, Lectores & omnes alii, ad tabulas ludant, aut aliis ludentibus participes, aut inspectatores fiant.

Quæstio.

An bona eorum, qui naufragium patiuntur, justò domini titulò occupent, & retineant, qui primi eadem invenerunt? Neg.

Dist. inter id, quod dicitur licere in foro politico ob jus certum municipale, & quod revera licet in foro conscientie. Hoc spectamus hòc locò.

Dist. inter jus verum & propriè dictum, & impropriè seu equivocè. Jus verum non est, quò conceditur occupare naufragorum bona & retinere eadem.

Dist. inter bona ipsa naufragorum, & inter justam mercedem pro labore eorum; quorum operâ & industriâ bona conservata sunt. De bonis ipsis quæritur.

Dist. inter bona sponte, & coactè derelicta. Illa

propriè dicuntur derelicta, quæ sponte reliquit possessor, talia cedunt primò occupanti; jus tamen legitimis limitibus includitur. Quando Dominus prior vel abjecit, vel ex conjecturis constat, quòd hujusmodi bona non curet, bonum relictum primò occupanti cedit. Si bonum *coactè* relictum, aliter se res habet.

Dist. inter ea, quæ de facto sunt extra potestatem alterius Domini, & quæ de jure etiam.

Res naufragi de facto sunt extra potestatem Domini: non tamen caret possessor priscus dominio.

Conclusio Negativa.

Prob. quia tali occupationi & retentioni definitio furti competit. Alienantur enim bona aliena invito Domino. Imò non simplex est furtum, sed cum maxima conjunctum crudelitate, spoliare spoliatos, & miserorum miseriam augere.

Est contra legem charitatis, quæ præcipit, ne afflicto addatur afflictio.

Imperator Constantinus in Codice lib. XI. tit. V. de naufragiis: Si quando naufragio navis expulsa fuerit ad littus, vel si quando aliquam terram attigerit, ad Dominos pertineat, fiscus meus sese non interponat. Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sceleretur.

Quæstio.

An & quomodo poena furti capitalis constitui possit?

De pœna furti non tam respectu iudicii divini, quàm humani agitur. De priori 1. Cor. VI, 10.

Dist. inter iudicium de pœna furti decisivum, & directivum. Illud non est Theologi, sed pertinet ad iudices in causis criminalibus: hoc est Theologi, qui de iudiciorum æquitate sententiam dicit.

Furtum vel est simplex, vel compositum, seu sacrilegium. De illo quæritur primariò.

Furtum vel est rei prorsus exiguæ, vel majoris pretii, & cujus ablatio faciat, ut alter egeat. In foro conscientiæ quidem furti non est discrimen: quoad pœnam tamen distinctio est.

Fures sunt vel è familia ejus, in qua furtum committitur, seu consanguinei ejus, cui aliquid auferitur, vel extranei. Ibi non facilè afficiuntur capitali suppliciò; videntur enim aliquod jus ad rem ablatam habuisse.

Dist. inter pœnam furti dictatam in Veteri, & dictandam in Novo Testamento. Ibi capitalis pœna furti decreta non est, Exod. XXII, 1. seq. Fuit autem lex forensis: omnes enim Judæi erant consanguinei, & terra Canaan erat omnium Judæorum possessio.

Dist. inter loca, in quibus recepta est consuetudo afficiendi fures pœnâ capitali, & in quibus recepta non est. Ubi non constituta est pœna capitalis, autores non sumus, ut constituatur.

Conclusio.

*Magistratus potest & potuit olim legem
ferre de furibus capitaliter puniendis.*

Habet Magistratus generaliter potestatem legislatoriam, *Rom. XIII, 1. seq. 1. Petr. III, 16.*

(2) Davidis iudicium, *2. Sam. XII, 5.*

(3) Æquitatis legem: Crescentibus delictis, crescent poenæ.

Ἀντίθ.

*Calviniani, Zepperus, Piscat. Keckerm. item,
Rivetus Opp. T. 1. p. 1421.*

Sociniani omnia supplicia capitalia solent improbare.

DISPUTATIO XXI.

Resp.

DN. IO. SAM. BÜTTNERO, Stadâ-Bremens.

Opponentib.

DN. IO. ERICO Schulzen, Hohendorf. Pom.

DN. IO. FRID. MARTINI, Wusterh. Pom.

Quæstio.

*An in Præcepto VIII. omne mendacium
prohibeatur, etiam quod officiosum & jo-
cosum vulgò vocari consuevit, an
verò perniciosum tan-
tùm?*

*Dist. inter Mendacii officiosi titulum κατ' ἀν-
θρώπον, & κατ' ἀλήθειαν. κατ' ἀνθρώπον
εἰτε-*

titulum repetimus: nullum enim *officiosum mendacium* statuimus. Nam nullum officium esse potest, quod nobis injungat, ut peccemus.

Dist. *inter locutiones proprias, & figuratas seu parabolicas.* Ibi non licet adversus veritatem, quicquam pronunciare: *hic* verò, quò pertinent Ironiæ, non exigitur, ut semper veritas simpliciter proponatur.

Dist. *inter quamvis fallaciam, seu simulationem vel dissimulationem: & inter propriè sic dictum mendacium.* Dantur enim fallaciæ exploratoriæ; quando Christus simulabat, ac si vellet exire à discipulis Emauntem proficiscentibus, non erat mendacium. Huc pertinent stratagemata biblica, *Jos. VIII, 2. 2. Sam. V, 23.*

Mendacium, propriè sic dictum, est enunciatio per se fallax, veritati contraria.

Aliud est, si quæratur: *an officiosum mendacium committentes liberentur à tanto, & an à toto.*

Tantum non est peccatum officiosum, qui inter sacrum & saxum constituti, veritatem non revelant.

Circa *objectum* occurrit diversitas. Vel enim, qui mentitur, occupatur *in negotio religionis, vel in civili.* Ibi ferè omnes consentiunt, quòd non liceat mentiri.

Dist. *inter judicium externum, circa mendacium officiosum, & internum conscientie.* Ibi non excusantur tantùm, qui mendacium officiosum

ciosum committunt, sed & sæpe laudantur; nos de posteriori judicio quærimus.

Non quæritur, *quid de facto fiat*, annon alioquin probi inveniantur, qui putant, pro salute proximi mentiri licitum esse; sed *quid de jure fieri debeat*. Sic resp. ad exempla Biblica, *Exod. I, 19. Job. II, 4. 5.* sed ad facta hæc pertinent.

Dist. inter hujusmodi mendacem sermonem materialiter, & formaliter spectatum. Materialiter sæpe continet rem Deo gratam, conservationem scil. proximi. Sic salus Israëuitarum conservabatur per mendacium obstetricum.

Conclusio.

Omne mendacium propriè sic dictum prohibetur.

Urg. (1) Legis generalitas: *Non dices falsum testimonium, Exod. XXII, 1. Lev. XIX, 11. Repetitur Ps. I, 7. Ps. XV, 2. Apoc. XXI, 8.*

(2) Quod ne quidem pro Deo forti liceat mentiri, *Job. XIII, 17.*

(3) In omnibus debemus ἀληθεύειν, *Matth. V, 27.*

(4) Regula generalis: *Non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona, Rom. III, 8.*

Ἀντίθεσις.

Olim Gentilium. Plato dicebat: *Viro bono mentiri licere Reip. causâ.* Cic. offic. vocat Mendacium culpabile, cum quis emolumenti sui causa mentitur.

Priscillianistarum. Quâ occasione *Augustinus* scripsit *de mendaciis.* Sed ipse *Augustinus* quæst. 68. in *Lev.* recenset Patrum sententias: Benè omnibus videtur, inquit, ut nemo pro salute mentiatur. Certatum autem de eo fuit inter *Augustinum* & *Hieronymum.*

Apud Pontificios quædam mendacia inter virtutes recensentur; ut si quis mentiatur in detrimentum hæretici.

Sociniani concedunt, in *Nov. Test.* prohibita esse, in *Vet. Test.* mendacia omninò non fuisse prohibita. Et quidam è nostratibus mendacium officiosum excusant.

Quæstio.

An secreta & speciatim delicta proximi, licite manifestentur?

Dist. inter collusionem, conspiracyem, & conjunctionem; & inter occultationem, fidei præstationem, & silentii promissi observationem. Illam nequaquam probamus, licet & juramentum intercesserit; juramenta enim non debent esse vincula iniquitatis.

Sunt delicta alia clam, alia publicè magis commissa. Illa debent occultari intuitu charitatis.

Circa delicta vel emendationis spes superest, vel secus se res habet. Ibi præstat delicta proximi occultare.

Vel probabiliter timentur plura peccata, si prius silentio involvatur: vel hujusmodi periculum non est

est præstò. Ibi præstat manifestare delictum, quod innotuit.

Dist. inter casum, quando ratio justitiæ & charitatis suadet manifestationem, & quando secus se res habet. Ibi omninò præstat manifestare, aliàs occultandum.

Vel sub sigillo confessionis revelatum est delictum ministro Ecclesiæ, vel aliter illi innotuit. Ibi planè non debet manifestare, & si conscientia vult consulere, citius mortem debet pati. Personam enim Dei ibi gerit, Deus autem peccata poenitentium non revelat, sed tegit, Es. XLIV, 22. Ps. CIII, 21. Mich. VII, 19. Matth. XII 20. Hic verò, si suadeat ratio justitiæ, manifestet.

Dist. inter secreta sub fide silentii alteri commissa, & sub nulla tali obligatione. Illa non sunt propalanda; quando obligatio non accessit, res se aliter habet.

Dist. inter temerariam secretorum patefactionem, & inter fidelem testimonii depositionem requisitam à superiori, seu iudice. Illa in nullo casu est licita: hæc si requiratur à Magistratu, etiam posthabitâ fide silentii, veritatem dicat; Magistratui magis obligatus, quàm proximo est.

Conclusio affirmatur.

Urgetur (1) Generalis γνώμη. Caritas operit multitudinem peccatorum, Prov. X, 12. 1. Petr. IV, 8. Sir. IX, 10. c. XXV, 9. 10.

(2) Fides data debet servari.

(3) Ipse Thomas in sec. sec. qu. 70. art. 1. Ipsi Gentiles. Horatius: Arca.

*Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
Commissumque reges, aut vinô tortus, aut ira.*

Ἀντίθεσις.

Apud Pontificios tenentur Confessionarii secreta omnia revelare, quæ Ecclesiam Romanam concernere videntur, seu directè, seu indirectè fiat; ut Papæ innotescant secreta ea.

Quæstio.

*An injuriam illatam unusquisque a quovis
pati teneatur; an verò ad eandem
respondere, & injuriæ autorem
accusare liceat?*

Qui injuriâ afficitur, vel est superior, vel æqualis. Si sit Magistratus, ab illo debet inferior injuriam pati. Magistratui enim non licet maledicere, Exod. XXII, 28. Act. XXIII, 5. Si sunt æquales inter se, injuriâ afficiens, & qui afficitur, alia res est.

Qui injuriâ afficit, vel parentum locô est; vel non. Ibi parentes, licet talia objiciant liberis, quæ videantur injuriam inferre, à liberis tamen accusandi non sunt, postulat hoc Præceptum IV.

Ita respondeatur ad injuriam, non ut contradicendo nos ipsos defendamus, sed ne mendacio progressum sinamus. Vel respondetur animò convitiandi, vel emendandi. Prius prohibetur, Matth. V, 44.

Non quæritur, an expediat semper respondere ad injuriam, sed an illud liceat? Circumstantiæ

T

enim

enim monent, ut sæpe patienter injuria tolleretur. Ita Christus *Job. VIII, 48.* non respondebat, quando accusabatur Samaritanismi.

Accusare injuriæ autorem licet, non ex impatientia studio, sed justitiæ desiderio.

In his responsionibus, & accusationibus observandum, ne cum jactura conscientiae, vel cum testificatione bonitatis ejus fiant. Accuratè debet observari ordo inter bona, ne, dum respondemus ad injuriam, vel accusamus injuriantem, ordinem bonorum invertamus.

Hoc autem ordine se habent *bona*:

(1) Sunt *spiritualia*. (2) *corporalia*. (3) *externa*. *Illa* sunt fides, orthodoxia, bona conscientia: *Ista*, vita, sanitas: *Hæc* honor, divitiæ. Ordo non debet inverti, hoc est, non debet quis laborare pro bonis externis, ut corporalia, vel spiritualia negligantur. *DEVS* igitur debet (α) *diligere super omnia*. (β) *unusquisque seipsum diligere*, quæ bona spiritualia. (γ) *proximum*, quæ bona spiritualia. (δ) *seipsum* debet diligere, quæ bona corporis. (ε) *Proximum*, quæ bona corporis. (ζ) *seipsum*, quæ bona externa, & (η) *proximum*, quæ bona externa.

Huc referatur exemplum Josephi, qui videbat famam laborare posse, si auscultaret heræ. Ita Susanna famam postposuit conscientiae, ne interverteret ordinem bonorum.

Con-

Conclusio.

Lesionem famæ à quovis, & perpetuo pati, non est necesse.

Urg. (1) *Responde stulto, ne sibi videatur sapiens, Prov. XXVI, 5.*

(2) *Ita Christus respondebat Phariseis ad injurias, quando dicebant habere eum Diabolum, Job. VIII, 44.*

(3) *Famæ dignitas, quæ est necessarium administriculus res honestas & utiles gerendi, & locum in Rep. tuendi.*

Ἀντίθεσις.

Eorum, qui omnia judicia civilia improbant, ut Anabaptistæ.

Quæstio.

An injuriam illatam seu lesionem famæ bona cum conscientia vindicare retorsione liceat?

De Retorsione non quæritur, ut virtutis specie; sed ut de agnitionis inter homines occurrentis medicatione. Præstaret nec Injurias, nec Retorsiones audiri.

Dist. inter disquisitionem de vindicanda injuria idealem, & exemplarem. Prius conced. sæpius exemplariter peccatur.

Dist. inter objurgationem severiorem, quæ fit demandati muneris publici, aut justæ emendationis causa: & quæ fit in detractum famæ alterius. Ad illam non debet per retorsionem responderi.

Prioris exemplum habetur in discipulis Emaunticis, quos Christus appellat stultos, *Luc. XXIV, 25.* Paulus amentiae accusat Galatas, *c. III, 1.* Vel probabile est, cum intentione alterius famam ledendi detractorem egisse; vel constat, quod ex levitate animi tantum, aut precipitantia lingua, aut animo bonitatem suae causae commendandi, alteri detractum esse. In priori casu omnino retorsione vindicare injuriam licet: in posteriori praestat injuriam pati. Nullus autem error est frequentior, quam qui circa judicium de animo injuriandi committitur. Hic accusari non possunt, Parentes, Praeceptores, Amici, & generaliter, ubi praesumi potest corrigendi animus.

Imò non requiruntur ad probationem, animus injuriandi non fuisse, *exacta & plena demonstrationes*, sed *sufficiunt praesumptiones.*

Dist. inter retorsionem quae defensionis; & quae vindictae causa instituitur. Si retorsio fiat vindictae causa, non potest probari in foro conscientiae: Defensio autem est juris naturae.

Conclusio affirmatur.

Urg. (1) quia Retorsio est species defensionis, quae jure naturae licita est.

(2) Retorsio pertinet ad moderamen inculpatae tutelae.

(3) Quod liceat resistere furi. At fama praestat multis divitiis.

ΑΥΤΙΣ.

Eorum, qui omnem vindicationem injuriae esse

esse putant contra præceptum Christi, *Matth. V, 44.* ut *Anabaptistæ*.

Quæstio.

An & quomodo Nonum & Decimum Præceptum inter se distinguantur?

Quæstio, prout ab *orthodoxis* ventilatur, concernit non tam *articulum fidei*, quàm *problema* est. *Orthodoxi* enim peccatum originis non negant: *heterodoxos* quod attinet, maximum pondus habet.

Non quæritur *de mutua connexion* utriusque præcepti, sed *simplici identitate*.

Dist. *inter identitatem ratione objecti materialis, & formalis*. Illud est idem; *ne concupiscas*; *modus* autem *considerandi* est diversus.

Dist. *inter ταυτολογικὴν repetitionem, & exegeticam ab objectorum diversitate desumptam, & explicationem*.

Aliud est, quando quæritur, *an præceptum de non concupiscendo unum esse queat, & an præceptum de non concupiscenda domo proximi, & de non concupiscendo servo, uxore, ancilla, idem sit*. Prius non negamus, ibi concupiscentia ponitur abstractè, hîc verò concretè.

Dum verò dicitur, *inter IX. & X. præceptum esse discrimen*, non nostra facimus discrimina ab aliis Scriptoribus allegari solita, quatenus quidam cum Lyra discrimen ponunt: In nono præcepto prohiberi *bonum delectabile*, in decimo ve-

rò bonum utile. Vel in nono prohiberi concupiscentiam carnis, in decimo concupiscentiam oculorum, ut *Armandus de bello Visu*: Vel in nono prohiberi concupiscentiam rerum inanimatarum & immobilium, in decimo animatarum & mobilium.

Nos hoc discrimen ponimus, quòd in nono prohibeatur concupiscentia actualis, in decimo verò concupiscentia originalis. Ipsa verò concupiscentia dupliciter consideratur, vel materialiter, vel formaliter. Materialiter, quatenus circa omnium præceptorum versatur materias, & in quantum à norma recedunt, verat materias eas concupiscere; & hòc modò concupiscentia in omnibus præceptis prohibetur. Hòc locò spectatur formaliter, & iterum dupliciter, vel, ut est principium concupiscens, & animum inflammans, vel ut est actus in motus prorumpens. Illa est originalis, quæ prohibetur præcepto decimo: hæc est actualis, & prohibetur in præcepto nono. De originali concupiscentia potissimum lis est. Originalis concupiscentia dicitur, non quòd sit totum peccatum originis, sed quòd sit peccati originalis aliqua & potissima pars. Peccatum originis, tanquam totum consideratum, est pravitas ipsa, & aversio à Deo, ipsiusq; voluntate: Concupiscentia est pars illius pravitatis, quatenus animus inclinat in rem illicitam. Hæc concupiscentia originalis prohibetur in lege, non, ne fiat, cum jam sit, sed ne sit, & si jam adsit, ut non sit impunita.

Alia ratio est legis divinæ, alia humanarum legum.

gum. Hæ non prohibent, quod non potest vitari, nec sibi sumunt imperium in cogitationes: illa verò prohibet, quod non potest vitari nostrâ culpâ, & etiam examinat animi cogitationes.

Conclusio.

Differunt omninò præcepta hæc, ita ut in nono prohibeatur concupiscentia actualis, in decimo verò concupiscentia originalis.

(1) Quia ipsi Deo placuit duplici prohibitionem concupiscentiam interdicere.

(2) Notabilis vocum diversitas. Bene Lutherus alterum *gelüsten*, alterum *begehren* reddit.

(3) Mosaica explicatio, *Deut. V, 21.*

(4) Apostoli explicatio, *Rom. VII, 8.*

ΑΥΤΙΣ.

Judeorum, olim & hodie. Joseph. l. 3. antiq. c. 4. utrumque præceptum pro uno habet.

Calviniani nos accusant depravati Decalogi, quòd distinctionem ponamus; ideo ut præcedens præceptum de imaginibus possint distinctè recensere. Rivetus Op. T. 1. p. 1449. Ursinus in Expl. Cateches. p. 825.

Pontificii in eo errant, quòd putant, concupiscentiam originalem non esse peccatum, & ideo in nullo præcepto prohiberi.

Quæstio.

An unusquisque sorte suâ ita contentus esse debeat, ut alia meliora & majora appetere ne conditionatè quidem licitum sit?

Dist. inter concupiscentiam, quatenus se extendit ad bona spiritualia, & quatenus ad corporalia.

De illis hōc locō non quæritur, concupiscere enim optima charismata debemus; sed de his.

Quæ ad bona corporalia vel meliora appetuntur, quæ sunt illicita jure divinō, vel humanō positivō. Illa in nullo casu appetantur: hæc non simpliciter.

Appetitus fertur in bonum illicitum vel absolute, vel conditionate. V. g. si quis dicat, vellem hoc, nisi esset illicitum: ita appetitus conditionatus non est simpliciter peccatis annumerandus.

Conditionate appetere licet, quæ jure Dei positivō sunt interdicta, v. g. Si Titius dicat, vellem ducere Lucretiam, nisi in gradu prohibito mihi esset prohibitum.

Quæ verò intrinsecè mala sunt, & jure nature prohibita, ne quidem conditionate appetantur. E. g. Si quis peteret, sibi licere perjurium facere; vel si quis diceret, occiderem Titium, nisi innotesceret.

Appetitus rei illicitæ conditionatus inter peccata refertur, non quòd hujusmodi conditionale desiderium aliquid ponat in esse quoad rem ipsam, manet enim Titius in vivis; sed recensetur ideo inter peccata, quòd ponat in voluntate affectum aliquem erga tale peccatum.

Conclusio affirmatur.

Urg. (1) Quòd autàgnea ut virtus com-
men-

mendetur, 1 *Tim. VI*, 2. *Ebr. XIII*, 5. *Contenti sitis presentibus.*

Phil. IV, 11. *Didici in quibus sum, contentus esse.*

1. *Cor. VII*, 29. 30. etiam quæ habemus, ita debemus considerare, quasi non haberemus; multò minus licebit majora appetere.

Exigit hoc DEI providentia.

Hujusmodi appetitus non potest esse conjunctus cum tranquillitate animi, quæ tamen requiritur ad omnia communia officia.

Appetitus hujusmodi in multas ducit tentationes. DEO incipit obmurmurare, in proximum peccare, quatenus invidiâ laborat.

Ἀντίθεσις.

Pontificiorum, apud quos nil invenitur de ἀνταρκεία.

Quæstio.

An concupiscentia rei alienæ, quæ solo corde fit, in Decalogo sit prohibita; an verò cogitationes de rebus alienis licitæ sint?

Cogitatio circa malum triplex est: (1) quatenus consistit in simplici mali apprehensione. (2) quatenus inclinationem ad consensum habet comitem. (3) quatenus cum plena approbatione est conjunctum. Illa cogitatio circa malum non est propriè peccatum, quia & Christus talem cogitationem habuit, *Matth. IV*, 1. imò primò modò

cogitare malum, est malum scire. *Hæc est gravissimum peccatum; de illa quæritur.*

Dist. inter malum, quatenus est & manet extra nos; & quatenus incipit à nobis recipi, ut nobis inbareat. Priori modò cogitare de malo non est peccati index: si recipitur, inficit hominem.

Dist. inter malum, quamdiu nostrum non est, & quando jam nostrum factum est. Ibi nos non contaminat, ut si quis videt flagitia committi innumera.

Dist. inter tentationes internas, & externas. *Hæc* per se non corrumpunt hominem; si illæ accedunt, corrumpitur, & ad peccatorum pertinet classem.

Conclusio affirmatur.

Urg. Mich. II, 1. 2. Væ cogitantibus iniquitatem.

Psal. CXIX, 36. Ne Deus sinat animum ad quæstum deflecti.

Jacob. I, 14. Tentatio prohibetur.

1. Tim. VI, 9. 10. 20. Cogitationes hujusmodi prohibentur.

Art. 9.

Pontificii, si peccata nominant, venialia intelligunt.

Quæstio.

An motus concupiscentiæ primò primi, propriè sic dicta seu veri nominis peccata sint?

Dist.

Dist. inter concupiscentiam naturalem, quæ in se est indifferens, & spirituales, quæ est regentorum.

Considerantur motus concupiscentiæ vel quatenus sunt motus, & ita bonitatem Physicam habent; vel quâ adjunctam habent inordinationem, dum feruntur in objectum prohibitum. Hôc locô posteriori modô considerantur.

Motus appellantur alii primò primi, alii secundo primi. Illos appellant, qui ad præsentiam rei alicujus subito objectæ, aut ex alteratione corporis, aut ex imaginatione repentina excitati inordinatè & non conformiter legi divinæ insurgunt, ante omnem rationis advertentiam: hos vocant, qui plenam quidem deliberationem voluntatis anteverunt, sunt tamen aliquô modô jam in potestate voluntatis, ut, si debitam quis adhibeat diligentiam, eosdem motus reprimere possit. In priores homo nullum habet imperium, in posteriores habet.

Posteriores à vitio non esse immunes, concedunt Adversarii, de prioribus quæritur.

Non dicimus, quòd motus primò primi sint peccata actu damnantia, sunt enim in sanctissimis, qui molestis illis pulsibus non carent: sed annon damnationis reatum inducant.

Motus consideratur vel in irrogenitis, vel in regenitis. In illis sunt peccata actu damnantia; in his nequaquam: fit autem, quia subiectum est in gratia, Rom. VIII, 1.

De motibus quæritur, *annon tantum sint peccata venialia*, quod non negamus; sed *an sint mortalia*, quod nos asserimus.

Conclusio affirm.

Urg. (1) Lex requirit perfectam obedientiam, cum qua motus primò primi pugnant.

(2) Deus jure creationis ad imaginem suam postulat à nobis, ut simus planè immaculati. Motus autem illi pertinent ad maculas.

(3) Expressè motus hi recensentur inter peccata, *Rom. VII, 7.*

(4) Inter peccata recensentur, *Jac. I, 15.* & dicuntur fons omnium peccatorum.

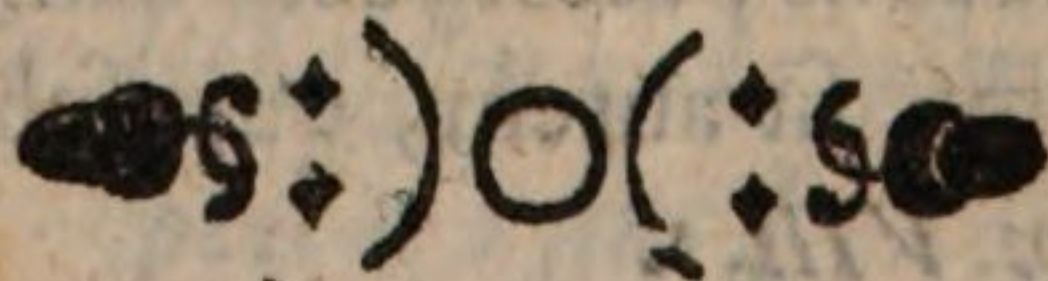
ΑΥΤΙΣ.

Tempore Christi & Apostolorum, *Pbarisæorum*, qui motus interiores non habebant pro peccaminosis, sed quando actus ipse accedat. Sequuntur hos *Pelagiani. Vid. Augustin. de hæresibus c. 88.*

Pontificiorum. Vid. Concil. Trident. Sess. 5. c. 5. Bellarm. l. 5. de amissione gratie, cap. 7. Cornel. à Lapide ad Jac. I.

Socinus idem facit in Præl. c. 4. in explicatione capitis VII Matthæi.

SOLI DEO GLORIA.

D. JO. FRID. MAYERI,
Consiliarii Regii, Theologi, Prof. Pri-
marii, Univ. Pro-Cancell. & Superint.
Generalis,

BIBLIOTHECA SCRIPTORUM
THEOLOGICÆ MORALIS ET
CONSCIENTIARÆ.

D. JOHANNES MAYER,
Consiliarius Regni, Theologus, Prof. Pub.
Ordinarius, Univ. Lips. - Cancell. & Superint.
BIBLIOTHECA SCRIPTORUM
THEOLOGICORUM MORALIS ET
CONSTITUTIONARIA

JO. GUILIELMUS BAIER, *Doctor & Professor Theologus Jenensis, postmodum Halensis, denique Generalis Superintendens Saxo - Vinariensis*, anno ætatis suæ 48. Christi 1695. piè denatus, Vir infucatæ pietatis, eruditionis summæ, acerrimi judicii, vivus adhuc *COMPENDIUM THEOLOGIÆ MORALIS* edere cœpit. Sed & Hallensi Vinariensique transmigratione, tandem etiam morte, impeditus, hæredibus absolvendi laborem reliquit anno 1698. Ne quid tamen Nobilissimo operi deesset, Celeberrimus Vir Ecclesiæ & Acad. Noricæ singulare ornamentum, *D. Jo. Michael Langius*, qui Baierum Ecclesiæ reddit, Supplementum addidit omni eruditione refertissimum Ao. 1703. quod nostris valde commendamus.

Ductu etiam atque sub Præsidio Summe Rever. atq; Excell. VIRI, DN. D. JO. ANDR. SCHMIDII, quem Deus servet! in Acad. Julia Ao. 1698. Nobilissimi quidam Juvenes magna cum accuratiōe ediderunt & examini submiserunt, *Fasciculum questionum moralium ex B. Baieri Theol. Morali deductarum & maximam partem ex eodem Autore resolutarum.*

FRID. BALDUINUS, *Doctor, Professor & Superintendens Generalis Vitembergensis*, Vir immortalium in Ecclesiam Christi meritorum, piè denatus anno ætatis suæ 52. superioris seculi 27. reliquit *Libros IV. de Casibus Conscientiæ*, editos Francofurti 1654. qui utinam ultimam B. Autoris limam fuissent experti, cæteris Beatissimi Viri scriptis non responderent modò, sed & cum illis de palma contenderent. Hæc tamen in opere isthoc Balduino Magno gloria propria est, quod primus ex nostris Casus conscientiæ ad systematicam formam retulerit.

FRI-

FRIDEMANNUS BECHMANNUS, *Doctor & Professor Theologus Jenensis*, ceu per totum Professionis suæ cursum de Ecclesiâ Jesu Christi & studiosa cum primis juventute optumè mereri studuit, ita senex optumus circa vitæ cum primis finem, quæ ipsi Anno 1703. beatissimè contigit, *Theologiam Moralem* illiusque appendicem *Casuisticam* perspicuè exponere, felicissimo successu fuit annisus, inde habemus ejus *Theologiam Conscientiarum* sive *Tractatum de Casibus Conscientiæ* Anno 1700. & *Annotationes in Celebrissimi Dn. D. JO. OLEARII Theologiam Moralem*, quæ post mortem ipsius cum eruditissima præfatione Dn. D. Joh. Pauli Hebenstreitii prodierunt Anno 1724.

FELIX BIDEMBACH, *Doctor Theologus, Abbas Maulbrunnensis & Superintendens Generalis*, Celebrissimi D. WILHELMI Filius, piè mortuus 1612. collegit *Decades IX. Consiliorum Theologorum*, das ist, *Theologischer Bedencken, Bericht, Antwort auf zutragende Fälle in Glaubens, Gewissens, und andern mehr Sachen*, &c. quo in opere adjutus fuit à fratre M. Joh. Mauritio Bidembachio, Pastore Ecclesiæ oppidi Owen unter Teck, qui post mortem Felicis Decadem I. edidit & addidit *Decadem X.* Francofurti Ao. 1614. postquam prima jam prodisset ibidem 1608.

D. CASPAR. ERASMUS BROCHMANDUS, *Selandiæ Episcopus & Fac. Theol. in Acad. Hafniensi Decanus perpetuus*, Ao. 1652. piè defunctus, magna cum facilitate & solidè in *Systemate Theologico* circa finem cujuscunque articuli fidei casus conscientiæ expedi- vit. Cujus vestigia legit D. Philippus Heinrichus Friedlieb, olim Professor in hac Acad. post Superintendens Sundens. in *Medulla Theologiæ Theticæ, Polemica & Casualis*, quæ Gryphiswaldiæ & Sedinii prodit.

GEORGIUS CALIXTUS, *Doctor & Professor Theologus Primarius Helmstad. & Abbas Regio - Lotharicus*, Ao. C.

Ao. C. 1656. denatus, quem magnæ eruditionis virum utinam ex asse sibi asserere posset Ecclesia nostra! scripsit *Epitomen Theologiae Moralis*.

JO. CONRADUS DANNHAUER, *Theologus Argentoratensis Primarius, & Consensus Ecclesiastici Praeses*, Anno Christi 1666. ex Ecclesia militante ad triumphantem translatus, post merita adversus Ecclesiam in omni genere summa, & illam insigni immortalique beneficio sibi obstrinxit, quod & *Collegium Decalogicum* primum Anno 1639. ederet, post accuratiori perpoliret lima & augeret, cujus editionem nitidissimam Celeberrimus DN. D. BALTHASAR BEBELIUS, Librorum & Eruditionis Dannhaueri hæres ex asse, sub titulo *Deuteronomium Dannhauerianum*, h. e. *Collegium Decalogicum* denuo typis traditum, præterea à mendis repurgatum, plurimis locis auctum & explicatum, variis conscientiae casibus locupletatum Ao. 1699. publicis usibus dedit. Sed neque hic substitit Dannhaueri de Ecclesia bene merendi studium. Opus etenim incomparabile prorsus, huic addidit *Libri conscientiae aperti* h. e. *Theologiae Conscientiarie* Tomos duos, cujus posterioris Tomi publicationi immortuus est. Juvat ea de re audire Magnum Bebelium in Præfat. ad Lectorem: *Geminos parturiebat Beatissimus, heu quondam! noster Pater DANNHAUERUS, cum ipse per mortem, sibi quidem optatissimam, sed nobis luctuosissimam, ad vitam æternam renasceret. Occupatus enim erat in altera Theologiae Conscientiarie parte edenda, & augendo Collegio Decalogico, ut & magnorum virorum precibus deferret, & publicum bonum, imo suum ipse officium exornaret. Quæris, quod prolis nomen? INGRATO MUNDO VALE. Sic ipse & literis quidem majusculis inscripserat, veluti futurae mortis præsagus. Caput utriusque fœtus lucem jam aspexerat, cum ægrotare inciperet, cæteris adhuc in sua matrice delitescantibus. Sed deerat, qui*

obstetricantes embryoni manus admoberet. Parens igitur de sua ipse sollicitus prole, id mihi in supremis mandatis dedit, ut affectos à sese libros, quod ipso occupato, vel decumbente fecissem, porro in lucem promoverem. Parvi desiderii, & decerpsi quotidie aliquid temporis, corrigendis typographorum mendis, donec hucusque, quo vides, anhelantem prolem promoverem. Gratus hic deprædico, primas me perfectissimi laboris hujus lineas, quas in gratiam Auditorum privatorum Argentorati 1647. duxerat, in MSto possidere, quæ lacunas quasdam in posteriori Tomo occurrentes felicissime supplere possunt. Si Deus vitam viresque concesserit, producam illas e tenebris.

M. GEORGIUS DEDEKENNUS, *ad Divæ Catharinæ Ecclesiæ Hamburgensis usque ad an. C. 1628. in quo beate obiit, Ecclesiastes, magni laboris & judicii Theologus, D. Philippi Nicolai Collega conjunctissimus, ad cujus etiam pedes & pingi in Epitaphio & cineres suos quiescere sub terra voluit. Ecclesiæ Christi commoda insigniter juvit auxitque Thesaurο Consiliorum & Decisionum, tribus constante voluminibus. Quem Thesaurum longe ditiolem nobis dedit studium atque indefessus labor JO. ERNESTI GERHARDI, Theologi at quanti! Hunc vero, cum inter meditationes de aperto Christi latere ad se vocaret Salvator 1668. opere nondum typographiam egresso, Clarissimus Vir, CHRISTIANUS GRUBELIUS, felicissimè & impressionem absolvit, & eruditissima utilissimaque Appendice opus donavit. Prodiit Jenæ Ao. 1671. Probè autem circa usum Thesauri hujus Theologorum Lipsiensium attendenda est Regula in censura operis Dedekenniani Ao. 1623. Hierneben haben wir dem Christlichen Leser dieses zu erinnern vönndt then erachtet, (1) weil γνῶσις und πρᾶξις nicht sùglich und nùglich in unserer Theologia getrennet*

net werden, daß auch in diesem opere viel Theorica zu finden, welche aus den Ursachen der Autor hinein setzen wollen, weil mit der Zeit solche Tractätlein aus den Händen sich verlieren, und in solchem opere füglich conserviret und erhalten werden. (2.) Sind auch in diesem opere viel zuvor gedruckte und approbirte Scripta und Resolutiones zu finden, mit welcher Censur wir so ferne an uns gehalten, daß wir nicht leichtlich etwas geändert, weil wir es dem Glauben ähnlich befunden. (3) Es werden auch bisweilen der Adversariorum ihre Decisiones angeführt; und weil es heisset, Veritas etiam in hoste laudanda est, haben wir solche nicht aussetzen wollen. (4) Wolte auch der Christliche Leser Spiritu Discretionis die rationes in Resolutione quæstionum lesen, und fleißig erwegen und gedencen, daß hieher auch bisweilen gehöre, & quæ non profunt singula, multa juvant: Stetmahl in anderer Autorum laboribus eine andere Ordnung, rationes, &c. zu machen, und zu setzen, wir billig Bedencken getragen haben. (5) Solte sich auch unter den Consiliis, welche disputirliche Casus und Quæstiones, sonderlich Matrimoniales definiren, eine variation mercken lassen, so wolte der Christliche Leser in acht nehmen, daß die praxis und observanz an allen Orten nicht einereyen, und die Consilia nicht necessario obligiren, und dennoch sich solches nicht irren, sondern zu seiner bessern information dienen lassen.

JO. GEORG. DORSCHÆUS, *Theologus Argentoratis & Rostochiensis*, de cujus laudibus quicquid scripsero, minus erit, (*vide Præfat. nostram ad Theol. Zacharianam Dorschai,*) postquam universos fidei articulos per breve & succinctos Aphorismos tradere in animum induxisset, atque ad caput celestis doctrinæ de Lege pervenisset, *Theologiam Mo-*

ralem ex hac occasione suis tradidit ad ductum Decalogi. Substitit verò in Præcepto Sexto. Quod opus ita Theologis nostris placuit, ut Gedanensium Senior, *B. D. Andreas Kühn*, & Misenensis Præsul, *D. Matthias Zimmermannus*, plurima ex illis in propria transferrent, desideriumque suum eo testarentur, quam vellent, ut omnium manibus tere retur subacti iudicii & summæ pietatis ac eruditionis labor. Non ergo me amplius tanti thesauri possessor, continere atque publico has delicias invidere potui, sed cum Wittebergæ in Cathedra Lutheri Academica pariter ac Ecclesiastica servirem Deo, typis publicis exscribi feci, publicæque sententiarum collationi ibidem exposui Ao. 1685. h. t. JO. GEORGII DORSHÆI, *Theologi quondam Argentoratensis ac Rostochiensis, Theologia Moralis* ex MSto edita Wittebergæ apud Christianum Schröder. Ao. 1685. Vidit ergo foetus ille 25. annis post mortem Patris primum lucem, & tanta quidem cum Ecclesiæ gratulatione, ut in bibliopoliis vix ullum jam reperiatur exemplum. Et cum singulari Divini Numinis favore ipsum hujus Theologiæ B. Autoris interea nactus fuerim *αὐτόγραφοι*, accuratorem ex illo editionis iterationem volente Deo à me expectes Lector.

M. LUDOVICUS DUNTE, *Theologus Revaliensis, Scholarum Inspector, & Ecclesiastes*, 1639. beate mortuus, edidit Ao. 1634 *Decisiones mille & sex Casuum Conscientiæ, e diversis Theologorum scriptis collectas, contractas & in brevitatem redactas, ac juxta ordinem locorum Theologicorum positas*. Misit vasta Dedekenni volumina in compendium, item Biddembachii, Balduini, Brochmanni, Gerhardi, Meisneri, Hunii sententias. Opus certe utilissimum.

JO. CUNRADUS DÜRRIVS, *Philosophus pariter atque Theologus Acad. Noricæ insignis*, ao. 1677. demortuus, *Compendium Theologiæ Moralis* edidit, quod
tanto

tanto cum applausu excepit Ecclesia, ut de illo augendo cogitare necesse habuerit. Tertia autem editio, quæ circa finem superioris seculi prodiit, reliquis præstat, quæ annotationes B. Autoris posthumas adjunctas habet, & doctissimam Celeberrimi DN. D. Langii, de Origine & Progressu Theologiæ Moralis Systematicæ dissertationem, quam legere non pœnitebit.

M. CHRISTIANI EICHSFELD, Misnens. Verbi Divini in Eccles. Leubensi Ministri, *Orthodoxia Casualis, sive Orthodoxa Responsa, ad difficiliore, præcipuos, singulares, ac non ubivis obvios Conscientiæ, Fidei, Vitæque Christianæ Casus: Item, ad Palmarias Synergistarum, Syncretistarum, nec non Novatorum Modernorum Hypotheses & Errores, unice ex Verbo Dei, atque exquisitissimis Orthodoxorum & ynniæ Lutherianorum Theologorum scriptis, accurate observata, studiosè collecta, in Aphorismos redacta, atque ita πρὸς ὅµαα exhibita, ut piæ veritatis, imprimis Theologiæ Practicæ studiosus Lector, non tantum Heterodoxorum, aliorumve latè fusa scripta adire, sed etiam absque labore, uno quasi intuitu & summatim, ipsam veritatem dignoscere, veramque quæsi cuiusvis decisionem per Aphorismum è vestigio habere possit. Lipsiæ 1654. in 4.* Tribus liber constat sectionibus. *Prima* agit de actionibus hominis circa Deum, & Religionem. *Sectio secunda* de actionibus hominis circa Spiritus cœlestes. *Tertia* de actionibus hominum circa res humanas.

Brevitate & definitionum ubertate, quam ex optimis mutuatus est Doctoribus, libellus se commendat, Studiosisque Theologiæ valde commendandus, vel eo etiam nomine, quod in Academia literis adhuc operam dans, ordine & solidè pertractatis aliis Theologiæ partibus, hunc laborem fuerit aggressus. Accipite ipsa Autoris verba: *Satis liquet, etiam me tacente, sæpissime aquam, quod dicitur, hærere exer-*

citatissimis in speculativa Theologia absque præcipuo-
 rum Conscientiæ casuum speculatu, & vera cognitione:
 Ac proinde eorundem decisiones in studio Theologico
 necessarias esse æque, ac Discussiones Fidei Articulo-
 rum, cordati omnes asserunt. Idem animadvertens
 ego, superioribus annis, postremoque potissimum studio-
 rum Academicorum meorum tempore, tandem etiam
 casuali operari Theologiæ animo destinabam. Quo-
 niam verò studium hoc noveram prolixissimum, & nul-
 lis ferè terminis aut limitibus circumscriptum, ideo mox
 submissem exoratum illius viri, qui cum judicio acerrimo
 eruditionem variam, multorumque experientiam
 annorum conjunxisset, adhibere *χρηστικότητα*, omnino
 & bene mihi erat decretum. Anni ergo pene sunt duo-
 decim, ex quo Theologus quidam longè celeberrimus,
 & qui adhuc dum inter Classicorum sidera splendido
 coruscat, mihi tunc temporis in famigerabili Lipsien-
 sium Universitate ætatem ducenti dexterrimi consilii
 face cœptam viam ita distinxit, ut quævis ardua mon-
 tium, & lubrica vallium, & roscida cespitum, & glo-
 bosa camporum emergere, h. e. feliciter progredi potue-
 rim. Videlicet erat salutaris Doctor, Ductor, & Sua-
 sor, ut posthabitis Pontificiorum & Calvinistarum scri-
 ptis (in quibus sæpe magis spinosa occurrerent, quam
 fructuosa) cum primis aureum Dn. D. Frid. Balduini b.
 m. de Casibus conscientiæ Tractatum solverem, &
 evolverem; præcipuarum verò questionum *εὐσεβεία*,
 auctoris item mente, & rationum momentis probè pen-
 sitatis, responsiones concisè, summatim, & *καθόλου*
αὐτογενῶς extractas, redigerem in Aphorismos sive re-
 gulas, peculiarique tandem libro in usum meum pri-
 vatum ad marginem locando quæstiones, consignarem;
 Quod verò scitu necessarium *ἐν τῇ* hoc in Balduinia-
 no Tractatu prætermissum abesset, id eodem modo vel
 ex locis Theologicis Dn. D. Gerhardi, vel ex Systema-
 te Theol. Dn. D. Brochmanni, vel ex alio Classico
 Autore supplere vel adjicere haud gravarer, semper in
 fine

*sine additis orthodoxi autoris nomine, libro, pagina, &c. ut eum ipsum, qui hæc vel illa tractaret Syn-
mata, pro rei exigentia, reperire oppido liceret, quam
oppellam privatis meis profectibus non infrugiferam
fore Theologus hic nunquam satis laudatus non tan-
tum sperabat, sed & sanctam interponebat fidem.*

M. MELCHIOR STLVESTER ECKARDUS, Pastor
Stettenfis, Scriptor Religiosissimus, A. Christi 1650.
vitæ suæ 50. coelo donatus, reliquit Scripta cedro
digna, in quibus Scholam aperuit conscientiarum,
suntque sequentia : **CHRISTIANUS RELIGIO-
SUS**, hoc est, *Quæstiones Theologicae de Casibus &
Dubiiis cujuslibet Christiani, cujuscunque fieri ordinis
& status, in quovis vocatione, actione, sorte & con-
versatione, conscientiam concernentibus; ex Verbo
Dei & Præstantiss. Theologorum Scriptis congestæ &
enodatæ. Ulmæ 1668. in 8.*

PASTOR CONSCIENTIOSUS, hoc est, *varia
quæstiones de rebus dubiis Ministri personam propius
tangentibus, in quarum enodatione, rejectis iis, quæ
Verbo Dei, Constitutionibus Ecclesiasticis, ædificationi
Ecclesiæ, atque propriæ aliorumque conscientia adver-
santur, multa ad salutarem praxin apprimè facientia
succinctè proponuntur. Ulmæ 1668. in 8.*

SS. THEOLOGIÆ STUDIOSUS, hoc est, *Fi-
delia Monita, ad SS. Theologiam & Scripturæ studium
sanctè auspicandum, devotè continuandum, adeoque
Praxin cum Theoria feliciter jungendum, scitu
& observatu perquam necessaria & utilia. Nec non
Hypomnemata, Oratori Ecclesiastico in concinnandis
& exhibendis Concionibus neutiquam contemnenda ex
præstantissimis Scriptoribus excerpta & breviter con-
tracta. Ulmæ 1668. in 8.*

D. CASPAR FINCK, Theologus Giffensis, post Co-
burgensis, eo ipso, quo ex hac vita transmigravit in
coelestem patriam, anno 1631. edidit *Syllogen quæ-
stionum illustrium Theologicarum, Theoreticarum,*

*maximam vero partem Practicarum & quotidiana-
rum, ex assidua Bibliorum, Orthodoxorum Patrum,
sinceriorum Theologorum, Jctorum, Politicorum,
Historicorum, Philosophorum Lectione ; Ex Praxi
communi, Experientia propria, Concionibus, Dispu-
tationibus, Consultationibus, Responsis, Examinibus,
observatarum, rotundè decisarum, & in gratiam Pa-
storum ac quarumvis Facultatum studiosorum edita-
rum. Coburg. anno supra dicto in 12. Absolvitur li-
ber sectionibus tribus; ultimam vidua & filii edide-
runt 1632. Ingenium Finckianum spirat.*

D. JO. GERHARDUS, communis Theologorum Præ-
ceptor, Vir supra exemplum, **SCHOLAM PIETA-
TIS** scribendo aperuit, quam nemo nisi qui pieta-
tem odit, non frequentat & illius præcepta imita-
tione exscribit. In *qua sanctissimus autor (in æter-
na gaudia A. 1637. receptus) mores & vitam, non ver-
ba composuit, & animis scripsit, non auribus, quæ de
Fabiano Papirio Senecæ est sententia Epist. 100. Ur-
get auditorum frequentiam & obsequium indefesso
studio sinceræ pietatis assertor fortissimus, Samuel
Schelguigius noster, Doctor Gedanensis Gymnasii
Primarius, in Aphorismis Theologicis de causis impel-
lentibus ad pietatem, ex Libro I. Scholæ Pietatis Ger-
hardianæ decerptis anno 1704.*

ZACHARIAS GRAPIUS, Doctor & Professor Theo-
logus atque Ecclesiastes Rostochiensis, Vir de Christi
Ecclesia insigniter meritus & quotidie merens, quod
& brevitate & accuratione se commendat, scripsit
*Compendium Theologiæ Positivæ Universalis ex obli-
gatione nostra erga Deum deductæ. Rostoch. 1702.
in 4to.*

JOANNES HÜLSEMANNUS, quod nomen quid-
quid pietatis, eruditionis, judicii in hominem ca-
dere potest, felicissime exprimit, Theologus Witte-
bergenfis & Lipsiensis, sub vitæ finem Libros V. de
Casibus Conscientiæ Scholis publicis tradere cœpit.
Caruit

Caruit illis hactenus ingenti cum damno Ecclesia, cujus usibus, favente Jehova, hoc anno illos (imperfectos quamvis, cum mors & laboris & vitæ finem an. 1661. fecerit) consecrabo.

D. ANDREAS KESLERUS, Theologus Coburgensis, ex tot Scriptis inclytus, mortuus piè ætatis suæ ao. 48. Christi vero 1643. reliquit *Solutiones Casuum Conscientiæ*, quas ipsius in officio Successor Celeberimus, *Dn. D. Seldius*, typis exscribi curavit, h. t. *Theologia casuum conscientiæ, hodierno cum primis tempori accommodatorum*. Das ist: Schriftmäßige und ausführliche Erörterung unterschiedener denckwürdiger und fürnemlich auf die gegenwärtige Zeit gerichteter Gewissens-Fragen, aus wohlmeinendem Gemüthe und Christlichem Enffer vor Jahren verfertiget, von dem weitberühmten und umb die Christliche Kirche wolverdienten Theologo, *D. Andrea Keslero*, des Fürstenthums Coburgs General Superintendenten Seel. aniko dem gemeinen Nutzen zum besten publiciret durch *Joh. Christoph. Seldium*, *D. Past. & Superint. zu Römheld*. Wittenberg, in Verlegung *Andrea Hartmanns*, im Jahr 1658. Absolvitur opus 69. capitibus, de quo ita beatissimus Editor judicat in Dedic. Ich will von diesem Tractat nicht mehr sagen, als daß er sey ein Supplementum der andern Schrifften, die in solcher Materie bißher ans Licht kommen. Denn entweder diejenigen Gewissens-Fragen, so von andern übergangen, herbey gebracht, oder die, so von andern berühret werden, ausführlicher abgehandelt werden.

D. GEORGIUS KÖNIG, Theologus Altdorffinus Primarius, anno 1654. (qui emortualis ipsi Dom. XVI. Trinit. fuit) jussu Curatorum ac Scholarcharum Acad. Noricæ publicavit *Casus Conscientiæ Catecheticos*, qui cum tot Lectorum, quos & merebarur &

reperiebat liber, ob exemplariorum paucitatem, desiderium explere non posset, repetiit impressionem Doctissimus Filius, Georg. Matthias König, Græcæ Lingvæ Profess. Pub. Noricus, notasque addidit, h. t. *Casus Conscientiæ*, qui in sex Capitibus *Doctrinæ Catecheticae*, ut & *Tabula Oeconomica*, subinde solent occurrere; Eruti & decisi fideliter opera Georgii König, SS. Theol. Doctoris & quondam Professoris Publici, & c. quibus *Casuum Miscellorum Heptas Posthuma*, variaeque tum ex auctoris ipsius Manuscriptis, tum ex aliis Scriptoribus observationes, nec non *Index, Casuum, Locorum, Rerum ac Verborum*, ut & *Autorum* in Editione hac altera accessere. Cap. omn. 14. caus. 28. quest. 1. *Omne quod sit contra conscientiam, edificat Gehennam.* Altdorfi Noricorum ao. 1676.

D. JO. HENRICI MAJI, Professoris Giffensis, *Praxis Pietatis in cognitione veritatis, sive Synopsis Theologiæ Moralis, per omnes Locos Theologicos ad Normam Scripturæ Sacræ & Ductum Librorum Symbolicorum adornata, in Privato Collegio explicata atque publicis Disputationibus ventilata in Academia Giffensi.* Ao. 1696. Giffæ 1697. in 4to. Quæ causa virum doctissimum moverit, ut hunc excluderet foetum, ipse in præfatione ad Lectorem his verbis exponit: *Dudum est, cum Deo mentis oculos gratiose mihi aperiente, intellexi, inter defectus studii Theologici hos non postremos esse numerandos, quod nec Scriptura Sacra, nec Libri Symbolici, eâ, quâ par erat, industriâ, ubiq; imo, si quod res est, dicere licet, paucissimis ac nullis fere in Academiis, explicarentur & juventuti instillarentur. Cui malo, pro concessis gratiâ viribus, inde ab eo tempore, quo publicum docendi munus in Scholis illustribus sive Academiis, demandatum mihi fuit, medicam manum adhibere cæpi, & non tantum plurimos hoc tenus utriusque instrumenti Libros interpretatus sum, sed & c. Tuam conscientiam Maje! num Præceptorum tuorum*

rum in Academia Argentoratensi *Sebastiani Schmidii, Isaaci Faustii, Balth. Bebelii* famam proscindere, negare merita, damnare labores, citra conscientiae tuae sensum potes? Quid lego? *Schmidius! Schmidius*, communis ille S. literarum Interpres ac pietatis Doctor, S. codicem & libros Symbolicos non ea, qua par est, industria explicavit, instillavit Juventuti? quo ruis Maje? Calumniae te postulabunt (neque enim hoc leve crimen est, cujus Theologos Academicos ferme omnes reos agis,) quamdiu *Commentarii Schmidiani*, ut plurimum in Schola praelecti, extabunt. Eiusdem criminis te poscent *Faustiana* pariter ac *Bebeliana* in Libros Biblicos praelectiones & Dissertationes Biblicae à Cathedra Acad. defensae. Hæc ego primò de Praeceptoribus tuis, quos si rectè recordor, communes tecum habui in Argentoratensi Schola, ex pietate versus illos & veritatis amore ductus, te monere, teque ad seriam deprecationem hortari volui. Quid verò de reliquarum Academicarum, quae Evangelicam Doctrinam profitentur, Doctoribus dicam? Sive respiciam veteres *Chemnitios, Hunnios, Gerhardos, Höpffneros, Schmuckios, Balduinos, Lyse-ros, Battos, Krakevitzios, Schmidios, (Joh.) Dorschaeros, Dannhaueros, Hülfemannos, Kunados*; sive recentiores, *Calobios, Geieros, Varenios, Rappoltos, Korzholtos, Schomeros, Carpzobios*, quorum accuratissimam in explicanda Scriptura & Libb. Symbol. promovendaque vera pietate industriam praelectiones typis publicis exscriptae probant. Tune homo, adversus tot testes hæc effundere audes? & in Theologia Morali quidem in ipsius limine? quarti & octavi præcepti prorsus immemor? Tibine Omnipræsentiae aut Omniscientiae asseris virtutes? ut omnium Academicarum Doctoribus Theologis intersis, illosque exactè calleas.

Cave, Suecicas Augustissimi Monarchæ nostri, quem

quem Deus fervet! ex ordine Academiarum excludas Scholas, vel hæ solæ Calumniæ te publicè arguant atque convincunt. Loquatur *Upsalia* ac famam asserat. Illa verò ex plurimis tantummodo duos suos non ita pridem Publicos Professores adhuc viventes, quosque diutissimè felices Ecclesiæ militantis salutis mortalibus interesse ac adesse Clementissimum Numen jubeat, tuæ impudentiæ opponit. Nostin inquit Reverendissimum hodie totius Regni Suecici Archi-Episcopum, Virum nostra laude majorem, *Dn. D. Ericum Benzeliū*? illius de *Vita Abrahami, Isaaci & Jacobi* Dissertationes ab anno 1671. ad 1682. ? Reverendissimi Episcopi Sca-rensis, *D. Jesperi Suedbergi*, ante biennium adhuc Professoris Theol. Primarii labores Biblicos, pietatem summo urgentes studio, tu ignoras? fac ut videas, qua methodo sacrum Codicem exposuerit Juventuti Acad. in Dissertatione Inaugurali: *Hominis Christiani, imprimis Ministri Verbi divini, Requisito & Officia in Epistola Pauli ad Titum breviter delineata*, & lege ipsissima Suedbergii mei verba: *Arbitratus quoque fui, me hoc labore non intempestivè edere posse fidei meæ confessionem & argumentum. Nec non eorum studiorum, quæ in hac illustri Academia, dum decennium munere functus fui Doctoris Theologi, tractavi, quoddam exhibere specimen. Pariter à provincia mea haud alienum esse ratus sum, ut abitu hinc ex divina providentia paraturus, literarum diuinarum studiosis, una cum benigna mei memoria, commonefactionem nonnullam relinquerem, de sedulo ac pio sacrarum literarum studio: & de modo, quò id feliciter ac ritè auspicandum, tractandum & urgendum sit. Scilicet ut genuinum sensum, quem literæ originariæ fundunt, & Spiritus S. intendit, sollicitè & curatè indagemus. Ut Jesum Christum, unicam nostram salutem, anxie inquiramus, amplexemur, exosculemur, retineamus. Ut denique sincerâ pietate ac*

con-

constanter colamus. Quomodo in ea, in qua Dominus nos collocabit, statione, doctrinam quisquis Servatoris nostri Dei ornantes in omnibus laudem Salutis, quam Christus adeo carè nobis acquisivit, jacturam faciemus omnino nullam. Hæc Suedbergius per quatuor annos, antequam tu hæc scriberes, industria Codicem publicis scholis in Academia Regia tractabat, ea post pergebat lege: Quid ad hæc Maje? Neque Aboa te confundere negligit ad Reverendissimos Episcopos, Doctores Acad. Publicos, D. D. Joannem Gecelios, Patrem & Filium provocans, quorum ille quantà & eruditionis & pietatis industria S. Codicem studiosæ Juventuti exposuerit, in *Didactica Sacra*, hic Excell. Filius, cujus vitam longævitate & omnis felicitatis accessione ornet angeatque Divina Clementia! Collegiis atque Dissertationibus, & qui jam sub prælo sudat, Commentario accuratissimo 20. annorum labore in *Evangelium Johannis* abunde ostenderunt. Et Londinensis Acad. Reverendissimi Dn. D. Steuchii, Max. Rev. Dn. Linnerii, Pappelmanni laboribus tibi os obturat. Et quid Hafnia, eruditis Zeloque divino flagrantibus Professoribus refertissima, in confusionem tui non objiciet? Quod itaque Præceptores tui exemplo laudatissimo te abunde docuerant, quod, si noluisses cœcutire ad lucem, plurimis in Academiis vidisses, ad illud intelligendum, neque gratiosa peculiaris, quam crepare videris, Divina illuminatione opus erat, neque illa tibi contigit. Namque existimationi Doctorum Justitiæ detrahere, calumniari optume meritos, ex Deo non est. Neque propriæ tuæ laudes, quibus tibi ipsi places, dum medicas tuas extollis manus, Deum autorem habent. Illam Lutheri Litaniæ cogita assidue:

A Doctore glorioso,

A Pastore contentioso,

Libera nos Domine!

Hæc

Hæc tantum de præfatione hujus Theologiæ Moralis, qua de illud mihi Terentii in mentem venit: *Tene istud loqui? Nonne turpe est, te aliis consilium dare, fors sapere, tibi non posse te auxiliarier.*

D. GEBHARDUS THEODORUS MEIER, Theologus Helmstadiensis, scripsit *Introductionem in Universum Theologiæ Moralis cum Dogmaticæ, tum Practicæ studium, quâ, quæ propria, quæ aliena sunt Theologiæ Morali, unde illa & in quantum possint debeantque accipi, quò ordine quâve methodo in docendo discendoque progrediendum, quæ idonea ad parandam illam scientiam sint edita Scripta, nec non quis huic studio maximè aptus, & deniq; idea, cum scientiæ dogmatum, tum Systematis Juris Christianorum exhibetur; Usus studiosorum Helmstadiensium consecratam. Helmstadii 1671.* Commentarius hæc introductio est, Programmatis, quo sub initium Operarum Academicarum Extraordinarii Professoris defungens munere anno 1660. Theologiæ Moralis disciplinæ in morem Systema promiserat, pariter atque delineaverat Celeberrimus Autor. Commendamus imprimis hoc in Scripto Theologiæ Moralis historiam. Ipsa ejus Theologiæ Moralis edita est Helmstadii, 1679.

PHILIPPUS MELANCHTHON, cujus religionis fuerit, exponit Dissertatio nostra de nimia lenitate Philippi Melanchthonis Hæreses promovente, propriamque prodente; & luculenter constat ex Libro, Philippi Melanchthonis, τὰ ἐν αἰσίοις, Consilia sive Judicia Theologica, itemq; Responsiones ad Quæstiones de rebus variis ac multiplicibus secundum seriem annorum digestæ, una cum Fragmentis Narrationum Historicarum, pertinentium ad Acta plurimorum Conventuum Theologicorum, aliarumq; Translationum Publicarum in causa religionis. Ad refutandas calumnias plerasq; φιλιππομασίγων: Et ad formanda judicia discentium: Et ad memoriam conservandam eorum,

eorum, quæ superioribus annis in Ecclesiis Germaniæ acciderunt. Collecta & nunc primum edita, studio & opera, Christophori Pezelii, Theologiæ Doctoris. Neustadii apud Hæredes V Vilhelrai Harnisii, M D C.

D. ARNOLDUS MENGERING, Superintendens Halensis in Saxon. quo de in ejus beato obitu anno 1647. Christi, ætatis Mengerianæ 50. ita Celeberrimus Gueinzius cecinit:

- - obiit **MENGERINGIUS**, omnem

Orbem qui docuit dedidicisse scelus.

Scripsit *Informatorium Conscientiæ Evangelicum*, Evangelisches Gewissens-Recht, Rath und Unterricht über die Sonntags-Evangelia, tribus jam vicibus editum. *Scrutinium Conscientiæ Catecheticum*, Gewissens-Rüge und Sünden-Register nach dem Catechismo D. Mart. Luthers. Prodiit quoque tertia vice. *Suscitabulum Conscientiæ Evangelicum interpolatum*, Erneuerter und auspolirter Evangelischer Gewissens-Becker, das ist: Unterricht und Anweisung, wie man bey den gewöhnlichen Sonntags-Evangeliën sein Herz und Gewissen durchforschen, prüfen und erwecken solle, daß man zu herzlichster und eigentlicher Erfäntniß und Vereuung der Sünden kommen und gelangen möge, darinnen die Gewissens-Materien etwas reicher und ausführlicher, als in der ersten Edition, erkläret und remonstriret werden. Altenburg in Reissen 1646. in 4.

D. JO. NICOL. MISLERUS, Theologus Giffensis, obiit 1683. In supplementum Casuum Conscientiæ B. Balduini & B. Dunthen collegit magno labore aliorum Theologorum sententias, atque ad L. C. ordinem redegit, h. t. *Opus novum Quaestionum Practico-Theologicarum, sive Casuum Conscientiæ, quorum Decisiones juxta seriem ac ordinem Locorum communium, vulgò receptum digesta, ex variis saniorum*

niorum Theologorum Scriptis & optimis tam vetustioribus, quàm recentioribus Autoribus collectæ, præ aliis jam ante vulgatis Tractatibus plurimis in locis questionum ac casuum perquam utilium, quotidie ferè occurrentium additione locupletatæ, & magno cum studio ad Verbi divini Cynosuram revisæ sunt. Francof. 1676. Fol.

D. JO. OLEARIUS, Theologus Lipsiensis, qui Academiam Lipsiensem sanctis præceptionibus quotidie ornat, & pro cuius salute precibus Ecclesiam contendere fas est, scripsit *Doctrinam Theologiæ Moralis totius in usum Incipientium certis Pædiæ ac Methodi limitibus circumscriptam & Tabulis LXXII. comprehensam*; Cui accedit *Introductio in Theologiam Casualem. Lips. MDCCIII.* Cujus elogium habes in *Actis Eruditorum Part. VII. pag. 241.* Annotationibus in Academia Jenensi explicavit D. Friedemannus Bechmannus, quo de supra.

D. JO. ADAMUS OSIANDER, Theologus Tübingensis Primarius, & Acad. Cancellarius, immortalium ob innumera eaque doctissima scripta in Ecclesiam meritorum, qui anno 1697. die 26. Octobr. diem suum obiit. Theologiam quoque Conscientiarum vasto opere magna accuratione tradidit, hac inscriptione: *Theologiæ Casualis, in qua Quæstiones, Dubia & Casus Conscientiæ circa credenda & agenda enucleantur, Partes VI. Tübingæ 1680.* Sexta pars, h.e. ultima (tot enim partibus absolvitur opus) anno 1682. prodiit.

M. JOACH. POLLIO, Lucæ Filius, Theologus & Ecclesiastes Vratislaviensis, Consiliorum Ecclesiastic. duas Centurias collegit. *Theologisch Fragebuch*, darinne hundert allerhand schwere, meistens theils Gewissens-Fragen proponiret, und dar auff gewisse Consilia, Bedencken oder Beantwortungen wahr und klar gesetzt werden. Aus mehrentheils alten Theologischen und
nütz.

nützlichen Schriften mit Fleiß zusammen getragen, nach den dreyen Hierarchis, oder dem Lehr-, Wehr- und Wehr-Stande in drey Sectiones abgetheilet, und mit approbation der Theologischen Facult. zu Wittenberg jezo zum erstenmal männiglich zum Nuß publiciret. Leipzig, 1622. in 4. Centuria secunda prodiit 1625. Nobis de hoc opere probatur Censura Facultatis Theol. Witteberg. *In hisce Consiliis Theologicis nihil est à verbo Dei alienum, sed omnia pia, sancta, erudita & lectione digna sunt: Quo nomine & autoribus ipsis, & Collectori industrio Reverendo Viro, Dn. M. Joachimo Pollioni, gratia debentur.*

Decanus, Senior & reliqui Collegii Theologici Doctores ac Professores in Acad. Wittebergenfi.

M. ANDREAS BRÜCKNERUS, Theologus Svinfurtensis, Celeberrimus ille S. Codicis Interpres & Vindex, quo de plura in Bibliotheca nostra Biblica, edidit *Manuale mille Quaestionum Illustrum Theologicarum, præcipue Practicarum, decem Centuriis inclusarum, & succincte quidem, nervose tamen, ex præcipuis Theologis decisarum.* Norib. recensum 1679. in 12. Quod utilissimis accessionibus auctum reddidit publico *Philippus Müllerus*, Theologus Jenensis longè Celeberrimus. De cætero index hic liber quasi est & epitome illorum, quæ Theologi nostri Moralistæ fufius tradiderunt.

D. HENRICUS RIXNERUS, Theologus olim Acad. Juliae, post Halberstad. Vir Doctissimus, scripsit *Instructionum Theologiae Moralis Libros duos cum Dissertatione de Rationis in Voluntatem & Appetitum sensitivum Imperio.* Francof. ad Mœn. 1690. in 8.

D. SAMUEL SCHELGUIGIUS, Theologus Gedanensis, Ecclesiae Orthodoxae pignus ac solatium, fictitiae pietatis (nam ab

*O vita fallax! abditos sensus geris,
 Animisq; pulchram turpibus faciem induis.
 Pudor impudentem celat, audacem quies,
 PIETAS NEFANDUM.)*

destructor, veræ Assertor, quem Ecclesiæ causa in multos adhuc annos incolumem præstet Divina Bonitas! scripsit *Leit: Stern des Gewissens*, id est: *Cynosuram Conscientiæ*, sive perspicuam & Scripturæ S. congruam multorum, maximam partem singularium nec est trivium petitorum, item quorundam nondum satis enucleatorum Casuum Conscientiæ decisionem. *Francof. & Lipsiæ 1692. in 4.* Utinam ad hanc cynosuram attenderent omnes, & de errore atque malitia continuo triumphum ageret vera pietas.

D. JOANNES SCHMIDIUS, Theologus Argentoratensis Primarius, & Conventus Eccles. Præses, Vir sanctissimus, quo de in funere ipsius 1658. Magnus *Veielius*:

- - - *Quis dabit posthac*
Responsa fida? Sanctiora quis chartis
Unquam loquetur? quod sibi leget pectus
Sincera virtus? quam sibi fides sedem
Timorq; cœli comparabit & templum?
Adversus hujus Seculi malos mores
Quis eriget vexilla, ne duces prævios
Juvenes sequamur, & ruamus in præceps?
Ne mala, boni mentita splendidam formam,
Humana cum sacris trahant & evertant.

Edidit *Conciones Conscientiarias*, 1645. Publicis etiam *Disputationibus* subjecit An. 1634. & 1635. *Collegium Casuum Conscientiæ*, in quo præcipui & potissimi Conscientiæ Casus ex Scriptura S. juxta seriem *Articulorum Fidei* epitomice expenduntur, methodo accuratissima conscriptum, quod utrum ad finem perduxerit, equidem ignoro; possideo ego tantum *Dissertationes octo*, quarum octava agit

de

de Casibus in Articulo de peccatis Actualibus occurrentibus, Respondente Jo. Henrico Bæclero, Præceptore meo desideratissimo.

D. JUSTUS CHRISTOPHORUS SCHOMERUS,
Theologus Rostochienfis, edidit *Specimen Theologiae Moralis*, quo vera & naturalia omnis juris atque honestatis principia breviter eruuntur, quinq; Disputationibus in Universitate Rostochiensi propositum, Anno 1690. Dolemus opus prorsus incomparabile ex morte præmatura Theologi, qui huic sufficebat labori, eruditione & judicii acie plurimos suæ ætatis antevertentis, imperfectum esse relictum. Juvat hic audire Consummatissimum Theologum, Dn. D. Jo. Fechtium in Programmate ad Exequias Schomero eundas: *Specimen certe Schomerianum à summi nominis Viro, Samuele Pufendorffio, tantè factum esse accepimus, ut in illo scriptionis argumento ceteris, quæ edita passim à viris etiam doctissimis fuerunt, præripere palmam omnium incorrupte arbitantium judicio statui merito debeat. Credimusq; si & cætera ex divino viri ingenio illi operi accessissent, tum demum numeris suis perfectum Moralis Theologiae corpus, quo nos destitui liberrime fateri debemus, nos habituros fuisse. Hæc senseram hactenus. Enimverò cum Excellentissimi Collegæ, Viri de Academia & studiosa juventute, ut & universo orbe literario longè meritissimi, & quotidie optume merentis, Dn. Jo. Philippi Palthenii, familiaritate gaudeam, monuit Collega Conjunctissimus, qui magnum Pufendorffium necessitate attingit, & mutui affectus Pufendorffium inter & Schomerum interpretes extiterat, causam abrupti operis non magis morti tribuendam, quin mutatæ in Schomero potius animi sententiæ, qui alia jam ratione opus susceptum aggredi ad Pufendorffii sententiam, induxerat in animum. Scilicet postquam proscrip-
pta, quæ in Scholis olim obtinuerat rerum à reve-*

latione atque ratione pendentium confusione, *Pufendorffius* meram philosophiam moralem ita tradiderat, ut ad captum esset omnium omnino hominum, quacunque illi religione tenerentur, & posita certa propositione, quam vocat, fundamentalis, reliquæ ex ea theses perpetuo quodam ratiociniorum nexu junctæ deducerentur, monebat idem *Schomerum*, ut Theologiam Moralem ex Sacro Codice traditis unice depromptam, certoque principio innixam, continua cohærentium dogmatum serie extructam, omniumque, qui circa res rationi proprias dissentirent, captui accommodatam nobis daret, ut adeo latus Philosophiæ, utpote natura sua prioris atque latius patentis, quæ eandem subsequitur atque strictius præcipit Theologia, aptè clauderet, & in singulis partibus, quæ hominis, quæ Christiani officia sint, distinctè cognosceretur. Id quod eo quidem commodius *Pufendorffius* existimabat, quod hoc modo docendi ratio ipsi Christo usurpata in usum Scholarum adduceretur, qui non dispari ratione summam legis ad charitatem reduxisset, quam qua ipse honestatis compendium in socialitate tradidisset, simulque surrecturis inter Theologos atque Philosophos controversiis æternus poneretur obex. Hinc ad eò probante sententiam *Pufendorffii* *Schomero* factum esse, ut non tam de veteri opere continuando, quam de novo concinnando Theologus summus cogitaverit; spes deinde omnes intervertente morte. Latent eo de argumento in privatorum scriniis *Epistola Pufendorffii-Schomeriana*, quas utinam publico non inviderent, illas qui *Rostochii* possident.

D. PHILIPPI JACOBI SPENERI, Theologi Berolinensis, quem nostræ ætatis *Tertullianum* jure dixeris, superiori mense defuncti, Theologische Besdenken und andere Brieffliche Antworten auf geist-

geistliche, sonderlich zur Erbauung gerichtete Materien, zu unterschiedenen Zeiten aufgesetzt, und nun auf langwieriges Unhalten Christlicher Freunde in einige Ordnung gebracht und heraus gegeben. I. Theil Halle, 1700. II. Theil, ibid. 1701. III. und IV. Theil, 1702. Opus periculosisimis Ecclesiamque Jesu Christi infestantibus hypothefibus, Autori propriis, plurimum serviens. Quæ adversus me To. IV. in causa palinodixæ B. Holzhusii habet, quasi in extremis pœnitundine ductus omnia, quæ adversus Böhmiū docuerat, publicè revocaverit, illa ipsius Holtzhufii testimonio confutata sunt à me in Lib. Herr D. Spener wo ist sein Sieg?

D. JOANNES STEUBERUS, Theologus Marpurgensis, Anno mortem beatam præcedente, luci publicæ dedit *Commentarium longe eruditissimum de Conscientia recta, erronea & probabili, ex Sacra Scriptura, S. Patrum Scriptis, Conciliorum Decretis, Jure Canonico, Constitutionibus Ecclesiasticis, Historiis Sacris & Prophanis tractatum. Marpurgi 1642. in 4.*

JACOBUS STOLTERFOHT, Theologus Lubecensis, Anno Christi 1668. ætat. 68. mortuus, Vir magnæ eruditionis & Zeli pro gloria Divini Nominis. Jure hic, non ex literarum tantum ordine, sed & quod eadem dexteritate idem argumentum exposuerit, Steuberum excipit. Scripsit de *Conscientia in genere*, das ist: Gründlicher Bericht vom Gewissen insgemein, daß es sey; was es sey; warum es sey? und wie es recht zu prüfen und zu forschen sey. Lübeck, 1654. in 8.

CONSILIA THEOLOGICA WITEBERGENSIA, quadriga Theologorum Celeberrimorum,

Abrahamus Calovius, D.

Johannes Meisnerus, D.

Joh. Andreas Quenstedius, D.

Johannes Deutschmann, D.

illa magno cum labore collegit, digessit, & publicæ luci exposuit Anno 1664. Francof. ad Moen. quorum exemplum utinam imitarentur Facultatum Theologicarum in Ecclesiis nostris Doctores, quantum res Ecclesiæ juvarent! Erigerent titubantes, prudentiam Theologicam promoverent, tineis blattisque aut sordidis mercatorum ministeriis eriperent Scripta sanctissima & immortalitate prorsus digna, ad quæ abominanda nonnullorum & vesana rapacitas hæredum Decanorum in hoc officio decedentium illa damnat. Non me continere possum, quin cum lachrymis hæc scribam, mente volvens, quæ de plurimis Consiliis & Responsis Theologorum Lipsiensium,

B. Zach. Schilteri,

Georg. Weinrichii,

Polycarpi Lyseri,

Henrici Höpffneri, &c.

desideratissimus Præceptor, B. Scherzerus, mihi olim narraverat. Idem fermè fatum nostram Facultatem oppresit, subtraxitque huc usque *Rungiorum Jacobi atque Friderici, Krakewizii, Bartholomæi Batti, Balth. Rauens, &c.* labores, nisi quod spes non levis affulgeat, quædam illorum, Deo propitio, improbo studio me demum adepturum & publico daturum esse.

HENRICI WALMS, Canonici Halberstadiensis, *περοπαυδεία sive Brevis Introductio in Theologiam Moralem, duabus partibus constans, quarum Prior naturam & constitutionem ejusdem generaliter delineat; Posterior Rationes ac genera tradendi specialius & fusius adhuc explicat, ad Virum Illustrem, Dn. Hermannum Conringium, Serenissimi Principis ac Domini, AUGUSTI, Ducis Brunsvicensis & Lunæburgensis Consiliarium intimam, in Eisbeck & Grossen Zwulpstedt Hæreditarium, &c. Halberstadt, Anno 1666.*

1666. in 4to. Autor, qui in Dedicat. præ cæteris Theologiæ Moralis studio se consecrassè fatetur, atque Sciagraphiam hoc scripto exhibet, quomodo iusto Systemate hæc Theologia tradi possit; cui ad-
 jecit Appendicem hujus argumenti & inscriptionis:
Theologiæ Moralis brevis delineatio, quâ ostenditur, quomodo ista doctrina ad Methodum & Ordinem illum, quem Aristoteles, Philosophorum Princeps, in Scientia Civili tenet, tradi ac commodè in Systema redigi; tum verò quomodo & quatenus illa ad hujus principia revocari, exigi atque conformari queat: Expressa atque illi ipsi Propædiæ appendicis loco adhuc annexa. Halberstadii, 1666.
in 4to.

D. JO. FRID. MAYERI,
Consilarii Regii , Theologi , Prof. Pri-
marii , Univ. Pro - Cancell. & Superint.
Generalis,

BIBLIOTHECA SCRIPTORUM
THEOLOGICÆ MORALIS ET
CONSCIENTIARÆ,
RELIGIONI REFORMATÆ
ADDICTORUM.

*

*

*

Theologi Zelandi in Synodo Dordracena
Sess. 19. p. 48. Denique cum haëtenus in ex-
aminibus, ante promotionem, tantum doctrinae
habita fuerit ratio, an nempe Orthodoxi essent,
quod fatemur esse primarium; deliberari tamen:
an non etiam expediat examen practicum insti-
tui, in quo examinentur: An etiam tenaces sint
sermonis illius, qui est secundum pietatem, & Ido-
nei ad tradendam Ethicam Christianam, ad Mo-
res hominum in omni virtutum genere informan-
dos? Oportet enim Dei hominem perfecte ad
omne bonum Opus instructum esse, neque tantum
ad doctrinam & redargutionem, sed & ad corre-
ctionem & institutionem, quae est in iustitia, para-
tum esse. Ad quam rem optandum esset, ut in
Collegiis & Academiis adolescentum animi Theo-
logia Practica imbuerentur, & de variis Con-
scientiarum Casibus instruerentur. SCRIPTOR
VITAE JO. HOORNBECK. c. Praxios Theolo-
giae studium Hoornbeekius conatus est introdu-
cere in Academiam Leydensam, quod prob dolor!
nimis negligitur inter Reformatos nonnullos:
Imo omnes ferme, si Britannos excipiamus.
Quam pauca enim & jejuna sunt nostrorum de
ea Commentaria. Quin praeter Amesii Casus
vix quidpiam de iis scriptum est latine.

A NGLI. Anglorum Systemata Theol. Moralis & Conscientiarum, ut & peculiaria Scripta, collegit *Martinus Kempius*, Historiographus Brandenburgicus in *Bibliotheca Anglorum Theologica* Cap. XVII. & Cap. XVIII. quo de labore quid sentiendum, in *Bibliotheca Biblica* Armario I. Reformatos exhibente, qui Commentatores in Scriptura collegerunt, Num. 2. diximus. At de Anglorum Scriptis Practicis hoc extat *Jo. Hoornbeekii* judicium, prolegom. in *Theolog. Practicam*. p. 25. *Hactenus Angli in excolendo doctrinae genere Practico, tulerunt primas, quorum laudatissima aliquot scripta haud inutiliter sumus perscrutati, in primis ad deprehendendam Methodum vel clavem tractandi argumentum aliquod practice, in quo prae aliis felices habentur, nec immerito, memores dicti ejus, quod in Medicis Sennertus laudat, Praefat. ad Libros de Febris, ex HIER. CAPIVACCIO, dicere eum solitum; Lege meam Methodum, & habebis mea Secreta. Quem quoque in finem utilis lectus est Rev. Viri, CASP. STRESONIS, Amici nostri, Technologia Theologica. Jam vero tam feliciter video à nonnullis nostrum castra illa frequentata, ut parum vel nihil illis cedere cogantur: eaque quotidie Nostratium in Praxi scripta prodire, quae minus necessariam arguant illorum Operam, quin à suis doceri & jubari nunc nostri queant, ultra mare illo studio non improspere ducto & accepto. Habent & vitia sua Angli, dum vel nimis minutim & scrupulose multa secant, vel aliena & fere omnia identidem revocant ad singulos fere titulos, unde Tractationis & Libri moles mirum in modum excrescit; vel per Usus & signa sua nimis spatiosè divagantur: non quod illa univèrse improbemus, scio enim & Paulum usus indicare scripturae ad doctrinam, refuta-*

refutationem, correctionem & redargutionem, 2. Tim. III. 16. Et Johannem in Epistola aliquoties signa adferre, quando inquit: Et in hoc cognovimus, quod in nobis manet; quod sumus ex veritate, quod transivimus ex morte in vitam. 1. Joh. III. 14. 19. 24. & IV, 2. In hoc cognoscitis Spiritum Dei. Vers. 6. Hoc cognoscimus Spiritum Veritatis & Spiritum Erroris. Adde vers. 20. & iterum Cap. V, 2. In hoc cognoscimus, quod diligimus Filios Dei.

JO. HENRICUS ALSTEDIUS, Professor Herbonensis, ibidem anno ætatis suæ 50. post Christum natum 1638. demortuus, cujus indolem anagramma *Alstedius, Sedulitas*, mirè expressit. Edidit Anno 1621. *Hanovix Theologiam Casuum*, exhibentem *Anatomen Conscientiæ & Scholam Tentationum*, in quibus *Universæ Quæstiones ad Conscientiam recte aut prave factorum pertinentes breviter & dilucide tractantur*. Qua de in Præfatione ad Lectorem: *Atque hæc est Schola tentationum, quam in hoc opere aperire studio habuimus, secuti ductum S. Literarum, & usi eximiorum Casistarum opera; videl. Augustini, Theologiæ Germanicæ, Thomæ Kempis, Guilielmi Perkinsi, Othonis Casmanni, Jo. Azorii, VVilhelmi Zepperi & Johannis Gerhardi. Scripsit etiam Summam Casuum Conscientiæ nova Methodo elaboratam, cui in Editione secunda Hanov. 1643. accedunt Opuscula duo ejusdem Argumenti, videlicet: I. Explicatio Terminorum, quibus utuntur Casistæ, II. Arithmologia sacra & quotidiana Conscientiæ luctantis.*

GUILIELMUS AMESIUS, Professor in Acad. Franquerana, magnum inter Reformatos nomen, vide Encomiasten ejus *Mathiam Nethenum*, in præfat. ad opera *Amesii* Ao. 1685. edita. Scripsit de *Conscientiæ ejusque jure Libb. V.* Amstelodami Ao. 1630. in 4to. Repetita ibidem fuit editio in 12mo Ao. 1640. & 1670. Germanicè quoque prodierunt opera *Georgii Philippi Harsdörfferi*, Norimbergæ, 1654.

LAMBERTUS DANÆUS, natione Gallus, Doctor in Schola Genevensi, Lugdunensi & demum *Orthesiana* Hispaniæ proxima Publicus. Sub initium anni 1596. suæ ætatis 66. denatus, dedit publico *Ethices Christianæ lib. tres, in quibus de veris humanarum Actionum principiis agitur: atque etiam legis divinæ s. Decalogi explicatio, illiusque cum Scriptis Scholasticorum, jure Naturali sive Philosophico, Civili Romanorum, & Canonico, collatio continetur.*

JOSEPH HALL, Episcopus Norvicensis in Angliâ Anno ætatis suæ 80. post Christum natum 1656. denatus, ex plurimis Scriptis, Practicis cumprimis, & *Romæ irreconciliabilis*, (ad cujus methodum *Hülsemannus* noster *Calvinismum irreconciliabilem* solide scripsit) valde illustris, *Quatuor Casuum Decades cum appendice* edidit, quas Germanica civitate donavit & luci exposuit publicæ *Martinus Kempius*, de quo supra, h. t. *Joseph Halls Gewissens-Rath, das ist, nützliche Auflösung etlicher sonderbarer Fragen, wornach ein gottseeliger Christ seinen täglichen Wandel prüfen und löblich einrichten soll; Zu heilsamer Unterweisung in diesen letzten Zeiten aus dem Engelländischen verhochteutschet, und mit nöthigen Anmerckungen erkläret, von Martino Kempio, Sereniss. Elect. Brandenburg. Historiographo. Franckf. an der Oder, 1677.* Fata hujus versionis refert *Kempius Biblioth. Angl. p. 493.*

HEINRICUS HAMMONDUS, Theologor. Angliæ facile princeps, natus A. 1605. defunctus Ao. 1660. Tempus, quod vivendo exegerat LV. annorum, editis scriptis præstantissimis æternum fecit. Vitam ejus *Fellus*, Oxoniensium Episcopus, accurate descripsit, quæ novissimæ Operum Hammondii editioni præfixa cernitur. Primum inter ea locum habet libellus, quem ille modestissima appellatione, *Catechismum* vocavit, atque eo nomine Ao. 1644.

feor-

seorsim ediderat, sed quem potiori jure pro plenissimo Theologiæ Moralis Systemate accipiendum, docet Autor Anonymus versionis Gallicæ, quæ Amstelodami Ao. 1696. sub titulo: *La Pratique de la morale Chretienne*, prodiit & incredibili doctorum virorum applausu excepta fuit.

JO. HOORNBEEK, Theologus primum Ultrajectinus, post Lugdunensis, ætatis suæ Ao. 48. denatus, paucis ante obitum annis scripsit *Theologiæ Practicæ Tomos duos*, Ultrajecti 1663. Tertium quoque promiserat, quem mortuo Autore ex dissertationibus illius supplere voluit *Petrus de Witte* & *Guilielmus Saldenus* in Miscellaneis sacris. Vide *Andrea Esseni* Præfationem ad *Miscellanea Sacra Hornbeekii*. Observationem vero merentur illa vitæ Hoornbeekianæ Scriptoris, qui Tractatui de *Indorum conversione* præmissus: *Eventum certe longè ante præsensit vir sagax, unde secundam Partem Theologiæ Practicæ contraxit, quod & mihi semestri ante obitum cum eo prope templum majus deambulanti significavit magnæ animi constantia, firmitate & alacritate, vultu ad amœnitatem & gaudium composito, velut de die nuptiali & re maxime exoptanda colloquens.* Spiræ hoc opus genium **HORNBEEKII**, h. e. judicium accuratum, lectionem magnam, & adversus religionem nostram odium non vulgare, quod nec in dedicatione scripti dissimulare potuit. Scriptor tamen, quod mireris, irenicus, qui de *Consociatione Evangelicæ Reformationum & Augustanæ Confessionis*, Ao. 1663. consilia suggesit; sed ex merito hominem excepit desideratissimus noster in Acad. Witteberg. olim Collega & in Christo Pater, *Abrah. Calovius*.

D. JOANNES MACCOVIUS, per 29. annos Professor Theol. Franequeranus, scripsit *Casus Conscientiæ ad Normam doctrinæ Socinianæ compositos per Dialogum*, quos refert *Johannes Maccovius Redivivus, Nicolai Arnoldi*. Scriptum brevitate se
com.

commendans, sed genium *Maccobii* exprimens, quo de *Jo. Coccejum* in Parentatione legas. Justum etiam opus & Collegium de *Casibus Conscientiae* meditatatum fuisse, cujus Specimen titulo *Disputationum ad Decalogum* postea editum; sed morte, quæ ipsi Ao. 1644. contigit, præventus pertexere non potuit. Vide *Gisb. Voetium* P. III. Disput. Select. p. II.

PETRUS van MASTRICHT, Doctor & Professor Duisburgens. Illustris & Incomparabilis Viri *Gerardi* frater, Vir longè Clarissimus, Anno 1691. scribere cœpit *Theologiam Moralem*, cujus summam in dissertatione de *Obedientia Fidei* I. his exposuit: *Theologiam Moralem, libris tribus, sic prosequemur, ut Primus observantiam Christianam cum suis affectionibus, generaliter expediat; Secundus Religionem, seu ea officia, quæ Deum immediate spectant; Tertius justitiam versus proximum.*

GUILIELMUS PERKINSIUS, Doctor Anglicus, tanto in pretio suis habitus, (teste præfat. ad To. II. Opp.) ut cum ex vivis excessisset, Ao. 1602. magnæ Britanniæ nulla fuerit urbs vel Ecclesia paulo illustrior, quæ non lamentationem funeris cum mortui laudatione conjunxerit. Dextra ipsius quamvis ad scribendum inepta prorsus esset, sinistra tamen tot libros scripsit, inter quos cum primis eminet *Anatomia sacra Humanæ Conscientiæ, qua ipsius natura, proprietates, ac differentia, dextre produntur: cum curandi conservandique genuina methodo.* Latine transtulit *VVolfgangus Mayerus*, Theol. Basileensis. Vide Tom. I. Opp. fol. 1198. Occasionem ipse refert in dedicatione. Item *Casuum Conscientiæ Decisiones* Libris III. Lib. I. De homine simpliciter in se, sine ulla ad alium relatione considerato. *Quæstiones, quæ nostræ in gratiam Dei receptionem, salutis nostræ certitudinem, nostramque in diversis afflictionibus consolationem attingunt, in eo explicantur.* Lib. II. De homine, quæ

quæ *peritæ* ad Deum affectus est. *Quæstiones*, quæ cultum divinum attingunt, in eo explicantur. Lib. III. De homine ad hominem comparate considerato. *Quæstiones*, quæ ex consideratione virtutum emergunt, in eo pertractantur. Quos itidem *V Volfgangus Mayerus* latinè vertit, & magna accessione locupletatos edidit. Ita enim titulus libri To. I. Opp. fol. 1270. *Guilielmi Perkinſi, S. Theol. Licentiati, Aureæ Caſuum Conſcientiæ Deciſiones*, tribus libris comprehenſæ, primò recens ex lingua Anglica in Latinam converſæ, & cum reliquis ejusdem Autoris ſcriptis diligenter collatæ, ac magna accessione locupletatæ, operâ & ſtudiô *V Volſſg. Mayeri*, Ao. 1608. Unde perperam à Martino Kempio in Biblioth. Anglorum Cap. XVIII. pag. 493. *Thomæ Draxo* hæc translatio adſcribitur. Verſio etiam Germanica prodiit *Francof. A.* 1690. ſub titulo *des Gewiſſens Spiegelſ*. De cætero tantum in Moralibus huic Doctori tribuunt Reformati, ut *Prædictorum Anglorum Homerus* dicatur *Giſberto Voëtio* P. III. Diſp. Select. p. 10. & P. I. Diſp. Select. p. 973. & *Mayerus* in dedicat. *Perkinſium* in Moralibus regnum exercere ex ore *Wellenſis* Episcopî ſcripſerit. Ita enim ille : *Sed egagantem calamum hoc tertium ſtudiorum Theologorum genus ad ſe revocat, quod in quæſtionibus explicandis & tranquillandis afflictorum conſcientiis conſiſtit. In quo genere præpotentem fuiſſe, & quaſi regnum exercuiſſe Perkinſium, non minus Nobiliſſimi Stemmatſ, quam multiplicis doctrinæ, virtutisque gloria celebratiſſimus Vir, Doctor Mentagu, Reverendiſſimus Badenſis & V Wellenſis Epſcopus, (quem honoris & obſervantiæ cauſa hic nomino) in ſua, quam in ejus funere habuit, Oratione, veriffimè teſtatus eſt.*

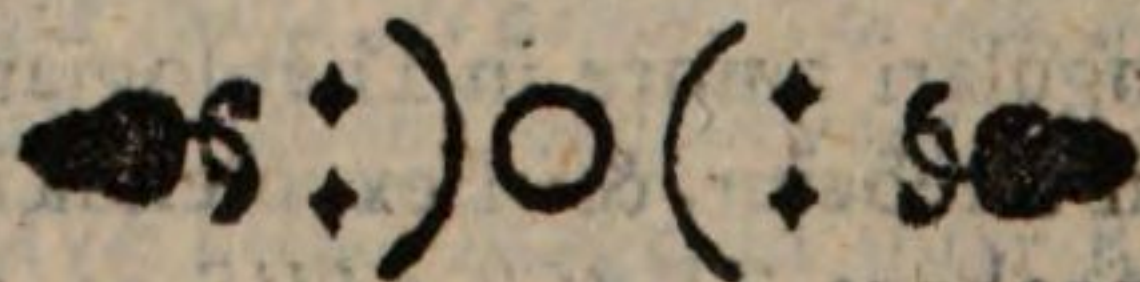
ANDREAS RIVETUS, Magnum inter Reformatos nomen, Theologus Lugdunenſis, qui Ao. Chriſti 1650. ætatis ſuæ 78. diem clauſit. De illo Magni *Dannhaueri* noſtri probò judicium, in *Iconoth. Chri-*

*Christiano Adiaphoro, quo in Collegium suum Decalogicum ab exceptionibus Ribeti vindicat, p. 5. Haud equidem diffiteor, me, ut Autoris à Syncreticis consiliis averſi, candorem ſemper laudaſſe, ita vel maximè monimentorum ab ipſo vulgatorum lectione oblectatum eſſe, ſed & profeciſſe, ea tamen ſemper lege tractaſſe, quæ Ticonii Donatiſtæ ſcripta celebrata ac utilia Auguſtinus, ideo hoc, inquit l. 3, de Doctr. Chriſt. c. 30. dicendum putavi, ut liber ipſe Ticonii & legatur à ſtudioſis, quia plurimum adjuvat ad Scripturas intelligendas, & non de illo ſperetur tantum, quantum non habet. Cautè ſanè legendus eſt, non ſolum propter quædam, in quibus ut homo erravit, ſed maximè propter illa, quæ ſicut hæreticus Donatiſta loquitur: ea itidem prudentia, qua Oecolampadium Lutherus Tom. III. Lat. Procem. in Eſa. p. 286. In Grammatica, ajens, ſatis bonam operam navavit Oecolampadius, quanquam alicubi à nobis diſcrepet. Edidit Rivetus *Praelectiones pleniores in Cap. XX. Exodi, in quibus ita explicatur Decalogus, ut Caſus Conſcientiæ, quos vocant, ex eo ſuborientes, ac pleræque controverſiæ magni momenti, quæ circa legem moralem ſolent agitari, fuſè & accuratè diſcutiantur, quæ To. I. Opp. habentur.**

ROBERTUS SANDERSON, per 25. annos primum in pago Sacris præfuit. Poſt ad Lecturam Theologiæ Henrici VIII. juffu in Acad. Oxoniënſi vocatus, poſt à Delegatis Parlamentiariis Profeſſorio munere A. 1648. exutus, reſtitutus autem Ao. 1660. à Viſitatoribus Regiis pro reformatione Universitatis, demum Inſula Lincolnienſi donatus in ſumma ſenectute ſecefſit. Singularem amore in Theologiam Moralem & caſualem ferebatur, & in excolenda illa ſudabat, id quod probant *TRACTATUS de Conſcientia: Seu, ut inſcripſit ipſe; De obligatione Conſcientiæ Praelectiones decem.* Prodiit primum Londini, & Ao. 1674. Cothenis Anhalt. Ex occasione etiam belli

civilis in Anglia, & ambiguae populi Conscientiae, scripta 1646. De Juramenti promissorii obligatione. Pietatis exemplar & interpretem, Virum omni laude majorem, *Antonius à VVood* in Historia & Antiquitat. Universitatis Oxoniensis Lib. II. c. 39. vocat.

GISBERTUS VOETIUS, primus Academiae Ultrajectinae Professor, Ao. ætatis 87. ministerii 65. post natum Christum 1676. demortuus, quem pro Concione Andreas Essenius, Collega laudavit, inter alia stupendae diligentiae monumenta reliquit *Politicam Ecclesiasticam*, constantem partibus tribus, quæ prodierunt Amstelod. A. 1663. 1666. 1676. Occasionem operis ipse in præf. ad Partem primam his exponit: *Quia autem occasione Quæst. Catech. 103. cum 82-86. & Confessionis art. 30-36. nec non Liturgiae prætermitti non poterant, quæ regimen Ecclesiarum concernunt, nata est sub manu aliqua Politicæ Ecclesiasticæ Hypotyposis; quæ postmodum, succedentibus in magnam laboris partem, (Interpretationem scil. V. & N. T.) ἱεροψύχοις Collegis & multiplicatis Lectionibus Locorum Communium, per plurimum quæstionum, & Casuum accessum haud parum aucta, à doctioribus auditoribus, qui eam ex ore differentis, in usum suum pro viribus exceperant, ac ferruminarant, aliis communicata, atque à nonnullis descripta fuit. Exinde jam annis aliquot varii à me efflagitarunt, ut ipse manum operi admoberem, & aliquod hujus discipline Systema ex qualicunq; experientia, Observatione & Lectione mea congestum fabricarem.*

D. JO. FRID. MAYERI,
Consilarii Regii, Theologi, Prof. Pri-
marii, Univ. Pro-Cancell. & Superint.

Generalis,
BIBLIOTHECA SCRIPTORUM
THEOLOGICÆ MORALIS ET
CONSCIENTIARÆ,
PONTIFICIÆ RELIGIONI
ADDICTORUM.

* * *

THEOPH. RAYNAUDUS, Lojolita,
Tom. XI. Opp. fol. 428. in Fragmento
Threnodiæ Rei Literariæ, de Theologia
Moralis Pontificia.

M*oralis Theologia quò laxior est, eò &
probatior. Numerantur Autores, lo-
ca exscribuntur indiscussa. Sic tolluntur
peccata mundi. Est qui plus Plutarchum
in his prodesse, quam Paulum, dixit apud
Stapletonum Orat. IV. Acad. 59.*

ALEXANDER VII. Pontifex Romanus. Quò tanto splendidior sit Bibliothecæ hujus introitus, limina Ipse Romanus ornet Pontifex, Alexander scilicet VII. Anno 1655. 7. Aprilis electus, & Anno 1667. 22. Maji demortuus, qui, si Scriptori vitæ Antonii Arnaldi fides habenda, jam Anno 1659. *Moralem Jesuitarum Theologiam* gravi censura notavit, & Anno 1665. 24. Septembris, itemque Anno 1666, 18. Martii quadraginta quinque Probabilistarum propositiones sub excommunicationis pœna peculiari Bulla proscripsit, quam *Nicolius* (quo de in *Montaltii* literis plura) in epistola nomine Cleri Gallicani ad Papam scripta refert Anno 1677. & nos, ut illam ab interitu asseramus, ex *Gaielmi Beyeri*, S. T. Licent. Hominis Pontificii, Tractatu de *Auctoritate ac Necessitate Episcoporum*, Bruxellis Ao. 1669. edito p. 378. dabimus, postquam monuerimus, *Nic. Dubois* ad has propositiones damnatas notas edidisse Lovanii typis *Petri Sassenii* Ao. 1666. atque in hoc Jesuitico ulcere exstitisse unguem. Jam accipe Bullam:

DAMNATI CASUS,

ab

ALEXANDRO

Div. Provid. Papa VII. Felic. Record.

Novitiæ ac Perniciosa Doctrinæ Probabilistarum.

Die 24. Septembris 1665.

SANCTISSIMUS D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire: & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis ex crescere, per quam

in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omninò ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irreptura esset vitæ Christianæ corruptela. Quare ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro Pastoralis sollicitudine in rectam semitam evocaret, earundem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis D. D. Cardinalibus, contra Hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, serio commisit: qui tantum negotium strenuè aggressi, eique sedulò incumbentes, & maturè discussis usque ad hunc diem infrascriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ singillatim exposuerunt.

Propositio I. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

II. Vir Equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

III. Sententia asserens, Bullam Cænæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare Facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa & tolerata est.

IV. Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurra.

V. Quam.

V. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.

VI. Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denunciandus.

VII. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est: si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.

VIII. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII.

IX. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

X. Non est contra Justitiam, pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiam si promissam promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

XI. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti Confessione exprimere.

XII. Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

XIII. Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato.

XIV. Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

XV. Pœnitens propria autoritate substituere si-

bi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

XVI. Qui beneficium Curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

XVII. Est licitum Religioso vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi religioso, vel ejus religioni, publicè & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

XVIII. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

XIX. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

XX. Restitutio à Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.

XXI. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

XXII. Non est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

XXIII. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subijcere præcepto.

XXIV. Mollities, Sodomia, & bestialitas sunt peccata

cata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

XXV. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum solutâ grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

XXVI. Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

XXVII. Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censi probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.

XXVIII. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium propositionum examini cura, & studium impenditur, interea idem Sanctissimus re maturè considerata statuit, & decrevit, prædictas propositiones & unamquamque ipsarum, ut minimum, tamquam scandalosas, esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet: ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit, (praeterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini judicii prohibet omnibus Christi fidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

JOANNES LUPUS, *Sanctæ Romanæ & universalis inquisitionis Not. &c.*

Loco † sigilli.

DAMNATI CASUS,

ab

ALEXANDRO

Div. Provid. Papa VII. Felic. Record.

Die 18 Martii, 1666.

Sanctissimus D. N. post latum Decretum die XXIV. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt, examinatis sedulò, & accuratè usque ad hanc diem infra scriptis aliis quadagesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos, & Reverendissimos D. D. Cardinales adversus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia singillatim super unaquaque ipsarum audivit.

Propositio XXIX. In die Jejunii, qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Jejunium.

XXX. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione Jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum Jejunio.

XXXI. Excusantur absolutè à præcepto Jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.

XXXII. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticia in Quadragesima obliget.

XXXIII. Restitutio fructuum ob omissionem horarum, suppleri potest per quascumque Eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

XXXIV. In die Palmarum recitans Officium Paschale, satisfacit Præcepto.

XXXV. Unico Officio potest quis satisfacere duplici Præcepto, pro die præsentis, & crastino.

XXXVI. Regulares possunt in foro conscientie uti privi-

privilegiis suis, quæ sunt expressè revocata per Concilium Tridentinum.

XXXVII. Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocata à Paulo V. hodie sunt revalidatæ.

XXXVIII. Mandatum Tridentini, factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimùm, est consilium, non Præceptum.

XXXIX. Illa particula, *quamprimùm*, intelligitur, cùm Sacerdos suo tempore confitebitur.

XL. Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.

XLI. Non est obligandus concubinarium ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarij, vulgo *Regalo*, dum deficiente illo nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficile inveniretur.

XLII. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

XLIII. Annuum legatum pro Anima relictum, non durat plus, quam per decem annos.

XLIV. Quoad forum conscientiae, Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

XLV. Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri, usque dùm adhibita diligentia corrigantur.

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit, ac decrevit prædictas Propositiones, & unamquamque ipsarum, ut minimùm, tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet. Ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem,

à qua -m-

à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

*Joannes Lupus, Sanctæ Romanæ & Universalis
Inquisitionis Not.*

Loco † sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto, Indictione quarta, die verò 23. mensis Martii, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris D. N. D. ALEXANDRI, Divina Providentia Papæ VII. anno undecimo, supradictum decretum affixum & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis & consuetis Urbis, per me Carolum Melanum ejusdem Sanctiss. D. N. Papæ, & Sanctissimæ Inquisitionis Curforem.

*Juxta Exemplar impressum ROMÆ, in Typographiæ
Rever. Camera Apostolicæ, 1666.*

JOANNES de ALLOZA, Jesuita, Natione Peruanus, Patria Limensis, Origine Hispanus, natus 1598. obiit Limæ 1666. d. 6. Novembris. Scripsit Hispanicè *Flores Summarum, seu Alphabetum Morale omnium fere Casuum, qui Confessariis contingere possunt.* Lugduni 1666. Opus, ceu in dedicatione ad B. Mariam sine macula conceptam ipse scribit, triginta annorum. Postquam verò, uti jam monui, Alexander

xander VII. Probabilistarum proscripisset quasdam sententias, quibus & Allozæ scatebat Alphabetum Morale, prodiit civitate latinâ donatum emendati-
us in Germania hoc titulo: *Flores Summarum, si-
ve Alphabetum Morale, quò omnes fermè Conscien-
tia Casus, qui Confessariis contingere possunt, brevi-
ter, clarè, ac quantum licet, benignè digeruntur.
Ex selectioribus Doctoribus, præcipuè S. J. Ex utro-
que Jure ac Manuscriptis Variis. Autore R. P. JO.
de ALLOZA, Soc. Jes. Theologo, è regia Civitate Li-
ma: Opus sedulo labore per annos triginta conqui-
situm, ex Legibus Imperatorum, Decretis Pontificum,
Usu Parochorum, Prætorum Peruvani Regni &c. colle-
ctum: Prodit nunc primum in Germania, à plurimis
mendis correctum, damnatisque ab Alexandro VII.
sententiis expurgatum. Colon. Agrippinæ 1669. 8vo.*
JOHANNES ANASTASIUS de ARANA, Navar-
rus, Pampilonensis, Carmelitanus, postquam Phi-
losophiam & Theologiam tam in patria, quàm Cæ-
saraugustæ tradiderat, defunctus est 1663. d. 19 Maji,
relinquens *Summulas morales in duas Partes divisas,*
quæ prodierunt 1667.

FRANCISCUS de ARAUXO, Monachus Domini-
canus, emisit in publicum *Varias & selectas decisio-
nes ad Statum Ecclesiasticum & Civilem pertinentes.*
Lugduni, 1664. in fol.

ANTONIUS ARNALDUS, Doctor Sorbonicus, an-
nò ætatis suæ 88. post Christum natum 1694. dena-
tus, Nobile ac percelebre Jesuitarum flagellum &
Jansenistarum Antesignanus, à quo & nomen Ar-
naldistarum acceperunt. Laudem ipsius & certa-
mina sequens imaginis subscriptio refert:

*Acer & indomitus Veri Defensor hic ille est,
Qui ne pollutis Mystera sancta darentur,
Effecit: per quem Christi stat gratia victrix,
Qui prævos hominum sensus atque impia morum*

Dogmata detexit, scriptisque repressit inultis,

Qui diram hæreseos tandem prostrabit Erynium:

Et fors si qua ferat, pro Religione paratus

Oppetere; Optatâ Justorum morte quiescit.

Hic postquam scripto de frequenti communione Lojolitas irritasset, illorumque impietatem & scriptis & factis abundè fuisset expertus, perutili consilio Theologiam Jesuitarum Moralem, vitiorum omnium Magistram & Præsidem, expositis & adductis ipsorum Lojolitarum testimoniis notare fuit aggressus libro: *Theologie Morale des Jesuites* An. 1643. edito, & insigni cum applausu excepto; ita, ut *Jacob Boonen*, Archi-Episcopus Mechliniensis, ad hunc cum primis hujusque generis (plures enim glacie ab Arnaldo fracta prodierant, quo de in *Monaltio* infra dicturus sum) respiciens in Epistola 18 Febr. 1655. ad Cardinales data scripserit: *Dum adversus adulterinam hanc Theologiam (Moralem Jesuitarum puta) solidioris doctrinae, Christianaeque disciplinae cultorum querelas audiui, & non cessant haeretici nobis vicini improbare Ecclesiae nostrae Catholicae, talia a quibusdam ejus doctoribus circa mores tradi, qualia nec inter gentes audiantur; laxiores & periculosiores articulos, quorum copia hisce jungitur, partim ex libris publice editis, partim ex observatione praxis quorundam mihi fideliter relata colligi curavi.* Opposuit quidem P. Piro, Dominus Professæ Lojolitarum Parisiens. Rector, *Apologie des Casuistes*; & Pater Moja, Hispanus, Reginae Hispaniarum, Mariae Annae Austriacae Confessionarius, confutationes, quibus tamen nihil aliud effecerat, quam ut autoritate Pontificis hæ apologiæ proscriberentur & damnarentur. Tribuuntur quoque Arnaldo Tom. II. *Morale Pratique des Jesuites*, quos tamen pro suis minimè agnoscit; defendendos autem in se lubentissimè suscipit. Constat vero, illorum Autorem *Permultum*, Doctorem Sorboni-

bonicum fuisse, Fratrem doctissimi *Perraulti*, qui librum eruditissimum *de comparatione veterum scriptorum cum recentioribus* consignavit. Sed de tertio, quarto & quinto nullum dubium est, istos nos *Arnaldo* debere. Opus est ad pernoscendas Jesuitarum artes & intestina Pontificiorum dissidia oppido utile.

JOHANNES AZOR, Lorcitanus, ex Lorca, urbe diœcesis Carthaginensis, ortus, & anno 1559. in Societatem Jesuitarum receptus, Compluti, Placentiæ, Romæ sacras literas & *moraletm* Theologiam explanavit. Collegia tria rexit, Placentinum, Ocaniense & Complutense; Romæque studiis præfuit, ubi etiam diem suum obiit d. 19 Febr. 1603. Ab eo elaboratos possidemus *Institutionum moralium Tomos III.* quorum primum vivus adhuc edidit Romæ 1600; duo reliqui posthumi prodierunt; Vide præfat. *Ildefonsi Ciaconi* ad T. II. & III. Sæpius hi Tomi recusi sunt, Lugd. & Brixia 1604. it. Rom. Vener. Colon. Ingolst. Methodum libri refert Autor primi Tomi initio, & dictus Ciaconus l. c. *Univerſam hanc ſylſam ad quatuor capitarevocat Autor, ad decem nimirum Decalogi præcepta; ad septem Sacramenta; ad cenſuras, pœnas, culpas, remiſſionem-ſe pœnarum; ad hominum denique varios ſtatus, ſinemque tum bonorum, tum malorum.* Opus hoc, quamvis ſingulari Pontificis, Clemenſis VIII. privilegio fuerat munitum, propoſitionum ſcandalofarum & in praxi pernicioſarum poſtulavit Innocentius XI. Pontifex peculiari bulla An. 1679. 2. Martii. Recenſet Azorii Inſtitutiones & ob methodum laudat in Collegio Biblioth. Cod. LVII. B. *Scherzerus* teſtimoniaque nonnulla veritatis circa æqualitatem Episcoporum & Presbyterorum ex illis adducit: ubi & *Hülſemanni* de iſthoc Azorii labore iudicium habes, quod Bibliothecæ Moralis Pontificiæ vices abunde

abundè implere possit. Confer etiam elogium Hottingeri Lib. III. Biblioth. c. VI.

MARTINUS ab AZPILCUETA, Navarrus à genere dictus, illòque nomine cumprimis notus, ita ut *Navarrus* communiter audiat, & Viri magni nominis ipsum ab Azpilcueta per oscitantiam distinguant. Centenario major decessit, si Menochio & Parentatori Thomæ Correx credas; nonagesimo autem quarto ætatis anno secundum *Nic. Antonium* in Bibliotheca Hispana, tantæ inter suos estimationis, ut *Jano Nicio Erythraeo* (sive *Jo. Victore de Rossi*) teste, qui ipsius elogium scripsit, quemadmodum olim *Roscus*, nobilis histrio, affectus fuerat, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere *Roscus* diceretur, ita *Navarrum*, conversis in se hominum studiis, peperisse, ut ex suo nomine non jam hominis, sed honoris vocabulo, quicumque in aliqua facultate excelleret, *Navarrus* appellaretur. Scripsit *Manuale sive Enchiridion Confessariorum & pœnitentium*, quod complectitur universalem particularemque omnium ferè dubiorum decisionem, quæ contingere consueverunt in Peccatis, Absolutionibus, Restitutionibus, Censuris & Irregularitatibus. In quem librum quicquid scivit aut alibi scripsit se coniecisse, Navarrus ipse *Julio Roscio Hortino*, qui vitam ejus exposuit, affirmavit. Hispanicè primum edidit Anno 1557. Post in sermonem latinum vertit *Franciscus de Sesse*, Jctus Bilbilensis An. 1573. qui ita in Dedicatione: *Non enim eo animo in latinum sermonem verti, ut Navarri Autoris consilium despicerem, qui maternâ lingua conscriptam summam banc publicare curavit. Dolebam profectò, utilissimum opus exterarum gentium omnibus incognitum esse; ut enim Sol cetera sidera antecellit, sic summa hac reliquas summas longissimo post se intervallo relinquit. Et post pauca: Plures additiones, ut decreveram, exigente jam*

jam id studiorum meorum ratione, adhibere non li-
suit, præ magno timore, ne alius ante me ederet;
fama namque accepti, alium eundem librum vertere
cœpisse. Quæ quidem loca Nicolaum Antonium
latuisse, hic noto, cum versionem latinam soli ipsi
Autori, expolitionem verò Simoni Magno Ram-
lotæo, Leodiensis Ecclesiæ S. Petri Canonico 1587.
& Additiones tantum de Sesse tribuat. Scripsit in
hunc librum notas Andreas Victorellus. In Com-
pendium misit Petrus Alagona, Jesuita, ut & Ste-
phanus de Abila, ejusdem Societatis homo, qui in
India Occidentali elaboravit Compendium Summa
s. Manualis Doctoris Navarri in ordinem Alphabeti
reductum, quod post Autoris obitum prodiit Lug-
duni 1609. & Parisiis 1620.

NICOLAUS BALDELLUS, Jesuita, Natione Italus,
 patria Cortonensis in Hetruria, natus 1573. Theo-
 logiæ Moralis & Scholasticæ Romæ Professor; Post-
 modum Rector Collegii Perusiani, Sacræ Pœniten-
 tiariæ Romanæ ad Vaticanum & Domus Professæ
 Romanæ. Decesit 1655. ætatis 83. Edidit *Dispu-*
tationum ex Theologia Morali Tomos II. quorum I.
 continens Libr. 5. agit de humanis actionibus, de
 Vitiis & Peccatis, de Vitiis Capitalibus, de Con-
 scientia, de Legibus. Lugduni, 1637. in Fol. II. dus
 Libr. 4. complectitur de Fide & Infidelitate, de Spe
 & Charitate, de Adoratione & Oratione, de Su-
 perstitione & Irreligiositate. Lugd. 1644. in Fol. To-
 mum III. de Juramento & Voto prælo paratum in
 Pinacotheca Domus Professæ Romanæ asservati, te-
 stis est Alegambe in Vita ejus.

FRANCISCUS BARDUS, Jesuita, Natione Siculus,
 patria Panormitanus, natus 1588. postquam Theo-
 logiam Moralem per quinquennium & Scholasti-
 cam per 12. annos Panormi docuerat, Sacro Tribu-
 nali s. Inquisitionis à Censuris & consiliis fuit adhi-
 bitus. Obiit in Collegio Panormitano 1661. die

28. Mart. Ejus sunt *Disputationes Morales de Conscientia in Communi, recta, erronea, probabili, dubia & scrupulosa*, Panormi, 1653. editæ, & Francof. 1683. recusæ. Item *selectæ Quæstiones ex universa Morali Theologia*. Panormi 1653.

ELIGIUS BASSÆUS, Monachus Capucinus, Florilegium edidit totius Theologiæ Moralis ad Alphabeti ordinem, in quo Autorum sententias tantum collegit sub titulo: *Flores totius Theologiæ Practicæ*, Tom. II. Sexta jam prodiit editio Antwerpæ 1660.

STEPHANUS BAUNT, Jesuita, Natione Gallus, patria Campanus, natus 1565. denatus 1649 die 4. Dec. Edidit *Theologiam Moralem* IV. Tomis comprehensam, quorum I. Parisiis 1640. II. Ib. 1642. III. Ib. 1645. IV. Ib. 1647. in Folio prodiit. Communicavit insuper cum erudito orbe *Summam Casuum Conscientiæ, seu Manuale Confessorum, in gratiam eorum, quibus animarum cura incumbit*. Paris. 1631. in 8vo. Notatus hic Baunius à Montaltio & Wendrockio, in quibus utramque facit paginam, nec non ab Anonymo in *Duobus Catalogis autorum, quos cum P. Bauny Doctor Theologus censurâ notandos judicabit*, prohibita fuit Theologia ejus Moralis Romæ, An. 1642. quod plus quam Cyclopicam morum licentiam inferret, omnibusque vitiis adesset. Celebrata atque commendata à fratribus, quorum unus Hallerius, Jesuita, blasphemè Baunium agnum Dei vocabit, qui tollit peccata mundi.

LUDOVICUS do BEJA, Palæstrelus Lusitanus, Ord. Erem. S. Aug. Theol. Professor in Bononiensi Academia, edidit Partes duas *Responsionum Casuum Conscientiæ, qui omnibus Curatis ac Pœnitentiariis singulis mensibus coram Illustr. ac Rev. Card. Palæoto, Archiepisc. Bonon. proponuntur*. Venet. 1597. Rationes & officium Confessionarii cum primis spectantes exhibet Casus.

ANDRE-

ANDREAS BLANCUS, Jesuita, Natione Italus, Patriâ Genuensis, natus annô 1587. Rhetoricam & Philosophiam in Societate professus, & per complures annos Concionatoris munere functus, tandem 1657. 29 Martii Genuæ decessit. Scripsit de *Opinionum Praxi* sub nomine *Candidi Philalethi*. Genuæ 1642. in 8. Madriti 1645. in 8. Cremonæ 1646. in 8. Reliquit insuper de *Cambio tractatum brevem* sub eod. nomine, Genuæ 1652. in 8vo.

HIERONTMUS BLANCUS, Monachus Franciscanus Siculus, edidit *Responsiones ad 100. selectas Casuum Conscientiæ quæstiones*. Afisii, typis Jacobi Salvii, 1619. in 4to.

MARTINUS BONACINA, Mediolanensis, Theologiæ & Juris Utriusque Doctor, Comes Palatinus & Utriusque Signaturæ Referendarius Apostolicus, tribus Tomis *Theologiam Moralem* complexus est. Multæ huius operis prostant editiones, quarum accuratissima Antwerpiensis in Folio apud *Jacobum Meursium* 1654. Contraxit volumina *Antonius Gosfar*, Leodiensis Doctor & Protonotarius Apostolicus, in formam, ceu putamus, duodecimam, & materias ad ordinem Alphabeticum digessit Anno 1631. quod compendium ipsi Bonacinæ multum præfero. Bonacina enim inter plagiarios Moralistas non infimum locum occupat, ut quæ de suo scripserit, compendium adhuc brevius desiderent.

HOMOBONUS de BONIS, Patria Cremonensis, religione Clericus Regularis, elaboravit Tractatum *de modo addiscendi ac docendi Theologiam Moralem*. Bononiæ 1635. in 4to.

MARTINUS BRESSERUS, è Societate Jesu, Rector Collegii Brugenensis, obiit 1635. Post obitum prodierunt ejus studio confecti, *de Conscientia* libri VI. Antwerp. 1638. In quibus illud effatum habes: *Ob dogma de intertitudine gratiæ, hominis Papæ conscientiam nunquam esse posse serenam.*

ADAMUS BURGHABER, Jesuita, Natione Germanus, patria Veldenfis in Bavaria, natus anno 1608. Romæ in Collegio Germanico Pater Spiritualis, in Collegio verò Romano Alumnorum Professor, scripsit *Centurias selectorum Casuum Conscientiæ tres*, Friburgi Brisgojæ excusas anno 1665. in 8.

HERMANNUS BUSENBAUM, Jesuita, Natione Germanus, patria Nortelenensis in Westphalia, natus anno 1600. Professor Theologiæ Moralis in Academia Colonienfi, postmodum Rector Collegiorum Hildesienfis & Monasteriensis, nec non arbiter Conscientiæ Episcopi Monaster. Naturæ debitum solvit Monasterii 1668. die 31. Jan. postquam evulgaverat *Medullam Theologiæ Moralis* Monaster. 1645. quæ Colonia, Francofurti, Lugduni, Romæ, Venetiis, Maceratæ, Ulyssipone, & alibi, ad minimum 45. vicibus est recusa.

JACOBUS de GRAFFIIS à CAPUA, Monachus Casinensis, *Decisiones aureas Casuum Conscientiæ* Antwerpæ 1596. in 8vo edidit.

JOANNES CARAMUEL Lobkowiz, Abbas in monte Serrato, Regni Bohemiæ Officialis generalis, inter innumera scripta, quibus eruditum orbem afflixit, & Theologiam Moralem edidit, h. t.

THEOLOGIA MORALIS

Fundamentalis, Præterintentionalis,

Decalogica,

Sacramentalis,

Canonica,

Regularis,

Civilis,

Militaris. Francof. 1652. in 4.

Quamvis vero magnis quidam & scriptorem & scriptum hoc inter suos extulerint laudibus (quarum ipse cupidissimus, si quisquam, erat) ita ut dixerint: *Caramuelem habere ingenium ut octo, eloquentiam ut quinque, judicium ut duo*; vide Anti-Caramuelem p. 16. multumque sibi blandiatur Caramuel illo Jesuitæ Zergelii elogio: *Quamvis profecto, si meis judicem nactus fuisset, non paterer mihi conquiri judi-*

judicium, nisi solius Caramuelis, quod mihi certo persuadeam, alios non visuros, quod istum latebit. Ita sincerè sentio, & ita liberè prædico coram omnibus, ubicunque gloriosa excitatur me præsentem mentio Caramuelis, quem Deus, uti initio precatus sum, diutissimè Ecclesiæ suæ, rei que litterariæ saluum sanumque conservet, & efficaciter movere dignetur, ut tandem librum Resolutionum præcipuarum, mundo olim promissum, feliciter absolvat. Magnum mole & pondere suo opus futurum, non dubito, scioque magna magno egere tempore; sed scio etiam, ingenium Caramuelis non esse, dispendia facere temporum sine compendio doctrinæ. Ecce! quomodo deficior in audacia mea; sed timeo, ne non satis reverenter & verecunde. Igitur claudō, meque Reverendissimæ & Amplissimæ dominationi vestræ ad satisfactionem, pro attenta hac temeritate mea, si quam sufficientem esse posse cognoverit, libenter submitto & illustrem orbi manum osculor. Græcii, Kalend. Jan. 1650. Plurima tamen in hac Theologia notavit & expungenda judicavit Index Expurgatorius. Vide Reiserum de Atheismo p. 50. Et nota, Probabilismi Patronum, Caramuelem, cujus causam hoc libro cum primis agit, non potuisse in eo respondere Lutheranorum argumento ex hac Theologia petito: Quia probabilis ipsis videatur Religio sua, se esse in quietâ conscientia apud Lutherum, adeoque non teneri redire ad Ecclesiam Romanam, nec à Christi religione secedere. Vide ipsum Caramuelem p. 472.

FERDINANDUS de CASTRO-PALAO, Legionensis, Jesuita, natus 1583. in Societatem receptus 1598. mortuus 1633. cum antea Vallisoleti Philosophiam, Theologiam Compostelli docuisset. Conscripsit *Opus Morale de Virtutibus & Vitiis*, in VII. Tom. seu Partes distributum. I. Continet Tractatus de Conscientia, de Peccatis, de Legibus, de Fi-

de, Spe & Charitate. Lugduni 1631. 1645. & 1656. in Fol. II. de Oratione & Horis Canonicis; de Adoratione & Sacrificio; de observantia Festorum; de Decimis & Immunitate Ecclesiastica; de Beneficiis. Ib. 1635. & 1656. III. de Juramento; de Voto & Statu religioso, & de Vitiis religioni oppositis. Ib. 1631. 1635. & 1649. IV. de Sacramentis in genere & in specie. Ib. 1648. V. de Matrimonio & Sponsalibus. VI. de Pœnis Ecclesiasticis. Ib. 1638. & 1649. VII. de Justitia & Jure, Prudentia, Fortitudine & Temperantia. Prodiit Ib. 1652.

LUDOVICUS CERQUEIRA, Lusitanus ex oppido Alvito, Sacerdos Jesuita, Tiberiensis Episcopus Titularis, Japonicam Christianitatem ad mortem usque gubernavit, quæ ipsum 1614. ætatis 62. oppressit. Scripsit *Manuale Casuum Conscientiæ*, quod Japonicè versum.

THOMAS de CHAVES, Ordinis Prædicatorum, alumnus Stephanianæ ad Salmanticam domus, claruit circa annum 1550. Collegit ex Schedis *Francisci Victorie Summam Sacramentorum Ecclesiæ*; cui accesserunt multæ quæstiones ex Conciliorum decretis. Pinciæ 1561. in 8. Venet. 1579. in 12. Antwerp. 1586. 1594. & 1610. in 12.

LUDOVICUS de CONCEPTIONE, Lusitanus, ordinis Reformatorum Sanctissimæ Trinitatis, natus in oppido Avis, pluribus annis Theologiæ Lector, scripsit *Examen veritatis Theologiæ Moralis per singulares casus & quæstiones*. Madriti 1655. in Fol. Vixit adhuc, cum librum ederet jam septuagenarius.

ANTONIUS CORDUBENSIS, Ordinis Minorum, edidit *Questionarium Theologicum, sive Sylvam Decisionum & variarum Resolutionum Casuum Conscientiæ*. Tarvisii 1604. in Fol.

FRANCISCUS de CORDUBA, Dominicanus, nobili loco in urbe hac natus, Franciscano ejusdem nominis

minis contradistingvendus, apud Indos floruit Missionarius, scripsitque teste *Alphonso Ferdinandi Catal. Domin. Scriptorum Summam Moralem*. Floruit circa annum 1620. conf. de eo Chronicon Dominicanum P. IV. cap. III.

ANTONINUS DIANA, Clericus Regularis, scripsit Resolutiones Morales XII. Partibus constantes; Intra decennium 14. vicibus excusas. Vivo adhuc & approbante Autore opera hæc in Compendium redacta & ad ordinem Alphabeticum reducta ab illis, quam Titulus exhibet: *Summa Diana, in qua R. P. D. ANTONINI DIANA*, Panormitani, Clerici Regularis, coram S. D. N. Urbano VIII. Episcoporum Examinatoris & Sancti Officii Regni Sicilia Consultoris, Opera omnia VII. Partibus comprehensa, **DIANA** ipso committente & approbante, **ANTONIO** vero **COTONIO**, alias **AUSONIO NOCTINOT**, Siculo, Tertii Ordinis S. Francisci operam dante, in unicum Volumen arctantur alphabetico simul & doctrinali ordine digestum & bipartitum. Cum Additionibus † notatis eorum, quæ vel ad Summae integritatem necessaria, vel ad explicationem, aut ad confirmationem doctrinae, vel aliter, utilia visa sunt. Accessit in marginibus Breviarium, quod pro rerum, quæ Indice, quæ Summario abunde supplet, & Index verborum locupletissimus. In hac ultima editione correctæ, emendatæ, & addita octava & nona parte à R. D. **ANDREA GUADAGNO**, Quintiano, S. T. D. & Predicatore Generali. Lugduni 1652. in 4. Aliud Compendium Opp. Dianæ sub Theologi Clivenfis nomine prodiit 1660. apud Jo. Meursium in 8vo. quod Jesuitam *Michaelen San Triest* autorem habet, Alegambio teste. Quid vero de Dianæ Operibus sentiendum, ex Caramuelis intelliges plus quam Diabolico Elogio: Ego, inquit, ingenium Dianæ veneror. Ejus industria multas opinionones evasisse probabiles, quæ antea non erant, in-

vidus sit, qui non affirmet. Si jam sunt probabiles, quæ antea non erant, jam non peccant, qui eas sequuntur, licet ante peccaverint. Ergo, si ejusmodi peccata ab orbe literario Diana sustulit, merito dicitur agnus Dei, qui sustulit peccata mundi. Habento Nauarrus & veteres Casuistæ gloriam suam. Suntu Leones, & à rigore & severitate laudantur. Esto agnus tu, laudandus à benignitate.

JOANNES de DICASTILLO, Hispanis Parentibus Neapoli ortus; Philosophiam & Theologiam Murcia ac Toleti docuit. Postea cum Siruelæ Comitissa, cui à confessionibus fuit, in Germaniam profectus per otium conscripsit Tractatus morales sequentes: *De Justitia & Jure, cæterisque Virtutibus Cardinalibus Lib. II.* Antwerp. 1641. in Fol. *De Juramento, perjurio, & adjuratione, nec non de censuris & pœnis Ecclesiasticis Tract. duos.* Ib. 1662. in Fol. *De Sacramentis tria Volumina.* Ib. 1652. in Fol. Errat *Ægidius Gonzalez Davila*, quando hunc Calagurri natum ac Ferdinando II. à confessionibus fuisse, in Theatro Ecclesiastico Calagurritanæ Ecclesiæ affirmat.

STEPHANUS DECHAMPS, Jesuita, Natione Gal- lus, Patria Bituricus, natus 1613. rexit Collegia Rhedonense, & Parisiense, ediditque sub nomine *Antonii Richardi: Questionem Facti de Sententia Theologorum Societatis circa opiniones Probabiles.* Paris. 1699. in 4to.

ANTONIUS de ESCOBAR & MENDOZA, Jesuita Sacerdos, Pincianus, quem minus rectè Burgen- sem voluit *Alegambe*, (quamvis id à *Sotvello*, in auctiore editione fuerit correctum,) vitales auras primò hausit anno 1588. decessit anno 1669. die 4. Jul. ætatis 81. Edidit *Universæ Theologiæ Moralis Problemata*, Tomis II. Lugd. in fol. 1652. Quos secuti sunt alii, ita inscripti: *Universæ Theologiæ Moralis receptiores absque lite sententiæ, nec non contro-*

controverse disquisitiones: Tomus III. ius duabus Partibus constans, quarum altera de Jubilæis, Eucharistia, Missæ Sacrificio, extrema Unctione & Ordine; altera de Sponsalibus & Matrimonio agit. Ejusd. Vol. IV. super Decalogi præcepta. Ejusd. Vol. V. cujus prior pars Justitiam & Jus, sive Contractus; altera V. Ecclesiæ præcepta exponit. Ejusd. Vol. VI. cujus prior pars de Virtutibus Theologicis; posterior de censuris Ecclesiasticis agit. Ejusd. Vol. VII. de triplici statu. Prodierunt Lugd. 1663. in Fol. Ejus etiam est *Liber Theologiæ Moralis 24. Societatis Jesu Doctoribus reseratus & in Examen Confessariorum digestus*; qui post trigessimam & septimam Hispanicam editionem & unam Lugdunensem, Venetiis 1618. in 8. est recusatus. Eum in scribendis tot Tomis nunquam Amanuensis alicujus opera usum, sed propria manu omnia exarasse, testatur *Alegambius*. Damnata sunt plurima hujus Moralistæ dogmata ab Innocentio XI. ceu infra dicemus.

HONORATUS FABER, Jesuita, natione Gallus, patria Sebusianus, Lugduno à Professione Matheseos Romam ad munus Pœnitentiarii Pontificii in Basilica Vaticana evocatus est. Scripsit *Pithanophylum de Opinione probabili*. Rom. 1659. in 4. Item *Apologeticum Doctrinæ moralis Societatis Jesu*. Lugd. 1670. Recusum Colonia 1671. duobus Tomis in Fol. apud viduam Busæi. Sed hæc editio prohibita est à S. Congregatione.

STEPHANUS FAGUNDEZ, Lusitanus, Vianæ in Provincia Interamnensi natus 1557. Sacerdos inter Jesuitas. Olyssipone morum Theologiam per decennium exposuit, ibidem defunctus 1645. die 13. Jan. Scripta sequentia ipsum Autorem agnoscunt: *Questiones de Christianis Officiis & Casibus Conscientiæ in 5. præcepta Ecclesiæ*. Lugd. 1626. ut & Mogunt. 1628. in Fol. *Tractatus Apologeticus pro isto libro in*

5. *præcepta Ecclesiæ ad Quæstionem de lacticiniorum
oborumq; esu tempore Quadragesimæ.* Lugd. 1631. in 8.
In X. *Præcepta Decalogi Volumina II.* Lugd. 1640. in
fol. *De Justitia & de contractibus; de acquisitione
& translatione Dominii.* Lib. II. Ib. 1641. in fol.

ANTON. FERNANDEZ, de Monte Bracharensis,
scripsit *Examen Theologiæ Moralis, medullam
omnium casuum conscientia complectens.* Colon. 1630.
in 8vo.

JOANNES FERRIER, Jesuita, Natione Gallus, patria
Ruthenenfis, natus 1614. primum Theologiæ Scho-
lasticæ ac Moralis Professor, post Collegii Tolosæ
ni Rector, denique à Rege Ludovico XIV. in Ar-
bitrum Conscientiæ, seu Confessarium adscitus,
obiit Parisiis 1674. die 24. Octobr. Gallice edidit:
*Sententias Insigniorum Casuistarum, super probabi-
litate opinionum in re Morali.* Tolosæ & Parisiis 1654.

VINCENTIUS FILLIUCIUS, Jesuita, Natione Italus,
Patria Senensis, natus 1566. postquam rexerat Col-
legium Senense, ac per decennium Quæstiones de
moribus in Collegio Romano tradiderat, Pœniten-
tarius Papæ ad S. Petrum & Responsor ad Quæstio-
nes Conscientiæ constitutus est. Obiit Romæ die
5. Apr. 1622. Scripsit *Moralium Quæstionum de Chri-
stianis Officiis & Casibus Conscientiæ ad formam
cursus, qui prælegi solet in S. I. Collegio Romano, To-
mos II.* Ursellis 1625. in fol. Quibus accessit *Ap-
pendix Posthuma de Statu Clericorum complectens V.
Tractatus, qui in prima editione desiderantur, scil.
de Beneficiis, de Pensionibus, de Spoliis Clericorum, de
Alienatione rerum Ecclesiasticarum, de Simonia.* Hos
inter tres intermedii tractatus Autorem agnoscunt
JO. HIERON. de SOPRANIS, S. J. Theologum,
qui appendicem hanc concinnavit & imprimi cu-
ravit Colon. 1626. in fol. Recusi sunt ibidem omnes
tres Tomi 1629. in fol. Ipse Filliucius suum hoc
Opus in Compendium redegit, quod prodiit Ra-

vensburgi 1626. in 4. & typis repetitum fuit Herbipoli 1626. hoc titulo: *Synopsis Universae Theologiae Moralis, de Christianis videlicet Officiis & Casibus Conscientiae ad formam cursus, qui in Collegio Romano Societatis Jesu praelegi solet, qua ipse Autor R. P. VINCENTIUS FILLIUCIUS Senensis, ejusdem Societatis olim in Collegio Romano Professor, & Pœnitentiarius S. D. N. Pap. ad S. Petrum, totam suam doctrinam III. Tomis distinctam accuratè comprehendit & Collectiones nominabit: In gratiam Parochorum, Confessariorum, Theol. Moral. Auditorum & omnium Ecclesiasticorum seorsim in lucem data; adjuncta brevi eaque utilissima Instructione Confessariorum ex eodem Autore. Supplemento auxit Jacobus Himioben, Jesuita, hanc Synopsin, atque edidit Herbipoli.*

GEORGIUS GOBAT, Jesuita, Natione Germanus, patria Basileensis, natus 1600. per vicennium Theologiam Moralem professus est, rexitque Collegia Halense, Friburgense in Helvetia & Constantiense. Scripsit *Experientias Theologicas*, sive Experimentalem Theologiam, qua Casibus prope 700. factis, non fictis, explicatur in ordine ad Praxin Universa materia Sacramentorum. Monachii 1669. in Fol. & Vened. 1672. *Quinarium Tractatum Theologo-Juridic.* Constat 1670. *Alphabetum quadruplex de Voto, Blasphemia, Juramento & Superstitione.* Constant. 1672. in 8.

JACOBUS GORDONUS, Lesmoraensis, Natione Scotus, patria Aberdonensis, alius à *Jacobo Gordonio Huntlaeo*, itidem Scoto, Jesuita, Parisiis primum Scholasticam Theologiam explanavit, dein Tolosae ac Burdigalae Rector Collegiis praefuit, tandemque ævo grandis Ludovico XIII. Regi Christianissimo, à Confessionibus. Decessit Parisiis 17. Novembr. 1641. ætatis suae 88. Edita est ab illo Parisiis 1634. *Theologia Moralis Universa octo libris comprehensa,*
& in

& in duos Tomos distributa. Liber primus agit de actibus humanis & peccatis; secundus de Legibus; tertius de Justitia & Jure, dominio & præscriptione; quartus de Contractibus, Usura & Cambiis; quintus de Restitutione, quæ inde nascitur; sextus de Religione, Horis Canonicis, Voto, Juramento & Decalogo toto, item de fide, spe & charitate, misericordia, correctione fraterna & Vitiis oppositis; septimus de Censuris & Irregularitate; octavus de beneficiis & Simonia, item de Sacramentis. Accuratius præ multis aliis scribit & stylo minus sordido utitur, nec veretur in nonnullis à suorum receptis sententiis discedere; siquidem & illam thesin p. 1300. tuetur: *Infideles non esse ad fidem cogendos.*

LUDOVICUS GRANATENSIS, à patria cognominatus, eundem annum natalem habuit cum Pio V. Papa, annum quippe O. R. 1505. Studiis Philosophicis & Theologicis imbutus, & inter Fratres Ordinis Prædicatorum relatus, Cœnobio S. Dominici Scalæ Dei, tribus à Corduba miliaribus distante, præfici-
tur. Postea morum vitæque censor sub Reformato-
ris nomine per Lusitaniam constituitur, tandemque
ejusdem Regni Præfectus concorditer eligitur, at-
que ita evectus Olyssiponense S. Dominici mona-
sterium perpetuam sibi posthac morandi sedem fe-
cit. Scriptis suis adeo inclaruit, ut Gregorius XIII.
literis ad eum d. 11. Jun. 1582. datis studium appro-
baverit, & ut indefessus pergeret, amicis verbis
monuerit. Quin imo Sixtus V. galero Cardinalitio
hæc compensare destinaverat, quem tamen calidis
precibus recusavit. Obiit Olyssipone d. 31. Decemb.
1588 ætatis suæ 83. Edidit innumera scripta Moralia,
non pauca Idiomate Hispanico, ex quibus quædam
ab aliis in latinum sermonem versa, e. g. *Doctrina
Vitæ spiritualis per Antonium Dulkenium* Colon.
1607. in 12mo. *Thesaurus precum per Michaellem ab
Jsselt* 1599. in 16mo. Colon. *De officio pastoralis &
moribus Episcoporum.* Colon. 1624. in 12mo.

RICARDUS HALL, Theologiae Doctor & Canonicus Audomarenfis, scripsit de *Quinquepartita Conscientia* Libros III. Duaci typis Jo. Bogardi 1598. in 4.

HENRICUS HENRIQUEZ, Jesuita, (non confundendus cum ejusdem nominis & nationis Jesuita, patria Eborensi, cujus tanta apud Indos generatio esse perhibetur, ut non solum cultu Sanctis apud Pontificios proprio, utpote Invocatione eum prosequantur, sed & juramentum nullum sanctius existiment, quam quod ejus interposito nomine conceperint.) ex Lusitania Portuensis, natus 1536. Cordubensis & Salmaticensis Professor. Obiit Tiburi in Italia 1608. die 28. Jan. Scripsit *Summam Theologiae Moralis* Tomis III. distinctam. Venet. 1596. & 1600. In his prohibita olim fuit Romae à Magistro Sacri Palatii *Summa Moralis Sacramentorum*; Unde in posteriore editione correctio quaedam instituta deprehenditur. Primum in Germania Autor hic prodiit Mogunt. 1613.

INNOCENTIUS XI. PONTIFEX ROM. peculiari Bulla, quam jam dabimus, plurima Moralistarum dogmata proscripsit. Plura adhuc notare ipsi animus fuit, quo de nos olim *Magnus Conringius* monuit per literas d. 19. Febr. 1680. datas, dum scribit: *Si Moralis Theologia improba dogmata tangere fuerit animus, speraverim, ad manum Tibi futurum illud Romanae Censurae Decretum, quo sexaginta amplius eorum nuper sunt confossa. Nova ejus editio, ut & similis argumenti duorum Alexandri VII. Decretorum propediem à me curabitur; simul ac Roma certi aliquid accepero de condemnatione nonaginta amplius Moraliū dogmatum, quam urgent Belgae Hispanienses. Edam tamen omnino, dissimulato & meo & loci nostri nomine; perinde atque nuper Bulgavi Decreta Romana duo de indulgentiis nonnullis & officio, quod vocant, Immaculate Conceptionis tñs Orationis. Palam verò de illis differere animus est, ubi de omni-*

omnibus ero Roma certior redditus. Scripsit in Bullam, de qua nobis jam sermo, Crispi Joannes de Cardenas, Jesuita Anno 1690. in qua cum primis legi meretur dissertatio prima procemialis, quæ auctoritatem Pontificis in definiendis dogmatibus valdè elevat. Accipe nunc ipsam Bullam :

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
INNOCENTII XI.

DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ
EXCOMMUNICATIO

DOGMATUM MORALISTARUM
 E SOCIETATE JESU,

imprimis

AZORII, SANCHEZ, LESSII, LATMANNI,
 FILUTII, TAMBURINI ALIORUMQUE;
 DECRETA

Anno M. DC. LXXIX. Feria V. die 2. Martii,

In Generali Congregatione sanctæ
 Romanæ & universalis Inquisitionis in
 Palatio Apostolico Vaticano

AFFIXA

Indictione secunda, die 4. Mensis Martii, Ao. Pontif. III.
 & PUBLICATA

Ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, in
 Acie Campi Floræ aliisque
 locis solitis

per

per

FRANCISCUM PERINUM,

Cursorem Papæ & Inquisit.

Feriâ V. die 2. Martii, M DC LXXIX.

In Generali Congregatione Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Vaticano, coram Sanctissimo D. N. D. Innocentio, Divina Providentia Papa XI. ac Eminentissimis & Reverendissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus, in tota Republica Christiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

Sanctissimus D. N. Innocentius Papa XI. prædictus, Sovium sibi à DEO creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiiis à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones partim ex diversis, vel libris, vel thesibus, s. scriptis excerptas, & partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis Cardinalibus, contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus subjecit. Quibus propositionibus sedulò & accuratè sæpius discussis, eorundem Eminentissimorum Cardinalium & Theologorum votis per Sanctitatem suam auditis: Idem Sanctissimus D. N. re postea maturè considerata, statuit, & decrevit pronunc sequentes propositiones, & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas, esse damnandas, & prohibendas, sicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc decretum alias Propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Suae quomodolibet

dolibet, & ex quacunque parte exhibitas, vel exhibendas ullatenus approbare.

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

2. Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audeamus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possumus.

8. Comedere & bibere usque ad satietatem, ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obfit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in Sæcularibus invenies etiam in Regibus superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad elemo-

leemofynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes, absque peccato mortali, de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam in efficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem, ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.

17. Satis est; actum fidei semel in vita elicere.

18. Si à potestate publica quis interrogetur, fidei ingenuè confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo, tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; immò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex Testimonio Creaturarum, similivè motivo ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in Testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, siue res sit levis, siue gravis.

26. Si quis vel solus, vel coram aliis, siue interrogatus, siue propria spontè, siue recreationis causa, siue quocunque alio sine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa iusta utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa iusta Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injustè impediens, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti

benti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impediens.

34. Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne Puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem foetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli, & famulae domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furtiva, quantumcunque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum, tertio non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem Personæ, & cum contractu retrovenditionis præviè inito, cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigatur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam Justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; immò etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimeretur, quàm res spiritualis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles, ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium, vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam. aperiendo januam, aut quid simile cooperando,
non

non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit Præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, immo quatuor simul à diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto Communionis annuæ satisficit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens Confessio, & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modò honestam.

58. Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus Pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodo ore proferat, se dolere & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimmò directe & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.

65. Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cujusvis conditionis, status, & dignitatis, illas, vel illarum aliquam conjunctim, divisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputative, publice aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districtè in virtute Sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini judicii, prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholastici, aut alii quicumque imposterum se abstineant, & ut paci & charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in Thesibus, Disputationibus, ac Prædicationibus caveant ab omni censura, & nota, nec non à quibuscunque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde contra vertuntur, donec à S. Sede recognitæ super iisdem propositionibus judicium proferatur.

FRANC. RICCARDUS, S. Roman.

& universalis Inquisit. Not.

Loco † Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI millesimo
sexcentesimo septuagesimo nono, Indictione secunda, die
vero

vero 4. mensis Martii, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, & D.N.D. Innocentii divina Providentia Papæ XI. anno tertio, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad Valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis & consuetis Urbis, per me Franciscum Perinum ejusdem Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

CHRISTOPHORUS de S. JOSEPHO, Bellomontanus, ex Congregatione Hispana Fratrum Reformatorum Sanctissimæ Trinitatis, natus 1605. Edidit *Receptionum Opinionum moralis Theologiæ* Vol. I. Madriti 1656. Reliqua utrum prodierint, me latet.

PETRUS à S. JOSEPH, Fulienfis, confecit *Summulam Casuum Conscientiæ*, quæ duabus Partibus absolvitur. Prima continet brevem Præceptorum Decalogi explicationem; altera de Præceptis Ecclesiæ, de officio Confessarii ac de Censuris agit. Prodiit Colonia 1650. & 1652. in 12.

PAULUS LATMANNUS, Jesuita Oenipotanus, natus 1575. Theologiæ Moralis ac Juris Canonici Professor Ingolstadii, Monachii, & Dilingæ, in jure præcipue Canonico tanti factus, ut aliarum Academia-
rum Doctores ejus dictata pretio sibi curarint describi. Pestis ipsum sexagenarium peremit Constantiæ 1635. die 13. Nov. Scripsit *Theologiam Moralem* in Libros V. partitam, cujus prima editio Monachii 1625. in 4to lucem aspexit; Auctior ibidem prodiit 1626. in 4. & rursus multo locupletior ibidem 1630. in fol. præter Editiones alibi iteratas. De hoc tale exstat B. Scherzeri Judicium in Coll. Bibliothec. Cod. XXXIX. *Autorem quod concernit, methodo ac stylo eleganti utitur. Autorum sententias probe dispescit, eorundemq; contrarias rationes pro sua scientia ventilat, propriam vero, quibus potest, rationibus, ne Jure quidem Civili, ejusq; legibus insuper habitis & autoritatibus varie conquisitis mun-*

nit, ut *Moralis Theologiae*, qualis ea inter Pontificios obtinet, merito dixeris *Repertorium*, etiamsi ad bonitatem Sayrii, de quo paulo ante diximus, non adsurgat. De cetero Pontificem & Clericatum Romanum (quod discas ex L. IV. tract. 9. de Immunitate Ecclesiastica & Exemptione Clericorum à potestate Seculari, etiam in Criminalibus) pro virili defendit, & Societatem suam, quantum potest, evehit; quod etiam ex Controversia de Monasteriis Benedictinorum patet. Communes naves passim inspergit, qualis est & g. ille L. III. Tr. 3. P. III. c. 3. p. 355. ubi de homicidio ob defensionem cum moderamine inculpata tutelae agens, assertionem secundam ex professo docet: Virum Nobilem & Militarem, licet fuga declinare possit impetum aggressoris, plerumque tamen non obligari. Quod *Φοβισμὸν ἀνθρώπων* moderni Jesuitae impudentius defendunt, & vel solam alapam à Viro honorato eade percussoris vindicari posse, Prælatumque, si venditione equi sui, quo ad tuendum ordinem honoris indigeat, pauperis vitam sustentare posset, non teneri, docent, quæ aliis impietatibus augent, ceu pluribus ostensum in Ludov. Montaltii Epistolis Provincialibus de morali & politica Jesuitarum disciplina, quæ cum Notis VVendrockii & Rachelii denuo prodierunt Helmst. A. 1664. in quibus hæresis Probabilismi eminet. In ipsa Gallia ab hominibus, qui se vocant Catholicos, confecti sunt proximis hisce mensibus & annis sermone quidem gentilitio Libelli ejusdem argumenti contra Jesuitas, quorum adsertiones impie ex Scriptoribus suæ Societatis bona fide sunt impressæ. Est amicus hujus loci, qui mihi partem operis ostendit. Ceterum communi sectæ vitio nobis, quibus hæresis crimen citra omnem probationem inurit, nostrisq; libris, quorum lectio scilicet juxta Bullam Cœnæ legentem excommunicationi adjudicat, rogam decernit. Vel hoc tamen nomine, quod recentior & è Soc. Jesu sit, nobis adversus socios utilis hic esse scriptor potest.

PETRUS de LEDESMA, Salmantinus, & in urbe patria Dominicanis adscriptus. In explicando Thoma per 40. annos cum in Cœnobiis Segovienſi & Abulenſi, tum in Salmantino Gymnaſio occupatus fuit. Defunctus eſt 1616. menſe Sept. Meminit ejus *Johannes Lopez*, Hiſt. Prædicator. P. IV. l. IV. c. II. Edidit Tractatum *de magno Matrimonii Sacramento ad Angelicum Doctorem*. Salmant. 1592. in fol. Venet. 1595. in 4.

LEONARDUS LESSIUS, Natione Belga, patria Brechtanus in Brabantia, natus 1554. à mercaturæ ſtudio, cui à Parentibus deſtinabatur, abſtractus literis operam dedit, in quibus, etiamſi cum ſæviſſimis doloribus per totum vitæ tempus conflictaretur, ad eo profecit, ut magnam exinde nominis famam apud eruditos conſequeretur. Commendatur etiam ob ſingularem humilitatem, cum vel in extrema ætate ipſe ſibi lectum ſtraverit, & cubiculum à ſordibus purgaverit. Opera ſua ante obitum, quæ incidit in annum ſalutis 1623. ætatis 69. Tomis duobus complexus eſt, quorum Imus continet Libros IV. *de Juſtitia & Jure, cæterisque virtutibus Cardinalibus*; editus primum 1605. Lovanii; mox ſexies feliciter recuſus & ſemper auctus. In quinta & ſequentibus editionibus acceſſit *Differtatio de Montibus pietatis*. Editioni Lugdunenſi anni 1630. addita eſt *Theophyli Raynaudi Appendix pro Leonardo Leſſio de licito uſu equivocationum & mentalium Reſervationum adverſus criminationes Joannis Barnesii*. Tomus II. duſ variis Opusculis abſolvitur, quæ huc non pertinent. Opera hæc *Juſtus Lipſius* ſequenti tractavit elogio:

*Videsne Lector, hoc opus? Sophia vides
Opus ſacrata. Quicquid illa condidit
A condito Orbe, conditum his libris habes.
Abyſſus ante & pelagus hoc rerum fuit;
Sed iſte lucem fecit & compendium.*

Sublimia hic videbis & subtilia,

Humanag, hic videbis & cœlestia.

In pauca Tibi, sed vera verba conferam:

Philosophus esse qui voles, lege hos libros;

Theologus esse qui voles, lege hos libros.

Abundet *Lipsius* amore *Leslii*. Interim tamen non diffitemur, opus hoc, si errores, quibus ex *Papæ* religionis vitio laborat, demas, valdè doctum esse.

JACOBUS LOBBETIUS, Jesuita, Natione Belga, Patria Leodiensis, natus 1592. Collegiis Tornacensi, Montensi & Leodiensi 17. annis Rector præfuit. Octogenarius exspiravit Leodii 1672. d. 18. Junii. Opera ejus prostant T. VII. distincta & excusa Leodii 1667. quorum V. priores varia continent Opuscula Moralia.

LUDOVICUS LOPEZ, Dominicanus, majoris Cœnobii Madritensis alumnus, per plures annos Indorum salutem curavit. Anno 1595. Madriti adhuc superstes fuit. Scripsit *Instructorium Conscientiæ*, Partibus II. quarum posterior est de Sacramentis, Salmant. 1592. & 1594. Brixia 1594. Idem à *Petro Matthæo*, Jcto locupletatum prodiit Lugd. in 8vo. Italicè versum est per *Camillum Camillum*. Venet. 1590. in 4. Autor etiam hic Lopez est *Tractatus de contractibus & negotiationibus; sive Instructorii negotiantium*. Salmant. 1572. in fol.

FRANCISCUS de LUCO, Jesuita, Natione Hispanus, patria Hispalensis, *Johannis de Lugo*, S. R. E. Cardinalis frater germanus natu major, lucem aspexit 1580. Septuagenario major obiit d. 17. Dec. 1652. Edidit *Discursum prævium ad Theologiam Moralem; sive de Principiis moralibus actuum humanorum*, Mantuæ 1643. in 4. It. *Questiones Morales de Sacramentis*, Granatæ, 1644. in 4.

JOANNES de LUGO, Jesuita, Hispalensis, ut ipse dictitare consuevit, natus 1583. die 25. Nov. Primis vitæ suæ annis cognomen assumpserat maternum,
(more

(more in Hispania à multis secundo genitis usurpato) & *Joannes de Quiroga* est appellatus; sed postquam perruptis obedientiae obicibus, (frustra enim à Genitore binis literis licentiam petierat) Societati nomen daret, paternum cognomen resumpsit, nec unquam postea commutavit. Vallisoleti fere quinquennio & Romæ per integrum vicennium cathedram tenuit Theologicam. Non multo post Dedicatione Tomi Imi operum suorum de Justitia & Jure die 14. Dec. 1643. (vel si Ciacconio fides adhibenda est 1633) una cum Insignibus Titulum Cardinalis S. Stephani in Cœli monte à Pontifice Urbano VIII. impetravit. Postmodum autem ab Innocentio X. tanquam Protector & Patronus Universitatis Complutensis, Titulo Cardinalis S. Balbinæ est insignitus. Sacris adscriptus est conventibus Tridentini Concilii, Disquisitionis in hæreticos & Examinis Episcoporum. Bis interfuit Vaticanis Comitibus atque Electioni Innocentii X. & Alexandri VII. Nullius famuli auxilium ad se induendum aut exuendum vestibus, nulliusq; manum ad infirmi corporis levamentum adhibuit. Unde ab Innocentio X. interrogatus : *Cur senectuti non parceret, vestiri se ac juvari non permetteret?* respondit : *Eò propius ad similitudinem Dei accedere homines, quo paucioribus indigent.* Calculi morbo, quò integrum jam laboraverat quinquennium, tandem extinctus, die, juxta *Alegambium* 20. juxta *Nic. Antonium* 21. juxta *Ciacconium* autem 30. Augusti, a. 1660. ætatis 77. Mortuo & penes Ignatii capellam tumultato Jesuitæ, hæredes bonorum ab ipso constituti, hoc monumentum posuerunt :

D. O. M.

*Joanni Cardinali de Lugo,
Societatis Jesu Theologo,
Eminentiss. Domus Professorum
Rom. Hæredes, ut ubi fuerat*

The-

Thesaurus ejus, ibi

Esset cor ejus, propè Corpus

S. Ignatii ex ejus suprema

Voluntate Monumentum P.

Obiit anno Sal. 1660.

Ætatis LXXVII.

Edidit vivus *Disputationes Scholasticas & Morales de Sacramentis in genere; de Venerabili Eucharistiæ Sacramento, ac de Venerando Missæ sacrificio*, Lugd. 1644. & 1652. in fol. *Disputationes Scholasticas & Morales de Virtute, & Sacramento pœnitentiæ; Item de Suffragiis & Indulgentiis*, Lugd. 1638. in fol. 1644. & 1651. *Disputationes Scholasticas & Morales de Virtute Fidei divinæ*, Lugd. 1646. & 1656. in fol. *De Justitia & Jure* Volum. duo. Ib. 1642. & 1652. in fol. *Responsorum Moralium* Lib. VI. Ib. 1660. in fol.

JOANNES ELIAS MADAO, Jesuita, Natione Sardinus, patria Bifensis, natus 1604. Rexit Collegium Calaritanum & scripsit latinè, quæ de mandato Archiepiscopi Calaritani Hispanò Idiomate donata est, *Summam Theologiæ Moral.* Calari, 1653. in 4. & 8.

JOANNES MALDONATUS, in oppido Beturiæ, Fuenta del Maestre nuncupato, ortus, Salmanticæ Societati Jesuitarum nomen dedit. Mox Romam vocatus, in Collegio urbis Theologiam tradidit. Parisiis dein tanto cum applausu docuit, ut, cum Scholæ auditorium non sufficeret, sæpius in viis publicis scholam aperire necesse habuerit. Tandem in Collegium urbis Bituricensis secessit, ex quo ultimò à Gregorio XIII. ad novam LXX. Interpretum editionem accurandam Romam accitus fuit, brevè post mortuus d. 5. Jan. 1583. *Martinus Codognat*, Minimorum sodalis, è scriptis & doctrina Maldonati collegit *Summam Casuum Conscientiæ*, Colon. 1604. Lugd. 1604. Sed *Alegambius* partum suppositum, erroribus scatentem, Maldonato prorsus indignum, ac merito suo ab Apostolica Sede damnatum dicit. Alias
de

de hoc libro ex vero judicasse *Scaligerum* in *Elench. trihæres.* p. 272. *Quid superbius, quid arrogantius illo impudentissimo Maldonato?* probavit Scriptor. PETRUS MARCHANT, Monachus Franciscanus, edidit *Resolutiones Notabiles Variorum Casuum & questionum practicarum*, Colon. 1672. Scripsit & *Tribunal Sacramentale & Visibile* Tomis III. explicatum; *Hortum* itidem *Pastorum*. Meretur opus ob rerum ubertatem laudari.

JOANNES MARTINEZ de Prado, Pincianus, Ordinis Prædicatorum, Theologiæ Magister Professorque Complutensis primarius, & in Collegio Sodalium Thomæ studiorum Præfectus, in moralibus apprimè versatus, edidit *Theologiæ Moralis questiones præcipuas. Accedit opusculum de stigmatibus Catharinae Senensis*, Compluti 1654. in fol. *Theologiæ Moralis questionum præcipuarum Vol. II.* Ib. 1656 in fol. *De Sacramentis* Tomos duos: prior est de Sacramentis in genere, Baptismo & Confirmatione; alter de Eucharistia & Sacrificio Missæ. Compluti in fol. Tertium Tomum parabat, cum ad Præfecturam Provinciæ Castellæ promotus fuit; post cujus decursum tempus obiit Segoviæ 1668.

ANDREAS MENDO, Jesuita, Natione Hispanus, patria Lucroniensis, natus 1608. Salmanticae primum Philosophiæ, mox Theologiæ Professor; postea Concionator Regius & Cenfor, seu Qualificator (ut vocant) à Sacro Senatu Supremæ Inquisitionis in Hispania constitutus, scripsit *Stateram opinionum benignarum in controversiis Moralibus*, impressam Lugduni 1666. in fol. quam excepit *Epitome Opinionum Moralium Ordine Alphabetico.* Ib. 1674. in 8. Opera prorsus diabolica, quæ omnibus adsunt vitiis.

LUDOVICUS de MENDOZA, Cisterciensis cœnobii de Spina Monachus, Philippo II. nuncupavit, sculpique regiis expensis fecit *Summam totius Theologiæ*

logia moralis septem arboribus comprehensam. Madriti 1593. Decessit circa annum 1612.

JULIUS MERLORIUS, Cremonensis, Ordinis Prædicatorum, scripsit *Basin Theologiæ Moralis*, hoc est, *Praxin opinionum limitatam.* Paris. 1659.

LUDOVICUS MOLINA, Natione Hispanus, patria Conchenſis, in Eborensi Lusitaniæ Academia per multos annos Theologiæ Professor, cum paulò antè ex Lusitania rediisset, Madriti obiit, d. 1. Octobr. A. 1600. ætatis 65. Ejus sunt de *Justitia & Jure* Tom. VI. partim Moguntia, partim Antwerpia excusi.

JOANNES MONALDUS, Monachus Franciscanus, *Summam Casuum Conscientiæ* edidit Lugd. 1516. 8.

LUDOVICUS MONTALTIUS, scripsit *Literas Provinciales de Morali & Politica Jesuitarum disciplina.* Primùm pro Autore diu habitus est doctissimus *Gomberville*, at is peculiari epistola typis expressa omnem à se suspensionem declinavit. Tegit verò Montaltii nomen *Dn. de Pascal*, cujus vitam exhibet Præfatio Tractatus de *æquilibrio liquorum & de gravitate aeris*, nec non inscriptio tumuli:

D. O. M.

BLASIUS PASCALIS, SCUTARIUS, *Nobilis hic jacet:*

Pietas si non moritur, æternum vivet.

Vir conjugii nescius,

Religione sanctus,

Virtute clarus,

Doctrina celebris,

Ingenio acutus,

Sanguine & animo pariter illustris.

Doctus non Doctor,

Æquitatis amator,

Veritatis defensor,

Virginum ultor,

Christiana Moralitatis corruptorum acerrimus hostis,

Hunc

*Hunc Rhetores amant fecundissimum,
 Hunc Scriptores norunt elegantem,
 Hunc Mathematici stupent profundum,
 Hunc Philosophi quaerunt sapientem,
 Hunc Doctores laudant Theologum,
 Hunc pii venerantur Austerum,
 Hunc omnes mirantur omnibus ignotum,
 Omnibus licet notum.*

*Quid plura Viator! quem perdidimus
 PASCALEM,
 Is LUDOVICUS erat MONTALTIUS.*

Heu!

*Satis dixi;
 Urgent lachrymae; Sileo;
 Et qui bene precaberis,
 Bene tibi eveniat
 Et vivo & mortuo.*

*Vixit annos 39. m. 2. obiit anno reparata salutis 1662.
 14. Cal. Sept.*

*Ωλετο Πασκάλιος, φεῦ, φεῦ, πένθος ὄσον. Cecidit Pa-
 scalius, heu! heu! qualis luctus.*

Posuit A. P. D. C. mærens Aurelian. Canonista.

Dicuntur literæ Provinciales, quia, cum priores ederet epistolas, nullò nomine adscriptò ad amicum in provinciis agentem misit. Inde typographo inscriptio nata: *Epistola ad Provinciale ab Amico scripta*; vide *VVendrock*. in Admonitione. Amicus autem ille, quem Provinciale dixit typographus, fuit Confiliarius Camerae Regiae Clarimontanae, nomine *Perier*, Pascalii affinis, cum quo studia & labores physicos communes habuit. Prodierunt primo lingua Gallica 1656. in 4to. 1657. in 12. 1658. in 8vo. 1667. in 8vo. Deinde latina civitate donavit *VVilhelmus VVendrock*; (quo de statim) Italicè & Hispanicè prodierunt 1684. Argumentum illarum continet Epigramma præmissum:

RONDEAU.

AUX RR. P. P. JESUITES.

sur leur morale accommodante.

Retirez vous pechez, l'adresse sans seconde
 De la troupe fameuse en Escobars seconde
 Nous laisse vos douceurs sans leur mortel venin :
 On les goûte sans crime, & ce nouveau chemin
 Même sans peine au ciel dans une paix profonde
 L'enfer y perd ses droits, & si le diable en gronde
 On n'aura qu'à lui dire : Allez, esprit immonde
 De par Bauny, Sanchez, Castro, Gans Tambourin,

Retirez vous,

Mais, ô peres flatteurs, foi qui sur vous se fonde
 Car l'Auteur inconnu qui par lettres vous fronde
 De votre Politique a découvert le fin,
 Vos probabilités sont proches de leur fin,
 Ou en êt revenu, cherchez un nouveau monde.

Retirez vous.

Quod ita conjunctissimus Collega noster reddidit :
I*Licet Impietas, nihil est tibi juris in orbem !*
Omne tibi Escobaris tollit doctrina venenum,
Dulcoremque tuum nobis sine crimine linquit.
Egregium inventum ! Superas sic scandere ad auras
Cuique datum est, quocunque etiam regat ordine moras.
Ipse hic infernus perdit sua jura, nec audet
Hiscere Rex orci : BAUNII hæc incommoda debet
Penna, & SANCHESI & TAMBURINI CASTRIQ.
O malesuada cohors, vestra quis fideret arti ?
Hoc detecta patet cunctis fraus vestra libello
Doctrinaque scopus. Procul hinc, procul ite profani,
Discipulos alio vobis inquirete mundo.

Tres priores Epistolæ tribuuntur Arnoldo, in reliquis verò nil nisi structuræ laborem Pascal sibi vendicat; materiam enim aliunde sibi suppeditatam excerptis è Jesuitarum scriptis hinc inde missis ingenuè fatetur. Primus, qui has epistolas, sed frigide valde, aggressus, fuit Anonymus in scripto :

Re-

Reponse aux lettres des Jansenistes. Post Franciscus Annatus, Jesuita, libro: *Bona fides Jansenistarum in citandis Autoribus.* Parisiis 1656. deinde Bernhardus Stubrockius, Theologus Viennensis, in notis ad notas VVilhelmi VVendrockii, ad Ludovici Montaltii literas & ad disquisitiones Pauli Irenæi Ao. 1659. sub quo nomine omnium consensu Honoratus Faber, Jesuita latuit, quamvis Alegambio teste, in vita pro suis noluerit agnoscere. Porro Steph. Dechamo, Lojolita, in questione facti de Sententia Theologorum Societatis circa opiniones probabiles. Paris. 1659. qui inter omnes adversarios eminet. Ultimo post 40. annorum silentium camarinam movit Autor libri: *Reponse aux Lettres provinciales de L. de Montalte, ou entretiens de Cleandre & d'Eudoxe,* Bruxell. 1697. quem P. Danielelem esse scimus, doctissimum aliàs Jesuitam, qui & *Iter Cartesii in mundum* scripsit. Susceperunt autem Montaltii patrocinium VVilhelmus VVendrock, Theologus Salisburgensis, sive quod genuinum ipsi nomen est Nicole (Nicolius,) Vir longe doctissimus & ex plurimis scriptis clarus. Scripsit enim *Les Pretendus Reformez convaincus de Schisme Paris. 1682. in 8. de l' unite de l' Eglise, ou Refutation du nouveau Systeme de Mr. Jurieu. 1687. Essais de Morale en forme des reflexions sur Les Epitres & sur Les Evangiles de l' Anneé 1687. Traité de la Volunté, de ses principales Actions, de ses passions & de ses egaremens, 1684. &c.* Hic notas multa eruditione refertas in Montaltii epistolas latino sermone scripsit, quæ gallico quoque idiomate non ita pridem prodierunt: vide *Nouvell. de la Rep. des Lettres* A. 1700. T. I. p. 113. Plagii tamen in isto notarum opere quidam VVendrockium accusant & plurima ajunt desumpsisse ex Comitolo Jesuita. Defendit quoque Montaltium adversus P. Danielelem Anonymus scriptor in *Apologetico literarum Provincial.* Rotho-

magi, A. 1697. Damnatae fuerunt Montaltii epistolae ab Alex. VII. Rom. Pont. 1656. Prodierunt post Dn. de Pascal. mortem *Pensees sur la religion*, quas miris laudibus ejus cultores extollunt; quod Theologiae Moralis perfectissimas lineas exhibeant.

ANTONIUS FERNANDEZ de **MOIRE**, Bracharenfis, scripsit *Examen Theologiae Moralis, medullam omnium casuum conscientiae complectens*. Colon. 1639. in 8.

DIDACUS PANTOJA, natus fuit in oppido Valdemorro dioecesis Toletanae. In Societate Jesuitarum Sacerdotem egit. Primus una cum socio, *Matthaeo Riccio*, Societatem in regia Imperii Sinici urbe Pechinensi stabilivit. Hinc tamen proscriptus edidit lingua Sinica Tractatum *de septem peccatis mortalibus & virtutibus oppositis*. Diem obiit in Macao Insula 1618.

BLASIUS de **PASCAL**. videatur **MONTALTIUS**.

BENEDICTUS PERERIUS, vulgò **PEREIRA**, Valentinus, A. 1535 natus, decimo septimo aetatis anno Jesuitarum ordini adscribitur. Mox in Siciliam, inde Romam mittitur, ubi & Philosophiam & Theologiam frequenti Auditorio inculcavit. Obiit Romae 1610. Inter *avendota* ejus in Bibliotheca Ambrosiana manuscriptus asservatur *Commentarius in Decalogum*.

BENEDICTUS PERETRA, Natione Lusitanus, patria Borbensis, natus 1605. Eborae ac Ulyssiponae Theologiae Professor, post Sacrae Inquisitionis in Lusitania Qualificator, nec non Romae aliquamdiu Theologus Praepositi Generalis & Cenfor librorum Societatis. Scripsit *Elucidarium Theologiae Moralis & Utriusque Juris*. Ulyssip. 1668. Item Promptuarium, seu Summam Universae Theologiae Moralis duobus Voluminibus comprehensam; quorum primum prodiit Ulyssip 1671. Secundum jam tum teste Alegambio, prelo proximum erat.

MAURITIUS PHILIPPT, Ordinis Minorum, edidis
Dire-

Directorium conscientiae circa difficiliore casus. Bruxell. 1674. in 8vo.

PELLEGRINUS POLLETTA, *Lucernam inextinguibilem Casuum Conscientiae edidit*, Venet. 1628. in 4to.

ANTONIUS de QUINTANADUENNAS, natus Alcantarae, Jesuita factus Hispali, ubi maximum vitae tempus transegit. Mortuus est ferme sexagenarius mense Augusto 1651. In Moralibus studiis jugi lectioni experientiam diuturnam attentamque adjunxit, ediditque *Singularia Theologiae Moralis ad VII. Ecclesiae Sacramenta: Quibus accedit ad celebriora Christiani Orbis Jubileae Appendix.* Hispali 1645. in fol. & Venet. 1649. in fol. Elaborabit etiam *Singularia Theologiae Moralis ad V praecepta Ecclesiae, nec non ad Ecclesiasticas censuras & poenas*, quae post obitum excusa sunt Madriti 1652. in fol.

ALPHONSUS RAMON, Conchenfis, ex oppido Varra de Rey ortus, jam Theologiae Doctor, Instituto Fratrum redemptorum D. Mariae de Mercede nomen dedit. In scribendis libris fuit promptissimus, inter quos magno numero editos reperies *Epitomen Theologiae Moralis*, ut & quaedam alia Schediasmata moralia patrio Idiomate exarata.

THEOPHILUS RATNAUDUS, natione Gallus, vel potius Italus, cui ipse Alegambe scribit, patria Cespitellensis, natus 1576. ob eruditionem suam toto orbe celebratur. *Andreas de Saussay*, Episcopus Tullenfis cap. 20. Apparatus ad Martyrologium Gallicanum praestantissimum vocat *Theologum*, nitore eloquii & consummatae eruditionis copia plenum. *Josephus Maria Suaresius* Episcopus Vasionensis, appellat illum *Virum inexhaustae lectionis, alium Calcherum ob laborem studiorum.* *Gabriel de Enbao* disp. 13. de Eucharistia Sect. 3. num. 57. ita judicat: *Utrum Theologiae Naturalis Opus vel de Disciplina Morali, vel de Virtutibus & Vitiis sufficeret; (me iudice) ut Raynaudus scriberetur in albo Theologorum;*

rum, qui nostra ætate præcelluerunt ingenii acumine, judicii maturitate, antiquitatis sacræ & profanæ notitia. Octogenario major Apoplexia est extinctus Lugduni die ultimo Octobris 1663. Opera ejus, quorum plurima, variis locis & formis excusa fuerunt. Ab Autore aucta, limata & in 19. Tomos in Folio digesta Lugduni 1665. junctim prodierunt, quibus post obitum Theophili accessit vicesimus, quem *Apopompæum* vocant. Hæc inter præcipuè moralia tractant Tomus III *tus de Morali Disciplina*; & IV *tus de Virtutibus & Vitiis*. Reliqua, quæ in his Operibus habentur Moralia, suppeditabit Index IV. Casuisticus *Quæstionum Moralium*. Tom. XIX. Opp.

VALERIUS REGINALDUS, Natione Burgundia-Sequanus, natus 1543. 20. annis Dolæ Theologiam Moralem exposuit. Singulari animi demissione, fuisse perhibetur, adeo ut Volumen suum ingens de Moribus tam vile putarit, ut alienum ipsi nomen præfigere existimarit, ne qua labes Societatis Scriptoribus adhæresceret, si cujusdam ex illa nomen præferret. Laudes insuper suas magno studio declinasse fertur. Sub mortis enim hora, cum à quopiam laudis aliquid suggereretur, respondit: *Ne quæso vestris blanditiis mulcere me pergatis; nec vobis laudari cupio, nec mortuus; id agite potius, ut vestris precibus uberes mihi à Deo lachrymas impetretis, quibus eluam peccata mea*. Obiit Dolæ die 14. Martii 1623. ætatis 80. Scripsit *Compendiariam Praxin difficillimorum Casuum Conscientiæ*. Mogunt. 1619. in 1. *Praxin fori Pœnitentialis ad directionem Confessarii in Usu Sacri sui muneris* Tomis II. quæ post Lugdunensem editionem auctior & emendatior lucem aspexit Colonia 1622. in Fol.

JOSEPHUS ROCAFULL, Valentinus, & in Metropolitana urbe hac principis Ecclesiæ primus, ut vocant,

cant, Præpositus, atque in ejusdem Academia Theologiae Professor & Pro-Cancellarius, edidit *Totius Theologiae Moralis Praxin*, quam tribus tomis exponere voluit. Primus prodiit Valentiae 1648. in fol. Idus ibidem anno sequenti. Utrum Illius lucem adspexerit, me latet.

ROSELLA videatur TROVAMALA.

JOS. ROSSEL, Carthusianus Monachus, scripsit *Praxin deponendi conscientiam in dubiis & scrupulis circa casus morales occurrentibus*. Lugduni ap. Phil. Borde 1660. in 8vo.

EMMANUEL de SAA, Lusitanus, Interamnensis ex oppido Villa de Conde, Jesuita factus vix quindecennis; decimum septimum annum agens primum Conimbriae, mox Gandiae & demum Romae Aristotelis libros fuit interpretatus. Interfuit Pii Vti Pontificis jussu corrigendae Bibliorum editioni una cum Petro Parra sodali. Tandem in secessu Aronensis domus, quæ diœcesis Mediolanensis est, 1596. febrili morbo extinguitur. Quadraginta integros annos consumsit in elaborandis *Aphorismis Confessariorum ex Doctorum sententiis collectis*. Prodierunt Venet. 1595. in 12. & 1602. in 24. Colon. 1610. 1612. & 1615. in 12. Parisiis 1609. in 16. Lugd. 1612. in 16. Antwerp. 1615. in 12. 1622. in 8. & 1623. in 4. Cum annotationibus & locorum indicationibus *Andreas Victorellus* edidit Brixiae 1619. Duaci 1627.

THOMAS SANCHEZ, Cordubensis natus, qui ut fert traditio, ob linguæ impeditioris vitium à Societate Jesuitarum, quam expetebat, primum arcebatur; cum verò ob assiduas ad D. Virginem preces malum cessasset, sedecim annorum Juvenis 1567. fuit admissus. Postea promeruit, ut *moralis præcipue scientiæ Coryphæus* appellaretur. *Theophilo Raynaudo* audit in opere de bonis & malis Part. I. Erotem. 8. n. 85. *gravissimus Scriptor & in mo-*

rali Theologia ævo suo facile Princeps. Alia elogia dabunt *Joann. Bourghesius* in Societate Jesu Deiparæ Sacra cap. XX. & *Joann. Crombecius* lib. II. de studio perfectionis cap. XII. Vitam Sanchezii & res gestas Belgico Idiomate ex Hispanico, nescio cujus, versas dedit *Gerardus Zoes*, Jesuita. Granatæ 1610. die 19. Maji expiravit. Scripsit de *Sacramento Matrimonii* Tomos III. Genuæ 1602. Venet. 1612. Antwerp. 1607. & 1614. Brixia 1624. in fol. Aphorismi ex hoc opere collecti impressi sunt Audomari 1629. in 12. Posthuma prodierunt *Operis Moralis in præcepta Decalogi Volumina duo.* Primum libris IV. explicat principia generalia ad omnia præcepta, & duo prima præcepta. Madriti 1613. Venet. & Colon. 1614. Paris. 1615. Lugd. 1623. in fol. Secundum libris III. de religioso statu & professione, deque tribus votis solemnibus differit. *Consiliorum seu Opusculorum moralium Volumina II.* In Primo libris III. agitur de Jure & Justitia commutativa, distributiva & judicativa atque ordine judiciario. Secundum libris IV. explicat ultimas voluntates, Jejunium & observationem festorum, judicialia & ordines. Lugd. 1634. & 1635. in fol.

LEANDER de SANCTISSIMO SACRAMENTO, Navarrus Villafranchensis, Ordinis Excalceatorum, Professor primum Theologus in Academia Complutensi, postea Provinciæ Spiritus S. Præfectus, ac denique totius Ordinis Generalis, inter Moralistas haud exiguus, scripsit *Quæstiones Morales Theologicas*, VII. comprehensas voluminibus. Primum agit de VII. Ecclesiæ Sacramentis in genere, & in specie de Baptismo, Confirmatione, Extrema Unctione, Pœnitentia & Indulgentiis. Secundum excutit reliqua Sacramenta. Utraque pars prodiit Lugd. 1654. & 1664. in fol. Tertium *Quæstiones Morales* in V. Ecclesiæ præcepta complectitur. Madriti 1649. in fol. & Lugduni eod. anno. **Quartum**

rum Censuras Ecclesiasticas explicat. Compluti & Lugd. eodem anno. Quintum Impedimenta seu poenas Ecclesiasticas proponit. Compl. & Lugd. 1664. Sextum & Septimum decem Decalogi præcepta considerat. Ib. anno eod. Obiit Compluti 30. Aug. 1663.

MAXIMILIANUS SANDÆUS, sive van der Sand, sub quo nomine 1597. Societati Jesuitarum adscriptus est, Amstelodamensis, natus 1578. die 18. April. Theologiae Doctor & Professor in Academia Herbipolensi & Moguntina. Gothis autem Franconiam invadentibus, Coloniam delatus assidua librorum scriptione reliquum vitae tempus transegit, usque ad mortem, quæ ipsi obrigit 1656. die 21. Junii. Scripsisse perhibetur tot libros, quot vixit annos, scilicet 78. inter quos non postremi sunt *Theologia Juridica*, seu *Conciones Morales de Contractibus*. &c. Mogunt. 1620. *Responsa moralia in Grammatico prophano*; *Theologia Moralis seu Conciones 52. Morales*.

GREGORIUS SATRUS, Anglus, Ordinis D. Benedicti Congregationis Cassinensis, alias S. Justinæ de Padua Monachus & Sacri Monasterii Cassinensis Professor. Autor est *Clavis Regiæ Sacerdotum Casuum Conscientiæ, sive Theologiae Moralis Thesauri locos omnes aperientis, & Canonistarum atque Summistarum difficultates ad communem praxin pertinentes doctissime decidentis, & copiosissime explicantis*. Monasterii 1628 & Coloniae 1686. Duodecim Libris totum opus absolvitur, quorum cuilibet Sayrus Auctores præmittit, qui de singulis materiis scripserunt (1) Patres (2) Scholasticos (3) Canonistas & Juristas (4) Summistas. Adjectus est Index quadruplex, Capitum, Locorum Concilii Tridentini, Scripturæ & Rerum, adeo ut, Judice B. Scherzero in Colleg. Bibliothec. Cod. 31. *instar totius Bibliothecæ li-*

*ber hicce esse possit, quem propterea B. Hülfemannus
ceteris omnibus ex hoc ordine merito prætulerit.*

FRANCISCUS de SESSE, Arragonus, Jctus, ex Hispano in latinum convertit *Martini de Aspilcueta, Doctoris Nabarri, Manuale Confessorum, cui notas addidit.* Venet. 1573.

DOMINICUS de SOTO, Segovienfis, professione Dominicanus, in lucem editus 1494. ex obscuro toro Patre Hortulano. Primò in viculo quodam, Ochando dicto, Sacristam egit; Complutensis dein Academiae Philosophiae Præceptor creatus. Mox Burgis instituto Fratrum Prædicatorum se submisit, ratione, ut fama fert, permotus, quod olim hominem quendam à capeffendo ordine hoc fuisset dehortatus. Inde ad Salmaticenses evocatus Theologiam docuit, Anno 1545. ad nutum Regis Caroli Tridentum mittitur, Synodo interfuturus. Ibi absentis Societatis suæ Generalis locum sustinet & solemni concione Dominica I. Adventus in confessu Patrum habita, omnium applausum meretur. Duos libros de Natura & Gratia Synodo obtulit, quæ ipsi in vicem præmii Symboli loco assignavit manus duas in se complicatas, ignis flammam evomentes cum verbis Pauli ad Galatas: *Fides, quæ per charitatem operatur.* Synodo dimissa, Cæsari Carolo à Confessione fuit. Ultimo ad Salmanticenses reversus, ibidem Sodalium Præfectus constitutus fuit, & *Melchiori Cano* in primaria Academia professione successit. Mortuus 1560. die 17 Decembr. Corpus ejus variarum Artium Professores primarii sex in signum singularis æstimii feretrum humeris succollantes, ad sepulchrum deportarunt. Edidit scripta moralia *de cavendo juramentorum abusu.* Salmant. 1552. Hispanico idiomate idem liber ex latino versus prodiit Toleti 1551. *De Justitia & Jure* libr. VII. ad Carol. Reg. Salmant. 1556. in fol. sæpius postea ab ipso Autore restituti & aucti. Editioni Salmantinae de anno 1569. post

post obitum Autoris additus fuit lib. VIII. de Juramento & Adjuratione. Opus, demtis erroribus Papisticis, omni elogio dignum.

FRANCISCUS SUAREZ, Granatensis, natus sub initium anni 1548. Patrem habuit *Casparem Suarium à Toletò*, Granatensis Prætorii Advocatum. Salmanticæ primò invita prorsus Minerva studiis incubuit. Mox quasi expergefactus Segoviæ Aristotelem, Pinciaque sacras literas magna cum laude exposuit. Romæ postea per octo annos Professore egit. Reversus in Hispaniam Compluti per octo alios annos, Salmanticæque per unum tantum docuit. Primariam denique Theologiæ Professionem apud Conimbrienses per vicennium integrum ornavit. Decessit Ulyssipone, quo suos de gratia libros typis mandaturus abierat, die 25. Sept. anno 1617. Senex Septuagenarius. Scripsit *Commentationum ac Disputationum in Summam Thomæ XIX* volumina, inter quæ XII. continet opus de triplici virtute Theologica, Fide, Spe, Charitate. Paris. 621. it. Aschaffenburgi, 1622. in fol. XIII. de virtute & Statu Religionis, de Præceptis affirmativis, de Vitiis religioni contrariis agit. Lugd. 1409. in fol. XIV. Partem II. de Religione completens, de Oratione, Devotione, Horis Canonicis, Juramento & Voto differit. Mogunt. 1609. in fol. & Lugd. 1610. in fol. XV. Partem III. de Religione exhibens, statum Religionis in Genere, seu obligationes, quæ religiosum statum constituunt, vel ad illum disponunt, considerat. Mogunt. 1625. in fol. XVI. Partem IV. de Religione referens, obligationes Religiosorum, varietatem religionum & in specie religionem Societatis Jesu contemplatur. Mogunt. 626. in fol. XIX. Partem I. de Sacramentis sistens, evolvit Sacramenta in genere, & in specie Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam & Sacrificium Missæ. Lugd. 1604. in fol. & Mogunt. 1610. XX. Partem II. de Sacramentis continens, reliqua Sacramenta ex-

ponit. Lugd. it. Mogunt. 1604. in fol. Summa hujus operis de Sacramentis prodiit Lugd. 1627. in 8. XXI. Censuras in communi & particulari, ut & Irregularitatem tradit. Viginti & unum Volumina numerantur ob præmissa duo Volumina disputationum Metaphysicarum in Metaphysicam Aristotelis.

JOANNES FRANCISCUS SUAREZ, scripsit *Enchiridion Casuum Conscientiæ*. Laudatur à Patre Diana in Catalogo Autorum, quibus usus fuit in formatione primi Voluminis suorum operum.

SUMMISTÆ. Magnus horum apud Pontificios est numerus, ex quibus in præsentiarum præter illos, quos sparsim indicavimus, præstantiores enarrare placet: *Alexandri Angli*, Theologi vetustissimi, *Summa s. Destructorium vitiorum emendatum*. Venet. 1582. in 4. *Summa Astensis, sive Summa de Casibus Conscientiæ per F. Astesanum* Ord. Minor. compilata. Lugd. 1519. in fol.

Nicolai de Ausino, Ordinis Minorum, *Supplementum Summæ, quæ Magistrutia s. Pisanella nuncupatur*. Norimbergæ, 1488. in 4.

Tho. de Vio Cajetani, Cardinalis, Ordinis Prædicatorum, *Summula peccatorum, recognita & aucta per Gaucericum Hispanum*. Duaci, 1627. in 8vo.

D. Catanei, Episcopi Chiementis, *Summula Casuum Conscientiæ*. Tridenti, 1600. in 8vo.

Angeli de Clavasio *Summa Angelica*. Lugd. 1534. in 8.

Ant. de Escobar & Mendoza *Summa Theologiæ Moralæ*. Lugd. in 8. 1659.

Joannis de Friburgo, Ordinis Prædicatorum, *Summa Confessorum*. Lugd. 1518. in fol.

Bartol. Fumi, Ordinis Prædicatorum, *Summa, sive aurea Armilla*. Antvverp. 1576. in 8vo.

Joann. Gersonis *Summa Theologica & Canonica in VI. libros digesta & edita auspiciis Sixti V.* Venet. 1587. in 4.

Nic. de Nise *Summa* (quæ *gemma prædicantium* dicitur.) Brixia, 1585. in 8. Franc.

Franc. de Peligiannis Summa Theologiae Moralis. Venet. 1614. in Fol.

Ferd. Ponzetti, Cardinalis Melfitenfis, Summa brevis Theologiae. Rom, 1521. in fol.

Sylvestrina Summa, quae Summa Summarum nuncupatur, à Sylvestro Prierate, Ord. Prædicator. Antuerp. 1369. in 4to.

Summa Tabiena, quae Summa Summarum appellatur, à Joanne Tabiensi, Ord. Prædicatorum recognita per Leontum à Lege, Jctum. Venet. 1580. in 4. Vol. II.

THOMAS TAMBURINUS, Natione Siculus, patria Caltanissettensis, natus 1591. die 16. Mart. Theologiae Scholasticae & Moralis per 24. annos Professore egit. Rexit Collegia Caltanissettense, Montislegalis, Mammertinum & Panormitanum. In S. Inquisitorum Concilio Censoris & Consultoris munere functus est. Obiit octogenario major Panormi 1675. die 12. Octobr. Opuscula ejus varia variis in locis impressa simul collecta prodierunt hoc titulo: *Opuscula tria de Confessione, Communione & Sacrificio Missae. Panormi, 1649. in Fol. Methodum expeditae Confessionis vidit Autor vices recusam. Expeditae Decalogi Explicationes Libris X. digestae Venet. 1654. & Lugd. 1669. in fol. Juris Divini, Naturalis & Ecclesiastici morales explicationes de Sacramentis, Contractibus, Censuris & Irregularitate. Panormi, 1661. Duaci, 1663. Lugd. 1669. in fol. Cæterum Autorem hunc inter Principes vitiorum Advocatos jure referes.*

VINCENTIUS TANCREDUS, Natione Siculus, Panormitanus, natus est anno 1609. Theologiam tam moralem, quam scholasticam professus est. Obiit Panormi, 1659. die 29. Octobr. In lucem edidit *de sancto Matrimonii Sacramento Tomos duos, in quibus explicatur & vindicatur doctrina Thomae Sanchez. Panormi 1648. in Fol. Item Questionum Moralium Tomos duos. Panormi 1654. & 1659. in fol.*

JOANNES TELLERUS, ex Gallia Normannus, Anno sibi emortuali (Obiit autem 1599) duo præcipue notatu digna molitus est, quorum altero carcere detentos vivos, altero mortuos (sua quidem sententia) juvaret. In vivorum auxilium novam instituit sodalitatem admodum frequentem eorum, qui levandam victorum inopiam, causas expediendas, curandos morbos & alias molestias tollendas susciperent, appellatam Archiconfraternitatem Charitatis. Mortuis se adfuturum existimavit, si singulis diebus tempus aliquod vespertinum destinaret, quo certo tinnitu homines ad faciendas pro iis, quos carcere purgatorii detineri putabat, preces invitarentur. Collectis eum in finem singulorum Parochorum nominibus & approbatione in libello, ad Pontificem Gregorium XIII. rem detulit, qui certis concessis indulgentiis institutum ejus promovit. Typis evulgavit *Tabulas de Casibus Conscientiæ*.

FRANCISCUS TOLETUS, five de TOLEDO, [Cujus vitam *Alphonsus Ciacconius* in *Vitis ac Rebus gestis Romanorum Pontificum & S. R. E. Cardinalium* Tom. IV. p. 278. & *Janus Nicius Erythræus* scripserunt] Natione Hispanus, Patria Cordubensis, natus est 1532. seu ut aliis placet, 1533. die 11 Octobr. [minime autem anno 1522. ut quidem voluit *Ughellius & Petramellarius*] quem adhuc Discipulum *Dominicus à Soto*, ob ingenii Excellentiam, *prodigium* appellasse, autor est *Janus Nicius Erythræus* in *Pinac.* Facundia ejus in concionando tanta fuit, ut non Purpureos solum Patres, sed & ipsos adeo Pontifices, Pium V. Gregorium XIII. Sixtum V. & Clementem VIII. in sui admirationem & dilectionem totos rapuerit. Functus est autem Concionatoris officio per XXIV. integros annos. Vulgare fuit ejus temporis dictærium: *Toletus docet, Panigarola delectat, Lupus autem movet.* Legato etiam Summi Pontifices usi fuerunt nostrò in Poloniam & Germaniam.

niam. Tandem à Clemente VIII. primis Cardinalium Comitibus ab ipso habitis, una cum Petro Aldobrandino, fratris sui filio, & Cynthio ex sorore item sua nato, inauditò prorsus exemplo, primus è S. J. Presbyter Cardinalis fuit renuntiatus, quam dignitatem verbis satis frigidis recusavit, quod ipse socius, sæpe laudatus Alegambius, in vita ejus diffiteri nequit: *Anno, inquit, salutis 1593. die 17. Sept. magnò mœrore* [scilicet ut retro rusticus arma gerit] *Societatis, extimescentis, ne aliis hoc exemplo aliqua ad ambitionem fenestra aperiretur, à Clemente VIII. P. M. in Sacrum S. R. E. Cardinalium Collegium est cooptatus. Et cum ille contra opponeret: se voto religionis teneri ad non admittendam dignitatem ullam extra Societatem, NB. nisi ex obedientia id sibi præcipiatur, Pontifex, examinatâ diligenter Votî formulâ, præceptum imposuit, cui ille religiose obtemperavit.* Hac in dignitate constitutus ab intimis Pontifici fuit consiliis, qui maximè ejus opera usus est in deliberatione illa, quæ tunc temporis Sedem Romanam habebat sollicitam: an nimirum Henricus IV. Rex Galliarum ad Romano-Catholicorum castra, unde semel iterumque defecerat, confugiens esset recipiendus; qua in causa talem se gessit, ut Henricus Rex mortuo 1596. die 14 Sept. Toletò publicè parentandum duxerit in æde Principe Parisiis, Magnificentiâ planè Basilica. Antequam esset Cardinalis, confecit *Summam Casuum Conscientiæ, sive instructorium Sacerdotum in Libros VIII. distinctum*, quod post obitum prodiit Rom. 1602. cum Annotationibus & Additionibus *Andrea V. Florelli, & Martini Fornarii* Tractatu de Ordine, Lugd. 1600. in 8. Petrus item *Schenkelius*, Haga-Comitanus Batavus, addidit ad Summam hanc *Directorium Juris Pontificii & explicationem Terminorum Juridicorum in Toletò occurrentium*. Antwerp. 1628. in 8. *Compendium* hujus *Summæ* prodiit Colon. 1612. in 8. Petrus etiam

etiam *Franciscus* Vercellensis, Franciscanorum Provincialis Mediolanensis. edidit *Lecturam quandam* in Toleti Summam.

BAPTISTA TROVAMALA, scripsit *Summam Rosella de Casibus Conscientiae*, quod libri argumentum tum quamplurimi ineptè nimis pro ipso Autore habent. *Ottomarus* in præfat. Autoris nomen exsertis verbis nominat, dum scribit: *Quo in genere Rogerius, Odofredi Beneventani Præceptor, primus clauisse traditur, & post eum non pauci ad nostra usque tempora, qui hodie habentur in manibus, inter quos recentior nobis visus est BAPTISTA TROVAMALA, qui nobellis quibusdam doctorum, (quos præsens vidit ætas) decisionibus opus illud, quod ROSELLAM nominabit, passim respersum condidit, utile profectò Juris Professoribus; sed ita chalcographorum incuriâ depræatum, ut vix decimus quisque versus liber esset à mendo. Nos ut in communi studiosis sacrarum Legum alumni gratificaremur, in quarum studio bonam vitæ partem consumsimus, ROSELLAM hanc Herculeis certè laboribus nitore suo pro viribus restitimus, quò in Germania antea nunquam formulis excusa, jam vernantior è prelo literario municipis nostri, Joann Knoblauch, Civis Argentinenensis, in sinum exeat Juris Tyrorum. Impressum autem est opus 1516. in fol.*

JOHANNES ÆGIDIUS TRULLENCH, Valentinus, Villaregalensis, in Collegio Corporis Christi Valentino primarius & perpetuus Sodalis, Theologiæ item Doctor, in moralibus imprimis versatus, in suos usus conscripserat *Opus Morale; sive in X. Decalogi & V. Ecclesiæ præcepta absolutissimam & resolutoriam expositionem*; Volum. II. quod tandem hortatu aliorum, ceu præfatio ad Lectorem testatur, publico donavit, impressum Valent. 1640. in fol. Tertium Volumen posthumum prodiit, *Praxin Sacramentorum, novæ Legis complectens,*

ctens, Valent. 1646. in fol. Dedicatio, quod mire-
ris, ab Autore ad Sacramentum Eucharistiæ, quasi
illud persona esset, conjuncta est, quod ita tandem
alloquitur: *Benedictio & Claritas, Sapientia, Gra-
tiarum actio, Laus, Honor, Virtus, Fortitudo &
Gloria per æterna secula sit Tibi, sanctissimum Sa-
cramentum, Amen!* Cæterum Autor in Opere ni-
hil planè omittit, nobisque cum Pontificiis κατ' αὐ-
θεντικῶν disputaturis insignem usum præstat.

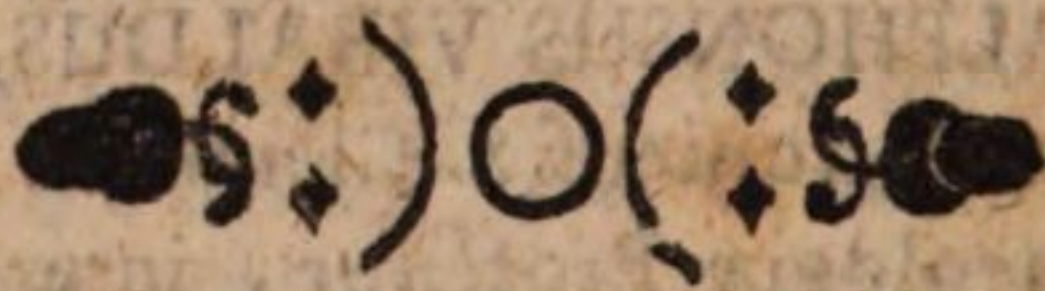
LUISIUS TURRIANUS, sive **TORRES**, Compluten-
sis, Philosophiam, Theologiam Moralem & Scho-
lasticam 40. circiter annos docuit, & in Compluten-
si Collegio primæ cathedræ ad 30 annos magno omni-
um applausu præfuit, apud S. Inquisitionem Supre-
mam Qualificatoris insuper munere functus. Madri-
ti exspiravit d. 13. Febr. 1635. Præter alia, quæ in
Thomam commentatus est, edidit *Disputationes in
Secundam secundæ D. Thomæ de Fide, Spe, Chari-
tate & Prudentia*. Lugd. 1617. in fol. Autor quoque
est *Summæ Theologicæ Moralis*, quæ Partibus II. pro-
diit Lugduni 1634. in fol.

MARTINUS ALPHONSUS VIBALDUS, Toletanus,
natus 1544. in Bononiensi S. Clementis Hispanorum
Collegio Theologiæ Professor, inter alia scripsit
Scholam catholicam moralem. Venet. 1602. in 8.

FRANCISCUS de VICTORIA, ex Victoria, urbe pro-
vinciæ Alabæ ortus, Pinciæ primum, mox Salman-
ticæ Theologiam proficetur, primus omnium, qui
in Hispania Scholasticam Theologiam ad ductum
Thomæ inculcaverunt. Multi sunt in laude ipsius
Vasæus Chronici Hispaniæ cap. VI. *Melchior Canus*
LL. Theologicor. l. XII. cap II. & V. *Bartholomæus*
de Medina in Prologo ad sua in Thomam Commen-
taria; *Mart. Nabarrus*, Enchiridii c. I. n. 38. & c. XVI.
n. 16. *Johann. Marieta* libr. XXI. Hist. Eccl. c. 41. *Joh.*
Lopez Hist. Ord. Prædicatorum P. IV. l. I. cap. ult.
Decesit vicesimo professionis Theologicæ Salman-
ticæ

tinæ anno, & post Natum Christum 1546. Vivus non adduci potuit, ut aliquid laborum suorum publici juris faceret. Post obitum tamen prodierunt *Theologica Relectiones* XII. Tomis II. Lugd. 1557. in 8. Sal-
mant. 1565. in 8. Ingolst. 1580. in 8. Antwerp. 1604. in
12. in quibus multa moralia pertractat; e. g. doctri-
nam de Matrimonio, de Augmento Charitatis, de
Temperantia, de Homicidio, &c. Ex thesibus ejus
Thomas de Chaves, Dominicanus, publicavit Sum-
mam Sacramentorum Ecclesiæ, Pinciae 1561. in 8. &
alibi passim impressam; scil. Venet. 1569. Rom. 1567.
Antwerp. 1586. 1594. & 1610. in 12.

S. D. G.

Strauch, Aegidius, / Mayer, Johann F. / Mayer, Johann F.

D. Aegidi Strauchi, Theologi olim Vitenbergensis ... Theologia Moralis In
Academia Regis Pomeranorum e MSto edita, atque Disquisitioni publicae
exposita

Gryphiswaldiae u.a. 1708

Mor. 1295 i

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10598070-3

VD18 15005186-001